

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ – ΟΛΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Λογιστική Δεοντολογία & Ηθική

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΟΥΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΔΙΑ

*Για τη μάνα μου,
Ελευθερία*

Περιεχόμενα

<u>Ευχαριστίες</u>	4
<u>Κατάλογος Συντομογραφιών</u>	5
<u>Λέξεις Κλειδιά</u>	6
<u>Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή</u>	7
<u>Κεφάλαιο 2: Αρθρογραφική Ανασκόπηση</u>	
2.1 Ηθική Φιλοσοφία.....	10
2.2 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, Στρατηγική Φιλανθρωπία και Υπεύθυνες Επενδύσεις.....	11
2.3 Οι Απαιτούμενες Δεξιότητες των Λογιστών.....	14
2.4 Η Συμπεριφορά Των Λογιστών & Των Ελεγκτών.....	15
2.5 Ο Εσωτερικός Έλεγχος & η Εξωτερική του.....	17
2.6 Το «Μαγείρεμα» των Βιβλίων.....	18
<u>Κεφάλαιο 3: Ηθική Φιλοσοφία</u>	
3.1 Ηθικός Σχετικισμός - Υποκειμενισμός.....	19
3.2 Εγωισμός.....	22
3.3 Ωφελμισμός Πράξεων & Κανόνων.....	24
3.4 Η “Κατηγορηματική Επιταγή” του Kant.....	27
3.5 Η Κλασική Ηθική ως Αρετή.....	31
3.6 Ηθική Χωρίς Ύβρη.....	33
Παραπομπές Κεφαλαίου 3.....	35
<u>Παράρτημα Κεφαλαίου 3: Μέθοδοι Λήψης Ηθικών Αποφάσεων</u>	
3.1’ Η Μέθοδος Των 5 Ερωτήσεων.....	37
3.2’ Στρατηγική Επίλυσης Ηθικών Διλημάτων.....	38
3.3’ Το Δέντρο Ηθικών Αποφάσεων.....	39
Παραπομπές Παραρτήματος Κεφαλαίου 3.....	43
<u>Κεφάλαιο 4: Επιχειρηματική & Λογιστική Ηθική</u>	
4.1 Σκοπός και Διακρίσεις της Λογιστικής.....	44
4.2 Οι Έννοιες της Λογιστικής Ηθικής και της Δεοντολογίας.....	46
4.3 Οι Ενδιαφερόμενοι για τη Λογιστική.....	48
4.4 Η Επιχειρηματική και η Λογιστική Ηθική.....	51
4.5 Οι 5+1 Αρχές της Επαγγελματικής Ηθικής.....	57
4.6 Οι Απειλές προς την Επαγγελματική Ηθική.....	63
4.7 Οι Σύγχρονοι Ρόλοι & Υποχρεώσεις των Λογιστών.....	66
4.8 Περίληψη των Σπουδαιότερων Διατάξεων του SOX.....	70
4.9 Ηθική και Νόμοι.....	78
Παραπομπές Κεφαλαίου 4.....	82
<u>Κεφάλαιο 5: Η Αντιμετώπιση της Απάτης</u>	
5.1 Η Κατάχρηση της Αγοράς.....	85
5.2 Η Εργασιακή Απάτη & Η “Δημιουργική Λογιστική”.....	88

5.3	Εντοπισμός και Αντιμετώπιση της Απάτης.....	93
5.4	Η Διαχείριση Επιχειρηματικών Κινδύνων κατά COSO.....	100
	Παραπομπές Κεφαλαίου 5.....	104

Κεφάλαιο 6: Μελέτες Περιπτώσεων

6.1	Enron & Arthur Andersen.....	106
6.2	WorldCom.....	108
6.3	Η Ελληνική Κατάσταση.....	112
	Παραπομπές Κεφαλαίου 6.....	117

Κεφάλαιο 7: Οι Απόψεις των Ελεγκτών για τη Δεοντολογία

7.1	Εισαγωγικά για την Έρευνα.....	118
7.2	Μεθοδολογία.....	120
7.3	Ανάλυση των Αποτελεσμάτων.....	127
7.4	Ανακεφαλαίωση των Συμπερασμάτων.....	149

Κεφάλαιο 8: Συγκεντρωτικά Συμπεράσματα

Γενικό Παράρτημα

1.	Κανονισμός Επαγγελματικής Δεοντολογίας των μελών του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών.....	162
2.	Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών.....	175
3.	Κατάταξη των χωρών σύμφωνα με το Δείκτη Διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας.....	190
4.	Προληπτική Εξέταση της Ένωσης Διαπιστευμένων Ελεγκτών κατά της Απάτης.....	196
5.	Κώδικας Ηθικής της Citigroup για Χρηματοοικονομικούς Επαγγελματίες.....	202
6.	Κώδικας Ηθικής της Financial Executives International.....	204
7.	Επιλεγμένη Βιβλιογραφία & Αρθρογραφία.....	206

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τους καθηγητές μου, τον κο Γεώργιο Μποχώρη και τον κο Γιάννη Θανόπουλο για την υπομονή τους και την παρακίνηση που μου παρείχαν, ακόμα και όταν πίστεψα ότι δεν θα τα καταφέρω.

Για το χρόνο και τη συνεργασία τους θέλω να ευχαριστήσω τους ελεγκτές λογιστές, που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια της έρευνάς μας. Ξεχωριστές ευχαριστίες αρμόζουν στους μεταπτυχιακούς συμφοιτητές μου και τώρα πια ελεγκτές λογιστές, την κα Κατερίνα Γεροντάκη και τον κο Ανδρέα Κατσαβό, που με βοήθησαν με την προώθηση των ερωτηματολογίων.

Επίσης ευχαριστώ τους καθηγητές μου, τον κο Χρήστο Καζαντζή, τον κο Θόδωρο Κατσανέβα και τον κο Λεωνίδα Χυτήρη για τις πολύτιμες συμβουλές και υποδείξεις τους, χάρη στις οποίες πήρε αυτή η εργασία την τελική της μορφή.

Τέλος χρωστώ πολύ περισσότερα από ευγνωμοσύνη στη μάνα μου Ελευθερία, που με τα περιορισμένα της οικονομικά μέσα και την αγάπη της δε σταμάτησε ποτέ να στηρίζει τις σπουδές και τη διαβίωσή μου.

Συχνά χρησιμοποιούμενες συντομογραφίες

ACFE = Association of Certified Fraud Examiners = Ένωση Διαπιστευμένων Ελεγκτών κατά της Απάτης

AICPA = American Institute of Certified Public Accountants = Αμερικάνικο Ινστιτούτο Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών

CEO = Chief Executive Officer = Γενικός Διευθυντής

CFO = Chief Financial Officer = Οικονομικός Διευθυντής

COSO = Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

CPI = Corruption Perceptions Index = Δείκτης Αντιλήψεως της Διαφθοράς του ΜΚΟ Transparency International

CSR = Corporate Social Responsibility = Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

IFAC = International Federation of Accountants = Διεθνής Ομοσπονδία Λογιστών

ISAs = International Standards on Auditing = Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα

SRI = Socially Responsible Investment = Κοινωνικά Υπεύθυνη Επένδυση

SOX = Sarbanes-Oxley Act = Ο αμερικάνικος νόμος για την αναμόρφωση της λογιστικής και της εταιρικής διακυβέρνησης του 2002

SP = Senior Partner = Ορκωτός Ελεγκτής στην ανώτατη ιεραρχικά βαθμίδα ελεγκτικής εταιρείας

SPEs = Special Purpose Entities = θυγατρικές “ειδικού σκοπού” που δεν εμφανίζονται στις καταστάσεις της μητρικής

ΔΕΚ = Διαχείριση Επιχειρηματικών Κινδύνων

ΙΕΣΟΕΛ = Ίδρυμα Εκπαίδευσης του ΣΟΕΛ

ΜΚΟ = Μη Κυβερνητικός Οργανισμός

ΣΟΕΛ = Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών

ΥΠΕΕ = Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (πρώην Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος – ΣΔΟΕ)

Λέξεις Κλειδιά

- **Ανεξαρτησία**
- **Αντικειμενικότητα**
- **Απάτη & τρόποι αντιμετώπισης**
- **Αρετή**
- **Αυτοδιακυβέρνηση & αυτοπεριορισμός των ελεγκτών**
- **Επιχειρηματική & επαγγελματική δεοντολογία για λογιστές**
- **Εργαλεία λήψης αποφάσεων**
- **Δημόσιο συμφέρον**
- **Δια βίου επαγγελματική εκπαίδευση**
- **Εταιρική διακυβέρνηση**
- **Εταιρική κοινωνική ευθύνη & στρατηγική φιλανθρωπία**
- **Εχεμύθεια**
- **Ηθική φιλοσοφία**
- **Κοινωνικά υπεύθυνες επενδύσεις**

Εισαγωγή

Καθημερινά οι λογιστές αντιμετωπίζουν αμέτρητα ηθικά διλήμματα τα οποία δοκιμάζουν την επαγγελματική τους συνείδηση και ευθυκρισία. Τα διλήμματα αυτά τα αντιμετωπίζουν άσχετα από το αν εργάζονται ως διευθύνοντες ή διοικητικοί υπάλληλοι, κοστολόγοι – εκτιμητές, ορκωτοί ελεγκτές ή φοροτέχνες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αυτής της εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα πρόσφατων επιστημονικών άρθρων (2006-2008), προκειμένου να αποκτήσει ο αναγνώστης μια πρώτη ιδέα των θεμάτων που ενδεικτικά παρατίθενται ως λέξεις-κλειδιά πιο πάνω. Μέρος της σύγχρονης αρθρογραφίας δείχνει ότι τα πανεπιστήμια δεν παρέχουν τις δεξιότητες που χρειάζονται οι νέοι πτυχιούχοι λογιστές, για να αντιμετωπίσουν τις συγκρούσεις συμφερόντων του πραγματικού επιχειρηματικού κόσμου. Με την εργασία αυτή αποπειράται η συνεισφορά στην κάλυψη του παρατηρούμενου ελλείμματος δεοντολογικής σκέψης.

Για το σκοπό αυτό:

- Εξετάζονται κριτικά στο τρίτο κεφάλαιο οι αδυναμίες και τα πλεονεκτήματα των κυριότερων φιλοσοφικών θέσεων περί ηθικής, προκειμένου να συντεθούν στο παράρτημά του ως εργαλεία λήψης πρότυπων ηθικών αποφάσεων.
- Παρουσιάζονται στο τέταρτο κεφάλαιο το περιεχόμενο και η σπουδαιότητα της επιχειρηματικής ηθικής και της επαγγελματικής δεοντολογίας των λογιστών. Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται στις αξίες και στους κανόνες καθιερωμένων Κωδίκων Επαγγελματικής Ηθικής, όπως της International Federation of Accountants (IFAC) και του American Institute of Certified Public Accountants (AICPA).
- Στο πέμπτο κεφάλαιο, που ασχολείται με τη διαφθορά και την απάτη, αναδεικνύεται το κοινωνικό κόστος που επιφέρει η περιφρόνηση της δεοντολογίας. Εξετάζεται ιδιαίτερα τη λεγόμενη «δημιουργική λογιστική» και τρόποι αντιμετώπισής της, όπως το «Ολοκληρωμένο Πλαίσιο Διαχείρισης Επιχειρηματικών Κινδύνων» της Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO).
- Στο έκτο κεφάλαιο μελετώνται οι περιπτώσεις των οικονομικών σκανδάλων της αρχής του αιώνα μας στις ΗΠΑ (Enron, Arthur Andersen, WorldCom), που έκα-

ναν εμφανή την ηθική κρίση που ακόμα περνάει το επάγγελμα του λογιστή. Εξετάζεται στη συνέχεια η ελληνική κατάσταση και υποστηρίζεται ότι και η δική μας Εργον θα συμβεί αν δεν κάνουμε κάτι γι' αυτό.

- Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έρευνα (survey research) για τις απόψεις των Ελλήνων ελεγκτών λογιστών, σχετικά με την επαγγελματική τους δεοντολογία. Διερευνάται το πόσο καλά γνωρίζουν οι ελεγκτές τη δεοντολογία του επαγγέλματός τους και κατά πόσο είναι έτοιμοι για να την εφαρμόσουν στην πράξη. Συγκεντρώθηκαν 89 ερωτηματολόγια από τους ελεγκτές λογιστές μεγάλης πολυεθνικής ελεγκτικής εταιρείας, που για ευνόητους λόγους θα αναφέρουμε ως “ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ” και ομαδοποιήθηκαν οι αντιδράσεις τους σε υποθετικές περιπτώσεις ηθικών διλημάτων. Από αυτές επιβεβαιώθηκαν τα συμπεράσματα της σύγχρονης αρθρογραφίας (κεφ. 1), που υποδεικνύουν ότι το φύλο και η εργασιακή εμπειρία επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ελεγκτών στη λήψη ηθικών αποφάσεων.
- Στο τελευταίο κεφάλαιο συγκεντρώνονται τα συμπεράσματά από όλα τα προηγούμενα, έτσι ώστε να έχει τη δυνατότητα ο αναγνώστης μέσα σε λίγες σελίδες να διαμορφώσει μια συνολική εικόνα της ηθικής φιλοσοφίας, της επιχειρηματικής & επαγγελματικής δεοντολογίας για λογιστές, του κόστους και της αντιμετώπισης της απάτης, της ηθικής κρίσης που περνά το λογιστικό επάγγελμα μετά τα λογιστικά σκάνδαλα των ΗΠΑ και τις στάσεις των Ελλήνων ελεγκτών απέναντι στη δεοντολογία τους.

Μέσα από όλα αυτά σκιαγραφείται η κοινωνική ευθύνη του λογιστή, όχι μόνο προς τον εργοδότη και τους πελάτες του, αλλά και την αγορά, τους συναδέλφους και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Πρόθεση του γράφοντος δεν είναι η επιβολή των υποκειμενικών του αξιολογικών κρίσεων, αλλά μάλλον η παρακίνηση δημιουργίας μιας επαγγελματικής συνείδησης, ενός υπεύθυνου τρόπου σκέψης, που θα κάνει πιο πιθανή την εκδήλωση ηθικής συμπεριφοράς και τη λήψη πιο ηθικών αποφάσεων, ακολουθώντας τη σκέψη του Kant, που αντιμετωπίζει τη λογική και την ηθική ως συνώνυμες. Γίνεται προσπάθεια επομένως να ελεγχθούν και να προταθούν εκείνα τα ηθικά πρότυπα, που αντέχουν στη βάσανο της λογικής και εκπορεύονται από πανανθρώπινες αξίες, κοινές σχεδόν σε κάθε μεγάλη θρησκεία ή κοσμικό σύστημα αρχών.

Υπενθυμίζεται ότι οι λογιστές, ακόμα και όταν παίρνουν αποφάσεις για λογαριασμό των επιχειρήσεων, παραμένουν άνθρωποι, με αδυναμίες και ελαττώματα, όπως όλοι. Πρωταρχικά λοιπόν, για να μπορέσουν να πετύχουν την εξαιρετική ποιότητα υπηρεσιών, τηρώντας την επαγγελματική τους δεοντολογία, θα πρέπει να έχουν έντονη επιθυμία για να σμιλεύσουν έναν αγαθό χαρακτήρα και στην προσωπική τους ζωή. Η θεωρία της λογιστικής ηθικής μπορεί να διδαχτεί στην αίθουσα, όπως κάθε άλλο μάθημα. Ο ακέραιος όμως λογιστής πρέπει να έχει την ανδρεία και τη γενναιότητα να εφαρμόσει στην πράξη όσα η ηθική πρεσβεύει.

Στο στάδιο των τελικών διορθώσεων αναδείχθηκε το σφάλμα ότι παντού αναφέρονται οι όροι «λογιστής» ή «ελεγκτής». Κάτι τέτοιο δεν έχει ως στόχο να προκαταβάλλει τον αναγνώστη αρνητικά σε σχέση με την παρουσία γυναικών στο λογιστικό και στο ελεγκτικό επάγγελμα. Προς αποφυγή παρερμηνειών, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι η χρήση των συγκεκριμένων λέξεων έγινε για την οικονομία και ευμορφία του κειμένου. Η χρήση τους δεν περιλαμβάνει οποιαδήποτε διάκριση με βάση το φύλο.

Ο γράφων αναλαμβάνει προσωπικά την ευθύνη για κάθε άλλο ενδεχόμενο λάθος ουσίας, γραμματικό, συντακτικό ή μεταφραστικό.

Βύρωνας, Σεπτέμβρης 2008

Γεώργιος Α. Δούκας

Ασκούμενος Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής

Αρθρογραφική Ανασκόπηση

Στο κεφάλαιο αυτό ανασκοπείται η σύγχρονη επιστημονική αρθρογραφία, προκειμένου να αποκτήσει ο αναγνώστης μια καλύτερη κατανόηση των εννοιών πάνω στις οποίες βασίζεται όλη η υπόλοιπη εργασία. Για το σκοπό αυτό παρουσιάζονται τα συμπεράσματα επιλεγμένων άρθρων που δημοσιεύτηκαν σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά, όπως π.χ. στην *Accounting Review* και την *International Journal of Auditing*, στο διάστημα 2006 – 2008 και αφορούν την επιχειρηματική ηθική και την επαγγελματική δεοντολογία.

2.1 Ηθική Φιλοσοφία

Ο Moore (2007) ανέδειξε τη σπουδαιότητα των χαρακτηριστικών της συνέπειας και της ολοκλήρωσης σε μια θεωρία ηθικής. Το πρώτο χαρακτηριστικό σημαίνει την απουσία αντιφάσεων. Το δεύτερο (ολοκλήρωση) σημαίνει την προδιαγραφή συνθηκών που όταν ικανοποιούνται αρκούν για να χαρακτηριστεί μια πράξη “καλή”, “κακή”, ή “οτιδήποτε άλλο”. Κατέληξε ότι τόσο οι παραδοσιακές (δεοντολογία, τελολογία, αρετή), όσο και πιο σύγχρονες θεωρίες ηθικής που εξέτασε πάσχουν ως ένα βαθμό από ασυνέπεια ή δεν είναι ολοκληρωμένες.

Η περιγραφή της επιχειρηματικής και επαγγελματικής δεοντολογίας θα ήταν άνευ ουσίας δίχως την προηγούμενη κατανόηση των βασικών τουλάχιστον θεωριών ηθικής. Για το λόγο αυτό στο τρίτο κεφάλαιο ανασκοπείται κριτικά η ηθική μας κληρονομιά, έτσι ώστε να παρατεθούν στη συνέχεια πρακτικά εργαλεία λήψης δεοντολογικά ορθών αποφάσεων.

2.2 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, Στρατηγική Φιλανθρωπία και Υπεύθυνες Επενδύσεις

Για να προσδιορίσει το περιεχόμενο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (Corporate Social Responsibility - CSR) ο Dahlsrud (2008) συγκέντρωσε 37 ορισμούς της από τη σύγχρονη βιβλιογραφία και κατέληξε ότι αλληλεπικαλυπτόμενοι αναφέρονται στις ακόλουθες διαστάσεις, τις οποίες κατέταξε ανά σπουδαιότητα με βάση τον αριθμό των σχετικών αποτελεσμάτων της διαδικτυακή μηχανή αναζήτησης Google:

1. Την εστίαση στις διάφορες ομάδες ενδιαφερομένων,
2. Τις σχέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων και της κοινωνίας,
3. Την οικονομική διάσταση της κοινωνικής απόδοσης,
4. Την εθελοντική ανάληψη θετικών δράσεων που δεν επιβάλλονται από το νόμο,
5. Το φυσικό περιβάλλον και την προστασία του.

Οι Welford et al. (2007) μελέτησαν με ερωτηματολόγια τις προτεραιότητες της CSR στο Hong Kong, όπως τις αντιλαμβάνονται στελέχη επιχειρήσεων, περιβαλλοντικοί και κοινωνικοί Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί, επενδυτές, πανεπιστημιακοί, αντιπρόσωποι των Μ.Μ.Ε. και της κυβέρνησης. Οι κατατάξεις της κάθε ομάδας διέφεραν, αλλά αθροιστικά οι σημαντικότερες διαστάσεις της CRS είχαν ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Οι προτεραιότητες της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Κατάταξη	Εστίαση	Μέσος Όρος
1	Περιβάλλον	2,147
2	Υγιεινή & Ασφάλεια	2,094
3	Διακυβέρνηση	1,939
4	Διοίκηση Ανθρώπινου Παράγοντα	1,853
5	Διαφθορά	1,843

Πηγή: Welford et al. (2007) (Μ.Ο. 3:απαραίτητη, 2:πολύ σημαντική, 1:σημαντική)

Ακριβώς επειδή η κάθε ομάδα ενδιαφερομένων έχει διαφορετικές προτεραιότητες, οι Porter και Kramer (2007) ισχυρίζονται ότι οι περισσότερες τρέχουσες πρωτοβουλίες CSR είναι αποκομμένες από οποιοδήποτε στρατηγικό νόημα για τις επιχειρήσεις που

τις αναλαμβάνουν, αφού στην ουσία αποτελούν αντίδραση σε αναδυόμενες ακτιβιστικές αιτιάσεις Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και όχι έκφραση οργανωμένης πολιτικής. Διαπιστώνουν επίσης ότι μεταξύ των ΜΚΟ και της κοινωνίας δεν υπάρχει πάντα σύμπλευση απόψεων, με αποτέλεσμα οι πρωτοβουλίες CSR που αναλαμβάνονται για να καμφθούν οι αντιδράσεις των ακτιβιστών, τελικά να μην προάγουν την κοινωνική ευημερία. Συνιστούν λοιπόν την ενσωμάτωση της CSR στην εταιρική στρατηγική προκειμένου να σχεδιάζονται γόνιμα αποτελέσματα για την επιχείρηση και το σύνολο των ενδιαφερομένων.

Η έρευνα των Sirsly & Lamertz (2007) για τις συνθήκες που μπορούν να προσδώσουν βιώσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μέσω της κοινωνικής απόδοσης μιας επιχείρησης επαυξάνει την παραπάνω άποψη, κάνοντας λόγο για «ανάγκη κεντρικότητας της CSR στις καθοδηγητικές αξίες των επιχειρήσεων». Συγκεκριμένα διαπίστωσαν ότι για να δημιουργήσει μια πρωτοβουλία εταιρικής κοινωνικής ευθύνης πλεονεκτήματα στον πρώτο οργανισμό που θα την εφαρμόσει, θα πρέπει:

- να κατέχει κεντρική θέση στη δήλωση αποστολής του,
- να είναι σχεδιασμένη έτσι ώστε να αποφέρει και συγκριμένα (οικονομικά) αποτελέσματα και
- να είναι προσβάσιμη στους εξωτερικούς ενδιαφερόμενους.

Αυτά τα στρατηγικά χαρακτηριστικά δημιουργούν βιωσιμότητα της CSR εσωτερικά. Για να επιτευχθεί και εξωτερική βιωσιμότητα βρήκαν ότι χρειάζεται επίσης:

- ικανότητα αξιολόγησης του περιβάλλοντος,
- διαχείρισης των ενδιαφερομένων και
- ανταπόκρισης σε κοινωνικές ανησυχίες.

Η εταιρική φιλανθρωπία συνίσταται στη συνεργατική χρήση των πόρων μιας εταιρείας, προκειμένου να παραχθούν παράλληλα με τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη. Η εφαρμογή της από κερδοσκοπικές εταιρείες εξηγείται επειδή η στρατηγική φιλανθρωπία μπορεί να αμβλύνει τις αντιστάσεις της κοινωνίας, ακόμα και να δημιουργήσει υποστηρικτές. Όπως και με κάθε άλλη επένδυση πόρων λοιπόν, η φιλανθρωπία δημιουργεί πρόσοδο και το πετυχαίνει αυτό ασκώντας διαχείριση των απαιτήσεων

των ενδιαφερομένων μερών (management of stakeholders) (Brammer & Millington, 2006).

Οι Campbell & Slack (2007) στηρίζουν τα παραπάνω εξετάζοντας την περίπτωση των κατασκευαστικών συνεταιρισμών της Αγγλίας: Αυξάνοντας στρατηγικά τις προσφορές σε φιλανθρωπικά ιδρύματα και αθλητικά σωματεία, μαζί με τις ευκαιρίες απασχόλησης για τις τοπικές τους κοινωνίες, κέρδισαν συμπαραστάτες, καταφέρνοντας έτσι μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 90 να αντισταθούν στις πιέσεις που ζητούσαν τη διάλυσή τους και τη μετατροπή τους σε αυτόνομες εταιρείες.

Οι Collison et al. (2008) εξέτασαν την οικονομική απόδοση των βρετανικών χρηματιστηριακών δεικτών FTSE4Good, οι οποίοι περιλαμβάνουν εταιρείες που επιλέγονται με βάση προκαθορισμένα κριτήρια εταιρικής ευθύνης: περιβαλλοντική βιωσιμότητα, σχέσεις με τους ενδιαφερομένους, στάση απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα, υψηλά πρότυπα εργασίας σε ολόκληρη την εφοδιαστική τους αλυσίδα, και αντίσταση στη δωροδοκία. Ακόμα κι αν η απόδοση των εταιρειών είναι ικανοποιητική στους παραπάνω τομείς, αποκλείονται από τους δείκτες αν δραστηριοποιούνται στις αγορές καπνού, πυρηνικών όπλων, συμβατικών οπλικών συστημάτων, πυρηνικών σταθμών ενέργειας και με την εξόρυξη και επεξεργασία ουρανίου. Τα αποτελέσματά τους έδειξαν ότι ένας επενδυτής που θα έκανε τοποθετήσεις την περίοδο μελέτης 1996 – 2005 σε χαρτοφυλάκια εταιρειών περιλαμβανομένων στους δείκτες FTSE4Good, θα είχαν εξίσου καλές αποδόσεις με εκείνους που θα επένδυαν καθαρά και μόνο με οικονομικά κριτήρια σε κεφάλαια αντίστοιχου κινδύνου.

Συμβατά με τα παραπάνω ήταν και τα συμπεράσματα των Renneboog et al. (2008). Οι κοινωνικά υπεύθυνες επενδύσεις (Socially Responsible Investment – SRI) στις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και αρκετές άλλες χώρες φαινόταν να υστερούν από τους βασικούς δείκτες σύγκρισης (benchmarks) κατά -2.2% με -6.5% . Όταν όμως τα αποτελέσματα των τοποθετήσεων SRI σταθμίστηκαν ως προς τον κίνδυνο που συνεπάγονται, έτσι ώστε να μπορούν να συγκριθούν με χαρτοφυλάκια αντίστοιχου κινδύνου, δε βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά από τις αποδόσεις των αντίστοιχων παραδοσιακών κεφαλαίων. Επίσης απέδωσαν τις χαμηλότερες αποδόσεις των SRI πριν την επίδραση του κινδύνου στο ότι οι επενδυτές τους δρουν περισσότερο συναι-

σηματικά και ως εκ τούτου τα διαμορφούμενα χαρτοφυλάκια δεν είναι πάντα και τα πιο προσοδοφόρα.

Τα συμπεράσματα αυτά ενισχύονται και από τη χρηματοοικονομική ανάλυση που διεξήγαγαν οι Grace & Klein (2006), αναφορικά με τις επιπτώσεις στα αποτελέσματα ασφαλιστικών εταιρειών που εθελοντικά ελέγχονται και πιστοποιούνται με τα ηθικά πρότυπα του κλάδου. Αυτές οι επιχειρήσεις παρουσιάζουν σε σχέση με τις ανταγωνίστριές τους:

- 4% υψηλότερη απόδοση επενδυμένων κεφαλαίων (Return On Equity),
- 8% υψηλότερη αποδοτικότητα του κόστους (Cost Efficiency)
- 3% υψηλότερη αποδοτικότητα των εσόδων (Revenue Efficiency)
- 27% χαμηλότερα δικαστικά έξοδα (κατά Μ.Ο. εξοικονόμηση 217.221 \$)
- 88% χαμηλότερα έξοδα διερευνήσεων και συμβιβασμών (κατά Μ.Ο. εξοικονόμηση 632.602 \$)
- 150% λιγότερα δικαιολογημένα παράπονα από πελάτες

2.3 Οι Απαιτούμενες Δεξιότητες των Λογιστών

Πρόσφατη μελέτη (Kavanagh et. al, 2008) έδειξε ότι οι επί πτυχίο φοιτητές της λογιστικής θεωρούν τη διαρκή μάθηση, έτσι ώστε να παραμένουν συνεχώς ενήμεροι για τις τρέχουσες εξελίξεις, ως την επαγγελματική δεξιότητα με τη μεγαλύτερη προτεραιότητα για μια επιτυχημένη καριέρα. Επίσης ιδιαίτερα σημαντικές θεωρούν και τις ακόλουθες ομάδες δεξιοτήτων:

- προσωπικές και επικοινωνιακές (όπως η αυτό-υποκίνηση, η προσαρμοστικότητα στην αλλαγή, η επαγγελματική συμπεριφορά, η προφορική και γραπτή επικοινωνία και η συνεργασία σε ομάδες)
- ανάλυσης και σχεδιασμού (όπως η ανάλυση και επίλυση προβλημάτων)
- κατανόησης και εκτίμησης των καταστάσεων (όπως η λήψη αποφάσεων και η κριτική σκέψη) και
- ηγετικές και διαπροσωπικές ικανότητες (όπως η αυτό-καθοδήγηση και ο σεβασμός απέναντι στην πολιτισμική ποικιλότητα στον εργασιακό χώρο)

Όταν οι ίδιοι φοιτητές ερωτήθηκαν αν πιστεύουν ότι οι παραπάνω επαγγελματικές δεξιότητες έχουν αναπτυχθεί αρκετά ως μέρος του πτυχιακού τους προγράμματος, οι απαντήσεις που έδωσαν ήταν μάλλον αρνητικές. Συγκεκριμένα, τα μεγαλύτερα κενά μεταξύ των προσδοκιών και των αντιλήψεων των φοιτητών από την εκπαίδευσή τους αφορούσαν την αυτό-υποκίνηση, την επαγγελματική συμπεριφορά, την προφορική επικοινωνία, τη λήψη αποφάσεων και τη διαρκή μάθηση. Αντίθετα οι μόνες επιδεξιότητες που περίμεναν οι φοιτητές και πήραν από τα προγράμματά τους ήταν οι γνώσεις λογιστικής και η δυνατότητα έρευνας.

Από τη μεριά τους, οι μελλοντικοί εργοδότες των πτυχιούχων λογιστικής αξιολογούν ως σημαντικότερες δεξιότητες την ανάλυση και επίλυση προβλημάτων, την κατανόηση της αγοράς, των επιχειρήσεων και του κλάδου, την εμπειρία δηλαδή σε πραγματικές συνθήκες εργασίας και φυσικά την κατοχή των βασικών τουλάχιστον λογιστικών γνώσεων. Κατά τη συμμετοχή τους σε focus groups δήλωσαν ότι οι νέοι απόφοιτοι έχουν σοβαρές ελλείψεις στα παραπάνω επιθυμητά χαρακτηριστικά, με πιο εμφανή την άγνοια της σύγχρονης επιχειρηματικής πραγματικότητας. Ενώ οι εργοδότες κατέταξαν ψηλά την κατανόηση της αγοράς, τον επαγγελματισμό ως προς τη δεοντολογία και την αποφυγή της απάτης, μαζί με τις βασικές τεχνικές λογιστικές γνώσεις, οι παράγοντες αυτοί ούτε καν αναφέρθηκαν από τους νέους πτυχιούχους.

Οι Low et al. (2008) διαπίστωσαν την ανεπάρκεια των αμερικάνικων πανεπιστημίων να παράγουν απόφοιτους λογιστικής ικανούς να ανταπεξέλθουν στη λήψη περίπλοκων επιχειρηματικά ηθικών αποφάσεων. Αυτό το κενό γίνεται προσπάθεια να καλυφθεί σε αυτή την εργασία προτείνοντας εργαλεία λήψης ηθικών αποφάσεων στο παράρτημα του τρίτου κεφαλαίου.

2.4 Η Συμπεριφορά Των Λογιστών & Των Ελεγκτών

Η μεγαλύτερη ποινή για τους λογιστές που πιάνονται να παρανομούν δεν είναι χρηματική, αλλά προσωπική: η καταβράθρωση της φήμης και της ακεραιότητάς τους, που μπορεί να τους οδηγήσει δια παντός εκτός επαγγέλματος. Η έρευνα των Michael

et al (2006) έδειξε ότι από τις εταιρείες που αναγκάζονται να επανακαταθέσουν διορθωμένες παρελθούσες καταστάσεις, το 60% βιώνει την παραίτηση ενός ανωτάτου διευθυντικού στελέχους μέσα σε 24 μήνες από την αναθεώρηση. Αυτά δε τα στελέχη έχουν μόνο τις μισές πιθανότητες να συνεχίσουν την καριέρα τους από παρόμοιες θέσεις σε σχέση με συναδέλφους τους που δεν προέβησαν σε αναδημοσιεύσεις καταστάσεων.

Οι Lin & Fraser (2008) χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 93 ελεγκτών λογιστών από την Κίνα και το Ηνωμένο Βασίλειο, ερεύνησαν την επίδραση της αυστηρότητας των λογιστικών προτύπων, της παροχή πρόσθετων συμβουλευτικών υπηρεσιών, της αρχαιότητας των ελεγκτών και της έντασης του μεταξύ τους ανταγωνισμού στην ικανότητα αντίδρασής τους όταν δέχονται πιέσεις από συγκρουόμενα συμφέροντα. Στη συνέχεια ανήγαγαν τις διαφορές ανάμεσα στα δύο γκρουπ ελεγκτών στις πολιτισμικές διαφορές των χωρών τους.

Συμπέραναν ότι οι βρετανοί ελεγκτές θεωρούν ότι οι παραπάνω μεταβλητές είναι λιγότερο πιθανό να τους κάνουν να υποκύψουν στις πιέσεις των πελατών τους, σε σχέση με τους κινέζους συναδέλφους τους. Επίσης, οι κινέζοι αξιολόγησαν ως σημαντικούς παράγοντες τις συμβουλευτικές υπηρεσίες και τον ανταγωνισμό, ενώ σχεδόν αδιαφόρησαν για τα λογιστικά πρότυπα και το βαθμό των ελεγκτών. Για τους βρετανούς τα αποτελέσματα ήταν αντίστροφα.

Ο νόμος των Sarbanes-Oxley για την αναμόρφωση της λογιστικής, τον οποίο παρουσιάζουμε στο τέταρτο κεφάλαιο, απαγορεύει στους ελεγκτές την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών προς πελάτες που ελέγχουν. Η προϋπόθεση πάνω στην οποία βασίζεται είναι ότι για τις συμβουλευτικές υπηρεσίες προσλαμβάνει τον ελεγκτή η διοίκηση του πελάτη και όχι οι μέτοχοι, επομένως δημιουργούνται συγκρούσεις συμφερόντων που μπορεί να οδηγήσουν τον ελεγκτή στην εξυπηρέτηση της διοίκησης, αντί των συμφερόντων της ευρύτερης κοινωνίας. Οι Reckers & Robinson (2007) βρήκαν όμως ότι η ουσιαστική ανεξαρτησία των έμπειρων ελεγκτών δεν υποσκελίζεται από την παροχή γενικά μη-ελεγκτικών υπηρεσιών στους πελάτες τους. Αντίθετα μάλιστα, όσο πιο έμπειροι είναι οι ελεγκτές που παρέχουν και επιπρόσθετες υπηρεσίες, τείνουν να κάνουν πιο συντηρητικές εκτιμήσεις για τις προοπτικές των πελατών τους, αφού

μέσω αυτών των υπηρεσιών συγκεντρώνουν περισσότερα τεκμήρια για τις χρηματοοικονομικές αδυναμίες τους.

Οι Lim & Tan (2007) έδειξαν ότι η επίδραση των αμοιβών από μη-ελεγκτικές υπηρεσίες στην ποιότητα του ελέγχου εξαρτάται από το βαθμό εξειδίκευσης του ελεγκτή*. Οι εξειδικευμένοι ελεγκτές φαίνεται να προσέχουν περισσότερο για ενδεχόμενα πλήγματα στη φήμη τους και την έκθεσή τους σε αγωγές και επιπρόσθετα επωφελούνται περισσότερο από τη διάχυση πληροφοριών που τους προσφέρουν οι μη-ελεγκτικές υπηρεσίες. Επομένως κατέληξαν ότι η ποιότητα του ελέγχου των εξειδικευμένων ελεγκτών ουσιαστικά βελτιώνεται με την παροχή επιπρόσθετων μη-ελεγκτικών υπηρεσιών, ενώ το αντίθετο συμβαίνει με τους μη-εξειδικευμένους.

Οι Keller et al. (2007), ερεύνησαν τους παράγοντες που επηρεάζουν τα ηθικά πρότυπα των αμερικάνων φοιτητών λογιστικής. Εντόπισαν σημαντικές διαφορές στις ηθικές επιλογές που θα έκαναν με βάση το εκπαιδευτικό τους επίπεδο (προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί), τη θρησκευτική τους προσήλωση (religiosity) και την εργασιακή τους εμπειρία. Αν και παρατήρησαν διαφορές με βάση το φύλο, αυτές δεν ήταν στατιστικά σημαντικές. Ενδιαφέρον επίσης έχει το συμπέρασμά τους ότι οι μεταπτυχιακοί θρησκευούνται περισσότερο από τους συναδέλφους τους στο πρώτο πτυχίο και γενικά η θρησκεία παίζει σημαντικό ρόλο όταν αντιμετωπίζουν ηθικά διλήματα.

Στην έρευνα που παρουσιάζεται στο έβδομο κεφάλαιο, χρησιμοποιούνται εικονικές μελέτες περιπτώσεων, για να συσχετιστούν τις διαφορές στη συμπεριφορά των Ελλήνων ελεγκτών απέναντι στα συγκρουόμενα συμφέροντα με τα δημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, εκπαίδευση, εργασιακή εμπειρία...).

* Δημιουργούνται οικονομίες κλίμακας όταν εξειδικεύονται ομάδες ελεγκτών σε συγκεκριμένους τομείς, όπως π.χ. στον τραπεζικό, που στην Ελλάδα ακολουθεί ξεχωριστό λογιστικό σχέδιο.

2.5 Ο Εσωτερικός Έλεγχος & η Εξωτερική του

Η μελέτη των Zain et al. (2006) βρήκε ότι οι εσωτερικοί ελεγκτές εκτιμούν ότι η συνεισφορά τους στον εξωτερικό έλεγχο συναρτάται θετικά με την ανεξαρτησία, την επιδεξιότητα και τη δραστηριοποίηση της ελεγκτικής επιτροπής στον εσωτερικό έλεγχο, όπως επίσης και με το εύρος του εσωτερικού ελέγχου, την εμπειρία του προσωπικού, τη διαθεσιμότητα και την εγγύτητα με τους εξωτερικούς ελεγκτές.

Εταιρείες με υψηλό επίπεδο εποπτείας της εταιρικής τους διακυβέρνησης από την επιτροπή ελέγχου είναι λιγότερο πιθανό να αναθέσουν σε τρίτους (outsource) κάποιες από τις λειτουργίες του εσωτερικού τους ελέγχου (Abbott et al, 2007). Οι εταιρείες όμως που αποφασίζουν να αναθέσουν σε τρίτους τον εσωτερικό τους έλεγχο πιστεύουν ότι οι εξωτερικοί τους συνεργάτες έχουν περισσότερες τεχνικές ικανότητες από το προσωπικό τους. (Carey et al., 2006)

Οι Coram et. al, (2008) βρήκαν ότι οι οργανισμοί που έχουν λειτουργία εσωτερικού ελέγχου είναι πιθανότερο να εντοπίσουν και να αναφέρουν κρούσματα απάτης, σε σχέση με εκείνους που δεν έχουν. Επιπρόσθετα, οι οργανισμοί που στηρίζονται μόνο σε τρίτους (outsourcing) για τον εσωτερικό έλεγχο, έχουν λιγότερες πιθανότητες να εντοπίσουν και να αναφέρουν την απάτη, συγκριτικά με εκείνους που αναλαμβάνουν τουλάχιστον κάποιο μέρος του εσωτερικού τους ελέγχου μόνοι τους.

2.6 Το «Μαγείρεμα» των Βιβλίων

Όπως επισημαίνεται στο πέμπτο κεφάλαιο, η απάτη επιφορτίζει τους φορολογούμενους πολίτες με δυσβάσταχτα κόστη κι ως εκ τούτου δεν προσφέρεται για ψυχαγωγία. Αυτή όμως δε φαίνεται να είναι και η άποψη του Cummings (2007), ο οποίος παρουσιάζει το λεγόμενο «μαγείρεμα τω αριθμών» ως πραγματική μαγειρική συνταγή: Πρώτα χρειάζονται κάποια υλικά (ένα εύπιστο άτομο, ένα ανήθικο άτομο, 3 κιλά υποχρεώσεις, 500 γρ. έξοδα...) και μια μέθοδος (Αναμιγνύουμε το εύπιστο με το ανήθικο άτομο... Περιμένουμε να απορροφηθεί η ανεξαρτησία από την αλαζονεία... Ψήνουμε τον οργανισμό στους 250° Κελσίου...)!

Ηθική Φιλοσοφία

Σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρείται η κριτική εξέταση των σημαντικότερων θεωριών της Ηθικής Φιλοσοφίας: του Σχετικισμού, του Εγωισμού, του Ωφελιμισμού, του Καντιανισμού, της Αρετή σύμφωνα με τον Αριστοτέλη και νεότερες θεωρήσεις. Μία τέτοια κριτική εξέταση θεωρείται απαραίτητη πριν γίνει οποιαδήποτε προσέγγιση στην Λογιστική Ηθική αυτή καθαυτή. Μέσα από την κριτική διερεύνηση της Ηθικής Φιλοσοφίας διερευνώνται οι ιδέες που αποτελούν την παγκόσμια ηθική κληρονομιά αφού επί αυτών των ιδεών βασίζονται τα σύγχρονα κινήματα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και λογοδοσίας. Εξάλλου, η παρούσα παράγραφος δεν έχει ως σκοπό την διατύπωση μιας νέας θεωρίας ηθικής, συμβατής με τη δεοντολογία των λογιστών. Κάτι τέτοιο υπερβαίνει σαφώς το περιεχόμενο της παρούσας εργασίας και εκφεύγει του θέματος της. Για τις ανάγκες του παρόντος πονήματος γίνεται παράθεση ορισμένων εργαλείων λήψεως ηθικών αποφάσεων σε ξεχωριστό παράρτημα του παρόντος κεφαλαίου.

3.1 Ηθικός Σχετικισμός - Υποκειμενισμός

Βασική ιδέα του ηθικού υποκειμενισμού αποτελεί η άποψη ότι για πολλούς ανθρώπους είναι ηθικό ό,τι τους υπαγορεύει η συνείδησή τους να κάνουν. Οι οπαδοί του ηθικού σχετικισμού πιστεύουν ότι αγαθό, σωστό και ηθικό για ένα άτομο είναι οτιδήποτε θεωρεί αυτό το άτομο ως αγαθό, σωστό και ηθικό.

Αυτή η κοσμοθεωρία έχει βαπτιστεί «**εγωμανία**» (me-ism) στο μυθιστόρημα του Douglas Coupland “Generation X” και περιγράφεται ως η προσπάθεια ενός ατόμου, ελλείψει εξοικείωσης με παραδοσιακές θρησκευτικές αρχές, να επινοήσει μια θρησκεία στα δικά του μέτρα¹. Ο Friedrich Nietzsche έλεγε ομοίως στο έργο τους «Τάδε έφη Ζαρατούστρα» ότι ο υπεράνθρωπος δημιουργεί την ηθική του μακριά από τα δουλοπρεπή συστήματα αξιών των μαζών.

Με την αποδοχή αυτής της απόψεως, δε θα είχε κανένας νόμος ισχύ, καθώς ο καθένας θα μπορούσε να δικαιολογήσει οποιαδήποτε συμπεριφορά, απλά δηλώνοντας ότι

πιστεύει στην ηθικότητά της. Πολύ ενδεικτικό είναι το λεγόμενο «τεστ του ύπνου» σύμφωνα με το οποίο αν το άτομο μπορεί να κοιμηθεί άνετα μετά από μία δύσκολη ηθική επιλογή, τότε έχει κάνει την ορθή επιλογή.

Το ερώτημα το οποίο εύλογα προβάλλεται είναι σχετικό με την ευαισθητοποίηση της συνείδησης των επαγγελματιών λογιστών. Είναι αμφίβολο κατά πόσον ευαισθητοποιημένη είναι η συνείδηση τους, ώστε να αποτελεί αξιόπιστο οδηγό για τη λήψη ηθικών αποφάσεων. Στην καλοπροαίρετη διατύπωση του ερωτήματος οι οπαδοί του ηθικού σχετικισμού θα απαντούσαν καταφατικά, αλλά κάτι τέτοιο τελεί σήμερα υπό αμφισβήτηση.

Σε αντίθεση με τον Ηθικό Σχετικισμό, η θεωρία του “πολιτισμικού σχετικισμού” θεωρείται περισσότερο διαδεδομένη και λιγότερο ακραία. Σύμφωνα με αυτήν, αγαθό, σωστό και ηθικό για κάποιον πολιτισμό είναι ό,τι θεωρείται αγαθό, σωστό και ηθικό σε αυτόν τον ίδιο τον πολιτισμό. Με βάση τα κριτήρια του κάθε λαού μπορεί να κριθεί η ηθικότητα των πράξεων μόνο όσων ανήκουν σε αυτόν τον λαό και κανενός άλλου. Οι υποστηρικτές της θεωρίας του “πολιτισμικού σχετικισμού” παρατηρούν ότι σε κάθε χώρα επικρατούν διαφορετικά έθιμα και από αυτό συμπεραίνουν ότι δεν υπάρχει αντικειμενική αλήθεια στην ηθική, ανεξάρτητη από το πλαίσιο δεδομένου πολιτισμού.

Ωστόσο, το επιχείρημα αυτό κρίνεται ως αναξιόπιστο καθώς η ύπαρξη και η λειτουργία οποιασδήποτε κοινωνίας απαιτεί ένα ελάχιστο επίπεδο κοινά αποδεκτής ηθικής. Τα μέλη του ίδιου κοινωνικού ιστού δεν είναι δυνατό να αποδέχονται απροβλημάτιστα να σκοτώνονται μεταξύ τους ή να εξαπατούν το ένα το άλλο, αφού κάτι τέτοιο θα οδηγούσε στην επιφυλακτικότητα, την έλλειψη εμπιστοσύνης, το διαρκές αίσθημα κινδύνου και τελικά στη διάλυση της κοινωνίας.

Συνεπώς, εξάγεται το συμπέρασμα ότι υπάρχουν κάποιες βασικές ηθικές αξίες που συντηρούν τις κοινωνικές δομές και επομένως ενυπάρχουν σε κάθε πολιτισμό. Για τον Rushworth Kidder, του Institute for Global Ethics² τέτοιες βασικές ηθικές αξίες είναι η αγάπη, η ειλικρίνεια, η δικαιοσύνη, η ελευθερία, η ενότητα, η ανοχή, η υπευθυνότητα και ο σεβασμός της ανθρώπινης ζωής. Ο πρώην γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Kofi Annan σε διάλεξη που έδωσε για τις παγκόσμιες αξίες³ υποστήριξε ότι έν-

νοιες όπως η ειρήνη, η ελευθερία, η κοινωνική πρόοδος, οι αρχές των ίσων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που διαποτίζουν το καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ και την Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, εξακολουθούν να είναι ζωντανές ακόμα και σήμερα. Επίσης υπενθύμισε ότι το 2000, στη “Διακήρυξη της Νέας Χιλιετίας” όλα τα κράτη προσυπέγραψαν ως «απαραίτητες για τις διεθνείς σχέσεις» τις αξίες της ελευθερίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της ανεκτικότητας, του σεβασμού για τη φύση και της κοινής ευθύνης.

Προς υποστήριξη των παραπάνω απόψεων παρατίθεται το επόμενο παράδειγμα σύμφωνα με το οποίο αποκαλύπτεται η αδυναμία του σχετικισμού να υποδείξει τι θα πρέπει να γίνει όταν δημιουργούνται ηθικά διλήμματα από την επαφή των λαών.

Σύμφωνα με το Δείκτη Διαφθοράς 2007⁴, το Σουδάν έχει σοβαρά προβλήματα εντιμότητας, αφού κατατάσσεται 172^ο σε σύνολο 179 χωρών. Από τα τελευταία στοιχεία της Διεθνούς Διαφάνειας για το Δείκτη Χρηματισμού 2006⁵, οι Αυστραλοί και οι Σουηδοί εξαγωγείς έχουν ελάχιστη πιθανότητα να πληρώσουν μίζα σε δημόσιους αξιωματούχους του Σουδάν, σε αντίθεση με Ρώσους και Κινέζους, που είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα προσπαθήσουν να χρηματίσουν.

Αφού για τους Αυστραλούς είναι ανήθικο να δωρίζουν χρήματα σε υπαλλήλους ξένων κρατών, ο πολιτισμικός σχετικισμός επιβάλλει να τιμωρούνται όσοι Αυστραλοί προβαίνουν σε τέτοιες ενέργειες. Δεν ισχύει όμως το ίδιο και για τους κατοίκους του Σουδάν! Αυτοί θεωρούν απαραίτητο να λαμβάνουν προμήθεια οι τελωνιακοί για να εξυπηρετήσουν τους εισαγωγείς εμπορευμάτων στη χώρα τους. Εδώ λοιπόν ο σχετικισμός συνηγορεί ώστε οι Σουδανοί να δωροδοκηθούν, ακόμα και από Αυστραλούς, για την απρόσκοπτη διεξαγωγή του εμπορίου.

Η χειρότερη συνέπεια του σχετικισμού είναι ότι αποτρέπει την ηθική πρόοδο. Στο προηγούμενο παράδειγμα, είναι αδύνατη η αναμόρφωση της νοοτροπίας των Σουδανών αν ισχύει ο σχετικισμός. Πιο συγκεκριμένα, ο Αυστραλός δεν έχει το δικαίωμα να κατηγορήσει τους Σουδανούς για χρηματισμό, καθώς τα αξιολογικά πρότυπα του απλώς δεν ισχύουν στη χώρα τους. Επιπλέον, κάθε Σουδανός που θα χαρακτηρίσει την συμπεριφορά αυτή αντιδεοντολογική θα αντιμετωπιστεί ο ίδιος ως ανήθικος. Αυτό διότι στον σχετικισμό θεωρείται ηθικό οτιδήποτε γίνεται αποδεκτό σε μια συγκεκριμένη

κριμένη κοινωνία. Ο μόνος τρόπος για να σταματήσει ο χρηματισμός θα ήταν να συνειδητοποιήσει η πλειονότητα των Σουδανών πολιτών ότι ο χρηματισμός αποτελεί μια ανήθικη πράξη. Κάτι τέτοιο όμως πατάει στην αμαρτωλή προϋπόθεση ότι οι μειονότητες είναι πάντα ανήθικες και οι πλειονότητες έχουν πάντα δίκιο.

Σύμφωνα με την προηγούμενη ανάλυση είναι εμφανές ότι η θεωρία του ηθικού σχετικισμού δεν έχει εφαρμογή στη λογιστική ηθική. Όσο πιο αναπτυγμένη είναι μια οικονομία, τόσο πιο περίπλοκες γίνονται οι υποχρεώσεις των λογιστών και για να εκπληρωθούν απαιτείται αμεροληψία, ακεραιότητα και υπηρετήση του δημοσίου συμφέροντος, άσχετα να μιλάμε για την Αυστραλία, το Σουδάν ή την Ελλάδα.

3.2 Εγωισμός

Ο εγωισμός, ως θεωρία της ηθικής φιλοσοφίας, υποδιαιρείται στην περιγραφική θεωρία του “ψυχολογικού εγωισμού” και στη δεοντολογία του “ηθικού εγωισμού”.

Η θεωρία του “ψυχολογικού εγωισμού” αναπτύχθηκε από τον πολιτικό φιλόσοφο Thomas Hobbes (1588-1679) στο έργο του *Leviathan* (1651) και επιχειρεί να ερμηνεύσει όλες τις ανθρώπινες ενέργειες ως εκδηλώσεις φιλαυτίας. Η θεωρία του “ηθικού εγωισμού” προτείνει ως απόλυτο στόχο κάθε ατόμου την προαγωγή των συμφερόντων του, διαβεβαιώνοντας ότι έτσι το κατά Adam Smith (1723-1790) “αόρατο χέρι του ανταγωνισμού” αυξάνει αθροιστικά την ευημερία της κοινωνίας. Καμία άλλη υποχρέωση δεν αναγνωρίζεται από αυτούς που νομίζουν ότι το σύμπαν περιστρέφεται γύρω τους, εκτός και αν αναλαμβάνοντας την αυξάνονται ταυτόχρονα και τα δικά τους κέρδη. Ακόμα και συμπεριφορές εμφανώς αλτρουιστικές αποδίδονται σε ιδιοτελή ελατήρια. Ως κίνητρο του εταιρικού καταδότη π.χ. θεωρείται η αποφυγή της κατηγορίας για συνέργια, η χρηματική αποζημίωση και ο θαυμασμός των άλλων για τη γενναιότητα και την “καθαρή του συνείδηση”.

Πριν εξεταστούν οι συνέπειες υιοθέτησης της εγωιστικής θεωρίας ως τρόπου ζωής, αξίζει να επισημανθεί η κωμικοτραγική σύγχυση στην οποία δεν μπορεί παρά να βρίσκεται ο συνεπής οπαδός της. Οι περισσότεροι άνθρωποι όταν πειστούν για την ορ-

θότητα μιας ιδέας, προσπαθούν να την εφαρμόσουμε και να τη διαδώσουν σε άλλους. Αν ωστόσο από σήμερα κάποιος ασπαζόταν τον εγωισμό δε θα μπορούσε να τον διδάξει, να γράψει γι' αυτόν, ούτε καν να παραδεχτεί σε τρίτους το πιστεύω του, καθώς κάτι τέτοιο θα τους έκανε επιφυλακτικούς απέναντι του και αν κατάφερνε να τους προσηλυτίσει, θα κοίταζαν και εκείνοι μόνο τον εαυτό τους, ενδεχομένως υπονομεύοντας τα δικά του συμφέροντά. Άρα θα ήταν ανήθικο σύμφωνα με τον εγωισμό ακόμα και να μιλάει γι' αυτόν ο οπαδός του!

Πέρα από την παραπάνω ασυνέπεια, που παρουσιάζεται περισσότερο ως ευφυολόγημα, η σύνθεση των όρων «ηθικός» και «εγωισμός» μοιάζει να είναι μια αντίφαση. Αν όλοι έπρατταν αποκλειστικά και μόνο ό,τι τους συμφέρει, το πιθανότερο είναι ότι η κοινωνία θα βυθιζόταν στο χάος και στην αναρχία ή με τα λόγια του Hobbes «σε πόλεμο όλοι εναντίων όλων». Όπως και με τον ηθικό σχετικισμό, δεν θα υπήρχε τρόπος να αποφασίσει η κοινωνία ποιος έχει δίκιο όταν δύο συμφέροντα συγκρούονται. Καμία σύμβαση ή υπόσχεση δε θα είχε αξία όταν θα σταματούσε να ευνοεί αυτόν που την έκανε. Κανένας δε θα δεχόταν να υποσκάψει την προσωπική του ευημερία, αποζημιώνοντας όσους βλάπτει με τις πράξεις του. Τα ανθρώπινα δικαιώματα των άλλων θα έπρεπε να παραμεριστούν μπροστά στις εκάστοτε προσωπικές επιδιώξεις και η απονομή δικαιοσύνης μαζί με τη δημοκρατία θα καταντούσαν έννοιες κενές περιεχομένου. Υπό αυτό το πρίσμα, το κλέψιμο εταιρικών κεφαλαίων από τους λογιστές θα ήταν υπόδειγμα ηθικής πράξης, παρόλο που κανείς δε θα ήθελε να γίνει πελάτης τους εξαιτίας αυτής της συμπεριφοράς.

Κρινόμενος από τα αποτελέσματα του, ο εγωισμός υποσκάπτει την ίδια του την θεωρητική εγκυρότητα. Ωστόσο, δεν θα ήταν λογικό να φτάσει κανείς στο άλλο άκρο, συνάγοντας ότι οι άνθρωποι πρέπει να σταματήσουν να αγωνίζονται για την προσωπική τους πρόοδο. Οι λογιστές οφείλουν να προτάσσουν το δημόσιο συμφέρον έναντι του ιδιωτικού, όχι όμως και να αγνοούν το ιδιωτικό τους συμφέρον. Εξάλλου, αν δεν μεριμνήσουν οι ίδιοι για αυτό, τότε κανείς άλλος δεν πρόκειται να το κάνει. Όπως παρατηρούν οι συγγραφείς Collins και Porras⁶ στην έρευνα τους Built to Last, «Η κερδοφορία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη και το μέσο για πιο σημαντικούς σκοπούς, αλλά δεν αποτελεί αυτοσκοπό στις ιδανικές επιχειρήσεις. Τα κέρδη είναι σαν το οξυγόνο, το φαγητό, το νερό και το αίμα του σώματος. Δεν είναι το νόημα της ζωής, αλλά χωρίς αυτά δεν υπάρχει ζωή.»

Σε αντιστοιχία με τα προηγούμενα, δεν είναι ορθή η απόρριψη κάθε πράξεως που γίνεται με κερδοσκοπικά κίνητρα. Ας υποθεθεί π.χ. ότι μία διεθνής εταιρεία απορρυπαντικών, στα πλαίσια της κοινωνικής της ευθύνης, χρηματοδοτεί προγράμματα ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης των συσκευασιών από τα προϊόντα της. Αν δεν περιορίζεται μόνο σε γυμναστική δημοσίων σχέσεων, θα ήταν άδικο να υποστηριχθεί ότι είναι αθέμιτη η μείωση των σκουπιδιών επειδή προκαλεί θετική φήμη για την εταιρεία. Απεναντίας, μπορεί να δημιουργεί σημαντικά οφέλη για την κοινωνία. Εξάγεται το συμπέρασμα ότι η επιδίωξη περισσότερης προσωπικής ωφέλειας από κάθε συναλλαγή αποτελεί αναγκαίο κριτήριο για την λήψη μιας ηθικής απόφασης, σε καμία όμως περίπτωση δεν είναι και ικανό από μόνο του για να τη διασφαλίσει.

3.3 Ωφελιμισμός Πράξεων & Κανόνων

Για τους ωφελμιστές⁷, η ηθική αξία οποιασδήποτε πράξης κρίνεται αποκλειστικά από τα αποτελέσματά της. Συγκεκριμένα, για να ακολουθηθεί μια δράση, θα πρέπει να αποδίδει τα μέγιστα θετικά αποτελέσματα σε όλους όσους επηρεάζονται από αυτή. Αντίστροφα, αν αναμένεται μείωση της ευημερίας για κάποιους, ηθική για τον ωφελμιστή είναι η ελαχιστοποίηση αυτών των αρνητικών επιπτώσεων.

Παρόμοιες είναι και οι δοξασίες του Βουδισμού, που αυτοπαρουσιάζονται ως “όχημα” για τη μετάβαση στη νιρβάνα και την εξαφάνιση του ανθρώπινου πόνου. Εξάλλου, ο ωφελιμισμός ταυτίζεται με τον ηδονισμό του Επίκουρου (341-270 π.Χ.) και του Αρίστιππου (435-360 π.Χ.), στο ότι αναγνωρίζει ως υπέρτατη αξία τη χαρά ή τη χρησιμότητα, όπως την ονομάζουν σήμερα οι οικονομολόγοι. Η διαφοροποίησή τους έγκειται στο ότι ο ηδονισμός συναινεί στο να γίνει οτιδήποτε ευχαριστεί αυτόν που το κάνει, ενώ ο ωφελιμισμός αναγνωρίζει ως ηθική μόνο εκείνη την ενέργεια που, συγκρινόμενη με όλες τις εναλλακτικές της, αποφέρει τη μεγαλύτερη ωφέλεια στο σύνολο της κοινωνίας. Οι επικριτές του παραδοσιακού ωφελιμισμού ισχυρίζονται ότι ένας τέτοιος κατά περίπτωση υπολογισμός είναι μη πρακτικός, αντιοικονομικός και ουσιαστικά ανεφάρμοστος, αφού τα αποτελέσματα της κάθε πράξης μας δεν είναι πάντα γνωστά από την αρχή. Άλλοι βρίσκουν υπερβολικά περιοριστική τη μονομανία με

την ικανοποίηση, θεωρώντας ότι υπάρχουν και άλλες “ενδογενείς αξίες” ή κίνητρα ανθρώπινης συμπεριφοράς, όπως η γνώση, η φιλία κ.α.

Με την πρώτη ματιά γίνεται εμφανές ότι ο ωφελιμισμός αποτελεί προπομπό των σύγχρονων τεχνικών περιορισμού του επενδυτικού κινδύνου (εκτιμήσεις κόστους/ ωφέλειας) και παρέχει επιχειρήματα υπέρ της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων. Αποτελεί προπομπό της ηθικά υπεύθυνης επιχείρησης που δεν αναλώνεται στη μεγιστοποίηση των κερδών μόνο των ιδιοκτητών της, αλλά μεριμνά για την ευδαιμονία ολόκληρης της κοινωνίας.

Ο Jeremy Bentham προσπάθησε να ποσοτικοποιήσει την ευχαρίστηση, κατασκευάζοντας τον “ηδονιστικό λογισμό” (hedonic calculus). Πρόκειται για μια ιδέα που ενώ αυτούσια εγκαταλείφθηκε, εξακολουθούν να επιζούν ψήγματα της σε σύγχρονες τεχνικές όπως η διαχείριση χαρτοφυλακίων και χρηματοοικονομικών κινδύνων.

Ο Bentham υποστήριξε ότι το άτομο μπορεί να αποφασίσει ποια πράξη παράγει τη μεγαλύτερη απόλαυση για τους περισσότερους ανθρώπους συγκρίνοντας 7 διαστάσεις των συνεπειών της:

1. Ένταση: Η ισχύς των παραγόμενων συναισθημάτων πόνου ή ευχαρίστησης
2. Διάρκεια: Πόσο κρατούν αυτά τα συναισθήματα
3. Βεβαιότητα: Πόσο σίγουρο είναι ότι θα δημιουργηθούν αυτά τα συναισθήματα
4. Εγγύτητα: Πόσο άμεσα θα γίνουν αισθητά
5. Παραγωγικότητα: Αν τα αρνητικά συναισθήματα θα προκαλέσουν ωφέλειες στο μέλλον
6. Καθαρότητα: Αν θα συνεχίσουν στο μέλλον να προκαλούν πόνο
7. Εύρος: Ο αριθμός των ατόμων που επηρεάζονται

Ωστόσο δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός τρόπος να ισχυριστεί κανείς ότι η χρησιμότητα του επενδυτή που καταχράται την αγορά είναι 5.000 utils, ενώ ο πόνος που επιφέρει σε όσους χάνουν τα χρήματά τους είναι 30.000 utils και συγκρίνοντάς τα να καταλήξει στην ανηθικότητα της κατάχρησης. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, ακόμα και αν περιοριζόταν η χρησιμότητα στα επενδυτικά κέρδη, που προσμετρούνται άμεσα, πάλι το συμπέρασμα είναι άτοπο. Ο καταχραστής θα κερδίσει τόσα χρήματα όσα

θα χάσουν οι υπόλοιποι, τίμιοι επενδυτές (zero-sum game) και άρα θα έπρεπε να θεωρηθεί ηθικά ουδέτερη η κατάχρηση.

Εκτός από τις σχετικές με τη μέτρηση αμφισβητήσεις, οι επικριτές του ωφελιμισμού του προσάπτουν αδιαφορία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που οδηγεί σε κατάφορες αδικίες. Το δικαίωμα στην ανθρώπινη ζωή π.χ. είναι αδιαπραγμάτευτο και δεν μπορεί να ανταλλαχτεί με οποιοδήποτε επίπεδο κοινωνικής χρησιμότητας. Ομοίως, μπορεί να μην κατανέμονται τα βάρη και τα οφέλη δίκαια σε όλους, έστω και αν τελικά περισσότερα αγαθά προσφέρονται σε περισσότερους ανθρώπους. Συνεπώς, όσο δελεαστική και αν φαίνεται η αρχή της μέγιστης ωφέλειας, δεν είναι πάντοτε απαλλαγμένη από προβλήματα.

Μετάπειτα στοχαστές αποπειράθηκαν να βελτιώσουν τον ωφελιμισμό, υποκαθιστώντας τον κατά περίπτωση υπολογισμό των συνεπειών μιας πράξης με υπακοή σε κανόνες. Ο παραδοσιακός ωφελιμιστής δε θα δίσταζε να παραβιάσει οποιαδήποτε ηθική αρχή, αν στη συγκεκριμένη περίπτωση που αντιμετώπιζε, η παραβίαση εξασφάλιζε περισσότερη κοινωνική ωφέλεια. Αντίθετα, ο ωφελιμιστής των κανόνων θεωρεί ότι η ωφέλεια της κοινωνίας μεγιστοποιείται όταν θεσπίζονται και ακολουθούνται απαρέγκλιτα κανόνες εκπορευόμενοι από ηθικές αρχές. Έτσι ο “ωφελιμισμός των πράξεων” (act utilitarianism), που ήταν μια καθαρά τελεολογική αντίληψη, μετατράπηκε σε “ωφελιμισμό των κανόνων” (rule utilitarianism), που για να φτάσει στον τελικό σκοπό χρησιμοποιεί τη δεοντολογία των άκαμπτων ηθικών προτύπων. Ο ωφελιμισμός των κανόνων αποτελεί την βάση επί της οποίας οικοδομούνται οι νόμοι του κράτους και οι επαγγελματικοί κώδικες, αφού προβάλλουν ως λόγο ύπαρξης τους την υπηρετήση του δημόσιου συμφέροντος.

Ως παράδειγμα για την κατανόηση της σπουδαιότητας των κανόνων θα μπορούσε να αναφερθεί η ακόλουθη περίπτωση: έστω ότι ένας φοροτέχνης καλείται να αποκρύψει έκτακτα εισοδήματα, που οριακά θα κατέτασσαν σε ανώτερη φορολογική κλίμακα τον μικρομεσαίο πελάτη του. Σκεφτόμενος παραδοσιακά ωφελιμιστικά, θα έπρεπε να μελετήσει οικονομοτεχνικά τις επιπτώσεις στον κρατικό προϋπολογισμό από την είσπραξη λιγότερων φορολογικών εσόδων και αν ως εμπειρογνώμονας διαπίστωνε ότι το έλλειμμα της κυβέρνησης είναι αμελητέο μπροστά στις ευκαιρίες που δημιουργούνται για τον πελάτη του, τότε θα προχωρούσε στην κατάθεση της ψευδούς δήλωσης.

Η απαίτηση όμως σύνταξης οικονομοτεχνικής μελέτης για κάθε απόφαση χωριστά, έρχεται σε αντίθεση με το βασικό πνεύμα του ωφελιμισμού, που προτρέπει σε αποδοτικότερη χρησιμοποίηση των πόρων. Επίσης, μια τέτοια λογική παραβλέπει το ενδεχόμενο κόστος για το επάγγελμα, αν γνωστοποιηθεί η εξαπάτηση.

Ο ωφελμιστής από την άλλη μεριά που εκτιμά τους κανόνες, πιστεύει ότι το προοδευτικό φορολογικό σύστημα μπορεί να επιτελέσει τον αναδιανεμητικό του ρόλο υπέρ των αδυνάτων, μόνο αν οι δηλώσεις εισοδήματος απεικονίζουν δίκαια και αντικειμενικά την οικονομική κατάσταση του δηλούντα. Επομένως, θα ακολουθήσει τον κανόνα “οι δηλώσεις πρέπει πάντα να λένε την αλήθεια”, έστω και αν θίγονται τα συμφέροντα του πελάτη του, χωρίς να κερδίζει άμεσα κάποιος άλλος. Η πράξη δείχνει ότι κανένας λογιστής δεν μπορεί να πιστοποιεί για πάντα ότι $1 + 1$ κάνουν όσο θέλει ο πελάτης, χωρίς να υποσκάψει την επαγγελματική του αξιοπιστία.

Παρά ταύτα, ο ωφελιμισμός των κανόνων δε δίνει ικανοποιητικές λύσεις όταν δύο κανόνες είναι αμοιβαίως αποκλειόμενοι. Π.χ. η γενική υποχρέωση ενός εργαζομένου “να διαφυλάττει τα εταιρικά μυστικά”⁸ μπορεί να έρθει σε σύγκρουση με εκείνη που λέει ότι “ο ελεγκτής οφείλει να αποκαλύπτει τις απάτες της διοίκησης”. Ο John Stuart Mill θα πρότεινε να διαλέξει ο υπάλληλος έναν από τους δύο αντιφατικούς κανόνες, ακολουθώντας το δόγμα της μέγιστης ωφέλειας. Έτσι θα είχε χρησιμοποιήσει ως επίφαση τους κανόνες, για να ακολουθήσει ουσιαστικά τον παραδοσιακό ωφελιμισμό. Θα ήταν δηλαδή σαν να έλεγε ότι οι κανόνες πρέπει να γίνονται γενικά σεβαστοί, αλλά κατά περίπτωση μπορεί να τους παραβαίνει για να μεγαλώσει την κοινωνική ευημερία. Μια τέτοια ασυνέπεια ακυρώνει και τον ωφελιμισμό των κανόνων στη συνείδηση των επικριτών του.

3.4 Η “Κατηγορηματική Επιταγή” του Kant

Ο Immanuel Kant (1724-1804) θεώρησε ότι η ικανοποίηση ενός τελικού σκοπού, όποιος κι αν είναι αυτός, δεν έχει να κάνει με την ηθική, αλλά με τις επιθυμίες του ανθρώπου. Ονόμασε μάλιστα «υποθετικές επιταγές» τα “πρέπει” που χρησιμοποιούνται για να υποδείξουν το πώς θα πραγματοποιηθεί ένα “θέλω”. Αν θέλει π.χ. κάποιος να

αποφοιτήσει από το MBA – TQM του Πανεπιστημίου Πειραιώς, πρέπει να συγγράψει μια επιστημονικά ορθή και πρωτότυπη διπλωματική εργασία. Αυτό το “πρέπει” δεν είναι οικουμενικό, δηλαδή δε δεσμεύει και όσους δεν επιθυμούν να ενταχθούν στην υπόθεση (να αποκτήσουν το πτυχίο).

Αντίθετα από τις «υποθετικές επιταγές», οι ηθικές υποχρεώσεις είναι διατυπωμένες κατηγορηματικά, δεν επιδέχονται υποκειμενική θεώρηση και δεν εξαρτώνται από την επιθυμία του ατόμου να ενταχθεί ή όχι στην επιδίωξη οποιουδήποτε σκοπού. Ο λογιστής π.χ. οφείλει να λέει την αλήθεια, άσχετα από τον τελικό σκοπό που επιδιώκει.

Αν και ο Kant ήταν βαθιά θρησκευόμενος, δεν απέδιδε τις ηθικές υποχρεώσεις σε κάποια αφηρημένη Θεία Βούληση. Ομοίως, δεν απέδιδε τις ηθικές υποχρεώσεις στη συνείδηση ή όπως ο David Hume στο συναίσθημα. Αντίθετα, θεωρούσε ότι η πηγή των ηθικών υποχρεώσεων ήταν η ανθρώπινη λογική.

Ο Kant ονόμαζε τις ηθικές υποχρεώσεις “κατηγορηματική επιταγή” για τους ανθρώπους. Σε αυτόν τον όρο περιέκλεισε έννοιες όπως το καθήκον, η αποστολή, η προσδοκώμενη συμπεριφορά του ατόμου. Ο άνθρωπος διαφέρει από τα υπόλοιπα ζώα ακριβώς επειδή μπορεί να σκέφτεται λογικά και να παρακάμπτει τα φυσικά του ένστικτα ή τις φυσικές του κλίσεις, όταν αυτά συγκρούονται με το καθήκον του. Συνεπώς, αφού οι άνθρωποι είναι τόσο ξεχωριστοί, θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με σεβασμό και αξιοπρέπεια, ως “σκοποί” και όχι μόνο ως “μέσα”.

Υποστήριξε επίσης ότι οι ηθικές επιλογές που κάνουμε στη ζωή μας υπαγορεύονται από την καθαρή μας βούλησή. Όμως με τον όρο “βούληση”, στην προκειμένη περίπτωση, δεν εννοεί επιθυμίες, ορέξεις, πάθη, συγκινήσεις, συναισθήματα, ένστικτα ή όποιες άλλες, τέλος πάντων, ψυχικές αντιδράσεις συνηθίζουμε να αποδίδουμε με τον όρο αυτό. Διακρίνει δύο μορφές βούλησης, την καθαρή και την εμπειρική. Για να δούμε τη διαφορά τους, ο Kant μας καλεί να σκεφτούμε την περίπτωση δύο παντοπωλών. Και οι δύο φροντίζουν να είναι έντιμοι, όταν ζυγίζουν τα εμπορεύματά τους για τους πελάτες τους. Ο ένας όμως ζυγίζει σωστά, γιατί έτσι θέλει να αποκτήσει μεγαλύτερη πελατεία, ενώ ο άλλος το κάνει αυτό, γιατί θέλει απλώς να είναι τίμιος. Μπορεί οι δύο παντοπώλες να κάνουν το ίδιο πράγμα, να είναι έντιμοι στο ζύγι, αλλά επιδιώκουν διαφορετικά πράγματα. Το κίνητρο της βούλησης του ενός να είναι έντι-

μος είναι το κέρδος, κάτι δηλαδή που εκτίνεται πέρα από την αρετή της εντιμότητας, ενώ το κίνητρο της εντιμότητας του άλλου είναι η βούλησή του να είναι έντιμος. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε ένα παράδειγμα εμπειρικής μορφής βούλησης, ενώ στη δεύτερη ένα παράδειγμα καθαρής μορφής βούλησης.

Στο έργο του «Θεμελίωση της Μεταφυσικής των Ηθών» (1785) ο Kant διατύπωσε την κατηγορηματική επιταγή⁹ του ως εξής: «Πρέπει να συμπεριφέρομαι πάντα, έτσι ώστε να μπορώ να θέλω επίσης το αξίωμά μου να γίνει ένας καθολικός νόμος». Αξιόσημο είναι το γεγονός ότι σε όλους τους πολιτισμούς εντοπίζεται μια παραλλαγή της κατηγορηματικής επιταγής, που έχει επικρατήσει να αναφέρεται ως “Χρυσός Κανόνας”: «Μην κάνεις στους άλλους ό,τι δε θα ήθελες να σου κάνουν» ή «Κάνε στους άλλους μόνο ό,τι θα ήθελες να σου κάνουν κι αυτοί».

Το δυνατό σημείο αυτού του σκεπτικού είναι ότι εμπρικλείει τα κριτήρια:

- της “καθολικότητας” (universalization): «τι θα γινόταν αν όλοι συμπεριφέρονταν με αυτόν τον τρόπο;» και
- της “αντιστρεψιμότητας” (reversibility): Μας προτρέπει να αφήσουμε τη θέση του δράστη και να πάρουμε εκείνη του δέκτη ρωτώντας «πως θα μου φαινόταν αν κάποιος έκανε σε εμένα αυτό που πάω να κάνω;»

Ο λογιστής που θα καταφέρει να χρησιμοποιήσει αυτές τις έννοιες αποτελεσματικά θα είναι σε θέση να ανταπεξέλθει στα επαγγελματικά του διλήμματα. Κάθε φορά που στα πλαίσια των καθηκόντων του έρχεται αντιμέτωπος με κάποια αμφιλεγόμενη πράξη, είναι απίθανο να χάσει την αντικειμενικότητά του ή να δημιουργήσει συγκρουόμενα συμφέροντα αν έχει ενστερνιστεί την κατηγορηματική επιταγή του Kant. Όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα ροής, η κατηγορηματική επιταγή είναι ιδιαίτερα χρήσιμη όταν εξετάζεται η σκοπιμότητα μιας συγκεκριμένης πράξης. Τα βήματά για αυτή την απόφαση είναι τα ακόλουθα:

Kant1: Προσδιορισμός του κανόνα (αξίωμα) που θα ακολουθούσε το άτομο, αν αποφάσιζε να προβεί στην υπό εξέταση πράξη.

Kant2: Απόφαση αν επιθυμεί αυτός ο κανόνας να ακολουθείται πάντα, από όλους. (αν μπορεί να γίνει “καθολικός νόμος” χωρίς να οδηγεί στην καταστροφή)

Kant3: Αν η απάντηση στο προηγούμενο βήμα είναι καταφατική, η πράξη είναι ηθικά αποδεκτή και πρέπει να γίνει. Αν όμως η γενίκευση του κανόνα είναι λογικά αδύνατη, τότε το άτομο οφείλει να αποφύγει την πράξη.

Στο επόμενο σχήμα αναπαράγεται σχηματικά η λογική των ωφελμιστών με κανόνες, προκειμένου να αναδειχθεί η ομοιότητά της στη δομή, με εκείνη του Kant. Τα βήματα 1 και 3 είναι ίδια και στις δύο σχολές σκέψης. Το μόνο που αλλάζει είναι το ενδιάμεσο βήμα, του κριτηρίου με βάση το οποίο γίνεται η επιλογή. Στο “Kant2” η πράξη θα γίνει, αν πληροί τον καθολικό κανόνα. Στο “Rule-util2” το άτομο θα κάνει μία πράξη, αν υπακούει στον κανόνα που μεγιστοποιεί την ωφέλεια της κοινωνίας.

Μεθοδολογικά, αφού οι δύο θεωρίες μοιάζουν τόσο, αναμένεται να παρουσιάζουν και όμοια προβλήματα. Με το επόμενο παράδειγμα δεικνύεται ότι ούτε η κατηγορηματική επιταγή του Kant επαρκεί όταν το άτομο αναγκάζεται να διαλέξει ανάμεσα σε δύο αμοιβαίως αποκλειόμενες αγαθές συμπεριφορές. Έστω ότι ένας λογιστής προτίθεται, ακολουθώντας την αρχή της συντηρητικότητας, να διαγράψει επισφαλή μακροπρόθεσμα δάνεια σε τρίτους, καθώς είναι πια βέβαιος ότι αυτά δε θα εισπραχθούν ποτέ. Πριν προβεί σε αυτή την ενέργεια όμως, ενημερώνεται από το χρηματοοικονομικό διευθυντή ότι η επιχείρηση θα αποτύχει να εξασφαλίσει ευνοϊκό τραπεζικό δανεισμό αν το ενεργητικό της μειωθεί κατά το ποσό των επισφαλών δανείων και μια τέτοια εξέλιξη θα είχε ως άμεση συνέπεια την απόλυση του λογιστή. Η ανήλικη κόρη του

όμως είναι άτομο με ειδικές ανάγκες και η απόλυση του πατέρα της θα εξέθετε την υγεία της σε σημαντικούς κινδύνους, λόγω περιορισμένου οικογενειακού εισοδήματος. Δύο καθολικοί νόμοι συγκρούονται στη συνείδηση του λογιστή σε αυτό το παράδειγμα: «Πρέπει να προστατεύσω τα εξαρτώμενα μέλη της οικογένειάς μου» και «Πρέπει να προστατεύσω την επαγγελματική μου ακεραιότητα». Αν κάποιος επιχειρήσει να διαλέξει μεταξύ των δύο επιλογών, ακυρώνει όλο το πνεύμα των άκαμπτων ηθικών κανόνων, αφού θα θεωρούσε ουσιαστικά έναν από τους δύο λιγότερο απόλυτο από τον άλλο.

3.5 Η Κλασική Ηθική ως Αρετή

Η εγωιστική, η ωφελμιστική και η δεοντολογική σχολή που παρατέθηκαν μέχρι τώρα, εξετάζουν η κάθε μία από τη σκοπιά της την ηθικότητα των ανθρώπινων πράξεων. Απαντούν δηλαδή στο «πρέπει να κάνω την X πράξη;». Η κλασική σχολή της Ηθικής, που ξεκίνησε από τη σκέψη του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Αριστοτέλη*, ξεφεύγει από τη διερεύνηση της ηθικότητας των πράξεων, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της στον χαρακτηρισμό του ανθρώπου που θα έκανε την κάθε πράξη. Διερευνά δηλαδή ποια στοιχεία του χαρακτήρα κάνουν έναν άνθρωπο να κατακτήσει την Αρετή. Στην Αριστοτελική ορολογία Αρετή ονομάζεται η “επαινετή έξη”, δηλαδή η συνήθεια που οδηγεί τον άνθρωπο να γίνει καλύτερος. Ως τέτοιες θεωρούσε ο Αριστοτέλης τη φρόνηση, τη σοφία, τη μεσότητα, την ανδρεία, τη σωφροσύνη, τη γενναιοδωρία, τη δικαιοσύνη, την επιστήμη.

Η περί αρετής θεωρία δεν είναι άγνωστη στη διοικητική επιστήμη. Κάθε χρόνο δημοσιεύονται μελέτες προσπαθώντας να οριοθετήσουν τα γνωρίσματα του χαρακτήρα των αποτελεσματικών ηγετών (traits theory of leadership). Για παράδειγμα, ο Jim Collins στην πασίγνωστη έρευνά του “From Good to Great” ονόμασε “Ηγέτες 5^{ου} Επιπέδου” εκείνους που ενσαρκώνουν ταυτόχρονα την προσωπική ταπεινότητα και την επαγγελματική θέληση για επιτυχία. Παρατήρησε ότι οι ηγέτες αυτοί είναι φιλόδοξοι πρώτα και κύρια για την επιχείρηση και δευτερευόντως για τον εαυτό τους¹⁰. Πρό-

* Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στο Στάγειρα της Μακεδονίας το 384 π.Χ και πέθανε στη Χαλκίδα της Εύβοιας το 323 π.Χ. Η Ηθική του φιλοσοφία αναλύεται στις πραγματείες του Ηθικά Ευδήμεια, Ηθικά Νικομάχεια και Ηθικά Μεγάλα.

σθετα, στην ελληνική βιβλιογραφία συναντάμε καταλόγους αρετών που διαχωρίζουν τους επιτυχημένους ηγέτες από τους γραφειοκράτες συναδέλφους τους, όπως τον παρακάτω πίνακα¹¹.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Σύγκριση Γνωρισμάτων του Ηγέτη και του Μάνατζερ

ΗΓΕΤΗΣ	ΜΑΝΑΤΖΕΡ - ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΗΣ
Διαθέσιμος	Αόρατος
Ακροατής	Ομιλητής
Αντιμετωπίζει	Αποφεύγει
Απλοποιεί	Περιπλέκει
Ανεκτικός στις διαφωνίες	Δεν ανέχεται διαφωνίες
Εμπιστεύεται	Δεν έχει εμπιστοσύνη
Αναλαμβάνει ευθύνες	Ψάχνει για εξιλαστήρια θύματα
Αναγνωρίζει τη δουλειά των άλλων	Οικειοποιείται την δουλειά των άλλων
Προτιμά συζητήσεις πρόσωπο με πρόσωπο	Προτιμά υπομνήματα και εκθέσεις
Σταθερός	Ασταθής
Παραδέχεται τα λάθη του	Αλάνθαστος, κατηγορεί τους άλλους
Ανοιχτός	Μυστικοπαθής
Τηρεί τις υποσχέσεις του	Δεν τηρεί τις υποσχέσεις του
Απλό γραφείο	Πολυτελές γραφείο
Σκέφτεται και τους άλλους	Σκέφτεται μόνο τον εαυτό του
Δίκαιος	Δίκαιος μόνο στους ανωτέρους του
Αποφασιστικός καθοδηγητής	Αναθέτει τις αποφάσεις σε επιτροπές
Κοινωνικός	Ακοινωνητος – απομονωμένος
Απλός	Φαντασμένος

ΠΗΓΗ: Κατσαλής, Αντώνης (2000), σελ. 116

Ομοίως, τα βασικά γνωρίσματα του χαρακτήρα ενός αποτελεσματικού λογιστή είναι η ενσυνείδητη υπηρετήση του Δημόσιου Συμφέροντος, η Ανεξαρτησία, η Αντικειμενικότητα και η Ακεραιότητα. Αυτά κάνουν δυνατή την παροχή ποιοτικών υπηρεσιών, που συνεισφέρουν στην κοινωνική ευημερία. Όπως λέει και ο κώδικας του AICPA, «Σε ανταπόδοση της πίστης που το κοινό τους εναποθέτει, τα μέλη θα πρέπει συνεχώς να προσπαθούν να επιδεικνύουν την αφοσίωσή τους στην επαγγελματική τελειότητα». * Έχει ήδη υποστηριχθεί αρκετά με ο διαχωρισμός του καταχρηστικού προσωπικού συμφέροντος από το υγιές ίδιο όφελος που προέρχεται από την υπηρετήση του

* Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του AICPA, (§II.4, βλ. σελ. 178 παραρτήματος)

κοινού καλού. Αρκεί εδώ να υπενθυμισθεί μόνο ότι η κοινωνικά υπεύθυνη στάση των λογιστών αποτελεί επένδυση που αποφέρει υψηλότερα κέρδη, λόγω της εκτίμησης που δημιουργεί στο κοινό για το επάγγελμα. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται σε αρκετό βάθος οι αρετές που χαρακτηρίζουν τους αποτελεσματικούς λογιστές, αναλύοντας τον Κώδικα για Επαγγελματίες Λογιστές της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών.

3.6 Ηθική Χωρίς Ύβρη

Η «Ηθική Χωρίς Ύβρη»¹² (HXY) αποτελεί τη θεωρία του James Rachels και έχει ως σκοπό να διορθώσει τα τρωτά σημεία του ωφελιμισμού. Η διόρθωση αυτή γίνεται μέσα από την σύνθεση του ωφελιμισμού με τον σεβασμό που προβάλλει ο Kant για τις επιλογές των ανθρώπων. Από την ανάλυση που προηγήθηκε γίνεται σαφές ότι η θεωρία περί ηθικής του αρχαίου Έλληνα φιλοσόφου Αριστοτέλη είναι η πιο αντιπροσωπευτική θεωρία ηθικής που προσεγγίζει τα ειδικά θέματα της Λογιστικής Δεοντολογίας.

Ωστόσο, στην διάρκεια των χρόνων ο επιχειρηματικός κόσμος και η διοικητική επιστήμη έχουν επηρεαστεί σαφώς από την αρχή της μέγιστης ωφέλειας και όχι από την θεωρία του Αριστοτέλη περί Ηθικής. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να ασκηθεί κριτική στον ωφελιμισμό του επιχειρηματικού κόσμου και να προκύψει η ανάγκη προβολής της HXY, η οποία χαρακτηρίζεται από τις ακόλουθες δύο καθοδηγητικές αρχές :

- «Οφείλουμε να ενεργούμε έτσι ώστε να προάγουμε τα συμφέροντα καθενός εξίσου» και
- «Πρέπει να μεταχειριζόμαστε τους ανθρώπους όπως τους αξίζει, αναλογιζόμενοι πώς αυτοί οι ίδιοι έχουν αποφασίσει να συμπεριφέρονται».

Οι δύο αυτές αρχές δεν είναι ανεξάρτητες η μία από την άλλη, αλλά η δεύτερη λειτουργεί μάλλον ως εξαίρεση στον κανόνα της πρώτης. Ο λογιστής οφείλει να μεριμνά για τα συμφέροντα των δανειστών, της κυβέρνησης, των καταναλωτών, με το ίδιο πάθος που προωθεί τα συμφέροντα του εργοδότη του. Αν όμως υποθεθεί ότι αυτός ο

εργοδότης αποφασίζει να καταχραστεί την αγορά ή να “ξεπλύνει χρήμα” από παράνομες δραστηριότητες, του αξίζει να καταγγεληθεί (whistleblowing) από το λογιστή. Οι δύο αρχές συντιθέμενες, αποδίδουν το θεμελιώδη κανόνα της ΗΧΥ:

«Οφείλουμε να ενεργούμε έτσι ώστε να προωθούμε αμερόληπτα τα συμφέροντα καθενός εξίσου, εκτός όταν τα άτομα αξίζουν συγκεκριμένες απαντήσεις ως αποτέλεσμα της ίδιας τους της παρελθούσας συμπεριφοράς.»

Παραπομπές Κεφαλαίου 3

- ¹ **Coupland, Douglas.** Generation X. ΛΙΒΑΝΗΣ 1993, σελ. 176.
- ² **Kidder, Rushworth M.** Shared Values for a Troubled World. San Francisco: Jossey-Bass, 1994.
- ³ **Annan, Kofi.** Do We Still Have Universal Values?. Tübingen University, Germany, Dec12, 2003.
- ⁴ **Transparency International** Corruption Perceptions Index 2007, δείτε σχετικά τη σελίδα http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2007
- ⁵ **Transparency International** Bribe Payers Index 2006, δείτε σχετικά τη σελίδα http://www.transparency.org/news_room/latest_news/press_releases/2006/en_2006_10_04_bpi_2006
- ⁶ **Collins, Jim, and Porras, Jerry I.** Built to Last. HarperCollins Publishers 2002. p. 55.
- ⁷ Τα πιο σημαίνοντα έργα της ωφελιμιστικής σχολής είναι τα ακόλουθα:
- **Hume, David** (1711-1776). A Treatise of Human Nature. 1739.
 - **Bentham, Jeremy** (1748-1832). Introduction to the Principles of Morals and Legislation. 1789.
 - **Mill, John Stuart** (1806-1873). Utilitarianism. 1863.
- ⁸ **Θανόπουλος, Γιάννης Ν.** Επιχειρηματική Ηθική και Δεοντολογία. σελ.125. INTERBOOKS, 2003.
- ⁹ **Pascal, G.** Ο Καντ και η Φιλοσοφία του. σελ. 144. μετάφρ: Αλέξανδρος Βέλιος. ΑΠΕΙΡΟΝ, 1977.
- ¹⁰ **Collins, Jim.** From Good To Great. p. 39. HarperCollins Publishers, 2001.

¹¹ **Κατσαλής, Αντώνης.** Αποτελεσματική Διοίκηση. σελ. 116. ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ, 2000.

¹² **Rachels, James, and Rachels, Stuart.** The Elements of Moral Philosophy. McGraw-Hill Humanities, 5th edition, 2006. p. 180-193.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

Το Αμερικάνικο Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών ορίζει ότι «Κατά τη διεξαγωγή των υποχρεώσεών τους ως επαγγελματίες, τα μέλη πρέπει να εξασκούν ευαίσθητη επαγγελματική και ηθική κρίση, σε όλες τους τις δραστηριότητες»^{*}. Αυτό το τμήμα ασχολείται με το περιεχόμενο της “ευαίσθητης επαγγελματικής και ηθικής κρίσης”, παραθέτοντας συγκεκριμένα εργαλεία για τη λήψη δεοντολογικών αποφάσεων και την επίλυση διλημμάτων. Οι μεθοδολογίες αυτές χτίζουν πάνω στο θεωρητικό υπόβαθρο του 3^{ου} κεφαλαίου, γι’ αυτό και συνίσταται η καλή κατανόησή του πριν προσπαθήσει ο αναγνώστης να τις εφαρμόσει στην πράξη[†].

3.1’ Η Μέθοδος Των 5 Ερωτήσεων

Όταν ο λογιστής αμφιβάλει αν θα πρέπει να αναλάβει μια συγκεκριμένη ενέργεια, μπορεί να καταφύγει στη “μέθοδο των 5 ερωτήσεων” που δημιούργησε ο καθηγητής Manuel Velasquez του Santa Clara University¹. Αν και υπάρχουν πολλές παραλλαγές αυτής της τεχνικής, μετά την ανασκόπηση της ηθική μας κληρονομιάς, η σύνθεση ερωτήσεων που ακολουθεί φαίνεται να είναι η πιο πλήρης για την αξιολόγηση μιας δυνητικά ανήθικης πράξης:

- Είναι νόμιμη; (ενδιαφέρον για συμμόρφωση)
- Είναι η πιο επωφελής επιλογή συγκρινόμενη με τα κόστη της, για εμένα και την κοινωνία, τόσο τώρα όσο και για μέλλον; (Ωφελιμισμός)
- Είναι δίκαιη ή μήπως παραβιάζει τα δικαιώματα κάποιου; (οι άνθρωποι ως σκοποί)
- Πώς θα ένιωθα αν δημοσιευόταν στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας που διαβάζουν οι συγγενείς και οι γνωστοί μου; (Ακεραιότητα)
- Τι ποιότητα χαρακτήρα μαρτυρά για το άτομο που τη λαμβάνει; (Ηθική ως Αρετή)

^{*} Κωδικός Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του AICPA §I.01, βλ. σελ 177 παραρτήματος

[†] Η Dr. Catharyn Baird, καθηγήτρια του Regis University, δημιούργησε ένα παιχνίδι ρόλων και ανάπτυξης ηγετικών ικανοτήτων, μέσω του οποίου οι παίκτες καλούνται να επιλύσουν επιχειρηματικά διλλήματα και να αξιολογήσουν τις αποφάσεις τους με τα κριτήρια της δεοντολογίας, της τελολογίας, της δικαιοσύνης και της αρετής. Όσοι επιθυμούν να δοκιμάσουν στην πράξη όσα διάβασαν στο 3^ο κεφάλαιο και σε αυτό το παράρτημά του, μπορούν να επισκεφτούν τη σελίδα www.EthicsGame.com

3.2' Στρατηγική Επίλυσης Ηθικών Διλημάτων

Η μεθοδολογία του Thomas White που ονομάστηκε Στρατηγική Επίλυσης Ηθικών Διλημάτων² συνδυάζει την εξέταση των πρακτικών συνεπειών των πράξεων (τελεολογία) με την αξιολόγηση των ίδιων των πράξεων (δεοντολογία).

α. Ανάλυση των Συνεπειών

- Ποιος θα ευεργετηθεί από τις υπό εξέταση ενέργειες;
- Ποιος θα ζημιωθεί;
- Τι είδους οφέλη και ζημιές διαπραγματεύονται; Ακολουθώντας τη σκέψη του John Stuart Mill μπορούν να διαχωριστούν τα παραγόμενα συναισθήματα πόνου και ευχαρίστησης σε χαμηλής και υψηλής ποιότητας. Μπορεί μια ζημιά “χαμηλής ποιότητας” (π.χ. η αυτόβουλη ενημέρωση των επενδυτών για αδυναμία επίτευξης των τρεχουσών προβλέψεων) να είναι προτιμητέα έναντι μιας ζημιάς “υψηλής ποιότητας” (όπως η ανακάλυψη από εξωτερικούς ελεγκτές λογιστικών αλχημειών προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι).
- Εξέταση των παραπάνω τόσο βραχυπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα.

β. Αξιολόγηση των Πράξεων

Για την κατάταξη των εναλλακτικών διαθέσιμων δράσεων ανάλογα με τη σπουδαιότητά τους, μπορούν να θεσπιστούν ως κριτήρια ηθικές αξίες. Ο James Fiecer στο λήμμα “Ethics” της Δικτυακής Εγκυκλοπαίδειας Φιλοσοφίας³ συνόψισε τις δεοντολογικές αρχές που χρησιμοποιούνται πιο συχνά στην εφαρμοσμένη ηθική:

- Ίδιο όφελος: Αναγνωρίστε το εύρος κατά το οποίο μια πράξη παράγει ευεργετικά αποτελέσματα για το άτομο που τη διεξάγει.
- Δημόσιο όφελος: Αναγνωρίστε το εύρος κατά το οποίο μια πράξη παράγει ευεργετικά αποτελέσματα για την κοινωνία.

- Φιλανθρωπία: Βοηθείστε εκείνους που έχουν ανάγκη.
- Πατερναλισμός: Βοηθήστε τους άλλους στο κυνήγι των συμφερόντων τους, όταν δεν μπορούν να το κάνουν οι ίδιοι.
- Ζημία: Μη βλάπτετε τους άλλους.
- Ειλικρίνεια: Μην εξαπατάτε τους άλλους.
- Νομιμότητα: Μην παραβιάζετε το νόμο.
- Αυτονομία: Αναγνωρίστε την ελευθερία του ατόμου πάνω στις πράξεις και το σώμα του.
- Δικαιοσύνη: Αναγνωρίστε το δικαίωμα του ατόμου στη δίκαιη αποζημίωση για ζημιά που του έγινε και στη δίκαιη κατανομή των ευεργετημάτων.
- Δικαιώματα: Αναγνωρίστε τα δικαιώματα του ατόμου στη ζωή, την πληροφόρηση, την ιδιωτικότητα, την ελεύθερη έκφραση και την ασφάλεια.

Η προάσπιση του ιδίου και του δημοσίου συμφέροντος ανήκουν στο προηγούμενο βήμα, της εξέτασης των αποτελεσμάτων. Με βάση τα υπόλοιπα κριτήρια μπορούν να προκριθούν εκείνες οι ενέργειες που παρουσιάζουν τα λιγότερα προβλήματα.

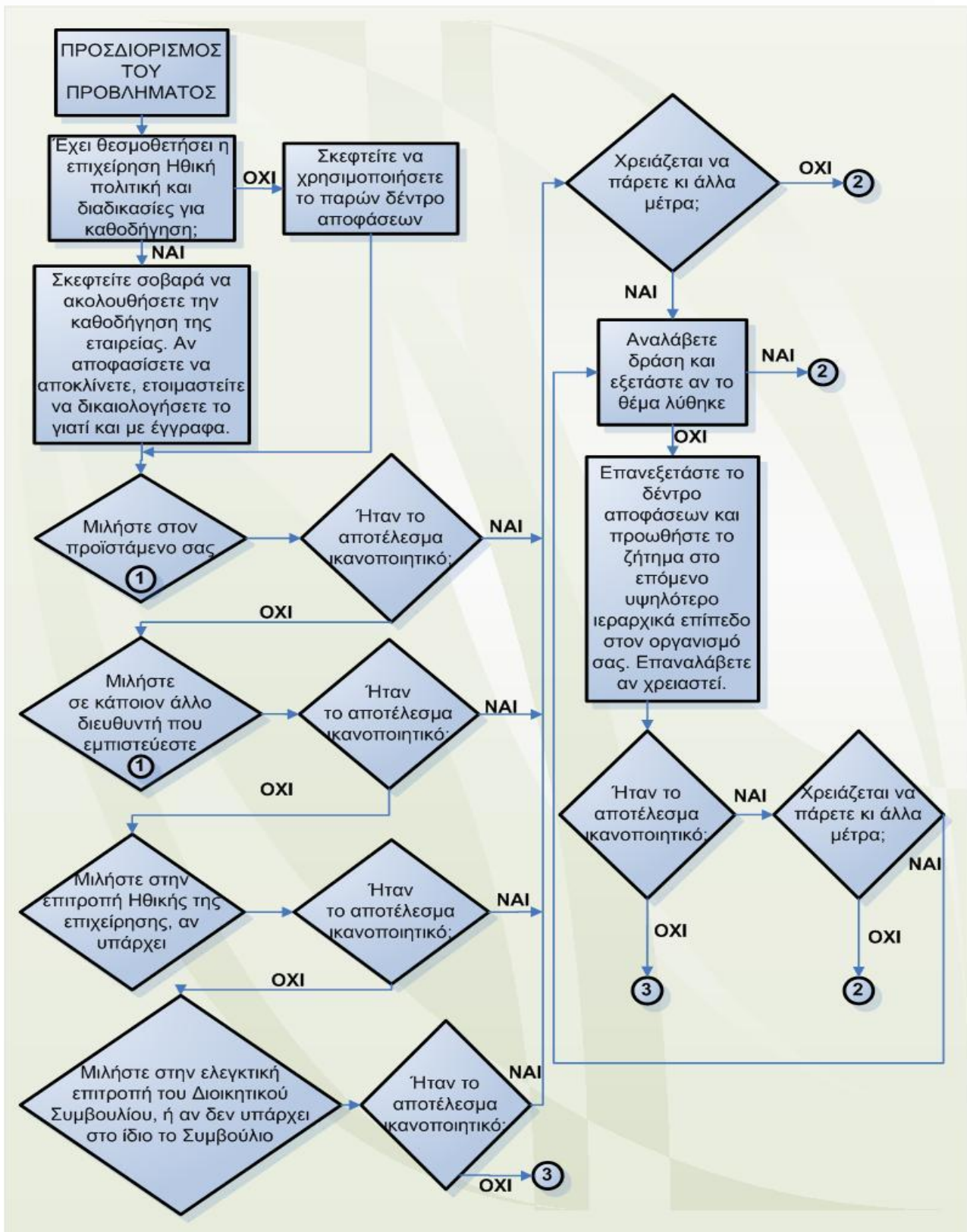
γ. Λήψη Απόφασης

Συνδυάζοντας τα ευρήματα των δύο παραπάνω βημάτων, πρέπει να γίνονται πια εμφανείς οι ενδεδειγμένες λύσεις. Στην προσπάθεια αυτή μπορεί να φανούν χρήσιμες οι 7 διαστάσεις του ηδονικού λογισμού του Bentham, που έχουν ήδη παρουσιαστεί στο υποκεφάλαιο του Ωφελιμισμού.

3.3' Το Δέντρο Ηθικών Αποφάσεων

Το American Institute of Certified Public Accountants κατασκεύασε το δέντρο αποφάσεων⁴ που απεικονίζεται στην επόμενη σελίδα, για να βοηθήσει τους ορκωτούς λογιστές στη λήψη ορθολογικών αποφάσεων όταν έρχονται αντιμέτωποι με κάποια παραβίαση του Κώδικα Ηθικής:

Το Δέντρο Ηθικών Αποφάσεων του ΑΙCΡΑ

ΠΗΓΗ: Ethics Decision Tree For CPAs In Government, AICPA 2002

Μέλη της Business & Industry Executive Committee (BIEC) που εργάζονται ως λογιστές σε εταιρίες όλων των μεγεθών, συνεισέφεραν με τις εμπειρίες τους για να λάβει το δέντρο την τελική του μορφή. Οι παρατηρήσεις τους ήταν:

- Κάντε το καλύτερο που μπορείτε για να λυθεί το θέμα μέσα στον οργανισμό που υπηρετείτε, είτε αφορά το τμήμα σας σε έναν μεγαλύτερο οργανισμό ή την επιχείρηση στην ολότητά της. Τα περισσότερα θέματα έχουν εύκολη λύση.
- Να αναγνωρίζετε και να είστε συνεπείς ως προς τις υποχρεώσεις σας στον εξωτερικό ελεγκτή του εργοδότη σας. Πρέπει να είστε ειλικρινής και να μην παραποιείτε εν γνώσει σας στοιχεία ή να αποτυγχάνετε να αποκαλύπτετε σημαντικές πληροφορίες που σας ζητούνται.
- Μια από τις πιο κοινές παραβιάσεις της δεοντολογίας που πρέπει να αποφύγετε, έχει να κάνει με την υποταγή της επιστημονικής κρίσης του λογιστή στην άποψη του εργοδότη του για τον τρόπο παρουσίασης των πληροφοριών. Πολλοί διστάζουν να αναφέρουν άσχημα αποτελέσματα και πολύ περισσότερο να διαφωνήσουν με τους ανωτέρους τους. (βλ. Σημείο 1 δέντρου στην προηγούμενη σελίδα)
- Μην παραβλέπετε την πολιτική ηθικής που ισχύει στην επιχείρησή σας. Σε μικρότερες επιχειρήσεις μπορεί να χρειαστεί να βασιστείτε σε εξωτερικές πηγές, καθώς η πολιτική ηθικής ενδεχομένως να μην είναι πλήρως αναπτυγμένη και τεκμηριωμένη.
- Διατηρήστε επαγγελματικό σκεπτικισμό. Όταν λαμβάνετε μια πιθανή εξήγηση για το θέμα που σας απασχολεί, συλλογιστείτε αν είναι λογική. Στις συζητήσεις σας με τον άμεσο προϊστάμενό σας, κρατήστε μια επιφύλαξη για το ενδεχόμενο αυτός ή και κάποιο άλλο στέλεχος να αποτελούν μέρη της κατάστασης που παρατηρήσατε. Συνεχίστε να ελέγχετε αν το θέμα εξελίσσεται όπως θα έπρεπε. (Σημείο 1 δέντρου)
- Διατηρήστε και φυλάξτε ασφαλή την τεκμηρίωση με έγγραφα και αρχεία του θέματος που σας απασχολεί – τις σκέψεις, τις αποφάσεις σας και τους άλλους με τους οποίους το συζητήσατε – καθ' όλη τη διάρκεια, ακόμα και αφού αυτό έχει επιλυθεί.
- Σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα της κατάστασης, μπορεί να θέλετε να συμβουλευτείτε ανθρώπους που εκτιμάτε, έξω από την επιχείρηση. Επίσης, σκεφτείτε αν χρειάζεται να έρθετε σε επαφή με δικηγόρο και να εκθέσετε την κατάσταση σε εξωτερικούς ελεγκτές λογιστές, νομικές αρχές, το σώμα των επενδυτών ή άλλους ενδιαφερόμενους. (Σημείο 2 δέντρου)

- Ακόμα και αν είστε επιτυχής σε μια συγκεκριμένη κατάσταση, ίσως να συνειδητοποιήσετε ότι υπάρχουν και άλλες επιπλοκές που κάνουν αδύνατη τη συνέχιση της εργασίας σας στην εταιρεία. Απέκτησε η επιχείρηση σύστημα εσωτερικού ελέγχου και διαδικασίες ικανές να ελαχιστοποιήσουν το ενδεχόμενο επανεμφάνισης παρόμοιου ζητήματος; Γενικότερα, συντελέστηκε αλλαγή στην κουλτούρα της επιχείρησης; Αν όλες οι απαντήσεις σας είναι αρνητικές, θα πρέπει να αναζητήσετε εργασία αλλού. (Σημείο 3 δέντρου).

Ο Κώδικας Ηθικής για Επαγγελματίες Λογιστές της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών αναφέρει σχετικά: «Αν, αφού έχετε εξαντλήσει όλες τις σχετικές περιπτώσεις, το ηθικό δίλημμα παραμένει άλυτο, ο επαγγελματίας λογιστής θα πρέπει, όπου είναι δυνατό, να αρνείται να παραμένει συνδεδεμένος με την αιτία που δημιουργεί το δίλημμα. Ο επαγγελματίας λογιστής μπορεί να αποφασίσει ότι, υπό τις περιστάσεις είναι πρόπων να αποσυρθεί από την ελεγκτική ομάδα, ή να παραιτηθεί τελείως από το συγκεκριμένο έργο, την εταιρεία ή τον οργανισμό που τον απασχολεί». Στο έβδομο κεφάλαιο, όπου παρουσιάζεται η μελέτη των αντιλήψεων των ελεγκτών - λογιστών για τη δεοντολογία τους, θα εξεταστεί μεταξύ άλλων και πόσο εύκολο είναι στην πράξη να παραιτηθεί κάποιος από τη δουλειά του.

Παραπομπές Παραρτήματος Κεφαλαίου 3

¹ **Velasquez, M., Andre, C., Shanks, T.S.J. and Meyer, M.J.** Thinking ethically: a framework for moral decision-making. Issues in Ethics, 1996, Vol. 7 No.1, (www.scu.edu/ethics)

² **White, Thomas I.** Resolving an Ethical Dilemma. (www.ethicsandbusiness.org)

³ **Fiecer, James.** Ethics. The Internet Encyclopaedia of Philosophy (www.iep.utm.edu)

⁴ **The American Institute of Certified Public Accountants Inc.** Ethics Decision Tree For CPAs In Government. New York 2002. Ηλεκτρονικά έγγραφα και εργαλεία σχετικά με την ηθική των λογιστών παρέχει το AICPA από τη σελίδα του www.aicpa.org/members/div/ethics/industry.htm

Επιχειρηματική & Λογιστική Ηθική

Μετά την παρουσίαση της σύγχρονης αρθρογραφίας και των εργαλείων λήψης ηθικών αποφάσεων, που προκύπτουν από τις θεωρίες ηθικής φιλοσοφίας, σε αυτό το κεφάλαιο μελετώνται τα σύγχρονα κινήματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και επαγγελματικής δεοντολογίας των λογιστών. Ιδιαίτερη δε προσοχή αφιερώνεται στις απαιτήσεις των κανόνων δεοντολογίας των λογιστών (IFAC, AICPA) και εξηγείται γιατί η προσήλωση στους νόμους δεν είναι αρκετή.

4.1 Σκοπός και Διακρίσεις της Λογιστικής

Οι οικονομολόγοι λένε ότι το σύστημα της ελεύθερης αγοράς δίνει κατά Pareto* άριστες λύσεις στα τρία βασικά προβλήματα κάθε κοινωνίας, προσδιορίζοντας:

- τις άριστες ποσότητες αγαθών που πρέπει να παραχθούν, για να καλυφθούν οι απεριόριστες ανάγκες των ατόμων,
- τον οικονομικότερο τρόπο συνδυασμού των διαθέσιμων συντελεστών για αυτήν την παραγωγή,
- τον άριστο τρόπο διανομής των αγαθών μεταξύ των ατόμων της κοινωνίας.

Ο ελεύθερος ανταγωνισμός όμως είναι μια ιδανική κατάσταση, ένα θεωρητικό μοντέλο, το οποίο μπορούμε μόνο οριακά να προσεγγίσουμε, καθώς στηρίζεται σε ένα πλήθος όχι και τόσο εύκολα εφαρμόσιμων προϋποθέσεων. Μια από αυτές είναι η ύπαρξη πλήρους πληροφόρησης. Για να δουλέψει το σύστημα, θα πρέπει οι διοικούντες και οι επενδυτές, όπως επίσης και οι καταναλωτές, το κράτος, και κάθε είδους μη κερδοσκοπικός οργανισμός να γνωρίζουν δωρεάν τα πάντα για όλα τα κοστολογικά και διοικητικά θέματα, όλων των επιχειρήσεων. Διαφορετικά το μοντέλο του ανταγωνισμού καταρρέει (market failure).

* Το κριτήριο του Pareto πρεσβεύει ότι «μια μεταβολή που οδηγεί σε βελτίωση της θέσης έστω και ενός ατόμου, χωρίς να χειροτερεύει τη θέση των άλλων, συνεπάγεται αύξηση της κοινωνικής ευημερίας».

Το ρόλο της τόσο απαραίτητης ενημέρωσης για τον υπάρχοντα πλούτο των επιχειρήσεων, τις υποχρεώσεις, τη ρευστότητα, τις μεταβολές στην περιουσία των ιδιοκτητών τους, τη δημιουργία κερδών και τη διάθεσή τους κατέχει η λογιστική:

«Λογιστική είναι ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την παροχή χρηματοοικονομικών πληροφοριών (1) για την ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων για τους οικονομικούς οργανισμούς, (2) την υποβοήθηση της διοίκησης και της λειτουργίας των οικονομικών οργανισμών (3) και τη διευκόλυνση της οικονομικής και κοινωνικής σημασίας των δραστηριοτήτων.»¹

Ολόκληρο το σύστημα της ελεύθερης οικονομίας λοιπόν εξαρτάται από το πόσο καλά θα κάνουν οι λογιστές τη δουλειά τους: «Οι λογιστές είναι οι φύλακες των αγορών χρήματος. Χωρίς τους λογιστές που διασφαλίζουν την ποιότητα και την ακεραιότητα των χρηματοοικονομικών πληροφοριών, οι αγορές κεφαλαίων θα ήταν πολύ λιγότερο αποδοτικές, το κόστος κεφαλαίου κατά πολύ υψηλότερο και το επίπεδο ζωής μας πιο χαμηλό.»²

Η κάθε ομάδα ενδιαφερομένων χρησιμοποιεί τις λογιστικές πληροφορίες για τις δικές της επιδιώξεις, τις οποίες ο επαγγελματίας λογιστής οφείλει να αναγνωρίζει και να διευκολύνει. Για το σκοπό αυτό, αλλά και για εκπαιδευτικούς λόγους, η επιστήμη της λογιστικής υποδιαιρείται στις ακόλουθες ενότητες³:

- Τη Γενική ή Χρηματοοικονομική Λογιστική, η οποία επικεντρώνεται στη μέτρηση εισοδήματος και άλλων ροών, όπως επίσης και στην εκτίμηση της τρέχουσας χρηματοοικονομικής κατάστασης μιας επιχείρησης, πρωτίστως για την ικανοποίηση των πληροφοριακών αναγκών των εξωτερικών χρηστών. Το χαρακτηρισμό “γενική” τον πήρε επειδή οι μέθοδοι, τα πρότυπα και οι εκροές της (χρηματοοικονομικές καταστάσεις όπως π.χ. ο ισολογισμός) είναι πλήρως τυποποιημένες και βρίσκουν εφαρμογή και στις άλλες κατηγορίες.
- Τη Διοικητική (εσωτερική) Λογιστική, της οποίας οι πληροφορίες διευκολύνουν τον προγραμματισμό και έλεγχο των λειτουργιών μιας επιχείρησης και τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων μέσα σε αυτή. Είναι λιγότερο τυποποιημένη από τη χρηματοοικονομική και οι σημαντικότερες ενότητές της αφορούν στην κατάρτιση προϋπολογισμών, τον έλεγχο του κόστους και τις μεθόδους κοστολόγησης. Λόγω

της σημαντικότητας της κοστολόγησης, πολλοί την αναφέρουν και ως Λογιστική Κόστους.

- Τη Φορολογική ή Φοροτεχνική Λογιστική* η οποία ασχολείται με τη φορολογική νομοθεσία και τις επιπτώσεις της στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων και
- Την Ελεγκτική μέσω της οποίας επαληθεύεται η ορθότητα και η πληρότητα των λογιστικών εκθέσεων, ανακαλύπτονται λάθη και προλαμβάνεται η απάτη. Συνήθως χωρίζεται σε Εξωτερικό Έλεγχο, που διενεργείται από ανεξάρτητους φορείς και Εσωτερικό Έλεγχο, από τις ίδιες τις επιχειρήσεις. Το Institute of Internal Auditors παρέχει αυτόν τον ορισμό: «Ο Εσωτερικός Έλεγχος είναι μια ανεξάρτητη και αντικειμενική δραστηριότητα διασφάλισης και συμβουλευτικής, σχεδιασμένη ώστε να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες ενός οργανισμού. Βοηθάει τον οργανισμό να επιτύχει τους στόχους του, φέροντας μία συστηματική και πειθαρχημένη προσέγγιση στην αξιολόγηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων, ελέγχου και διακυβέρνησης.»

4.2 Οι Έννοιες της Λογιστικής Ηθικής και της Δεοντολογίας

Το “Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας” του πρώην πρύτανη Γ. Μπαμπινιώτη, δίδει τους ακόλουθους **ορισμούς της Ηθικής**:

1. Κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με τις αξίες που σχετίζονται με την ανθρώπινη συμπεριφορά, όσον αφορά στην ορθότητα ή ακαταλληλότητα πράξεων, στην αγαθότητα ή μη κινήτρων και σκοπών.
2. Το επιστημονικό, φιλοσοφικό σύγγραμμα, στο οποίο εξετάζονται συστηματικά οι ανθρώπινες πράξεις με μεθόδους του παραπάνω κλάδου.
3. Κάθε διδασκαλία θρησκείας, ιδεολογίας κ.λπ., η οποία καθορίζει, συνήθως με τη μορφή δόγματος, τι είναι καλό και τι κακό, τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, τι είναι θεμιτό και τι ανεπίτρεπτο.
4. Το σύστημα κανόνων συμπεριφοράς, που καθορίζει μια εποχή, κοινωνική ομάδα κ.λπ.

* Ο Ν. 2771/99 επιβάλλει εκτός από τις φορολογικές δηλώσεις των επιχειρήσεων, να υπογράφονται και εκείνες των ελεύθερων επαγγελματιών από φοροτέχνες λογιστές.

5. Το σύνολο των αρχών και των αξιών που έχει διαμορφώσει και τηρεί ένα πρόσωπο στην καθημερινή του ζωή.
6. Η καλή συμπεριφορά, η ενάρετη διαγωγή, η χρηστότητα των ηθών.
7. Η ποιότητα του χαρακτήρα, το ποιόν του ανθρώπου με βάση τα κίνητρα, τις πράξεις και τις πεποιθήσεις του.

Στο ίδιο έργο ορίζεται η **Δεοντολογία** ως εξής:

1. Διδασκαλία ή υπόδειξη των δεόντων, δηλ. του τι πρέπει να γίνεται ή να λέγεται.
ΣΥΝΩΝΥΜΑ: καθηκοντολογία
2. Σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να φέρεται κανείς. Τη συμπεριφορά και τις επιτρεπόμενες μεθόδους κατά την άσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων.

Με βάση αυτούς του ορισμούς, μπορεί να προταθεί ότι:

Λογιστική Ηθική είναι ο εφαρμοσμένος κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με τη συστηματική μελέτη των σχετικών αξιών με τη συμπεριφορά του λογιστή, όσον αφορά στην ορθότητα ή ακαταλληλότητα των επαγγελματικών του πράξεων, στην αγαθότητα ή μη των κινήτρων και των σκοπών του.

Λογιστική Δεοντολογία είναι το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο οφείλει να συμπεριφέρεται ο λογιστής κατά την άσκηση των επαγγελματικών του καθηκόντων.

Σύμφωνα με τον Κώδικα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του AICPA*, εκείνος που αναλαμβάνει το ρόλο του λογιστή, αποδέχεται και τις ακόλουθες υποχρεώσεις:

- Πρέπει να εξασκεί ευαίσθητη επαγγελματική και ηθική κρίση, σε όλες του τις δραστηριότητες.
- Πρέπει να ενεργεί με τρόπο που υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, να τιμά την εμπιστοσύνη του κοινού και να επιδεικνύει δέσμευση στον επαγγελματισμό.
- Πρέπει να διεξάγει όλες τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις με την υψηλότερη αίσθηση ακεραιότητας.
- Πρέπει να διατηρεί την αντικειμενικότητα του, να είναι ανεξάρτητος τυπικά και ουσιαστικά και να μην έχει συγκρουόμενα συμφέροντα.

* Στο παράρτημα παρατίθεται μεταφρασμένος ο κώδικας επαγγελματικής συμπεριφοράς του American Institute of Certified Public Accountants, σελ. 175-189

- Πρέπει να ακολουθεί τα τεχνικά και ηθικά πρότυπα του επαγγέλματος, να πασχίζει διαρκώς να βελτιώνει την επάρκειά του και την ποιότητα των υπηρεσιών του και να εκπληρώνει την επαγγελματική του ευθύνη στο έπακρο της ικανότητάς του.
- Πρέπει να διερευνά αν το εύρος και το είδος των υπηρεσιών που προσφέρει παραβιάζουν κάποια από τις Αρχές του Κώδικα.

Το Π.Δ. 340/1998 που αποτελεί τμήμα της Ελληνικής Νομοθεσίας «Περί επαγγέλματος λογιστή φοροτέχνη και της αδείας ασκήσεώς του»^{*} ορίζει στο άρθρο 17 ότι «Ο λογιστής - φοροτεχνικός οφείλει να επιδεικνύει την προσήκουσα επιμέλεια περί την εκτέλεση των εργασιών που του ανατίθενται, άλλως ευθύνεται έναντι του εντολέως του για τις κάθε είδους φορολογικές και λοιπές επιβαρύνσεις που προέκυψαν από υπαιτιότητά του.»

Η Λογιστική Ηθική επομένως επικεντρώνεται στην αυτονόητη υποχρέωση των λογιστών να διασφαλίζουν την ποιότητα των υπηρεσιών τους και να προστατεύουν τη φήμη του επαγγέλματος, υπηρετώντας όλους τους ενδιαφερόμενους. Με τα λόγια του καθηγητή Φιλοσοφίας James Rachels: «Ενσυνείδητα ηθικά ενεργεί αυτός που ενδιαφέρεται αμερόληπτα για τα συμφέροντα όλων όσων επηρεάζονται από τις πράξεις του, αυτός που προσεκτικά επεξεργάζεται τα δεδομένα και εξετάζει τις συνέπειές τους, αυτός που αποδέχεται αρχές συμπεριφοράς μόνο αφού τις διερευνήσει και πειστεί για την ορθότητά τους, αυτός που είναι πρόθυμος να “ακούσει τη φωνή της λογικής” ακόμα και αν κάτι τέτοιο σημαίνει ότι πρέπει να αναθεωρήσει παλιότερες πεποιθήσεις του και τελικά αυτός που είναι πρόθυμος να συμπεριφερθεί σύμφωνα με τα αποτελέσματα της περίσκεψής του.»⁴

4.3 Οι Ενδιαφερόμενοι για τη Λογιστική

Η ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρει ένας λογιστής και η φήμη του επαγγέλματος εξαρτώνται από το βαθμό που οι τελικοί χρήστες λαμβάνουν αξιόπιστες, αντικειμενικές, έγκαιρες και χρήσιμες πληροφορίες. «Η φήμη δεν είναι τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο από την αποδοχή και την υποστήριξη όλων των κοινωνικών εται-

^{*} ΦΕΚ 228/Α/6.10.1998

ρων. Επομένως, η κατανόηση των απόψεών των ενδιαφερομένων και η ικανοποίηση των αναγκών τους αποτελεί το μοναδικό τρόπο για τη δημιουργία της φήμης και τη διαχείριση των κινδύνων που ελλοχεύουν.»⁵ Ενδεικτικά, μπορούν να χωρισθούν οι ομάδες άμεσα ενδιαφερομένων για τις υπηρεσίες του λογιστή σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες ως εξής:

Οι εσωτερικοί χρήστες αποτελούνται από:

- τους διοικούντες των οργανισμών σε κάθε ιεραρχικό επίπεδο, που έχουν ανάγκη από πραγματικά στοιχεία, προκειμένου να λάβουν ορθολογικές αποφάσεις και
- τα εργατικά σωματεία, που εξαρτούν τις διεκδικήσεις τους από τις πληροφορίες που έχουν για την οικονομική κατάσταση των οργανισμών.

Οι εξωτερικοί χρήστες αποτελούνται από:

- τους τωρινούς και τους ενδεχόμενους μελλοντικούς μετόχους – ιδιοκτήτες, που χρειάζονται να γνωρίζουν τη βιωσιμότητα των επενδύσεών τους,
- τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, τους λοιπούς δανειστές και τους προμηθευτές, που αξιολογούν τον κίνδυνο παροχής κεφαλαίων και εμπορικών πιστώσεων στις επιχειρήσεις*,
- τις δημόσιες υπηρεσίες και την κυβέρνηση, που ασκούν οικονομική, κοινωνική και αναπτυξιακή πολιτική και ενδιαφέρονται για τη φοροδοτική ικανότητα των επιχειρήσεων και
- τις επαγγελματικές ενώσεις των λογιστών, που διαφυλάττουν το κύρος τους ελέγχοντας την ορθή άσκηση της λογιστικής από τα μέλη τους.

Η παραπάνω κατηγοριοποίηση δεν είναι εξαντλητική, γι' αυτό ο κάθε λογιστής θα πρέπει να διενεργεί πλήρη στρατηγικό έλεγχο του εξωτερικού και εσωτερικού περιβάλλοντος πριν ακόμα αποφασίσει αν πρέπει να αναλάβει μια υποχρέωση. Η υπέρτατη δοκιμασία στην οποία οφείλει να υποβάλει τις αντικρουόμενες πιέσεις που του ασκούνται από τις ομάδες ενδιαφερομένων που προδιαγράψαμε, είναι το Δημόσιο Συμφέρον: «Για να επιλύσουν αυτές τις συγκρούσεις, τα μέλη πρέπει να ενεργούν με ακεραιότητα, οδηγούμενα από την ακόλουθη αρχή: Όταν αναλαμβάνουν την ευθύνη

* Παρόλο που η λογιστική ασκείται και σε μη κερδοσκοπικά ιδρύματα ή συλλόγους, έχει τη μεγαλύτερη εφαρμογή της σε ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις. Επομένως εδώ χρησιμοποιούνται οι όροι «οικονομικός οργανισμός» και «επιχείρηση» ως συνώνυμοι.

τους προς το κοινό, τα συμφέροντα των πελατών και των εργοδοτών τους ικανοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.»* Από τις διάφορες πολιτικές που έχουν προταθεί για την καλύτερη αξιολόγηση και αντιμετώπιση των ενδιαφερομένων, θα παρουσιάσουμε το μοντέλο του G. Salvage.⁶

Σύμφωνα με αυτό, οι ομάδες ενδιαφερομένων που επιδεικνύουν χαμηλή προοπτική απειλής και υψηλή συνεργασίας (βλ. επόμενη σελίδα, Τύπος 1), είναι συνετό να συμμετέχουν ενεργά στη δουλειά του λογιστή, καθώς κατά πάσα πιθανότητα θα τον υποστηρίξουν. Μια τέτοια ομάδα μπορεί να είναι π.χ. η ελεγκτική επιτροπή του διοικητικού συμβουλίου, με την οποία έχει κάθε λόγο να μοιραστεί την ευθύνη του εσωτερικού ελέγχου. Ακόμα κι αν τους αντιλαμβάνεται ταυτόχρονα ως απειλή και συνεργάσιμους (Τύπος 4), θα πρέπει να συμπράξει στις επιθυμίες τους, προσπαθώντας να τους πάρει με το μέρος του. Τέτοια σχέση μπορεί να έχει διαμορφωθεί π.χ. με τους εξωτερικούς ελεγκτές της εταιρείας. Ο λογιστής που θα προσπαθήσει να βάλει εμπόδια στη δουλειά τους, το μόνο που κάνει είναι να δημιουργεί υποψίες, που από αμφιταλαντευόμενους θα τους μετατρέψει σε αρνητικά προσκείμενους. Από όσους ανήκουν στον Τύπο 3 θα πρέπει να προστατευτεί, καθώς ενδέχεται να είναι π.χ. οι πρωτεργάτες ενός οικονομικού σκανδάλου. Μια τέτοια περίπτωση μπορεί να αντιπροσωπεύει ο κρυψίνους χρηματοοικονομικός διευθυντής, που με το αυτοκρατορικό στυλ διοίκησής του πιέζει τους λογιστές να “μαγειρέψουν τα βιβλία”. Τέλος, ενδιαφερόμενοι με χαμηλές προοπτικές συνεργασίας και απειλής θεωρούνται μικρής σημασίας, αλλά οι επιδιώξεις τους θα πρέπει να παρακολουθούνται, για να αποφευχθεί η περίπτωση αιφνιδιασμού. Για παράδειγμα, ένας παλιός συνεργάτης μπορεί να κάνει καταγγελίες στην επιτροπή κεφαλαιαγοράς, πιάνοντας έτσι εξ’ απήνης το λογιστή που δεν αξιολογεί διαρκώς τις προθέσεις των κοινωνικών εταίρων πριν δράσει.

* Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του American Institute of Certified Public Accountants, §II.2, (βλ. σελ. 178 παρατήματος)

		Πιθανότητα απειλής από τους ενδιαφερομένους	
		Υψηλή	Χαμηλή
Πιθανότητα Συνεργασίας με τους Ενδιαφερομένους	Υψηλή	Τύπος 4 Αμφιταλαντευόμενοι Στρατηγική Σύμπραξη	Τύπος 1 Υποστηρικτές Στρατηγική Συμμετοχή
	Χαμηλή	Τύπος 3 Αρνητικοί Στρατηγική Άμυνα	Τύπος 2 Οριακοί Στρατηγική Παρακολούθηση

4.4 Η Επιχειρηματική και η Λογιστική Ηθική

Ο Κορυφαίος Ρώσος λογοτέχνης Ντοστογιέφσκι* στο αριστούργημά του “Έγκλημα και Τιμωρία” (1886) κάνει εξαρχής αντιπαθητικό το χαρακτήρα του νεόπλουτου Πιστρ Λουζίν Πετρόβιτς, βάζοντας τον να λέει τα ακόλουθα:

«Τον αγαπώ τον πλησίον μου αλλά τι βγαίνει απ’ αυτό; Βγαίνει πως πρέπει να μοιράσω μαζί του το παλτό μου κόβοντάς το στα δύο, οπότε θα μείνουμε κι οι δύο γυμνοί [...]. Έρχεται λοιπόν η επιστήμη και σου λέει: “Αγάπα, πρώτα απ’ τους άλλους, τον εαυτό σου, γιατί όλα σε αυτόν τον κόσμο στηρίζονται στο ατομικό συμφέρον. Αγαπώντας μονάχα τον εαυτό σου, θα κάνεις τις δουλειές σου όπως πρέπει και θα σου μείνει το παλτό σου ολόκληρο”. Η πολιτική οικονομία προσθέτει πως όσο περισσότερες ατομικές επιχειρήσεις δημιουργούνται στην κοινωνία, με άλλα λόγια, όσο περισσότερα ολόκληρα παλτά βρίσκονται σ’ αυτήν, τόσο πιο στέρεα είναι τα θεμέλιά

* Fyodor Mikhaylovich Dostoyevsky, Μόσχα 1821 – Αγία Πετρούπολη 1881

της [...]. Συνεπώς, αποκτώντας ένα αγαθό αποκλειστικά και μόνο για τον εαυτό μου, το αποκτώ ταυτόχρονα και για όλους τους άλλους. Κι απ' αυτό βγαίνει ότι ο πλησίον μου παίρνει από μένα κάτι παραπάνω από το μισό παλτό. Κι αυτό, όχι χάρη στην ιδιωτική και ατομική γενναιοδωρία, αλλά εξαιτίας της γενικής προόδου.»

Αυτή την πολιτική οικονομία των “ολόκληρων παλτών” εξέφρασε το 1970 ο ιδρυτής της Σχολής του Chicago Milton Friedman*, όταν δημοσίευσε το περίφημο άρθρο του “The Social Responsibility of Business Is to Increase its Profits”, για το οποίο δεν έχει σταματήσει ακόμα και σήμερα να δέχεται αντιδράσεις. Η βασική ιδέα του άρθρου συνοψίζεται στα ακόλουθα δύο αποσπάσματα:

«Σε μια ελεύθερη οικονομία, συστήματος ιδιωτικής ιδιοκτησίας, το στέλεχος μιας ανωνύμου εταιρείας [...] έχει κατευθείαν ευθύνη προς τους εργοδότες του να διεξάγει τις επιχειρήσεις σύμφωνα με τις επιθυμίες τους, το οποίο γενικά σημαίνει να κάνει όσο πιο πολλά χρήματα είναι δυνατόν, συμμορφούμενος ταυτόχρονα με τους βασικούς κανόνες της κοινωνίας, και αυτούς που περιέχονται στους νόμους και αυτούς που περιέχονται στα ήθη της κοινωνίας.»

«Σε μια ελεύθερη κοινωνία υπάρχει μία και μόνο κοινωνική ευθύνη των επιχειρήσεων – να χρησιμοποιούν τους πόρους τους και να επιδίδονται σε δραστηριότητες που στοχεύουν σε αύξηση των κερδών τους, αρκεί να τηρούν τους κανόνες του παιχνιδιού, το οποίο σημαίνει δραστηριότητες ανοικτού και ελεύθερου ανταγωνισμού χωρίς απάτη και παραποίηση.»⁷

Η εποχή του κοντόφθαλμου laissez-faire που περιγράφει ο Friedman έχει περάσει ανεπιστρεπτί. Εξάλλου και ο ίδιος, έστω και έμμεσα, δέχεται ως περιορισμούς για την επιχειρηματικότητα τους νόμους, τα ήθη της κοινωνίας και την προστασία του ανταγωνισμού. Πολύ πριν τον Friedman, ο Adam Smith έγραφε στο τέταρτο κεφάλαιο του “Πλούτου Των Εθνών”: «Κάθε άνθρωπος, στο βαθμό που δεν παρεμβαίνει τους νόμους της δικαιοσύνης, είναι απόλυτα ελεύθερος να κυνηγήσει το συμφέρον του με το δικό του τρόπο, και να φέρει την επιχείρησή και το κεφάλαιό του σε ανταγωνισμό με

* Nobel Οικονομικών Επιστημών 1976 για τα επιτεύγματά του στα πεδία της ανάλυσης της κατανάλωσης, της χρηματικής θεωρίας (monetary theory) και ιστορίας και της επίδειξης της πολυπλοκότητας της σταθεροποιητικής πολιτικής.

εκείνα οποιουδήποτε άλλου ανθρώπου ή ομάδας ανθρώπων». Ακόμα δηλαδή και ο ίδιος ο πατέρας του καπιταλισμού, φαίνεται να αντιτίθεται στο μονομερές κυνήγι του κέρδους όταν βάλλεται από αυτό η αίσθηση δικαιοσύνης των ανθρώπων.

Σήμερα γνωρίζουμε ότι η απεμπόληση κάποιων ευκαιριών παροδικής μεγιστοποίησης του κέρδους, που θα δημιουργούσαν κοινωνικές πιέσεις και αδικίες, όχι μόνο δεν μειώνουν το επιχειρηματικό περιθώριο, αλλά τελικά συνεισφέρουν σε αυτό⁸. Αρκεί για να επιβεβαιωθεί αυτό το συμπέρασμα η αναδρομή στις μελέτες των Collison et al. (2008) και των Renneboog et al. (2008) που παρουσιάστηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο, οι οποίοι διαπίστωσαν ότι οι λονδρέζικοι δείκτες FTSE4Good και οι αμερικάνικοι Dow Jones Sustainability Index και Domini Social Index, που σταθμίζουν τις αποδόσεις αποκλειστικά και μόνο κοινωνικά υπεύθυνων επιχειρήσεων, αρκετά συχνά βρίσκονται πάνω από τον Standard & Poor's 400. Όπως όλα δείχνουν το γνωστό αγγλοσαξονικό γνωμικό, "The business of business is business" (η δουλειά των επιχειρήσεων είναι το επιχειρείν) λέει μόνο τη μισή αλήθεια. Οι πιο αποδοτικές επιχειρήσεις για τους ιδιοκτήτες τους είναι εκείνες που διενεργούν το επιχειρείν με τρόπο κοινωνικά υπεύθυνο ("Ethics is good business").

Πιο συγκεκριμένα, οι Gompers et al⁹ βρήκαν θετική συσχέτιση μεταξύ του βαθμού δημοκρατικότητας στη διακυβέρνηση των επιχειρήσεων με τα πραγματοποιηθέντα τους κέρδη. Η επένδυση ενός δολαρίου την 1^η Σεπτεμβρίου 1990 στο "Δικτατορικό Χαρτοφυλάκιο" που κατασκεύασαν με επιχειρήσεις που περιορίζουν τα δικαιώματα των κοινωνικών τους εταίρων, θα είχε καρπίσει 3,39 δολάρια μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 1999. Αντίθετα, αν αυτό το δολάριο είχε τοποθετηθεί για το ίδιο χρονικό διάστημα στο "Δημοκρατικό Χαρτοφυλάκιο" εταιρειών που βασίζουν τις αποφάσεις της διοίκησης στις απαιτήσεις όλων των ενδιαφερομένων μερών, θα είχε αποφέρει 7,07 δολάρια. Οι κατά μέσο όρο αποδόσεις δηλαδή του Δημοκρατικού Χαρτοφυλακίου υπερέβησαν εκείνες του Δικτατορικού κατά πάνω από 9% ετησίως.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: «Δημοκρατικές» επιχειρήσεις, που σέβονται τους κοινωνικούς εταίρους και «Δικτατορικές», που τους περιφρονούν.

<i>Δημοκρατικό Χαρτοφυλάκιο</i>	<i>Δικτατορικό Χαρτοφυλάκιο</i>
IBM	GTE
Wal-Mart	Waste Management
Du Pont de Nemours	General Re
PepsiCo	Limited Inc
American International Group	NCR
Hewlett Packard	K Mart
Berkshire Hathaway	United Telecommunications
Commonwealth Edison	Time Warner
Texas Utilities	Rorer

ΠΗΓΗ: Gompers et al, 2003

Το περιοδικό Business Ethics εκδίδει ετησίως τη λίστα με τους 100 Καλύτερους Εταιρικούς Πολίτες¹⁰. Οι βραβευθείσες επιχειρήσεις συμμετέχουν ενεργά στην προστασία του περιβάλλοντος, δραστηριοποιούνται σε ότι απασχολεί την τοπική τους κοινωνία και πετυχαίνουν υψηλές επιδόσεις σε θέματα διακυβέρνησης, σχέσεων με τους υπαλλήλους και σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Για παράδειγμα, η Green Mountain Coffee Roasters, που είναι μεταξύ των 10 καλύτερων τα τελευταία 4 χρόνια και το 2006 κατέλαβε την πρώτη θέση, την οποία διατήρησε και το 2007, διακρίνεται για τη «σχολαστική της προσήλωση στην εταιρική κοινωνική ευθύνη» και θεωρείται «πρωτοπόρος στο κίνημα δίκαιου εμπορίου», που αποφέρει προνομιακές τιμές στους φτωχούς καλλιεργητές. Από το 1988 έχει χορηγήσει πάνω από 500.000 δολάρια στο διεθνή Μη Κερδοσκοπικό Οργανισμό Coffee Kids, ο οποίος στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των παιδιών και των οικογενειών τους, που ζουν σε κοινότητες όπου παράγεται ο καφές. Επίσης ενισχύει οικονομικά το πρόγραμμα ελέγχου ποιότητας FomCafe, το οποίο βοηθάει τους αγρότες να έχουν περισσότερα κέρδη από την παραγωγή τους.

Πίνακας 4: Οι βραβευθείσες επιχειρήσεις του Business Ethics Magazine

<i>Οι Καλύτεροι Εταιρικοί Πολίτες 2007</i>
1. Green Mountain Coffee Roasters, Inc.
2. Advanced Micro Devices, Inc.
3. NIKE, Inc.
4. Motorola, Inc.
5. Intel Corporation
6. International Business Machines Corporation
7. Agilent Technologies, Inc.
8. Timberland Company (The)
9. Starbucks Corporation
10. General Mills Incorporated

ΠΗΓΗ: www.business-ethics.com/whats_new/100best.html

Πίσω από τις επιχειρήσεις που δεσμεύουν τους πόρους τους, προσπαθώντας να είναι “καλοί πολίτες”, βρίσκονται οι επαγγελματίες της συμμόρφωσης, μιας βιομηχανίας που τουλάχιστον στις ΗΠΑ βρίσκεται σε άνθιση. Στις 22 Απριλίου 2007, κατά τη διάρκεια του 3^{ου} Ετήσιου Διεθνούς Συμποσίου Βραβείων Ηθικής και Συμμόρφωσης (3rd Annual International Compliance and Ethics Awards Banquet), της Society of Corporate Compliance and Ethics (SCCE)*, μαζεύτηκαν πάνω από 400 επαγγελματίες για να τιμήσουν τους συναδέλφους τους και οργανισμούς που συνεισέφεραν με την ακεραιότητά τους στην ενδυνάμωση του τομέα. Τα κάτωθι βραβεία απονεμήθηκαν:

- *SCCE Compliance and Ethics Award*: Στον καθηγητή Paul E. Fiorelli, διευθυντή του Williams College of Business’ Center for Business Ethics & Social Responsibility, του Xavier University. Στα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται θέματα συμμόρφωσης και ηθικής, εχεμύθειας των εργαζομένων και ο ρόλος των εσωτερικών ελεγκτών σε ένα πρόγραμμα συμμόρφωσης.
- *SCCE Compliance and Ethics Award*: Στο Institute of Internal Auditors, που το παρέλαβε ο πρόεδρός του, David A. Richards. Το ινστιτούτο και τα μέλη του αναγνωρίστηκαν κυρίως για την προώθηση παγκοσμίως χρηματοοικονομικών προτύπων συμμόρφωσης.
- *SCCE International Award*: Στον Shin Jae Kim Hong, σύμβουλο της βραζιλιάνικης TozziniFreire Advogados, στους τομείς των εξαγορών και συγχωνεύσεων, εταιρικού δικαίου και διαχείρισης της εταιρικής εικόνας.

* www.corporatecompliance.org

- SCCE Journalism Award: Στον Joseph Weber, Αρχισυντάκτη του περιοδικού BUSINESS WEEK, για το άρθρο του “The New Ethics Enforcers”^{*} που δημοσιεύτηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2006.
- HCCA[†] Compliance and Ethics Award: Στη Marti Arvin, Υπεύθυνη Εμπιστευτικότητας (Privacy Officer) του University of Louisville, για την προσφορά της στη διάδοση των προγραμμάτων συμμόρφωσης στο χώρο της υγείας.
- HCCB[‡] Compliance and Ethics Award: Στο George Washington University, για το μεταπτυχιακό του πρόγραμμα στην Εταιρική Συμμόρφωση στο χώρο της Υγείας. Το παρέλαβε ο καθηγητής Phyllis Borzi.
- OCEG[§] Award: Στο Institute of Management Accountants, που το παρέλαβε ο Αντιπρόεδρος του Jeffrey Thomson. Το ινστιτούτο αναγνωρίστηκε ως παγκόσμιος ηγέτης στην ενδυνάμωση των διοικητικών λογιστών και άλλων χρηματοοικονομικών επαγγελματιών, που χειρίζονται την εταιρική απόδοση.

Γενικότερα, η Επιχειρηματική Ηθική (Business Ethics) επιβάλλει περιορισμούς στο κυνήγι του βραχυπρόθεσμου κέρδους, που όμως εγγυούνται τελικά την επιβίωση και τη μακροχρόνια επιτυχία των επιχειρήσεων. Οι περιορισμοί αυτοί αποτελούν έμπρακτες αποδείξεις της κοινωνικής τους ευθύνης (CSR – Corporate Social Responsibility), μιας μορφής δηλαδή «αποζημίωσης» προς την τοπική και τη διεθνή κοινότητα, που αποσκοπεί στη δημιουργία ενός περισσότερο βιώσιμου κόσμου, μέσω υπεύθυνων επιχειρηματικών πρακτικών. Ενδεικτικά τα πεδία ενδιαφέροντος της CSR περιλαμβάνουν τις ίσες ευκαιρίες στους εργαζομένους ανεξάρτητα από το γένος, το χρώμα του δέρματός τους, τις θρησκευτικές ή πολιτικές τους πεποιθήσεις, τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις ή την ενδεχόμενη αναπηρία τους, τις εταιρικές φιλανθρωπίες και χορηγίες, τις περιβαλλοντικές υποχρεώσεις που επιβάλουν πρότυπα όπως το ISO 14001, την προστασία του ανταγωνισμού από τα καρτέλ, την υγιεινή και ασφάλεια για τους καταναλωτές και τους εργαζόμενους, τη σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας (ν. 3488/2006), την εκμετάλλευση ανήλικων εργατών. Την Επιχειρηματική Ηθική γενικότερα περιγράφει ο φιλόσοφος Robert C. Solomon με τα “3c”¹¹: compliance, contribution, consequences. Ας πούμε για χάρη του ελληνόφωνου αναγνώστη ότι εί-

^{*} www.businessweek.com/magazine/content/06_07/b3971110.htm

[†] The Health Care Compliance Association (www.hcca-info.org/)

[‡] The Healthcare Compliance Certification Board
(www.hcca-info.org/AM/Template.cfm?Section=HCCB_Certification)

[§] www.oceg.org

ναι τα 3σ που οφείλει να αναλογίζεται η σύγχρονη επιχείρηση σε κάθε της δραστηριότητα και απόφαση:

- Συμμόρφωση με τους νόμους, τις καθιερωμένες εταιρικές πολιτικές, τις προσδοκίες και τα δικαιώματα κάθε κοινωνικού εταίρου,
- Συνεισφορά προς την κοινωνία μέσω της ποιότητας και της χρησιμότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών και των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργεί,
- Συνέπειες επιβλαβείς στους τελικούς χρήστες, τους εργαζόμενους και την τοπική κοινωνία, που πρέπει να ελαχιστοποιούνται.

Έστω λοιπόν και αν εκλαμβάνονταν, εσφαλμένα και υποτιμητικά, οι λογιστές μόνο ως μέλη κερδοσκοπικών επιχειρήσεων και όχι ως επαγγελματίες που ασκούν λειτουργήματα, πάλι θα έπρεπε να εξεταστεί η κοινωνική τους ευθύνη στα πλαίσια αυτών των ελεγκτικών – λογιστικών – συμβουλευτικών επιχειρήσεων.

4.5 Οι 5+1 Αρχές της Επαγγελματικής Ηθικής

Η Διεθνής Ομοσπονδία Λογιστών (International Federation of Accountants – IFAC) ιδρύθηκε το 1977, έχει παρουσία σε 123 χώρες και εκπροσωπεί πάνω από 2,5 εκ. λογιστές και ορκωτούς ελεγκτές. Αποστολή της είναι η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, η ενδυνάμωση παγκοσμίως του λογιστικού επαγγέλματος και η συνεισφορά στην ανάπτυξη εύρωστων διεθνών οικονομιών, καθιερώνοντας και διαδίδοντας τη συμμόρφωση με υψηλής ποιότητας επαγγελματικά πρότυπα, προάγοντας διεθνώς τη σύγκλιση αυτών των προτύπων και εκφέροντας άποψη σε ζητήματα δημοσίου συμφέροντος, όπου η ειδίκευση του επαγγέλματος είναι σχετική.

Τα αρμόδια συμβούλια της IFAC, αναγνωρίζοντας την ανάγκη καθιέρωσης ενός παγκοσμίως εναρμονισμένου πλαισίου για την αντιμετώπιση των διαρκώς αυξανόμενων απαιτήσεων από τους λογιστές, εκδίδουν και ενημερώνουν συχνά τον Κώδικα Ηθικής για Επαγγελματίες Λογιστές, τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα (International Standards on Auditing - ISAs), τα Διεθνή Εκπαιδευτικά Πρότυπα, και τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα Δημοσίου Τομέα.

Το ενδιαφέρον αυτής της εργασίας εστιάζεται στον Κώδικα Ηθικής για Επαγγελματίες Λογιστές που κατάρτισε το International Ethics Standards Board for Accountants της IFAC, και ουσιαστικά αποτελεί ένα πρότυπο συμμόρφωσης με τις 5 βασικές αρχές της επαγγελματικής ηθικής:

Οι 5 Αρχές της Επαγγελματικής Ηθικής

ΠΗΓΗ: **Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements**. International Federation of Accountants, March 2008.

1. Ακεραιότητα

Ο επαγγελματίας λογιστής πρέπει να είναι έντιμος, ειλικρινής, αξιοπρεπής και υπεύθυνος σε όλες τις επαγγελματικές και επιχειρηματικές του σχέσεις.

Ο “ακέραιος” άνθρωπος είναι αυτός που δε μένει μόνο στη θεωρία, αλλά εφαρμόζει στην καθημερινή του πρακτική όλες τις αξίες που ασπάζεται. Επιδιώκοντας οι λογιστές την ακεραιότητα έχουν υποχρέωση απέναντι στους πελάτες τους να τους παρουσιάζουν τίμια, δίκαια και ανεπηρέαστα την πραγματική εικόνα των οικονομικών τους υποθέσεων. Όπως αναφέρει ο Κώδικας (§110.2) θα πρέπει να αποφεύγουν οι λογιστές οποιαδήποτε σχέση με εκθέσεις και πληροφορίες όταν αυτές:

- a. Παρέχουν σημαντικά λανθασμένα ή παραπλανητική πληροφόρηση,
- b. Εμπεριέχουν πληροφορίες που υποβάλλονται απερίσκεπτα,
- c. Είναι παραπλανητικές λόγω παράληψης ή απόκρυψης απαραίτητων πληροφοριών

Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι κάποια επικοινωνία των λογιστών έχει τουλάχιστον ένα από τα παραπάνω ελαττώματα, έχουν υποχρέωση να υποβάλλουν νεότερη, διορθωμένη έκθεση.

Οι επαγγελματίες λογιστές θα πρέπει να παρακολουθούν την ισχύουσα νομοθεσία και τη δεοντολογία του επαγγέλματός, έτσι ώστε να μπορούν να κρίνουν αν μια πράξη είναι παράνομη ή θα μπορούσε να βλάψει το κύρος τους, προκειμένου να την αποφύγουν. Επίσης, στα πλαίσια της ακεραιότητας τους οι λογιστές, έχοντας επίγνωση της προτεραιότητας του δημόσιου συμφέροντος, οφείλουν να σέβονται και να συνεισφέρουν στην ηθική επίτευξη των στόχων του οργανισμού στον οποίο απασχολούνται. Ενώ είναι θεμιτό να δίνουν συμβουλές ως ειδικοί, δεν μπορούν να παρουσιάζουν ψευδείς διαβεβαιώσεις και παραπλανητικές οικονομικές καταστάσεις. Σε κάθε περίπτωση, η εμπιστοσύνη του κοινού για το επάγγελμα και τους επαγγελματίες εξαρτάται από την αποχή τους από συγκρουόμενα συμφέροντα που θα μπορούσαν να υποσκάψουν την Ανεξαρτησία και την υψηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

2. Αντικειμενικότητα

Ο επαγγελματίας λογιστής δεν πρέπει να επιτρέπει την παρεμπόδιση των επαγγελματικών ή επιχειρηματικών του κρίσεων από προκατάληψη, σύγκρουση συμφερόντων ή άσκηση ψυχολογικής βίας από τρίτους.

Η Αντικειμενικότητα προϋποθέτει την Ανεξαρτησία και την ειλικρίνεια των λογιστών κατά την συλλογή, αξιολόγηση και γνωστοποίηση κάθε πληροφορίας. Υποχρεούνται οι λογιστές να μη δέχονται δώρα ή να λαμβάνουν μέρος σε δραστηριότητες που επηρεάζουν ή που μπορεί να υποτεθεί ότι επηρεάζουν την αντικειμενική τους κρίση ή δημιουργούν σύγκρουσης συμφερόντων. Τέλος θα πρέπει να γνωστοποιούν όλα τα γεγονότα τα οποία σε περίπτωση μη γνωστοποίησης, θα μπορούσαν να βλάψουν το δημόσιο συμφέρον. Η προστασία των ευαίσθητων πληροφοριών των πελατών και των συναλλαγών τους είναι εξίσου ουσιαστική υποχρέωση του λογιστή, η οποία όμως πρέπει να υποχωρεί όταν εμπιστευτικές πληροφορίες ζητούνται από νόμιμες κρατικές υπηρεσίες και δικαστικούς λειτουργούς.

3. Επαγγελματική Επιδεξιότητα & Δέουσα Επιμέλεια

Ο επαγγελματίας λογιστής έχει διαρκές καθήκον να διατηρεί την επαγγελματική του γνώση και επιδεξιότητα, ώστε να διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα της επαγγελματικής υπηρεσίας που λαμβάνει ο πελάτης ή ο εργοδότης του. Η διατήρηση δε της επαγγελματικής επιδεξιότητας απαιτεί συνεχή ενημέρωση και κατανόηση των τρεχουσών τεχνικών, επαγγελματικών, επιχειρηματικών και νομοθετικών εξελίξεων.

Η Δέουσα Επιμέλεια εμπερικλείει την υποχρέωση παροχής των επαγγελματικών υπηρεσιών επιμελώς, σύμφωνα με τα ισχύοντα τεχνικά και επαγγελματικά πρότυπα, ολοκληρωμένα και έγκαιρα. Επίσης θα πρέπει να διασφαλίζεται ότι και εκείνοι που εργάζονται για λογαριασμό του επαγγελματία λογιστή λαμβάνουν την κατάλληλη εκπαίδευση και εποπτεία.

4. Εμπιστευτικότητα*

Ο επαγγελματίας λογιστής πρέπει να σέβεται την εμπιστευτικότητα των πληροφοριών που λαμβάνει ως αποτέλεσμα των επαγγελματικών και επιχειρηματικών του σχέσεων και να μην τις διαδίδει σε τρίτους χωρίς την κατάλληλη και ειδική αρμοδιότητα. Εξίσου καλά πρέπει να προφυλάσσονται οι ευαίσθητες πληροφορίες των προηγούμενων ή ακόμα και των δυνητικών εργοδοτών και πελατών, με αυτές των τρεχόντων. Επίσης ο επαγγελματίας λογιστής φέρει την ευθύνη να διασφαλίσει ότι όσοι εργάζονται για λογαριασμό του ή μαζί του σέβονται ομοίως την εμπιστευτικότητα των ευαίσθητων πληροφοριών.

Η εμπιστευτικότητα πρέπει να διατηρείται ακόμα και πέρα από τα όρια της δουλειάς του, στο κοινωνικό περιβάλλον του λογιστή. Αυτός οφείλει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός για το ενδεχόμενο ακούσιας δημοσιοποίησης εμπιστευτικών πληροφοριών, ειδικά σε επαγγελματικούς συνεργάτες με τους οποίους έχει μακροχρόνιες σχέσεις ή σε στενά συγγενικά πρόσωπα. Οι εμπιστευτικές πληροφορίες που αποκτήθηκαν ως αποτέλεσμα επαγγελματικών ή επιχειρηματικών σχέσεων, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για το προσωπικό όφελος του επαγγελματία λογιστή ή τρίτων μερών.

* Το πρώτο γνωστό κείμενο επαγγελματικής δεοντολογίας είναι “Ο Όρκος” του Ιπποκράτη, στον οποίο ακόμα και σήμερα ορκίζονται οι Έλληνες γιατροί. Σχετικά με τις εμπιστευτικές πληροφορίες αναφέρει: «Όσα ασκώντας το επάγγελμά μου θα δω ή θα ακούσω –ας είναι και πέρα από το επάγγελμά μου, στη συναναστροφή μου με τους ανθρώπους– που δεν θα πρέπει ποτέ στους έξω να κοινολογηθούν, θα τα σκεπάζω με τη σιωπή μου: μυστικά θα τα θεωρώ, που κανείς δεν πρέπει γι’ αυτά να μιλά».

Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να μην αρμόζει η διάρρευση εμπιστευτικών πληροφοριών ακόμα και μέσα στην εταιρεία που απασχολεί το λογιστή. Ως παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τις μισθοδοτικές καταστάσεις, στις οποίες οι λοιποί συνάδελφοι του υπεύθυνου λογιστή δεν πρέπει να έχουν καμία πρόσβαση, αφού κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε συγκρίσεις μισθών και άσκοπη γκρίνια, που θα υπονόμευε το κλίμα συνεργασίας για την επίτευξη κοινών στόχων.

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι η εμπιστευτικότητα δεν είναι δεσμευτική όταν ο εργοδότης ή ο πελάτης τον οποίο αφορούν εξουσιοδοτεί το λογιστή να γνωστοποιήσει τις εμπιστευτικές του πληροφορίες, ή όταν ο νόμος επιβάλλει τη δημοσίευσή τους, π.χ. όταν ζητούνται ως αποδείξεις κακουργήματος από αρμόδιο δικαστήριο.

5. Επαγγελματική Συμπεριφορά

Ο επαγγελματίας λογιστής πρέπει να πειθαρχεί στους σχετικούς νόμους και κανονισμούς και να αποφεύγει κάθε πράξη που δυσφημεί το επάγγελμα. Σαν παράδειγμα θα μπορούσε να αναφερθεί η χρήση απαγορευμένων ναρκωτικών ουσιών. Ο επαγγελματίας λογιστής δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι κάνει κακό μόνο στον εαυτό του, αφού κάτι τέτοιο θα έθετε υπό αμφισβήτηση την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών του, της εταιρείας του και κατ' επέκταση του επαγγέλματος.

Ειδικά όταν διαφημίζουν τους εαυτούς τους, τις εταιρείες και τις υπηρεσίες τους, πρέπει να είναι πολύ προσεκτικοί οι επαγγελματίες λογιστές, για να μη δυσφημίσουν το επάγγελμα στο σύνολό του. Οφείλουν να παραμένουν πάντα ειλικρινείς και:

- Να μην προβάλουν υπερβολικούς ισχυρισμούς σχετικά με τις υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν, τις εμπειρίες ή τις δεξιότητες που κατέχουν και
- Να μην προβαίνουν σε υποτιμητικές αναφορές ή ατεκμηρίωτες συγκρίσεις με τη δουλειά άλλων.

6. Ανεξαρτησία

Ειδικά για τους Ορκωτούς Ελεγκτές και όσους προσφέρουν υποστηρικτικές ή συμβουλευτικές υπηρεσίες σε πελάτες, η αρχή της ανεξαρτησίας παίζει πολύ σημαντικό ρόλο. Η Ανεξαρτησία επιβάλλει στο λογιστή να δρα αμερόληπτα και δίκαια, όχι μόνο

ως προς τη διοίκηση του οργανισμού στον οποίο εργάζεται και τους ιδιοκτήτες του, αλλά ως προς όλους όσους θα χρησιμοποιήσουν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και κάθε άλλο αποτέλεσμα της δουλειάς του. Η αξία αυτή είναι πλέον εμπεδωμένη ως ο ακρογωνιαίος λίθος του επαγγελματισμού, δεδομένου ότι σε κύριο άρθρο του Journal of Accountancy πρωτοπαρουσιάστηκε το 1928: «Ο λογιστής οφείλει να είναι απόλυτα χωρισμένος από χρηματοοικονομική ή άλλη προοπτική από την επιτυχία ή την αποτυχία μιας επιχείρησης, έτσι ώστε κανείς ποτέ να μη μπορεί να τον κατηγορήσει, έστω και άδικα, διατεινόμενος το ενδεχόμενο μεροληψίας.»¹²

Κανένα άλλο επάγγελμα δεν έχει τόσο ψηλά αυτή την αξία όσο το λογιστικό επάγγελμα. Ακόμα και οι δικηγόροι ή οι γιατροί οφείλουν πρωταρχικά να μεριμνούν για τα συμφέροντα των πελατών τους, ενώ ο λογιστής πρέπει πρωτίστως να υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Μόνο αν είναι ανεξάρτητος έχει νόημα να τον εμπιστεύονται οι πελάτες του, οι επενδυτές, οι δανειοδότες και οι κρατικές υπηρεσίες. Εντούτοις, κάποιοι συγγραφείς βλέπουν την απόλυτη ανεξαρτησία ως ενδεχόμενη τροχοπέδη στην ορθολογική διεξαγωγή των λογιστικών ελέγχων και ως εκ τούτου δέχονται ως μερικό περιορισμό στην εφαρμογή της τη σχέση κόστους/οφέλους που αυτή συνεπάγεται: «Κανένας κανόνας που αποσκοπεί στη διασφάλιση της ελεγκτικής ανεξαρτησίας δεν πρέπει να επιφέρει κόστη στα επηρεαζόμενα μέρη, τέτοια ώστε να υπερβαίνουν τα πλεονεκτήματα από τη βελτίωση της ποιότητας των ελέγχων»¹³

Η Ανεξαρτησία συνήθως διαχωρίζεται σε ουσιαστική και φαινομενική:

- Ουσιαστική Ανεξαρτησία (in fact): εκφράζει την ποιότητα του χαρακτήρα που επιτρέπει στο λογιστή να λαμβάνει αποφάσεις με ακεραιότητα, αντικειμενικότητα και επαγγελματικό σκεπτικισμό, αποφεύγοντας παράλληλα να θέτει ως μοναδικό του στόχο το προσωπικό του συμφέρον
- Φαινομενική Ανεξαρτησία (in appearance): εκφράζει την ελευθερία του επαγγελματία λογιστή από συγκρουόμενα συμφέροντα που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν αμφιβολίες για την Ουσιαστική του Ανεξαρτησία.

Στον Κανονισμό Επαγγελματικής Δεοντολογίας του ελληνικού Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών (ΣΟΕΛ) αναφέρεται σχετικά με την Ανεξαρτησία* ότι κάθε ελε-

* Στο παράρτημα παρατίθεται ολόκληρος ο Κώδικας του ΣΟΕΛ, στις σελίδες 162-174

γκτικός φορέας και κάθε μέλος του ΣΟΕΛ οφείλει να τηρεί τους ακόλουθους κανόνες, ώστε να εξασφαλίζει την ανεξαρτησία του:

- Να μην παρέχει σε ελεγχόμενο άλλου είδους υπηρεσίες, εκτός από εκείνες που επιτρέπει ο νόμος και για τις οποίες αρμοδίως έχει οριστεί.
- Δεν είναι ασυμβίβαστη η παροχή υποδείξεων, που ανακύπτουν ως απόρροια των παρεχόμενων από Ορκωτό Ελεγκτή επαγγελματικών υπηρεσιών και σχετίζονται άμεσα με το ανατεθέν σ' αυτόν έργο.
- Η παροχή πρόσθετων υπηρεσιών σε ασυνήθιστη έκταση μπορεί να θεωρηθεί ότι επηρεάζει την αντικειμενικότητα του ελεγκτή.»

Στο ίδιο κλίμα με τον κώδικα δεοντολογίας του Ελληνικού Σώματος κινείται και το Πρότυπο Ανεξαρτησίας των Ελεγκτών, που εξέδωσε το Government Accounting Office των ΗΠΑ¹⁴, όπου περιγράφονται μια σειρά από λογιστικές υπηρεσίες τις οποίες μπορεί ή αποκλείεται να προσφέρει παράλληλα η ελεγκτική εταιρεία στους πελάτες της. Το Πρότυπο στηρίζεται σε δύο αρχές:

- Οι ελεγκτικοί οργανισμοί δεν πρέπει να προσφέρουν μη ελεγκτικές υπηρεσίες που εμπερικλείουν τη διενέργεια διοικητικών λειτουργιών ή τη λήψη διοικητικών αποφάσεων και
- Οι ελεγκτικοί οργανισμοί δεν πρέπει να ελέγχουν την ίδια τους τη δουλειά ή να παρέχουν μη ελεγκτικές υπηρεσίες σε περιπτώσεις που αυτές έχουν καθοριστικό ρόλο για την ουσία των ελέγχων.

4.6 Οι Απειλές προς την Επαγγελματική Ηθική

Οι 5+1 αρχές που παρουσιάστηκαν προηγουμένως, παρέχουν ένα ισχυρό θεωρητικό πλαίσιο επίλυσης ηθικών διλημάτων, αναγνώρισης, αξιολόγησης και αποφυγής πιθανών απειλών προς την επαγγελματική ηθική. Ωστόσο, είναι χρήσιμο να γνωρίζει ο λογιστής τις γενικές κατηγορίες στις οποίες συνήθως εμπίπτουν οι απειλές αυτές. Τα παραδείγματα που ακολουθούν αντλούνται από τον Κώδικα της IFAC και δεν είναι εξαντλητικά όλων των περιπτώσεων, αλλά ο λογιστής πρέπει να επιστρατεύει την επαγγελματική του κρίση αν αντιμετωπίσει ένα ηθικό δίλλημα που θα μπορούσε να καταταχθεί σε κάποια από τις ακόλουθες κατηγοριοποιήσεις. Αν πιστεύει ότι οι απει-

λές αυτές είναι σημαντικές θα πρέπει να σκεφτεί ακόμα και το ενδεχόμενο παραίτησης, προκειμένου να διαφυλάξει την ακεραιότητά του.

Ίδιο Συμφέρον

Οι απειλές αυτής της κατηγορίας μπορεί να προκύψουν ως αποτέλεσμα των οικονομικών ή άλλων συμφερόντων του επαγγελματία λογιστή ή κάποιου στενού συγγενικού του προσώπου. Παραδείγματα αποτελούν:

- Η απόκτηση χρηματικών ωφελειών από τον πελάτη διαφορετικών από τη νόμιμη αμοιβή του λογιστή ή η από κοινού απόκτηση οικονομικών συμφερόντων με τον πελάτη ή με ανταγωνιστές του πελάτη. Οι ορκωτοί ελεγκτές π.χ. δεν μπορούν να κατέχουν μετοχές των πελατών τους, καθώς αυτό θα αποτελούσε οικονομική εξάρτηση από τα αποτελέσματα των πελατών και θα υπέσκαπτε τουλάχιστον τη φαινομενική τους ανεξαρτησία.
- Ομοίως, οι ορκωτοί δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να πάρουν δάνειο από πελάτες τους, ή ακόμα και τα στελέχη των πελατών τους, ούτε είναι αποδεκτό να παρέχουν νέες υπηρεσίες σε πελάτες που δεν τους έχουν ήδη εξοφλήσει τις προηγούμενες.
- Η υπερβολική εξάρτηση από λίγους μεγάλους πελάτες. Οι ελεγκτικές εταιρείες π.χ. οφείλουν να διαφοροποιούν το χαρτοφυλάκιο των πελατών τους, έτσι ώστε να μην δημιουργούνται εξαρτήσεις.
- Η δυνητική πρόσληψη σε έναν πελάτη στο μέλλον, μπορεί να ακυρώσει την αμεροληψία του ελεγκτή – λογιστή σήμερα.
- Αυστηρά απαγορεύονται οι υπό συνθήκη αμοιβές (contingent fees). Ας υποθέσουμε ότι προκειμένου να εγγραφεί μια ανώνυμη εταιρεία στο Χρηματιστήριο Αθηνών ζητά την κοστολόγηση – αποτίμησή της από ειδικευμένο κοστολόγο - αναλογιστή. Είναι αυτονόητο ότι αυτός δεν μπορεί να αμείβεται με ποσοστά επί των κερδών της δημόσιας εγγραφής, αφού έτσι θα είχε κίνητρο να παρουσιάσει «φουσκωμένο» ενεργητικό και να υποτιμήσει το παθητικό της.

Πρέπει να διευκρινιστεί ωστόσο ότι δεν απειλείται η ανεξαρτησία από το ίδιο συμφέρον όταν ο λογιστής δεν έχει έλεγχο επί του στοιχείου που δημιουργεί την απειλή. Ο ορκωτός ελεγκτής μπορεί να ελέγξει π.χ. τη σύνθεση του προσωπικού του επενδυτικού χαρτοφυλακίου, έτσι ώστε να μην περιλαμβάνει μετοχές πελατών του. Δεν ισχύει

όμως το ίδιο και για αμοιβαία κεφάλαια, επί της σύνθεσης των οποίων δεν έχει πραγματικό έλεγχο και άρα δεν υποσκάπτεται η ανεξαρτησία του αν αυτά περιλαμβάνουν συμμετοχές και σε πελάτες του.

Αυτο-Ανασκόπηση (Self-Review)

Οι απειλές αυτές μπορεί να προκύψουν όταν μια προηγούμενη επαγγελματική κρίση επαναξιολογείται από τον ίδιο επαγγελματία λογιστή, που ήταν αρχικά υπεύθυνος για την κρίση αυτή. Παραδείγματα αποτελούν:

- Η γνωμοδότηση επί της αντικειμενικότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ενός πελάτη, όταν ο λογιστής έχει συμμετάσχει και στον καταρτισμό τους.
- Οι ορκωτοί ελεγκτές δεν μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες σε πελάτες των οποίων ήταν οι ίδιοι πρόσφατα διευθυντές ή γενικότερα στελέχη με επιρροή. Υπάρχει θέμα ασυμβίβαστου καθώς κάτι τέτοιο θα μπορούσε να εγείρει αμφιβολίες για την ανεξαρτησία τους.
- Επίσης, όπως αναφέρθηκε και πρωτίτερα, οι ελεγκτές δεν μπορούν να προσφέρουν συμπληρωματικές συμβουλευτικές και άλλες υπηρεσίες, τέτοιες ώστε να επηρεάζεται το αποτέλεσμα του ελέγχου τους.

Συνηγορία

Οι απειλές αυτές μπορεί να προκύψουν όταν ο επαγγελματίας λογιστής προωθεί και υπερασπίζεται μια θέση ή γνώμη σε τέτοιο βαθμό ώστε να ενδέχεται να καμφθεί η μετέπειτα αντικειμενικότητά του. Παραδείγματα:

- Η προώθηση μετοχών ενός πελάτη, του οποίου ο ορκωτός λογιστής ελέγχει τις οικονομικές καταστάσεις. Θα μπορούσε να διωχθεί για παραπλάνηση της αγοράς ο ορκωτός που εκφέρει δημόσια άποψη, π.χ. σε ένα blog στο internet για τη μελλοντική αξία της μετοχής πελάτη, χωρίς να γνωστοποιεί παράλληλα και την επαγγελματική τους σχέση.
- Η υπεράσπιση ενός πελάτη σε δικαστήριο, όταν αυτός διώκεται από άλλους πελάτες του ίδιου λογιστή.

Οικειότητα

Εδώ δημιουργούνται απειλές όταν, λόγω στενής σχέσης, ο επαγγελματίας λογιστής γίνεται πολύ ευνοϊκά διατιθέμενος προς τα συμφέροντα των άλλων. Παραδείγματα:

- Ο ελεγκτής λογιστής έχει στενή συγγένεια με διευθυντή ή άλλο στέλεχος κάποιου πελάτη του, ικανό να επηρεάσει το αντικείμενο του ελέγχου του.
- Ο διευθυντής ή άλλο σημαντικό στέλεχος του πελάτη είναι πρώην partner της εταιρείας ορκωτών που προσλαμβάνει για να τον ελέγξει.
- Η παροχή δώρων, φιλοξενίας ή προνομιακής εξυπηρέτησης από τον πελάτη, εκτός αν η αξία τους είναι εμφανώς μη σημαντική. Επίσης δημιουργούνται απειλές προς την ακεραιότητα του ελεγκτή όταν τα δώρα έχουν κατεύθυνση στενά συγγενικά του πρόσωπα, αντί για τον ίδιο.
- Η συνεργασία για πολλά χρόνια με τον ίδιο ορκωτό. Τα υπόλοιπα μέλη της ελεγκτικής ομάδας μπορεί να εναλλάσσονται πιο αραιά, αλλά ο ορκωτός που εκδίδει το πιστοποιητικό του ελέγχου δεν μπορεί να είναι ο ίδιος για πάνω από 3 με 5 χρόνια. Έχει ενδιαφέρον ότι στην πράξη οι ελεγκτικές εταιρείες διατηρούν τους πελάτες τους, αναθέτοντας όμως την ευθύνη του ελέγχου σε διαφορετικό partner.

Εκφοβισμός

Αυτές οι απειλές μπορεί να προκύψουν όταν ο επαγγελματίας λογιστής αποτραπεί από το να ενεργήσει αντικειμενικά, λόγω απειλών, πραγματικών ή και έμμεσων. Σχετικά παραδείγματα αποτελούν:

- Απειλές προς τον ελεγκτή απόλυσης ή αντικατάστασής του, αν δε συμφωνήσει με όσα θέλει να παρουσιάσει ο πελάτης.
- Η απειλή κατάθεσης αγωγής π.χ. για απιστία, αν δε συμφωνεί ο ελεγκτής με τον πελάτη του.
- Η άσκηση πίεσης προς τον ελεγκτή να μειώσει το εύρος του ελέγχου, προκειμένου να μειωθεί η αμοιβή του.

4.7 Οι Σύγχρονοι Ρόλοι & Υποχρεώσεις των Λογιστών

Από το 1492, όταν ο μοναχός Luca Pacioli κατασκεύασε το διπλογραφικό σύστημα*, πολλά έχουν αλλάξει. Ειδικά τα τελευταία χρόνια, παράλληλα με το κίνημα αναγνώρισης της κοινωνικής ευθύνης των εταιρειών, αναπτύσσονται νέοι κλάδοι της λογι-

* Ο Pacioli θεωρείται ο «Πατέρας της Λογιστικής», καθώς στο πέμπτο βιβλίο του έργου του Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita, περιέγραψε ολόκληρο τον λογιστικό κύκλο, σχεδόν όπως τον ξέρουμε σήμερα, σύμφωνα με τις πρακτικές των Βενετών εμπόρων της αναγέννησης.

στικής, όπως η Κοινωνική Λογιστική, «η συστηματική ανάλυση των αποτελεσμάτων ενός οργανισμού στις επηρεαζόμενες κοινότητες των ενδιαφερομένων, λαμβάνοντας πληροφορίες από τους ενδιαφερόμενους ως μέρος των δεδομένων που αναλύονται για την κατάρτιση των λογιστικών καταστάσεων»¹⁵ και την Πράσινη Λογιστική¹⁶, η οποία αναγνωρίζει τα περιβαλλοντικά κόστη των επιχειρήσεων και τα εκχωρεί στις δραστηριότητες που τα δημιούργησαν, ώστε να γίνεται ευκολότερη η ορθολογική τους διαχείριση. Η πρώτη δηλαδή δημιουργεί πληροφοριακά συστήματα διοίκησης που εσωτερικοποιούν το εξωτερικό κόστος και τις ωφέλειες στην ποιότητα της ζωής των ενδιαφερομένων από τη δράση των επιχειρήσεων, ενώ η δεύτερη βοηθάει τους διοικούντες να περιορίζουν το κόστος και να ενισχύουν τις εξωτερικές οικονομίες. Ωστόσο, συνίσταται να ασκείται έντονος επαγγελματικός σκεπτικισμός όταν αποτιμώνται σε χρηματικές μονάδες αγαθά όπως π.χ. η ανθρώπινη ζωή ή ένα υποθαλάσσιο οικοσύστημα.

Η σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία απαιτεί από τους νέους απόφοιτους της λογιστικής αφενός να διατηρήσουν τα παραδοσιακά γνώρισμα του επαγγέλματος, όπως π.χ. την προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος και αφετέρου να αναπτύξουν ένα ιδιαίτερα ευρύ σετ δεξιοτήτων, για να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Κάτι τέτοιο βέβαια προϋποθέτει την αφοσίωσή τους στη δια βίου επαγγελματική εκπαίδευση (Cooper, 2002¹⁷, Howieson, 2003¹⁸, Jones and Sin, 2003¹⁹). Αντίστοιχα και οι ανά τον κόσμο εισηγητές της λογιστικής δέχονται πιέσεις για να σταματήσουν να επαναπαύονται στη διδασκαλία αμιγώς λογιστικών γνώσεων και να ενσωματώσουν στα εκπαιδευτικά τους προγράμματα τεχνικές ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων, όπως είναι η διαχείριση του χρόνου, η βελτίωση της επικοινωνίας και η εργασία σε ομάδες (Braun, 2004)²⁰. Οι Elliott and Jacobson (2002)²¹ μάλιστα θεωρούν ότι για να βελτιώσουν οι λογιστές την αναλυτική τους σκέψη έχουν ανάγκη εκπαίδευσης σε γνωστικούς τομείς όπως είναι η οργανωσιακή συμπεριφορά και το στρατηγικό management.

Ο Howieson (2003)²² προβλέπει ότι σύντομα η εστίαση της λογιστικής θα βρίσκεται στη διαχείριση της γνώσης. Για να αντεπεξέλθουν λοιπόν ικανοποιητικά οι λογιστές στις πληροφοριακές ανάγκες των πελατών τους, ενδέχεται στο άμεσο μέλλον να πρέπει να κατανοούν και την ηλεκτρονική γλώσσα XBRL (eXtensible Business Reporting Language), με την οποία απλουστεύεται η σύγκριση και αναφορά χρημα-

τοοικονομικών δεδομένων,²³ αφού μπορεί να τα παρουσιάζει σε οποιαδήποτε γλώσσα, οποιοδήποτε νόμισμα και υπό διαφορετικά λογιστικά συστήματα. Προς το παρόν είναι ιδιαίτερα συνετό για κάθε λογιστή, προκειμένου να επιδείξει ως οφείλει Δέουσα Προσοχή (Due Care) κατά τη διεξαγωγή των υπηρεσιών του, να κατέχει:

- Επιδεξιότητα στο χειρισμό λογιστικών φύλλων, βάσεων δεδομένων και προγραμμάτων παρακολούθησης του ξεπλύματος χρήματος (Anti-Money Laundering monitoring) για ανάκτηση, επεξεργασία χρηματοοικονομικών δεδομένων και εντοπισμό ενδεχόμενης απάτης. Επίσης οφείλουν να αναπτύξουν επιδεξιότητα στο χειρισμό των ηλεκτρονικών δικλίδων ασφαλείας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (internal controls), έτσι ώστε εκτός από τη θέσπισή τους, να είναι σε θέση να εντοπίσουν και τις πιθανές κακόβουλες παρακάμψεις τους (management override).
- Γνώσεις συστημάτων Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Πόρων (Enterprise Resource Planning systems – ERP), συστημάτων Διαχείρισης Επιχειρηματικών Κινδύνων (Enterprise Risk Management – ERM) και Σταθμισμένων Καρτών Αποτελεσμάτων (Balanced Scorecards).
- Εμπειρία σε συστήματα τεκμηρίωσης εγγράφων, αρχείων, συναλλαγών και άλλων λειτουργικών διαδικασιών, όπως επίσης και σε λογισμικά αποτύπωσης διαγραμμάτων ροής (flowcharting).
- Τη δυνατότητα να συνεργάζονται στενά με τα τμήματα πληροφορικής για τον από κοινού καθορισμό προϋπολογισμών και στόχων για τα projects που υλοποιούνται.

Οι γνώσεις των λογιστών για τη φορολογία, τις αγορές κεφαλαίων και τη χρηματοοικονομική διοίκηση, τους επιτρέπουν να ασχολούνται πολλές φορές και σε θέσεις συγγενικές με την κύρια ιδιότητά τους. Πολλοί Οικονομικοί Διευθυντές (CFOs ή Comptrollers) προέρχονται απευθείας από τα λογιστικά τμήματα, ενώ άλλοι λογιστές παρέχουν ανεξάρτητα συμβουλευτικές υπηρεσίες, δεδομένης της οικειότητάς τους με θέματα διαχείρισης χρήματος, χρηματοοικονομικού σχεδιασμού και ελεγκτικής. Άλλωστε, η πληροφορική τεχνολογία έχει επηρεάσει τόσο τον τρόπο που εργάζονται, ώστε κάποιοι να μιλάνε μέχρι και για διαφορετική λογιστική από αυτή που ήξεραν οι γονείς μας.²⁴ Από τη στιγμή που οι μηχανικές δραστηριότητες καταχώρησης στοιχείων και παραγωγής αναφορών έχουν πλήρως αυτοματοποιηθεί και διεκπεραιώνονται από τους κατώτατους υπαλλήλους, για τους λογιστές μένει η χρηματοοικονομική ανάλυση και ερμηνεία, ο στρατηγικός σχεδιασμός και έλεγχος, η συμμετοχή σε δια-

τμηματικές ομάδες, ο εντοπισμός της απάτης και η εκπαίδευση. Η αξία λοιπόν του λογιστή, σύμφωνα με τον Hunton (2002)²⁵, δεν κρίνεται πια από την εφαρμογή αυτοματοποιημένων διαδικασιών, αλλά από την επίλυση επιχειρηματικών προβλημάτων, την κριτική και την αναλυτική του σκέψη.

Η αποδοχή των νέων ρόλων που περιγράφηκαν παραπάνω δεν είναι πάντοτε απαλλαγμένη από προβλήματα, καθώς ενδέχεται να δημιουργηθούν συγκρούσεις συμφερόντων και να κινδυνεύσει έτσι η ακεραιότητα και η ανεξαρτησία του επαγγελματία λογιστή. Έχει διαπιστωθεί για παράδειγμα (Ruddock and Taylor, 2005)²⁶ η θετική συσχέτιση μεταξύ των αποδοχών των ελεγκτών και των ανώμαλα υψηλών εσόδων των πελατών τους, υποδεικνύοντας έτσι μια μη υγιή σχέση εξάρτησης, που μπορεί να παρακινεί τους ελεγκτές να κάνουν πιο «χαλαρό» έλεγχο, για να μη χάσουν τον πελάτη.

Ενδεικτική επίσης της κρίσης που ξεκίνησε στις αρχές της χιλιετίας και εξακολουθεί να ταλανίζει ο επάγγελμα είναι και η απόφαση του CFO Magazine που είχε σταματήσει από το 2000 την απονομή Βραβείων Αριστείας σε οικονομικούς διευθυντές που επινοούν πρωτοποριακές μεθόδους μέτρησης της απόδοσης και δημιουργούν αξία στους ενδιαφερόμενους για τις επιχειρήσεις τους, καθώς έγινε εμφανής η ανεπάρκεια στοιχείων του θεσμού. Σήμερα, δύο από τους βραβευμένους CFOs, ο Scott Sullivan* της WorldCom Inc. και ο Mark Swartz της Tyco International Ltd. βρίσκονται στη φυλακή, ένοχοι κακουρηγμάτων όπως «λογιστικές απάτες», «σύσταση συμμορίας» και «νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές ενέργειες» (ξέπλυμα χρήματος)²⁷.

Η κατάρρευση της Enron και της WorldCom έκαναν το κοινό να χάσει την εμπιστοσύνη του στην αγορά και τους επαγγελματίες της. Για να αναστρέψουν αυτή την κατάσταση, ο δημοκρατικός γερουσιαστής Paul Sarbanes και ο ρεπουμπλικάνος βουλευτής Michael Oxley ένωσαν τις δυνάμεις τους και κατάφεραν στις 30 Ιουλίου 2002 να υπογραφεί ο νόμος Sarbanes-Oxley Act (SOX)[†], ο οποίος απαιτούσε άμεσες μεταρρυθμίσεις στις πρακτικές της λογιστικής και της εταιρικής διακυβέρνησης. Οι ορκωτοί ελεγκτές (εσωτερικοί & εξωτερικοί) καθίστανται πλέον από το SOX απευθείας

* Στο 6^ο κεφάλαιο, στο case study για τη WorldCom, παρουσιάζονται αναλυτικά οι δημιουργικές πρακτικές του κ. Sullivan

† “The Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act of 2002”

υπόλογοι στην ελεγκτική επιτροπή του Διοικητικού Συμβουλίου, από την οποία και θα πρέπει να διορίζονται και όχι από την εκτελεστική διοίκηση, όπως ήταν η μέχρι τότε συνήθης πρακτική. Η αλλαγή αυτή αποσκοπεί στον περιορισμό των πιέσεων που θα μπορούσαν να δεχτούν οι λογιστές από τον CEO, καθώς τα μέλη του συμβουλίου οφείλουν να είναι ανεξάρτητα από τη διοίκηση και να προασπίζουν τα συμφέροντα των ιδιοκτητών και των λοιπών ενδιαφερομένων για την επιχείρηση.

Σε αυτό το σημείο είναι συνετό να επισημανθεί ότι ο SOX δεν είναι άσχετος με την ελληνική πραγματικότητα. Η Euronext, η εταιρεία δηλαδή που μέχρι πρόσφατα είχε τον έλεγχο των χρηματιστηρίων του Παρισιού, του Άμστερνταμ, των Βρυξελλών και της Λισσαβόνας, εξαγοράστηκε έναντι 7,78 δισ. ευρώ από τη NYSE, την κάτοχο του New York Stock Exchange. Μετά από αυτή την εξέλιξη φαίνεται ιδιαίτερος πιθανό να υπαχθούν γενικευμένα και ευρωπαϊκές επιχειρήσεις στη δικαιοδοσία του SOX. Εξάλλου ήδη ελληνικές εταιρείες, όπως η Εθνική Τράπεζα, που η μετοχή τους διαπραγματεύεται στο αμερικάνικο NYSE, έχουν συμμορφωθεί με όσα προβλέπει ο SOX για τη λογιστική μεταρρύθμιση και την εταιρική διακυβέρνηση, καθώς διαφορετικά θα αναγκάζονταν να αποβληθούν από τη διαπραγμάτευση, σύμφωνα με το άρθρο 301. Θα ήταν λάθος άλλωστε να παραβλεφθεί και η ελληνική παραλλαγή του SOX, δηλαδή ο Ν. 3016/2002, που ορίζει μεταξύ άλλων ότι ο εσωτερικός έλεγχος διενεργείται από ειδική και ανεξάρτητη «Υπηρεσία Εσωτερικού Ελέγχου». (Νόμος περί «Ειδικών θεμάτων διοικήσεων και λειτουργίας Ανωνύμων Εταιρειών που έχουν εισηγμένες μετοχές ή άλλες κινητές αξίες τους σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά που λειτουργεί στην Ελλάδα»).

4.8 Περίληψη των Σπουδαιότερων Διατάξεων του SOX

Με τις ακόλουθες παραγράφους, ο SOX αποσκοπεί:

- Να βελτιώσει την ποιότητα και τη διαφάνεια των χρηματοοικονομικών αναφορών και των σχετικών λογιστικών υπηρεσιών,
- Να δημιουργήσει το Public Company Accounting Oversight Board,
- Να βελτιώσει τη διαδικασία θέσπισης προτύπων στη λογιστική,
- Να ενδυναμώσει την ανεξαρτησία των ελεγκτικών επιχειρήσεων,

- Να αυξήσει την εταιρική ευθύνη,
- Να ενισχύσει την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία των αναλυτών, και
- Να ενισχύσει τον εποπτικό ρόλο της Securities and Exchange Commission

101 – 109. Δομή και αρμοδιότητες του Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB): Εκδίδει υποχρεωτικά ελεγκτικά πρότυπα διασφάλισης ποιότητας, ηθικής και ανεξαρτησίας προς χρήση σε όλες τις διαπιστευμένες εταιρείες ορκωτών λογιστών και δημόσιων ελεγκτών.

103. Ο ελεγκτής της εταιρείας πρέπει:

- να διατηρεί τα έγγραφα και τα αρχεία των ελέγχων για τουλάχιστον 7 χρόνια,
- να παρέχει πιστοποιήσεις ή εγκριτικές ανασκοπήσεις δευτέρου μέρους κάθε ελεγκτικής αναφοράς,
- να περιγράφει το εύρος και την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου και των δικλίδων ελέγχου (internal controls) που χρησιμοποιούνται στις χρηματοοικονομικές αναφορές. (συμπεριλαμβανομένων ουσιαστικών αδυναμιών του εσωτερικού ελέγχου και πιθανές μη-συμμορφώσεις)

201. Κανόνες ανεξαρτησίας του ελεγκτή. Ο ανεξάρτητος ελεγκτής δεν μπορεί να διενεργεί: τήρηση βιβλίων, σχεδίαση και εφαρμογή χρηματοοικονομικού πληροφοριακού συστήματος, υπηρεσίες εκτίμησης και κοστολόγησης, ασφαλιστικές υπηρεσίες, τον εσωτερικό έλεγχο μέσω outsourcing, διοικητικές αρμοδιότητες, όπως η διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού, χρηματιστηριακές υπηρεσίες διαβίβασης εντολών, μεσιτείας και αντιπροσώπευσης, νομικές και άλλες μη-ελεγκτικές υπηρεσίες και κάθε άλλη υπηρεσία που το PCAOB κρίνει ότι είναι ανεπίτρεπτη.

202. Απαιτείται προέγκριση της Ελεγκτικής Επιτροπής για κάθε μη-ελεγκτική υπηρεσία των εξωτερικών λογιστών, εκτός από τις περιπτώσεις που:

- η αθροιστική αξία της υπηρεσίας δεν είναι μεγαλύτερη από το 5% των συνολικών εξόδων για ελέγχους μέσα στην ίδια χρήση,
- τη στιγμή της συμφωνίας η υπηρεσία δεν θεωρούταν άσχετη με τον έλεγχο και
- πριν την κατάληξη του ελέγχου οι υπηρεσίες αυτές έχουν γίνει δεόντως γνωστές στην Ελεγκτική Επιτροπή.

Οι επιχειρήσεις πρέπει να δημοσιοποιούν τις αμοιβές των επικεφαλής λογιστών και τη φύση των μη-ελεγκτικών υπηρεσιών.

203. Εναλλαγή ελεγκτή κάθε 5 χρόνια, μαζί με τον υπεύθυνο ανασκόπησης του ελέγχου.

204. Ο ελεγκτής δίνει αναφορά στην Ελεγκτική Επιτροπή σε ημερήσια βάση για:

- όλες τις κρίσιμες λογιστικές πολιτικές και πρακτικές που χρησιμοποιούνται
- όλες τις εναλλακτικές επεξεργασίες των χρηματοοικονομικών πληροφοριών, που συζητούνται με τη διοίκηση, τις συνέπειες τους και ποιες προκρίνει ο ελεγκτής
- άλλες κρίσιμες γραπτές επικοινωνίες μεταξύ του ελεγκτή και της διοίκησης, μαζί με αναφορά για κάθε εκκρεμούσα διαφωνία στον έλεγχο.

206. Συγκρούσεις συμφερόντων. Απαγορεύεται η πρόσληψη ελεγκτικής εταιρείας αν ο Εκτελεστικός Διευθυντής (CEO), ο Χρηματοοικονομικός Διευθυντής (CFO), Ο Διοικητικός Λογιστής (CAO) ή ο Controller συμμετείχαν σε αυτή μέχρι και 1 χρόνο πριν τον έλεγχο.

301. Απαίτηση διαγραφής από τη διαπραγμάτευση στα εθνικά χρηματιστήρια επιχειρήσεων που δεν συμμορφώνονται με το SOX.

- Η ελεγκτική επιτροπή καθίσταται άμεσα υπεύθυνη για το διορισμό, τις αμοιβές και την επιτήρηση των ελεγκτών.
- Οι ελεγκτικές επιτροπές έχουν την αρμοδιότητα να απασχολούν ανεξάρτητους συμβούλους. Κάθε μέλος της ελεγκτικής επιτροπής πρέπει να είναι ταυτόχρονα και μέλος του διοικητικού συμβουλίου και να διατηρεί την ανεξαρτησία του.
- Η ελεγκτική επιτροπή πρέπει να καθιερώσει διαδικασίες για την υποδοχή, τη διατήρηση και την επεξεργασία των παραπόνων που σχετίζονται με τη λογιστική, τους εσωτερικούς λογιστικούς ελέγχους και τις επιθεωρήσεις και την εμπιστευτική, ανώνυμη υποβολή από τους υπαλλήλους ανησυχιών για αμφισβητούμενα λογιστικά ή ελεγκτικά θέματα.

302. Τριμηνιαίες πιστοποιήσεις από τη διοίκηση. Τα υπογράφοντα στελέχη πρέπει:

- να σχεδιάζουν και να αξιολογούν τους ελέγχους, για να διασφαλίζουν ότι οι κρίσιμες πληροφορίες γνωστοποιούνται στους αρμόδιους

- να αποκαλύπτουν στην ελεγκτική επιτροπή όλες τις σημαντικές αστοχίες στο σχεδιασμό ή στη λειτουργία των εσωτερικών ελέγχων, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά την ικανότητα τεκμηρίωσης της επεξεργασίας, της σύνοψης και της αναφοράς των χρηματοοικονομικών δεδομένων.

Οι κρίσιμες αδυναμίες πρέπει να γνωστοποιούνται στους ελεγκτές. Επιπρόσθετα κάθε απάτη ή κατάχρηση, που εμπλέκει τη διοίκηση ή κάθε άλλο εργαζόμενο με σημαντικό ρόλο στους εσωτερικούς ελέγχους, πρέπει να γνωστοποιούνται στην ελεγκτική επιτροπή.

303. Οι σύμβουλοι και η διοίκηση δεν μπορούν να ασκούν ανάρμοστα επιρροή στην ελεγκτική διαδικασία

304. Κατάπτωση των bonus και των κερδών σε περίπτωση επαναδημοσίευσης ανασκευασμένων παλιότερων καταστάσεων

401. Απαίτηση δημοσίευσης όλων των εκτός-ισολογισμού συναλλαγών.

Όλες οι χρηματοοικονομικές μετρήσεις θα πρέπει να εναρμονιστούν με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές. Επίσης οι κύριες διορθωτικές ενέργειες που απαιτούνται για να την εναρμόνιση, όπως αναγνωρίζονται από τους ορκωτούς ελεγκτές, θα πρέπει να δημοσιοποιούνται στο κοινό.

402. Οι επιχειρήσεις γενικά δεν μπορούν να παρέχουν πιστώσεις στους διοικητικούς συμβούλους, ούτε στα εκτελεστικά στελέχη της διοίκησης.

404. Οι επιχειρήσεις πρέπει να αξιολογούν κάθε τρίμηνο και ετησίως την καταλληλότητα των δικλίδων ελέγχου (internal controls) για χρήση στις χρηματοοικονομικές αναφορές*. Υπεύθυνη για την ανάπτυξη και εφαρμογή των εσωτερικών ελέγχων και των διεργασιών αναφοράς καθίσταται η εκτελεστική διοίκηση, η οποία πρέπει ετησίως να καταρτίζει φυλλάδιο συμπερασμάτων για την αποτελεσματικότητα των ελέγχων. Ο ορκωτός ελεγκτής εξετάζει και πιστοποιεί την εγκυρότητα των συμπερασμάτων της διοί-

* Η Securities & Exchange Commission προτείνει για την ικανοποίηση της απαίτησης 404 του SOX περί δικλίδων ελέγχου, το Πλαίσιο Διαχείρισης Επιχειρηματικών Κινδύνων της COSO (βλ. κεφ. 5.4). Με οδηγίες που εξέδωσε το Μάιο του 2007 επέτρεψε στις διοικήσεις να αναγνωρίζουν μόνο τους σοβαρότερους κινδύνους, αντί να διενεργούν εκτεταμένους ελέγχους, μειώνοντας έτσι σημαντικά τα κόστη συμμόρφωσης.

κτησης. Η αναφορά του πρέπει να δημοσιεύεται. Επίσης δεν μπορεί ο ορκωτός ελεγκτής να δημιουργεί την τεκμηρίωση των εσωτερικών ελέγχων.

406. Κώδικας Ηθικής. Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να δημοσιεύουν αν έχουν αναπτύξει Κώδικα Ηθικής για τα ανώτατα εκτελεστικά και χρηματοοικονομικά στελέχη της διοίκησης*. Αν δεν υπάρχει κώδικας, πρέπει η απουσία του να αιτιολογείται. Απαραίτητα θα πρέπει να προωθεί τουλάχιστον τα ακόλουθα πρότυπα:

- Ειλικρινή και ηθική συμπεριφορά, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης πραγματικών ή διαφαινόμενων συγκρουόμενων συμφερόντων, μεταξύ των προσωπικών και των επαγγελματικών σχέσεων,
- Πλήρη, δίκαιη, ακριβής, έγκαιρη και κατανοητή γνωστοποίηση των περιοδικών αναφορών και καταστάσεων και
- Συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους του κράτους και κανόνες

Η επιχείρηση πρέπει να δημοσιοποιεί στην ιστοσελίδα της τις αλλαγές και εξαιρέσεις του Κώδικα Ηθικής το πολύ μέσα σε 5 εργάσιμες ημέρες.

407. Δημοσιοποίηση αν η ελεγκτική επιτροπή έχει έναν τουλάχιστο ειδήμονα στα χρηματοοικονομικά και αν όχι, γιατί δεν έχει.

409. Δημοσιεύσεις προς το κοινό σε πραγματικό χρόνο. Όλες οι κρίσιμες αλλαγές στη χρηματοοικονομική εικόνα των επιχειρήσεων πρέπει να γίνονται γνωστές σε μέρος όπου το κοινό θα μπορεί να τις δει (π.χ. στην ιστοσελίδα της επιχείρησης) το πολύ μέσα σε δύο εργάσιμες μέρες.

801 – 807. Εταιρικές και Ποινικές Ευθύνες σε περιπτώσεις Απάτης

802. Διατήρηση των ελεγκτικών αρχείων για 7 έτη από την περίοδο των ελέγχων. Κανείς δεν μπορεί να καταστρέψει, να αλλοιώσει ή να παραποιήσει τα αρχεία κρατικών ελέγχων και περιπτώσεων χρεοκοπίας.

806. Η επιχείρηση δεν μπορεί να απολύσει ή να παρενοχλήσει τους εταιρικούς καταδότες (whistleblowers).

* Στις σελίδες 202 – 203 του παραρτήματος παρατίθεται ως υπόδειγμα ο “Κώδικας Ηθικής της Citigroup για Χρηματοοικονομικούς Επαγγελματίες

807. Κανείς δεν μπορεί να επιδοθεί σε χρηματιστηριακές απάτες.

901 – 905. Τα εγκλήματα των ανώτατων στελεχών τιμωρούνται αυστηρότερα.

906. Κάθε περιοδική χρηματοοικονομική κατάσταση πρέπει να συνοδεύεται από υπογεγραμμένη πιστοποίηση του CEO και του CFO, διαβεβαιώνοντας ότι η κατάσταση συμμορφώνεται πλήρως με τους χρηματιστηριακούς νόμους.

1101 – 1107. Ευθύνες από Επιχειρηματικές Απάτες. Προδιαγράφονται ποινές για πράξεις όπως η αλλοίωση των αρχείων, η παρακώλυση επίσημων διαδικασιών, η λήψη αδικαιολόγητα υψηλών αποδοχών, η εκδίκηση κατά των εταιρικών καταδοτών και διάφορες άλλες απάτες και καταχρήσεις.

Η Securities and Exchange Commission στις αρχές Απριλίου 2007 ενέκρινε ένα πλαίσιο αλλαγών στο SOX, κάνοντας πιο ελαστικές τις απαιτήσεις του για τις μικρότερες εταιρείες και τους αδειοδοτημένους ελεγκτές από το επιμελητήριο που επιβλέπει τη λογιστική βιομηχανία*. Οι αρχικές προσπάθειες συμμόρφωσης με το SOX κόστισαν υπέρογκα σε σχέση με τις ωφέλειες τους, ειδικά για τις μικρότερες εταιρείες, οι οποίες ασκούσαν πολιτικές πιέσεις μαζί με τις επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας, αποσκοπώντας στην αναθεώρηση του νόμου. Το νέο πλαίσιο αλλαγών αναμένεται να μειώσει σημαντικά τα κόστη συμμόρφωσης, ελαχιστοποιώντας τη σπατάλη, τις περιττές επαναλήψεις διαδικασιών και τη σχιζοφρενή καταγραφή χρηματοοικονομικών δεδομένων. Οι σπουδαιότερες τροποποιήσεις προβλέπουν ότι²⁸:

- Ο σχεδιασμός των ελέγχων θα προσαρμόζεται στις “ιδιαιτερές συνθήκες” κάθε επιχείρησης και
- Οι ελεγκτές θα βασίζονται περισσότερο στην κρίση τους και θα ασκούν επαγγελματικό σκεπτικισμό όταν εξετάζουν αν μπορούν να βασιστούν στη δουλειά των προηγούμενων.

Πρέπει επίσης να διευκρινίσουμε ότι η συμμόρφωση με το SOX δε συνεπάγεται μόνο κόστη και αυξημένους ελέγχους. Έχει υποστηριχθεί ότι η κάθε επιχείρηση λειτουργεί

* (Όπως το ελληνικό Οικονομικό Επιμελητήριο)

με το σύστημα δικλειδών ελέγχου που της αξίζει. Όσοι καταστρώνουν δηλαδή ένα αξιόπιστο σύστημα εσωτερικών ελέγχων σύμφωνα με την §404, αναμένεται να αποκομίσουν πολλά οφέλη σε όρους αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας. Η Lord & Benoit LLC* μελέτησε τις κινήσεις των μετοχών 2.481 επιχειρήσεων, που ολοκλήρωσαν δύο έτη επιθεωρήσεων των δικλειδών τους εσωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με αυτή, οι διοικήσεις που και τα δύο έτη πιστοποίησαν την ακεραιότητα των ελέγχων τους, είδαν την αξία των μετοχών τους να αυξάνεται κατά μέσο όρο 28%. Αντίθετα, όσοι συμβιβάστηκαν με προβληματικούς ελέγχους, βίωσαν μειώσεις στην τιμή των μετοχών τους κατά 6%. Τέλος, η αγορά αντάμειψε με αυξήσεις κατά 25% το δεύτερο χρόνο, όσες επιχειρήσεις διόρθωσαν τα προβλήματα που εντόπισαν το πρώτο έτος.

Σε πρόσφατη έρευνα της Financial Executives International αποδείχτηκε ότι το 2006 τα κόστη συμμόρφωσης με το SOX έπεσαν κατά 23% (κατά μέσο όρο 2,92 εκ. \$) σε σχέση με το 2005 (3,8 εκ. \$), κεφαλαιοποιώντας τη δουλειά που έγινε τα προηγούμενα χρόνια. Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει τα εντυπωσιακότερα συμπεράσματα της έρευνας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Τα Μειωμένα Κόστη Συμμόρφωσης με τον SOX το 2006

Χρόνος των εργαζομένων που αφιερώθηκε στη συμμόρφωση με το SOX	Κατά μέσο όρο 18.070 ώρες ανά επιχείρηση. Μείωση της τάξης του 10%
Χρόνος τρίτων	Κατά μέσο όρο 3.382 ώρες από συμβούλους και άλλους, εκτός από τους εξωτερικούς ελεγκτές. Μείωση κατά 15%
Αμοιβές ελεγκτών	Κατά μέσο όρο 1,2 εκ. \$. Μείωση κατά 0,8%
Ακρίβεια	Το 46% δήλωσε ότι οι χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις ήταν πιο ακριβείς
Απάτη	Το 34% δήλωσε ότι ο SOX συνέβαλε στην ανακάλυψη και την αποτροπή της απάτης

ΠΗΓΗ: Financial Executives International (www.fei.org)

* Περισσότερες πληροφορίες για τις δραστηριότητες της εταιρείας στο www.section404.org

Στην Ελλάδα τα θέματα εταιρικής διακυβέρνησης ρυθμίζονται από τον κωδικοποιημένο νόμο 2190/1920 «Περί ανωνύμων εταιρειών». Οι πιο πρόσφατες αναμορφώσεις και τροποποιήσεις που υπέστη, με την εισαγωγή του ν. 3604/2007 (ΦΕΚ 189/Α΄/8.8.2007), αφορούν τα ακόλουθα:

- Μειώνεται δραστικά η διοικητική παρέμβαση στη σύσταση και λειτουργία της Ανώνυμης Εταιρείας. Η Ελλάδα συμμετέχει πλέον στην πλειοψηφία των χωρών που έχουν καταργήσει, εδώ και δεκαετίες, τη διοικητική κηδεμονία και την ασφυκτική εποπτεία της ανώνυμης εταιρείας.
- Εναρμονίζεται το θεσμικό πλαίσιο α) με το κοινοτικό δίκαιο γενικότερα και ειδικότερα με την Οδηγία 2006/68/ΕΚ σχετικά με τη σύσταση της ανώνυμης εταιρείας και τη διατήρηση και τις μεταβολές του κεφαλαίου της και ολοκληρώνεται η εναρμόνιση με την Οδηγία 2003/58/ΕΚ σχετικά με τις απαιτήσεις δημοσιότητας και β) με την πρόσφατη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας και των λοιπών διοικητικών δικαστηρίων.
- Εισάγονται νέοι θεσμοί, όπως για παράδειγμα η δυνατότητα τηλεδιάσκεψης στις συνεδριάσεις του διοικητικού συμβουλίου και της γενικής συνέλευσης, που διευρύνουν τις εταιρικές δυνατότητες, εκσυγχρονίζουν και διευκολύνουν τη λειτουργία των ανωνύμων εταιρειών.
- Εισάγονται ρυθμίσεις που διευκολύνουν τις επιχειρηματικές επιλογές των ενδιαφερομένων ή απλοποιούν τη σύσταση και λειτουργία της εταιρείας, όπως για παράδειγμα η δυνατότητα ίδρυσης μονοπρόσωπης ανώνυμης εταιρείας, η αύξηση των δυνατοτήτων έκδοσης προνομιούχων μετοχών και η αναμόρφωση της διαδικασίας μείωσης του μετοχικού κεφαλαίου.
- Αναθεωρούνται μείζονος σημασίας ζητήματα του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών και ρυθμίζονται επιμέρους ζητήματα. Τέτοια ζητήματα, για παράδειγμα, αποτελούν το καθεστώς ευθύνης του διοικητικού συμβουλίου, καθώς και το καθεστώς ακυρότητας ή ακυρωσίας των αποφάσεων της γενικής συνέλευσης, τα οποία αναθεωρούνται, διευκρινίζονται και εκσυγχρονίζονται.
- Διευρύνονται τα περιθώρια καταστατικών διαμορφώσεων. Τούτο σημαίνει ότι δίνεται η δυνατότητα στους μετόχους να διαμορφώνουν ελεύθερα επιμέρους θέματα στο καταστατικό ή να προβλέπουν διαφορετικές ρυθμίσεις στο καταστατικό από ορισμένα αναφερόμενα στο νόμο.

- Καταβάλλεται μέριμνα για την ενίσχυση της θέσης των μετόχων. Η ενίσχυση της θέσης των μετόχων αποτελεί κίνητρο επενδύσεων και δημιουργεί κλίμα εμπιστοσύνης στην αγορά. Η ενίσχυση γίνεται με σταθερά και σταθμισμένα βήματα.
- Προβλέπονται μεταβατικές διατάξεις για την ομαλή μετάβαση στις νέες ρυθμίσεις, που αφορούν στην σημαντικότερη μορφή του συνεταιρίζεσθαι στην χώρα μας και άρα θα αποτελέσουν έναν βασικό πυλώνα ανάπτυξης της αγοράς μας και μάλιστα βραχυπρόθεσμα.

4.9 Ηθική και Νόμοι

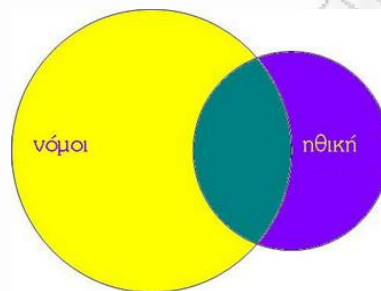
Ακόμα και εκείνοι που αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα προσκόλλησης των λογιστών στην επαγγελματική δεοντολογία, πολλές φορές συγχέουν την ηθική με το νόμο. Η άποψη αυτή λέει ότι από τη στιγμή που ο λογιστής δρα μέσα στα πλαίσια της νομοθεσίας, η περαιτέρω εξέταση της ηθικότητας των πράξεών του δημιουργεί μόνο περιττό κόστος. Ίσως αυτό να ίσχυε σε μια αγγελικά πλασμένη κοινωνία, όπου όλοι οι νόμοι θα ήταν δίκαιοι και θα αντανakλούσαν ηθικές αξίες. Τα πράγματα όμως εμφανώς δεν είναι έτσι. Ένας λογιστής, τον καιρό του ναζισμού στη Γερμανία ή του apartheid στη Νότια Αφρική, θα αρνούσαν να προσφέρει τις υπηρεσίες του σε Εβραίο ή μαύρο επιχειρηματία αντίστοιχα, επικαλούμενος μάλιστα και το σχετικό νόμο. Σήμερα μια τέτοια συμπεριφορά μόνο απαράδεκτη μπορεί να χαρακτηριστεί και ονομάζεται απιστία προς τον πελάτη. Δεν είναι λοιπόν πάντα όλοι οι νόμοι ηθικοί.

Το Ινστιτούτο Διεθνούς Ηθικής αντιλαμβάνεται την ηθική ως την υποταγή στο μη επιβαλλόμενο: «Η συμμόρφωση {με νόμους} είναι αυτό που αναγκαζόμαστε να κάνουμε, ενώ ηθική είναι αυτό που κάνουμε επειδή είναι σωστό. Ο σκοπός τους είναι κοινός -εξαιρετική συμπεριφορά- αλλά η προοπτική τους είναι διαφορετική, εξαναγκαστική η μία, συνεργατική η άλλη»*. Η Lynn Sharp Paine έγραφε το 1994 στο Harvard Business Review ότι «η στρατηγική της ακεραιότητας είναι πιο ευρεία, βαθύτερη και πιο απαιτητική από μια πρωτοβουλία συμμόρφωσης με τους νόμους. Πιο ευρεία στο ότι αποσκοπεί να διευκολύνει την υπεύθυνη συμπεριφορά. Βαθύτερη στο ότι χαράσσει καθοδηγητικές αξίες και υποδείγματα σκέψης και δράσης στο ήθος και

* Από τη σελίδα του Center for Corporate Ethics (www.ethics-center.com/faq.htm) που ανήκει στο Institute for Global Ethics (www.globalethics.org).

τα λειτουργικά συστήματα των οργανισμών και των μελών τους. Και πιο απαιτητική στο ότι προϋποθέτει ενεργή προσπάθεια για να καθοριστούν οι ευθύνες και οι βλέψεις που συγκροτούν την ηθική πυξίδα ενός οργανισμού»²⁹.

Ο καθηγητής Γιάννης Θανόπουλος μας προτρέπει να σκεφτούμε «το ηθικό πλαίσιο σαν ένα κύκλο και το νομικό πλαίσιο του ίδιου χώρου σαν έναν άλλο κύκλο. Οι κύκλοι αυτοί μερικώς επικαλύπτουν ο ένας τον άλλο και δεν είναι των ίδιων διαστάσεων.»³⁰

Ίσως κάποιοι να διαμαρτυρηθούν για το μεγάλο κομμάτι των νόμων που αφήνει εκτός ηθικής το παραπάνω διάγραμμα. Φυσικά δημιουργήθηκε για λόγους ευκολότερης κατανόησης και δεν αντανακλά τη νομοθεσία κάποιος συγκεκριμένης χώρας. Ωστόσο, πρέπει να γίνει ξεκάθαρο ότι δεν αποσκοπούν όλοι οι νόμοι στην προστασία της ηθικής τάξης, αλλά υπάρχουν και οι λεγόμενοι “τυπικοί”, οι οποίοι σε αντίθεση με τους “ουσιαστικούς”, δε θεσπίζουν κάποιο κανόνα δικαίου³¹. Τέτοιος είναι π.χ. ο νόμος για τη διαδικασία ψήφισης του προϋπολογισμού.

Στο κέντρο του αλληλοκαλυπτόμενου πράσινου κομματιού, εκεί όπου η ηθική συναντά τους νόμους, βρίσκεται η επαγγελματική δεοντολογία. Ο Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του AICPA π.χ. ξεκινάει αναλύοντας (Ηθικές) Αρχές, όπως είναι η Ακεραιότητα, η Αντικειμενικότητα και η Ανεξαρτησία, προκειμένου να αποτελέσουν αυτές το πλαίσιο θεμελίωσης των Κανόνων του. Για να ορίσουμε επομένως τους κώδικες επαγγελματικής συμπεριφοράς, θα λέγαμε ότι είναι ένα αμάλγαμα κανόνων και ηθικών αρχών, που αποσκοπούν «στη διασφάλιση της ποιότητας και της διαφάνειας των παρεχόμενων υπηρεσιών {...} για την προστασία τόσο του ηθικού και επαγγελ-

ματικού κύρους {...} των μελών όσο και των νόμιμων δικαιωμάτων του κάθε {...} τρίτου που χρησιμοποιεί υποχρεωτικά ή προαιρετικά τις υπηρεσίες αυτές».*

Έχοντας οριοθετήσει τις παραπάνω περιοχές, απομένει να απαντηθεί τι ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη του μπλε κομματιού. Με άλλα λόγια, η κρατική νομοθεσία, που ρυθμίζει τα τεχνικά θέματα της λογιστικής επιστήμης, σε συνδυασμό με τις επιταγές των επαγγελματικών ενώσεων, που αναφέρονται στη συμπεριφορά των λογιστών, γιατί δεν επαρκούν για να διασφαλιστεί η ποιοτική και ηθικά ορθή παροχή λογιστικών υπηρεσιών; Θα μπορούσε να δοθεί η ακόλουθη απάντηση:

- Οι νόμοι δεν περιγράφουν πρότυπες ηθικές συμπεριφορές για κάθε περίπτωση, αλλά αντίθετα απαγορεύουν την τέλεση αδικοπραξιών. Είναι εμφανές ότι ο εκάστοτε νομοθέτης θα έπρεπε να κατέχει θεϊκές δυνάμεις για να προβλέψει κάθε δυνατό τρόπο με τον οποίο μπορεί να παρακαμφθεί το πνεύμα του νόμου του. Γι' αυτό και συνήθως οι νόμοι έρχονται ως απάντηση υπαρκτών καταστάσεων, για να αναστρέψουν γνωστές αδικίες. Π.χ. ο νόμος Sarbanes – Oxley ψηφίστηκε για να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη του κοινού στην αγορά και τους θεσμούς της. Ένα επάγγελμα τόσο περίπλοκο και μεταβαλλόμενο όσο αυτό του λογιστή, από το οποίο εξαρτάται η λειτουργία ολόκληρης της οικονομίας, δεν μπορεί να περιμένει τους επόμενους νόμους, που έτσι κι αλλιώς απαγορεύουν προηγούμενες συμπεριφορές. Χρειάζεται καθοδήγηση για τώρα και για το μέλλον, όχι μόνο για το παρελθόν.

- Όσον αφορά τους κανόνες δεοντολογίας, αυτοί προσφέρουν απαραίτητες, αλλά όχι και ικανές προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί μια συμπεριφορά ηθική. Π.χ. όταν ο εξωτερικός ελεγκτής επικυρώνει τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις εταιρείας που ανήκει σε τέταρτό του ξάδερφο, φαίνεται καταρχήν να μην παραβιάζει την αρχή της ανεξαρτησίας, η οποία αποκλείει τον έλεγχο από «κοντινούς συγγενείς». Τι γίνεται όμως αν οι δύο άντρες μεγάλωσαν μαζί σε κάποιο ορεινό χωριό της Κρήτης και παρά τη μακρινή τους συγγένεια τους συνδέει μακρόχρονη φιλία; Υπάρχει κίνδυνος να δημιουργηθεί αυτό που οι Αμερικάνοι ονομάζουν “paralysis by analysis” στον επαγγελματία λογιστή αν για να αξιολογήσει τη συγκεκριμένη κατάσταση που αντιμε-

* Κανονισμός Επαγγελματικής Δεοντολογίας των μελών του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών, Γενικές Αρχές, §1.1: Σκοπός (δείτε σελίδα 162 παραρτήματος σχετικά)

τωπίζει πρέπει να καταφεύγει διαρκώς σε κανόνες, ρυθμίσεις και τις επεξηγήσεις τους.

Συμπεραίνεται λοιπόν ότι ο λογιστής θα βρει πολύτιμη καθοδήγηση στους νόμους και τους κανόνες δεοντολογίας, αλλά δεν μπορεί να βασιστεί αποκλειστικά σε αυτούς. Για να αποφύγει πολυδάπανες δικαστικές αποφάσεις, που προκαλούν βλάβη στο γόητρο του επαγγέλματος, έχει ανάγκη επιβεβαίωσης των πράξεών του και επίλυσης των διλημάτων που αντιμετωπίζει, υπερβαίνοντας την άκριτη συμμόρφωση με νόμους και προσφεύγοντας σε ηθικές αρχές και αξίες. Μετά από αυτή την ανάλυση γίνεται πλέον αντιληπτή η σπουδαιότητα του προηγούμενου κεφαλαίου, όπου ανασκοπήσαμε τη φιλοσοφική μας κληρονομιά, προκειμένου να υποβάλουμε στη βάση της Λογιστικής Ηθικής αμφιλεγόμενες επαγγελματικές πράξεις των λογιστών, ώστε να καταλήξουμε στις πρότυπες συμπεριφορές της Λογιστικής Δεοντολογίας. Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξεταστεί η άλλη πλευρά της δεοντολογίας, που έχει να κάνει με την απάτη στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις (fraud).

Παραπομπές Κεφαλαίου 4

- ¹ **Ευθύμογλου, Πρόδρομος Γ.** Χρηματοοικονομική Λογιστική. σελ. 26. 2001.
- ² **Wallmann, S.** The future of accounting and disclosure in an evolving world: the need for dramatic change. Accounting Horizons 1995, Vol. 9, No. 3, p.85
- ³ Δείτε σχετικά οποιοδήποτε εγχειρίδιο Λογιστικής, όπως αυτό της παραπομπής 1, ή **Ναούμ, Χρήστος Β.** Μαθήματα Χρηματοοικονομικής Λογιστικής 3^η έκδοση. 1988.
- ⁴ **Rachels, James, and Rachels, Stuart.** The Elements of Moral Philosophy. McGraw-Hill Humanities, 5th edition, 2006. p. 13-14.
- ⁵ **Moon, Chris and Bonny, Clive.** Ηθική των Επιχειρήσεων. σελ. 29. The Economist Books. ΚΕΡΚΥΡΑ, 2004.
- ⁶ **Salvage, G.** Strategies for Assessing and Managing Organizational Shareholders. The Executive, Vol. 5, No. 2, May 1991, p.65.
- ⁷ **Friedman, Milton.** The Social Responsibility of Business Is to Increase its Profits. New York Times Magazine, September 13, 1970.
- ⁸ **Epstein, M. J., & Roy, M. J.** Making the business case for sustainability. Journal of Corporate Citizenship, 9, 2003, p.79-96.
- ⁹ **Gompers Paul A., Ishii, Joy L. and Metrick, Andrew.** Corporate Governance and Equity Prices. Quarterly Journal of Economics 118(1), February 2003, p. 107-155.
- ¹⁰ 100 Best Corporate Citizens for 2007, **Business Ethics Magazine**, Spring 2007.
Αναλυτικές πληροφορίες για τις διακριθείσες εταιρείες και τον τρόπο κατάρτισης της λίστας, στη διεύθυνση www.business-ethics.com/whats_new/100best.html
- ¹¹ **Solomon, Robert C., Rowman and Littlefield.** The New World of Business. 1994.

-
- ¹² Should an auditor act as director?. The Journal of Accountancy. p. 205. March 1928.
- ¹³ **Elliott, R.K. and Jacobson, P.D.** Audit Independence Concepts. The CPA Journal. p.20. Vol. LXVIII, No. 12, 1998.
- ¹⁴ **The U.S. General Accounting Office.** GAO Auditor Independence Standard. January 25, 2002 (www.gao.gov/govaud/ybk01.htm)
- ¹⁵ **Quarter, J., Mook, L., and Richmond, B. J.** What Counts: Social Accounting for Nonprofits and Cooperatives. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, 2003.
- ¹⁶ **Graedel, T.E. and Allenby, B.R.** Industrial Ecology 2nd edition. p. 88. Prentice Hall 2003.
- ¹⁷ **Cooper, B.**, 2002, The future accountant [online; 10 June 2005]. Available: www.thehindubusinessline.com/bline/2002/07/04/stories/2002070400371100.htm
- ¹⁸ **Howieson, B.**, 2003, Accounting practice in the new millennium: is accounting education ready to meet the challenge? British Accounting Review 35, 60–104.
- ¹⁹ **Jones, A., and S. Sin**, 2003. Generic Skills in Accounting, Competencies for Students and Graduates (Prentice Hall, Frenchs Forest, NSW).
- ²⁰ **Braun, N. M.**, 2004. Critical thinking in the business curriculum. Journal of Education for Business 78, 232–236.
- ²¹ **Elliott, R. K., and P. D. Jacobson**, 2002. The evolution of the knowledge professional. Accounting Horizons 16, 69–80.
- ²² **Howieson, B.**, 2003. Accounting practice in the new millennium: is accounting education ready to meet the challenge? British Accounting Review 35, 60–104.

²³ From Tags to Riches? **CFO-IT**. Spring 2005. Μεταξύ των επιχειρήσεων που στηρίζουν τη νέα γλώσσα τυποποίησης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων βρίσκονται κολοσσοί όπως η Hyperion, η Oracle, η Microsoft και η SAP.

²⁴ **Kulesza, C.S. “BUD” and Siegel Gary.** It’s Not Your Father’s Management Accounting. Management Accounting Magazine, May 1997

²⁵ **Hunton, J. E.,** 2002. Blending information and communication technology with accounting research. Accounting Horizons 16, 56–67.

²⁶ **Ruddock, C., and S. Taylor,** 2005. **Non-audit services, audit fees, and earnings management,** working paper (School of Accounting, University of New South Wales, Sydney, NSW).

²⁷ **Masters, Brooke A.** After Scandals, CFO title loses luster The Washington Post, May 3, 2006.

²⁸ **AccountingWEB.com.** SEC Approves Framework to Ease SOX Rules, April 6, 2007.

²⁹ Η πρώτη δημοσίευση του άρθρου Managing for Organizational Integrity της **Paine, Lynn Sharp** έγινε στο τεύχος Μαρτίου – Απριλίου 1994 του περιοδικού Harvard Business Review. Η μετάφραση του αποσπάσματος που παρατίθεται βασίζεται στην ανατύπωση του στη συλλογή Harvard Business Review on Corporate Ethics. p. 97. Harvard Business School Press, 2003.

³⁰ **Θανόπουλος, Γιάννης Ν.** Επιχειρηματική Ηθική και Δεοντολογία. σελ.125. INTERBOOKS, 2003.

³¹ Δείτε σχετικά οποιοδήποτε εγχειρίδιο δικαίου, όπως π.χ. **Αγαλλοπούλου, Πηνελόπη Χρ.** Βασικές Έννοιες Αστικού Δικαίου. σελ. 19. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2003.

Η Αντιμετώπιση της Απάτης

Μέχρι τώρα παρουσιάστηκε η επαγγελματική ευθύνη των λογιστών μέσα από φιλοσοφικά εργαλεία λήψης αποφάσεων και τις απαιτήσεις των κωδίκων ηθικής. Στο κεφάλαιο αυτό αναδεικνύεται η σημαντικότητα των παραπάνω, εξετάζοντας το κοινωνικό κόστος που επιφέρει η παραβίαση της δεοντολογίας, η διαφθορά και η απάτη. Συγκεκριμένα περιγράφονται η κατάχρηση της αγοράς, η «δημιουργική λογιστική» και κοινοί τρόπους εργασιακής εξαπάτησης. Επίσης παρουσιάζονται εργαλεία αντιμετώπισης της απάτης και διαχείρισης επιχειρησιακών κινδύνων, όπως εκείνα της ACFE και της COSO.

5.1 Η Κατάχρηση της Αγοράς

Η ψήφιση του νόμου 3340/10.5.2005 προσάρμοσε την ελληνική νομοθεσία στην Οδηγία 2003/6 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία της κεφαλαιαγοράς από καταχρηστικές πράξεις. Ως τέτοιες νοούνται πράξεις που σχετίζεται είτε με εκμετάλλευση εμπιστευτικής πληροφόρησης είτε με χειραγώγηση της αγοράς.

Για να χαρακτηριστεί μια πληροφορία προνομιακή θα πρέπει:

- να είναι συγκεκριμένη, να επιτρέπει δηλαδή τη συναγωγή συμπερασμάτων για την πιθανή επίπτωσή της στις τιμές των χρηματοπιστωτικών μέσων,
- να μην έχει δημοσιοποιηθεί,
- να αφορά ένα ή περισσότερα από τα νομικά πρόσωπα ή τα χρηματοπιστωτικά τους μέσα, τα οποία έχουν εισέλθει στην οργανωμένη αγορά,
- η ενδεχόμενη δημοσιοποίησή της να επηρεάζει σημαντικά την τιμή των χρηματοπιστωτικών μέσων που αφορά και των παραγώγων τους, δηλαδή να πρόκειται για πληροφορία που ένας συνετός επενδυτής θα αξιολογούσε, μεταξύ άλλων, ως ουσιώδη κατά τη λήψη των επενδυτικών του αποφάσεων.

Τα Άρθρα 3 και 4 απαγορεύουν σε όσους κατέχουν προνομιακές πληροφορίες:

- να τις ανακοινώνουν σε άλλους, εκτός και αν ενεργούν στο σύνηθες πλαίσιο άσκησης της εργασίας, του επαγγέλματος ή των καθηκόντων τους,

- να συνιστούν σε άλλο πρόσωπο, βάσει προνομιακής πληροφορίας, να αποκτήσει ή να διαθέσει τα χρηματοπιστωτικά μέσα, στα οποία αφορά η πληροφορία αυτή. Στις ΗΠΑ π.χ. η κ. Martha Stewart καταδικάστηκε πρωτοδίκως σε έξι μήνες φυλάκιση και πέντε μήνες κατ' οίκον περιορισμό, επειδή διεξήγαγε συναλλαγές με τη μετοχή της ImClone, χρησιμοποιώντας εμπιστευτικές πληροφορίες, που της παρείχε ο πρόεδρος της εταιρείας, ο οποίος ήταν και φίλος της.

Μέχρι τη θέσπιση του νόμου στην Ελλάδα αλλά και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες δεν υπήρχαν αναλυτικές διατάξεις που να ορίζουν, τι θεωρείται χειραγώγηση αγοράς. Η αντιμετώπιση φαινομένων χειραγώγησης έχει στηριχθεί στη γενική αρχή ότι η διασπορά ψευδών ή ανακριβών ειδήσεων, που μπορούν να επηρεάσουν την τιμή ή τις συναλλαγές κινητών αξιών, δεν μπορεί παρά να αποσκοπεί στην αποκόμιση προσωπικού οφέλους. Τώρα πλέον ως χειραγώγηση της αγοράς θεωρούνται και απαγορεύονται από το Άρθρο 7:

- συναλλαγές με τις οποίες δίνονται παραπλανητικές πληροφορίες για την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή χρηματοπιστωτικού μέσου ή με τις οποίες διαμορφώνεται η τιμή ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων σε μη κανονικό - τεχνητό επίπεδο, εκτός και αν αποδεικνύεται ότι είναι σύμφωνες με αποδεκτές πρακτικές της σχετικής αγοράς
- συναλλαγές που συνδυάζονται με ή συνιστούν παραπλανητικές μεθοδεύσεις ή άλλα τεχνάσματα,
- η διάδοση δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του διαδικτύου ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο, πληροφοριών που δίνουν ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις σχετικά με τα χρηματοπιστωτικά μέσα ή φημών, ή παραπλανητικών ειδήσεων, εάν ο διαδίδων γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι οι πληροφορίες είναι ψευδείς.

Επιπλέον, ο ορισμός της χειραγώγησης στηρίζεται στο αποτέλεσμα των πράξεων (που κρίνεται με αντικειμενικά κριτήρια) και όχι στην πρόθεση. Αν δηλαδή κάποια συμπεριφορά εμπίπτει στις απαγορεύσεις του νόμου, ο «δράστης» θα θεωρηθεί ότι διέπραξε το αδίκημα της χειραγώγησης αγοράς, χωρίς να χρειάζεται να αποδειχθεί ότι είχε δόλο για να ενεργήσει έτσι.

Ενδεικτικά, χειραγώγηση της αγοράς συνιστούν:

- η συμπεριφορά, η οποία οδηγεί στην εξασφάλιση δεσπόζουσας θέσης επί της προσφοράς ή της ζήτησης ενός χρηματοπιστωτικού μέσου, με αποτέλεσμα τον άμεσο ή έμμεσο τεχνητό προσδιορισμό της τιμής του, ή γενικότερα τη δημιουργία αθέμιτων συνθηκών για τις συναλλαγές
- η αγορά ή η πώληση μετοχής κατά το κλείσιμο της συνεδρίασης με αποτέλεσμα την παραπλάνηση των επενδυτών που ενεργούν βάσει της τιμής κλεισίματος.
- η εκμετάλλευση της πρόσβασης σε μέσα μαζικής ενημέρωσης, περιλαμβανομένου του διαδικτύου, για τη διατύπωση γνώμης σχετικής με χρηματοπιστωτικό μέσο ή τον εκδότη του, χωρίς να διατυπώνεται με σαφήνεια και ευκρίνεια η σύγκρουση συμφερόντων που προκύπτει όταν ο εκφέρων τη γνώμη έχει επενδύσει στο εν λόγω χρηματοπιστωτικό μέσο και αντλεί όφελος από τον αντίκτυπο της γνώμης του στην τιμή του μέσου.
- η διάδοση ψευδών, ανακριβών ή παραπλανητικών πληροφοριών από μέλη του διοικητικού συμβουλίου εταιρειών, μέσω των ετησίων ή περιοδικών οικονομικών καταστάσεων, των ενημερωτικών δελτίων ή άλλων δημοσιευμάτων.

Ενδείξεις που θα λαμβάνονται υπόψη για να εξεταστεί κατά πόσο μία περίπτωση αποτελεί χειραγώγηση είναι μεταξύ άλλων:

- ο βαθμός στον οποίο οι εντολές ή οι συναλλαγές αντιπροσωπεύουν σημαντικό ποσοστό του καθημερινού όγκου συναλλαγών, ιδίως όταν οι δραστηριότητες αυτές οδηγούν σε σημαντική μεταβολή της τιμής,
- εάν οι συναλλαγές αγοράς και πώλησης δεν συνεπάγονται αλλαγή του πραγματικού δικαιούχου,
- ο βαθμός στον οποίο οι δοθείσες εντολές ή οι διενεργηθείσες συναλλαγές οδηγούν σε βραχυπρόθεσμες αντιστροφές θέσεων, αντιπροσωπεύουν σημαντικό ποσοστό του καθημερινού όγκου συναλλαγών και συνδέονται με σημαντικές μεταβολές στην τιμή,
- ο βαθμός στον οποίο οι συναλλαγές επικεντρώνονται σε μικρό μέρος της συνεδρίασης και οδηγούν σε μεταβολή τιμής, η οποία στη συνέχεια αντιστρέφεται,
- ο βαθμός στον οποίο οι δοθείσες εντολές μεταβάλλουν τις καλύτερες τιμές προσφοράς και ζήτησης και οι οποίες αποσύρονται πριν εκτελεσθούν,

- εάν, πριν ή μετά τις δοθείσες εντολές ή τις διενεργηθείσες συναλλαγές από πρόσωπα, διαδίδονται ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες από τα ίδια αυτά πρόσωπα ή από άλλα συνδεδεμένα με αυτά πρόσωπα
- εάν δίδονται εντολές για διενέργεια συναλλαγών ή διενεργούνται συναλλαγές από πρόσωπα, προτού ή αφότου τα ίδια αυτά πρόσωπα ή άλλα συνδεδεμένα με αυτά πρόσωπα εκδώσουν αναλύσεις ή επενδυτικές συστάσεις, οι οποίες είναι εσφαλμένες ή μεροληπτικές ή προδήλως επηρεασμένες από σημαντικά συμφέροντα.

Τέλος, σημαντική καινοτομία είναι ότι οι χρηματιστηριακές εταιρείες θα πρέπει να ειδοποιούν το ταχύτερο δυνατό την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς όταν υποπτεύονται ότι συναλλαγές πελατών τους στοιχειοθετούν καταχρηστική εκμετάλλευση εμπιστευτικών πληροφοριών ή χειραγώγηση της αγοράς.

5.2 Η Εργασιακή Απάτη & Η “Δημιουργική Λογιστική”

Η Association of Certified Fraud Examiners* (www.cfenet.com) στην ετήσια της “Αναφορά προς το Έθνος” υπολογίζει ότι κατά μέσο όρο κάθε επιχείρηση στις Ηνωμένες Πολιτείες χάνει το 6% των εσόδων της ή 9 δολάρια την ημέρα για κάθε υπάλληλο από εργασιακές απάτες (occupational fraud). Συνολικά, από το ΑΕΠ της Αμερικής καταχρώνται κάθε χρόνο 600 δις δολάρια, ποσό που αντιστοιχεί σε φόρο 4.500\$ για κάθε εργαζόμενο. Ο όρος “εργασιακή απάτη” σημαίνει την εκμετάλλευση της εργασίας κάποιου με σκοπό τον προσωπικό του πλουτισμό, μέσω της εσκεμμένης κατάχρησης των περιουσιακών στοιχείων του οργανισμού που τον απασχολεί. Στην περίπτωση της διοίκησης η εργασιακή απάτη συχνά ονομάζεται “έγκλημα λευκού κολάρου”, ενώ για τους λογιστές ουσιαστικά ταυτίζεται με τη “δημιουργική λογιστική”.

Οι επαγγελματίες λογιστές αναγνωρίζουν ότι η ασυμμετρία στην πληροφόρηση μεταξύ αυτών και των λοιπών ενδιαφερομένων, τους καθιστά θεματοφύλακες του δημόσιου συμφέροντος (fiduciary duty). Στον αντίποδα, η δημιουργική λογιστική συνίσταται στη σκόπιμη παραποίηση των λογιστικών εγγραφών ώστε να εμφανίζεται μια επιχείρηση με μικρότερες διακυμάνσεις στα θεωρούμενα κανονικά της έσοδά, ή με κατά το

* Στις σελίδες 196-201 του παραρτήματος παρατίθεται η “Προληπτική Εξέταση κατά της Απάτης”, που δημιούργησε η ACFE για διάγνωση και διαχείριση του κινδύνου απάτης, πριν να είναι πολύ αργά.

δοκούν διαφορετικά βραχυχρόνια κέρδη από τα πραγματοποιηθέντα. Κατά καιρούς αναφέρεται και ως “μαγείρεμα των βιβλίων” ή καλύπτεται πίσω από ευφημισμούς του τύπου “χρηματοοικονομική μηχανική” (financial engineering), “διοίκηση εσόδων” (earnings management) και “εισοδηματική εξομάλυνση” (income smoothing). Ο Arthur Levitt, πρώην πρόεδρος της SEC, σε ομιλία του στις 28/9/98 την είχε χαρακτηρίσει με χιούμορ “λογιστική άμπρα-κατάμπρα” (hocus-rocus accounting). Οι διάφορες πρακτικές που εμπερικλείει, ενώ μπορεί ως ένα σημείο να επιτρέπονται από τη νομοθεσία, είναι κατάφορα αντιδεοντολογικές και ανήθικες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: Μορφές Δημιουργικής Λογιστικής

<i>Η απάτη στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις παίρνει τη μορφή...</i>	
Υπερτιμημένων κεφαλαίων ή εσόδων	Υποτιμημένων δαπανών ή υποχρεώσεων
Πηγή: Wells, Joseph T. <u>Occupational Fraud and Abuse</u> . Obsidian Publishing Co., 1997.	

Αυταπόδεικτα όλες οι επιχειρήσεις θα προτιμούσαν να παρουσιάσουν μια σταθερή τάση ανοδικών κερδών, παρά μια ευμετάβλητη ακολουθία αυξομειώσεων. Όταν οι διοικούντες είναι ανίκανοι να δημιουργήσουν πραγματικές συνθήκες χρηματοοικονομικής υγείας μπορούν να καταφύγουν στο ακόλουθο κόλπο, για να παρουσιάσουν ψευδεπίγραφη ανάπτυξη: κατά τα έτη της ευημερίας σχηματίζουν αδικαιολόγητα υψηλά αποθεματικά προβλέψεων για ζημιές, έτσι ώστε όταν έρθουν δύσκολες εποχές να μπορούν παράτυπα να αντλήσουν κεφάλαια, μειώνοντας τις προβλέψεις*. Οι υποστηρικτές αυτής της απάτης θα μπορούσαν να πουν ότι πρόκειται απλά για ένα εργαλείο διαχρονικού καταμερισμού των αποδόσεων μιας επένδυσης, έτσι ώστε να μην κρίνεται αυτή μόνο από τις άμεσες χρηματοροές που αποφέρει. Επίσης μετριάξει τις προσδοκίες των αναλυτών τα καλά έτη, για να μην ζητούν από την εταιρεία αργότερα αποτελέσματα που δεν μπορεί να επιτύχει. Η έντονη διακύμανση όμως των μετοχών είναι συνώνυμη του επενδυτικού ρίσκου, το οποίο δεν είναι ελκυστικό για όλους, ακόμα και αν υπόσχεται υψηλές αποδόσεις. Η ανηθικότητα της “εξομάλυνσης” έγκειται ακριβώς στο ότι αποκρύβει ουσιαστικά στοιχεία για τις συνθήκες διαπραγμάτευσης των μετοχών, γεγονός που σπρώχνει ακόμα και μετριοπαθείς επενδυτές να εκτεθούν σε μεγαλύτερο κίνδυνο από αυτό που ελεύθερα θα είχαν επιλέξει να αναλάβουν.

* Η δεύτερη μελέτη περίπτωσης του κεφαλαίου 6 περιγράφει αναλυτικά το πώς χρησιμοποίησε η WorldCom τα αποθεματικά προβλέψεων για να παραπλανήσει την αγορά.

Ένας άλλος διαδεδομένος τρόπος απάτης έχει να κάνει με την κακή χρήση της γενικά παραδεκτής αρχής της συντηρητικότητας*. Ξεκινώντας με τις καλύτερες προθέσεις, ο λογιστής μπορεί να υποκοστολογήσει κάποιο πάγιο περιουσιακό στοιχείο της επιχείρησης, πιστεύοντας ότι έτσι θα το αποτυπώσει στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις με αξία πιο κοντινή στην πραγματική του τιμή. Το γεγονός αυτό όμως όχι μόνο δεν αυξάνει την αξιοπιστία των καταστάσεων, αλλά μάλλον οδηγεί σε εσφαλμένα συμπεράσματα για τον πλούτο της επιχείρησης. Οι αποσβέσεις, που τα επόμενα χρόνια θα έπρεπε να αφαιρεθούν από τα τρέχοντα έσοδα, θα έχουν συρρικνωθεί ανάλογα με τη μείωση της τιμής του παγίου, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται η επιχείρηση με μεγαλύτερα κέρδη από αυτά που όντως πραγματοποίησε. Το ποσό της μείωσης θα πρέπει στη συνέχεια να αφαιρεθεί και από την καθαρή θέση των μετόχων για να ισορροπήσει ο ισολογισμός. Όταν ο ατυχής αναλυτής προσπαθήσει να υπολογίσει τη νέα απόδοση ως προς τα επενδεδυμένα κεφάλαια θα τη βρει τεράστια, όχι εξαιτίας κάποιας επένδυσης που προσέθεσε αξία στην επιχείρηση, αλλά μόνο και μόνο επειδή ο παρονομαστής έχει αυθαίρετα μειωθεί.

Ένας “εύκολος” τρόπος εμφάνισης βραχυπρόθεσμων πλασματικών κερδών, είναι η καταγραφή φανταστικών εσόδων¹ από πωλήσεις σε πολλές φορές ανύπαρκτους πελάτες και η απόκρυψη υποχρεώσεων². Η υπερφόρτωση των λογαριασμών “γραμμάτια εισπρακτέα” και “απαιτήσεις από πελάτες”, εκτός του ότι αυξάνουν άμεσα τα έσοδα και τα κέρδη, δικαιολογούν επίσης γιατί δεν υπάρχουν ρευστά διαθέσιμα στο ταμείο.

Όμοια τα κέρδη μπορεί να φουσκώσουν και με το λεγόμενο παιχνίδι του χρόνου³. Αυτή η απάτη μπορεί να σημαίνει την αναγνώριση εσόδων νωρίτερα από το χρόνο πραγματοποίησής τους ή κατά αντίστοιχο τρόπο την καταγραφή εξόδων αργότερα από τότε που θα έπρεπε κανονικά να λογιστούν. Τα στελέχη της εταιρείας αναχρηματοδότησης δανείων Fannie Mae π.χ., μεταχρονολογούσαν τα τρέχοντα έξοδα, έτσι ώστε να επιτυγχάνουν τους στόχους που τους εξασφάλιζαν μόνους. Επίσης ο Sanjay Kumar, CEO της Computer Associates, για να επιτύχει τις προσδοκίες των αναλυτών της αγοράς για το τρίμηνο, καταχωρούσε τα νέα συμβόλαια που έκλεινε με περασμέ-

* Η γενικά παραδεκτή λογιστική αρχή της συντηρητικότητας (conservative principle), προβλέπεται από το άρθρο 43 του ν. 2190/1920 και συνοψίζεται στο ότι τα συμφέροντα της επιχείρησης εξυπηρετούνται καλύτερα όταν από όλες τις εναλλακτικές προσεγγίσεις ενός λογιστικού γεγονότος επιλέγεται εκείνη με τη μικρότερη εννοϊκή επίδραση στα συμφέροντα των ιδιοκτητών της. Δείτε σχετικά οποιοδήποτε εγχειρίδιο λογιστικής, όπως εκείνο της παραπομπής 1, κεφ. 4.

νη ημερομηνία. Έτσι το τρίμηνο φαινόταν ιδιαίτερος αποδοτικό. Οι απλούστερες τεχνικές αυτής της κατηγορίας είναι:

- η διατήρηση ανοιχτών των βιβλίων πέρα από τα όρια της τρέχουσας λογιστικής χρήσης, έτσι ώστε να μαζεύονται περισσότερες πωλήσεις,
- η αναγνώριση εσόδων από υπηρεσίες που δεν έχουν αποδοθεί πλήρως και
- η αποστολή εμπορευμάτων δίχως να έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες πώλησης ή η μεταφορά προς πώληση εμπορευμάτων σε ενδιάμεσες αποθήκες και καταμέτρησή τους ως πουλημένα.

Μεγάλα προβλήματα παρουσιάζει συνήθως η αποκάλυψη και η αντιμετώπιση απατών που σχετίζονται με τα αποθέματα. Ο επίορκος λογιστής μπορεί να φουσκώσει το λογαριασμό αποθεμάτων, αν π.χ. αυτά έχουν χρησιμοποιηθεί ως εγγύηση για δάνειο, προκειμένου να καταχραστεί τα χρήματα του δανείου. Για να φανούν περισσότερα τα αποθέματα κατά την καταμέτρησή τους, μπορούν να προστεθούν άδεια κουτιά στο χώρο αποθήκευσής τους ή και να μεταφερθούν προϊόντα από ένα σημείο που ελέγχθηκε ήδη στο επόμενο, όταν η διαδικασία παίρνει πάνω από μία μέρα. Επίσης η παραποίηση των απογραφών των αποθεμάτων, των αρχείων των αποθηκών και των παραστατικών μεταφοράς τους, μπορεί να επιτρέψει σε κάποιον να οικειοποιηθεί το κυκλοφορούν κεφάλαιο της εταιρείας για δική του χρήση ή ακόμα και για μεταπώληση.

Η ποιότητα των λογιστικών αναφορών δεν εξαρτάται όμως μόνο από την ευσυνειδησία των συντακτών τους, αλλά και από το βαθμό “ελεγκτικού κινδύνου” που εμπειρ κλείουν, όπως τον περιέγραψε πρώτος ο R. Barker, στον απόηχο του φιάσκου της Andersen: «Κανένας επενδυτής δεν μπορεί να λάβει στοιχειοθετημένη απόφαση για μια μετοχή, χωρίς να διαβάσει τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης και οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις είναι μόνο τόσο καλές όσο η εταιρεία που τις ελέγχει. Αν έχετε ανησυχίες για την ελεγκτική εταιρεία, θα πρέπει να ανησυχείτε και για την αξία των μετοχών των επιχειρήσεων που ελέγχει»⁴. Ωστόσο, ο “ελεγκτικός κίνδυνος” του Barker είναι μια πολύ περιορισμένη έννοια, αφού εξετάζει μόνο την αξιοπιστία των εξωτερικών ελεγκτών, παραβλέποντας έτσι την αποτελεσματικότητα της δουλειάς των εσωτερικών ελεγκτών και της ελεγκτικής επιτροπής.

Η έρευνα “The Ethical Enterprise” που διεξήγαγε το Human Resource Institute για λογαριασμό της American Management Association* σε 1.121 διευθυντικά στελέχη παγκοσμίως, ανέδειξε με σειρά σπουδαιότητας ως κυριότερους παράγοντες που συντελούν στη διεξαγωγή ανήθικης εταιρικής συμπεριφοράς:

1. τις πιέσεις από την εκτελεστική διοίκηση ή το διοικητικό συμβούλιο για επίτευξη παράλογων στόχων ή χρονοδιαγραμμάτων,
2. την επιθυμία προώθησης της καριέρας τους,
3. την αυτοσυντήρησής τους,
4. την εργασία σε ένα περιβάλλον κυνισμού ή πεσμένου ηθικού
5. την ακατάλληλη εκπαίδευση ή την άγνοια για αν μια πράξη είναι ανήθικη,
6. την έλλειψη συνεπειών σε περίπτωση που πιαστούν,
7. την ανάγκη να εκτελεστούν οι διαταγές των ανωτέρων,
8. την ανάγκη ομαδικής εργασίας και τις πιέσεις των συναδέλφων,
9. την επιθυμία κλοπής ή πρόκλησης ζημιάς στον οργανισμό και (παραδόξως),
10. την επιθυμία υποβοήθησης του οργανισμού να επιβιώσει!

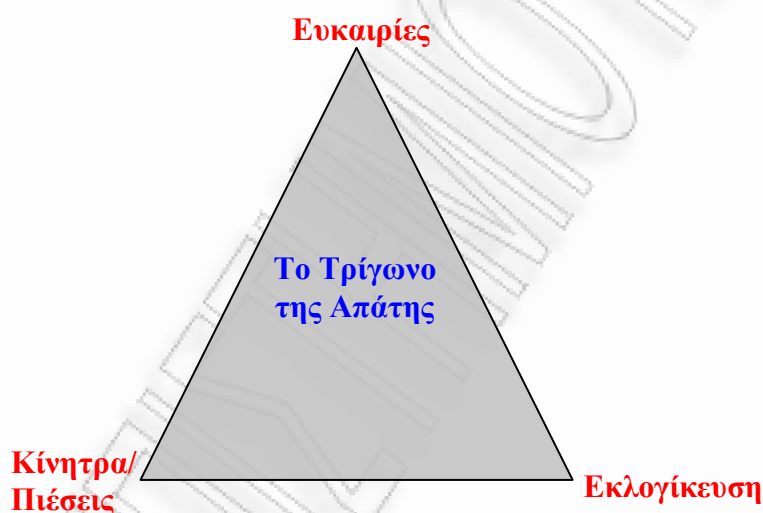
Αυτά είναι συνήθη κίνητρα που οδηγούν χρηματοοικονομικούς διευθυντές να παρουσιάζουν πλασματικά χαμηλά κέρδη (κάνοντας π.χ. μειωμένες αποσβέσεις σε υπερκοστολογημένα πάγια), στοχεύοντας στην φοροδιαφυγή ή το συμβιβασμό των εργαζομένων με μικρές μισθολογικές αυξήσεις. Κάπως έτσι εκλογικεύουν τις απάτες τους και οι εκτελεστικοί γενικοί διευθυντές, που φουσκώνουν τα κέρδη για να καρπωθούν υψηλότερο bonus, να “πιάσουν τα νούμερα” που προβάλλουν οι αναλυτές, ή να εξασφαλίσουν δανεισμό που η επιχείρησή τους δε δικαιούται. Οι τελευταίες περιπτώσεις, μαρτυρούν σίγουρα την ανεπάρκεια, ακόμα ίσως και τη συμμετοχή στο παιχνίδι των αριθμών, τόσο των εσωτερικών λογιστών, όσο και των εξωτερικών ελεγκτών.

* Τα αποτελέσματα της έρευνας δημοσιεύονται στη θέση www.amanet.org/research

5.3 Εντοπισμός και Αντιμετώπιση της Απάτης

Στο παράρτημα του Ελεγκτικού Προτύπου 99 (SAS 99) του AICPA⁵ περιγράφεται το μοντέλο των παραγόντων που συντελούν στην εκδήλωση απάτης και συχνά αναφέρεται ως “Το Τρίγωνο της Απάτης”. Σύμφωνα με αυτό για να εκδηλωθεί η απάτη προϋποθέτει:

1. Κίνητρα ή πιέσεις που θα οδηγούσαν τους διοικούντες να παρακάμψουν τις δικλίδες εσωτερικού ελέγχου,
2. Ευκαιρίες για να ενεργήσουν έτσι και
3. Κλίμα εκλογίκευσης, που θα έκανε τους δράστες να πιστεύουν ότι δεν έκαναν κάτι πραγματικά ανήθικο.

Η “Αχίλλειος Πτέρνα” κάθε συστήματος δικλίδων ελέγχου των χρηματοοικονομικών αναφορών (internal controls over financial reporting – SOX §404) εντοπίζεται στην απλή αλήθεια ότι αφού η διοίκηση έχει τη δύναμη να τις θεσμοθετήσει, μπορεί και να τις παρακάμψει (management override). Ειδικά όταν οι γενικοί ή οι χρηματοοικονομικοί διευθυντές είναι διασημότητες, όπως π.χ. ήταν ο Bernard Ebbers, CEO της WorldCom, ο κίνδυνος απάτης αυξάνεται, καθώς τέτοια άτομα μπορεί να πιστέψουν ότι είναι παντοδύναμα και λόγω της αίγλης τους, στο απυρόβλητο της δημόσιας κριτικής και των ελεγκτικών μηχανισμών. Συνήθως όταν λείπουν χρήματα από το ταμείο, κύριοι ύποπτοι για το “ξάφρισμα” (skimming) θεωρούνται οι λογιστές, αλλά πρέπει πάντα να θυμόμαστε ότι ανάλογη δυνατότητα έχει και η διοίκηση, παρακάμπτοντας τους ελέγχους.

Πριν καν επιχειρήσει ο ελεγκτής να ελέγξει εγγραφές και βιβλία για το ενδεχόμενο απάτης, μπορεί να αποκομίσει μια πρώτη εντύπωση για την εταιρεία, απλά παρατηρώντας το κλίμα που επικρατεί σε αυτή. Στον επόμενο πίνακα το AICPA⁶ παραθέτει κάποιους παράγοντες εσωτερικής κουλτούρας που μαρτυρούν υψηλό ή χαμηλό ρίσκο απάτης:

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Παράγοντες Εταιρικής Κουλτούρας που Συναρτώνται με την Απάτη

<i>Μεταβλητή</i>	<i>Υψηλή Πιθανότητα Απάτης</i>	<i>Χαμηλή Πιθανότητα Απάτης</i>
1. Στυλ διοίκησης	α. Αυτοκρατορικό	α. Συμμετοχικό
2. Προσανατολισμός της διοίκησης	α. Χαμηλή Εμπιστοσύνη β. Οδηγούμενη από τη δύναμη	α. Υψηλή Εμπιστοσύνη β. Οδηγούμενη από τα αποτελέσματα
3. Διανομή της εξουσίας	α. Κεντρική, παρακρατημένη από την ανώτατη διοίκηση	α. Αποκεντρωμένη, διασπαρμένη σε όλα τα επίπεδα
4. Προγραμματισμός	α. Κεντρικός β. Βραχυπρόθεσμος	α. Αποκεντρωμένος β. Μακροπρόθεσμος
5. Απόδοση	α. Μετράται ποσοτικά σε βραχυχρόνια βάση	α. Μετράται ποσοτικά και ποιοτικά, σε μακροχρόνια βάση
6. Επιχειρηματική εστίαση	α. Εστίαση στα κέρδη	α. Εστίαση στον πελάτη
7. Στρατηγική της διοίκησης	α. Διαχείριση κρίσεων	α. Διοίκηση με στόχους
8. Αναφορές	α. Για τα πάντα, ως ρουτίνα	α. Όταν συμβεί κάτι εξαιρετικό
9. Πολιτικές και κανόνες	α. Άκαμπτες και αυστηρά αστυνομευόμενες	α. Λογικές, δίκαια επιβαλλόμενες
10. Κύριο ενδιαφέρον της διοίκησης	α. Τα περιουσιακά στοιχεία του ενεργητικού	α. Οι άνθρωποι, μετά τα κεφάλαια και η τεχνολογία

11. Σύστημα ανταμοιβής	α. Εκδικητικό β. Τσιγκούνικο	α. Υποκινητικό β. Γενναϊόδωρο
12. Ανάδραση στην απόδοση	α. Επικριτική	α. Θετική
13. Επίπεδο διάδρασης	α. Οι προσωπικές διαφορές κρύβονται και καταπιέζονται	α. Οι προσωπικές διαφορές αντιμετωπίζονται ανοιχτά
14. Ανταμοιβές για καλή συμπεριφορά	α. Κυρίως χρηματικές	α. Αναγνώριση, προαγωγή, πρόσθετες ευθύνες, επίλεκτες αρμοδιότητες, συν χρέμα
15. Επιχειρηματική ηθική	α. Αμφίσημη, όπου φυσάει ο άνεμος	α. Ξεκάθαρα καθορισμένη και συστηματικά ακολουθούμενη
16. Εσωτερικές σχέσεις	α. Υψηλά ανταγωνιστικές, εχθρικές	α. Φιλικές, ανταγωνιστικές, υποστηρικτικές
17. Αξίες και πιστεύω	α. Οικονομικές, πολιτικές, εγωιστικές	α. Κοινωνικές, πνευματικές, εστιασμένες στην ομάδα
18. Η συνταγή της επιτυχίας	α. Δουλέψτε πιο σκληρά	α. Δουλέψτε πιο έξυπνα
19. Ανθρώπινοι πόροι	α. Πολλές παραιτήσεις β. Παράπονα	α. Λίγες παραιτήσεις β. Ικανοποίηση
20. Αφοσίωση στην εταιρεία	α. Χαμηλή	α. Υψηλή
21. Κύριο χρηματοοικονομικό ενδιαφέρον	α. Έλλειψη ρευστότητας	α. Ευκαιρίες για νέες επενδύσεις
22. Ανάπτυξη	α. Σποραδική	α. Μόνιμη
23. Σχέσεις με ανταγωνιστές	α. Εχθρικές	α. Επαγγελματικές
24. Καινοτομία	α. Μιμητισμός, παθητικότητα	α. Ηγεσία, προνοητικότητα

25. Χαρακτηριστικά του CEO	α. Διάσημος, καυχήσιμης, ιδιοτελής, ψυχρός με τους άλλους, φοβισμένος, ανασφαλής, τζογαδόρος, παρορμητικός, σφιχτοχέρης, εστιασμένος στους αριθμούς, κυνηγός κερδών, ματαιόδοξος, στομφώδης, υπέρμετρα συναισθηματικός, προσποιείται ότι είναι σημαντικότερος από ότι όντως είναι	α. Επαγγελματίας, αποφασιστικός, ταχυκίνητος, σεβαστός από τους συναδέλφους, γενναϊόδωρος, εστιασμένος στους ανθρώπους, τα προϊόντα και την αγορά, βοηθός, με αυτοπεποίθηση, ήρεμος, προσεκτικός, δίκαιος, γνωρίζει ποιος είναι, τι είναι και που πηγαίνει
26. Δομή των συστημάτων διοίκησης και ελέγχου	α. Γραφειοκρατική β. Άκαμπτη γ. Επιβαλλόμενοι έλεγχοι δ. Πολλών βαθμίδων, κάθεται ε. Όλα καταγράφονται, κανόνες για τα πάντα	α. Συλλογική β. Ανοιχτή στην αλλαγή γ. Αυτό-έλεγχοι δ. Επίπεδη, οριζόντια ε. Επαρκής αλλά όχι ενοχλητική τεκμηρίωση, επιτρέπονται κάποια περιθώρια ελευθερίας κινήσεων
27. Εσωτερικές επικοινωνίες	α. Επίσημες, γραπτές, ψυχρές, στομφώδεις, διφορούμενες	α. Ανεπίσημες, προφορικές, ξεκάθαρες, φιλικές, ανοιχτές, ειλικρινείς
28. Σχέσεις συναδέλφων	α. Εχθρικές, επιθετικές, ανταγωνιστικές	α. Συνεργατικές, φιλικές, με εμπιστοσύνη

ΠΗΓΗ: Avey et al, 2002 (AICPA)

Ακολουθούν πιο συγκεκριμένες ενδείξεις, που θα πρέπει να προβληματίσουν τους εσωτερικούς ελεγκτές για την πιθανότητα διάπραξης απάτης⁷. Όταν διαπιστωθούν κάποια από αυτά τα συμπτώματα, θα πρέπει να επακολουθήσει διακριτική έρευνα, έτσι ώστε να μαζευτούν αρκετές πληροφορίες χωρίς να πληγεί η δημόσια εικόνα της επιχείρησης ή να το μάθει πρόωρα ο ελεγχόμενος.

- Η ξαφνική αύξηση της περιουσίας ενός υπαλλήλου, μπορεί να είναι ύποπτη. Καινούρια πολυτελή αυτοκίνητα και πανάκριβα ρολόγια είναι συνήθως εύκολο να εντοπιστούν και αποτελούν αγαπημένα παιχνίδια των καταχραστών. Ας πάρουμε για παράδειγμα εκείνους του Παντείου Πανεπιστημίου, οι οποίοι εκδίδοντας πλαστά τιμολόγια, υπεξαίρεσαν 8 εκ. ευρώ από την περιουσία του ιδρύματος, με τα οποία αγόρασαν από τζάκι και τζακούζι μέχρι και Φεράρι! Όμοια ήταν και η περίπτωση του Dennis Kozlowski, CEO της Tyco, ο οποίος ανάμεσα στα άλλα, διοργάνωσε με έξοδα της εταιρείας γενέθλιο πάρτι για τη γυναίκα του, στο νησί Σαρδηνία, κόστους 2,1 εκ. δολαρίων.
- Συμπεριφορικές αλλαγές επίσης όπως η ξαφνική τάση απομονωτισμού, η καθυστέρηση αποχώρησης από την εργασία χωρίς εμφανή λόγο ή η παράκαμψη εταιρικών πολιτικών και διαδικασιών, ενδέχεται να είναι προβληματικές. Ομοίως προσοχή χρειάζεται όταν κάποιος υπάλληλος κρατάει στάση περιφρονητική απέναντι στους ελέγχους, θεωρώντας ότι οι κανονισμοί δεν ισχύουν για αυτόν.
- Ιδιαίτερα περίεργο είναι να αντιμετωπίζει η επιχείρηση σοβαρές ελλείψεις ρευστότητας, ακόμα και σε περιόδους που αυξάνονται οι πωλήσεις της.
- Ένδειξη παραποίησης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων ή και προσπάθεια νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες μπορεί να αποτελεί η αφύσικα υψηλή ευημερία της επιχείρησης όταν δραστηριοποιείται σε κλάδο με χαμηλές πωλήσεις και περιθώρια κέρδους.
- Αυτόματα πρέπει να εξετάζονται οι τελευταίες κινήσεις και ο λόγος ύπαρξης τραπεζικών λογαριασμών της εταιρείας που μένουν άδειοι ή δεν κινούνται για πολύ καιρό. Τέτοιοι ξεχασμένοι λογαριασμοί μπορεί να χρησιμοποιήθηκαν για να μεταφερθούν παράνομα ποσά εκτός επιχείρησης.
- Δέουσα Προσοχή οφείλει να επιδειξει ο Ελεγκτής Λογιστής στην εύρεση ανακριβώς καταγεγραμμένων συναλλαγών. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν καταχώρηση λανθασμένων ποσών, χρέωση λογαριασμών που παραβαίνουν εταιρικές πολιτικές, ή συμπερίληψη εξόδων σε λανθασμένη λογιστική χρήση. Εξίσου πρέπει να ανιχνεύεται και η ορθότητα μεγάλων προσαρμογών – ανατιμήσεων των περιουσιακών στοιχείων στο τέλος της χρήσης. Μειωμένη πρέπει να θεωρείται και η αξιοπιστία λογιστικών εγγραφών όταν δεν τεκμηριώνονται από αποδεικτικά αρχεία, ή όταν αυτά είναι φωτοαντίγραφα. Η εύρεση λαθών άλλωστε στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις απο-

τελεί πρώτης τάξεως ευκαιρία για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και την αναθεώρηση των δικλίδων ελέγχου.

- Η πρόσβαση στο πληροφοριακό σύστημα (τοπική ή απομακρυσμένη) αργά τη νύχτα πρέπει να καταγράφεται αυτόματα. Επίσης ένας υπάλληλος που πάντα έρχεται στη δουλειά νωρίτερα και φεύγει αργότερα από όλους τους άλλους, ή αρνείται να πάρει τις προβλεπόμενες μέρες άδειας, μπορεί να προσπαθεί να καλύψει κάποια παρατυπία του. Είναι ευκολότερο για τον οποιονδήποτε να πειράξει αρχεία και καταστάσεις όταν οι υπόλοιποι δε θα είναι εκεί και δυσκολότερο να κουκουλώσει την απάτη όσο λείπει.
- Συνεχόμενα παράπονα για τα υπόλοιπα λογαριασμών πελατών είναι πιθανόν να υποδεικνύουν ότι κάποιος πειράζει τα αρχεία τους ή ότι κλέβει χρήματα από αυτούς.
- Σε επίπεδο Διοίκησης, η ενασχόληση κάποιου στελέχους με διαχειριστικά ζητήματα που είναι εμφανώς υποδεέστερα από το επίπεδο ευθύνης του, μπορεί να μαρτυρά απόπειρα συγκάλυψης πληροφοριών.

Αν και ο κίνδυνος από απάτες πάντα θα υπάρχει, τα διοικητικά συμβούλια και οι ελεγκτικές τους επιτροπές δεν μπορούν πλέον να ισχυριστούν ότι έκαναν τη δουλειά τους με τη δέουσα προσοχή, αν δεν προβούν σε μια σειρά από ενέργειες για τη διαχείριση και ελαχιστοποίηση αυτού του κινδύνου. Το AICPA προτείνει σχετικά⁸:

- Να διατηρείται το κατάλληλο επίπεδο σκεπτικισμού,
- Να ενδυναμώνεται η κατανόηση της ελεγκτικής επιτροπής για την επιχείρηση,
- Να διενεργείται κατιδεασμός (brainstorming) για τους κινδύνους απάτης,
- Να χρησιμοποιείται ο κώδικας συμπεριφοράς για να αξιολογείται η κουλτούρα πίσω από το σχηματισμό 1των χρηματοοικονομικών αναφορών,
- Να διασφαλίζεται ότι ο οργανισμός καλλιεργεί ένα έντονο πρόγραμμα εταιρικής κατάδοσης και
- Να αναπτύσσεται ένα ευρύ δίκτυο πληροφοριών και ανατροφοδότησης.

Προς αυτή την κατεύθυνση επιβάλλεται να θεσμοθετηθούν αντικίνητρα για τους εργαζόμενους στα πλαίσια μιας ξεκάθαρης πολιτικής ενάντια στην απάτη, συμβατής με τον κώδικα δεοντολογίας της εταιρείας και να διατηρείται στάση μηδενικής ανοχής απέναντι στους παραβάτες. Είναι εκπληκτικό το εύρημα της Ernst & Young⁹ από την Παγκόσμια Έρευνα της για την Απάτη 2006, ότι ενώ το 90% των ερωτηθέντων επι-

χειρήσεων πίστευε ότι οι δικλείδες ασφαλείας τους ήταν αρκετά σφιχτές ώστε να εντοπίζουν και να προλαμβάνουν την απάτη, μόνο το 40% ακολουθούσε κάποια επίσημη και τεκμηριωμένη πολιτική ενάντια στην απάτη. Στο πλαίσιο αυτό είναι σκόπιμο να δημοσιοποιούνται οι πράξεις και οι συνέπειες τους, έτσι ώστε οι υπόλοιποι να μαθαίνουν από αυτές. Παράλληλα θα πρέπει να θεσμοθετηθούν πολιτικές δια βίου εκπαίδευσης με έμφαση στην επαγγελματική ηθική και δεοντολογία*.

Η ύπαρξη κώδικα δεοντολογίας είναι μόνο το πρώτο βήμα προς τη δημιουργία υγιούς κουλτούρας ηθικής διακυβέρνησης και βέβαια δεν αποτελεί πανάκεια. Θυμίζουμε απλά ότι η Enron είχε καταρτίσει αναλυτικό κώδικα 64 σελίδων[†], αλλά είναι αμφίβολο αν ποτέ τον πήρε κανείς στα σοβαρά. Εντούτοις, όπως γράφει η Everett Gibbs, διευθύνων σύμβουλος της ελεγκτικής και συμβουλευτικής εταιρείας Provit Inc, ένας αποτελεσματικός κώδικας δεοντολογίας τυπικά περιλαμβάνει¹⁰:

- «Μία δήλωση από το CEO ότι ο οργανισμός δεσμεύεται στη διεξαγωγή του επιχειρείν με ακεραιότητα, σύμφωνα με τα υψηλότερα ηθικά πρότυπα και σε συμμόρφωση με όλους τους ισχύοντες νόμους, κανόνες και διατάξεις. Έτσι μεταδίδεται ο απαιτούμενος “ρυθμός από την κορυφή”.
- Πρακτικά παραδείγματα καταστάσεων που μπορεί να αντιμετωπίσει ένα άτομο, και καθοδήγηση για να επεξηγηθεί πώς ο κώδικας θα έπρεπε να εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση.
- Μια συζήτηση των ρόλων που παίζουν οι πολιτικές, η δομή, η διαχείριση κινδύνων και οι εσωτερικοί έλεγχοι του οργανισμού στη διασφάλιση της συμμόρφωσης με τα ηθικά πρότυπα της επιχείρησης, περιλαμβάνοντας το ρόλο της προσωπικής ευθύνης για προσκόλληση με τον κώδικα.

* Η πολιτεία της Φλόριδα από την 1^η Ιουλίου 2004 απαιτεί τουλάχιστον 4 από τις 80 ώρες μαθημάτων που χρειάζονται για την ανανέωση της λογιστικής άδειας, να αφιερώνονται στην Επαγγελματική Ηθική (www.myflorida.com/dbpr/cpa)

[†] Τώρα πια μόνο ως σύντομο ανέκδοτο θα μπορούσε να ακουστεί η φράση “Κώδικας Ηθικής της Enron”. Ωστόσο ήταν ένα πολύ καλά δουλεμένο κείμενο, όπως φαίνεται στο μικρό απόσπασμα που μεταφράζουμε παρακάτω, το οποίο έμεινε όμως κενό γράμμα για την κουλτούρα της εταιρείας:

«Οι υπάλληλοι της ENRON CORP., των θυγατρικών και των συμβεβλημένων της επιχειρήσεων (συνολικά της “Εταιρείας”) δεσμεύονται να διεξάγουν τις επιχειρησιακές τους δραστηριότητες σύμφωνα με τα υψηλότερα ηθικά πρότυπα. Κανείς υπάλληλος δε θα ενεργήσει με τρόπο που άμεσα ή έμμεσα θα ήταν βλαπτικός προς τα συμφέροντα της Εταιρείας ή έτσι ώστε να αποκτήσει ξεχωριστά χρηματικά οφέλη, ως άμεσο αποτέλεσμα της εργασίας του για την Εταιρεία. Οι ηθικές και νομικές υποχρεώσεις θα εκπληρώνονται ανοιχτά, άμεσα και με τρόπο που θα αντανakλά υπερηφάνεια για το όνομα της Εταιρείας» (Enron, Ιούλιος 2000)

- Αναγνώριση των ευθυνών της εταιρείας απέναντι στους μετόχους, εργαζόμενους, πελάτες της και λοιπούς ενδιαφερόμενους.
- Απαγόρευση και/ή απαίτηση γνωστοποίησης των συγκρουόμενων συμφερόντων.
- Απαγορεύσεις και/ή περιορισμοί στη χρήση εμπιστευτικών και προνομιακών πληροφοριών.
- Εταιρικές καθοδηγητικές γραμμές, περιλαμβανομένων πολιτικών για τις δαπάνες, τη χρήση κεφαλαίων, τη διαπραγμάτευση “εκ των έσω” κτλ.»

Τι από όλα αυτά όμως γίνεται πραγματικά και πόσο αποτελεσματικές είναι οι εφαρμοζόμενες λύσεις κατά της απάτης; Από έρευνα που διεξήγαγε το AICPA¹¹ σε 59 Ορκωτούς Λογιστές που προσφέρουν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες σε όλο το φάσμα της αμερικάνικης αγοράς, προέκυψε ότι οι πιο κοινές τεχνικές περιλαμβάνουν:

- Βελτιωμένες δικλείδες ελέγχου πληροφορικής τεχνολογίας (98%),
- Ελέγχους των συστάσεων για νέους υπαλλήλους (97%),
- Εφαρμογή του εταιρικού κώδικα συμπεριφοράς (81%),
- Αυξημένη χρήση ανάλυσης κινδύνων (80%) και
- Παρακολούθηση της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (75%).

Η πιο αποτελεσματική από αυτές τις τεχνικές εμφανίζεται να είναι ο έλεγχος των συστάσεων (61% θετικές απαντήσεις). Το εύρημα με το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι ότι μόνο οι μισοί (51%) υπέδειξαν ως αποτελεσματική και την εφαρμογή του κώδικα δεοντολογίας. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας, η ύπαρξη απλά και μόνο του κώδικα δε διασφαλίζει απαραίτητα την υποκίνηση εκδήλωσης ηθικής συμπεριφοράς. Μόνο το 30% δήλωσε ότι τακτικά αναφέρονται στον κώδικα και δημοσιοποιούν το περιεχόμενό του, 15% δέχτηκαν σχετική εκπαίδευση και ακόμα χειρότερα, μόνο το 10% ελέγχει σε μόνιμη βάση αν οι υπάλληλοι όντως συμμορφώνονται με τον κώδικα.

5.4 Η Διαχείριση Επιχειρηματικών Κινδύνων κατά COSO

Ιδιαίτερα χρήσιμο στην αναγνώριση και αποφυγή των κινδύνων απάτης έχει αποδειχτεί το «Ολοκληρωμένο Πλαίσιο Διαχείρισης Επιχειρηματικών Κινδύνων» (Enter-

prise Risk Management – Integrated Framework) που εξέδωσε στις 29 Σεπτεμβρίου 2004 η Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), καθώς παρέχει έναν ολοκληρωμένο “οδικό χάρτη” δικλείδων ελέγχου*, σχεδιασμένο έτσι ώστε να προσφέρει εύλογη διασφάλιση† στον οργανισμό ότι θα επιτευχθούν οι στόχοι του αναφορικά με:

- την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα των διεργασιών,
- την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών αναφορών και
- τη συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς.

Η Διαχείριση Επιχειρηματικών Κινδύνων (στο εξής ΔΕΚ), ορίζεται ως η διεργασία αναγνώρισης, ανάλυσης και περιορισμού των κινδύνων σε ολόκληρη την επιχείρηση. Οι οργανισμοί που επιθυμούν να υλοποιήσουν το Πλαίσιο ΔΕΚ της COSO, πρέπει να θεσπίσουν πολιτικές και διαδικασίες για τις ακόλουθες 8 ενότητες του:

1. **Εσωτερικό Περιβάλλον.** Εξετάζονται η φιλοσοφία διοίκησης του οργανισμού, ο τρόπος που εκχωρείται η εξουσία και το σύστημα παραγωγής του, η ακεραιότητα, οι ηθικές αρχές και οι ικανότητες του προσωπικού και ο τρόπος με τον οποίο ο οργανισμός οργανώνει και αναπτύσσει τους ανθρώπους του. Ακριβώς στον “τόνο που έρχεται από την κορυφή” βασίζεται η αποτελεσματικότητα όλων των άλλων στοιχείων ενός συστήματος ΔΕΚ και εσωτερικού ελέγχου.

2. **Στοχοθέτηση.** Από τις δηλώσεις αποστολής ή οράματος (mission/vision statements) του οργανισμού πρέπει να προκύπτουν οι γενικοί σκοποί του, οι οποίοι στη συνέχεια θα μεταφράζονται σε λειτουργικούς στόχους. Κάθε εργαζόμενος οφείλει να γνωρίζει πως η δουλειά του συνεισφέρει στους σκοπούς του οργανισμού.

* Ουσιαστικά ο SOX §404, ενώ δεν αναφέρεται συγκεκριμένα στο πλαίσιο της COSO, αναγνωρίζει ότι είναι το μόνο που μπορεί να ικανοποιήσει όλες του τις απαιτήσεις. Για την αποτελεσματικότητα των δικλείδων ελέγχου ευθύνονται οι διοικούντες και όχι κάποιος εξωτερικός σύμβουλος ή ελεγκτής.

† Το Πλαίσιο αναφέρει: «Ένα εσωτερικό σύστημα ελέγχου, άσχετο από το πόσο άρτια σχεδιάστηκε και λειτουργεί, μπορεί μόνο να παρέχει εύλογη –όχι απόλυτη– διασφάλιση στη διοίκηση και το συμβούλιο σχετικά με την επίτευξη των επιδιώξεων της επιχείρησης. Η πιθανότητα επίτευξης επηρεάζεται από περιορισμούς ενδογενείς σε κάθε σύστημα ελέγχου. Αυτοί περιλαμβάνουν την πραγματικότητα ότι οι κρίσεις κατά τη λήψη αποφάσεων μπορεί να είναι εσφαλμένες και κατάρρευση μπορεί να επέλθει απλά από λάθος. Επιπρόσθετα, οι δικλείδες μπορεί να παρακαμφθούν από τη συμπαιγνία δύο ή περισσότερων ανθρώπων και τη δυνατότητα της διοίκησης να τις παραγκωνίσει.»

3. **Αναγνώριση Συμβάντων.** Προσδιορίζονται οι εσωτερικές και εξωτερικές πηγές που μπορεί να επηρεάσουν τη στρατηγική του οργανισμού ή την επίτευξη των σκοπών του. Δεδομένου ότι το επιχειρηματικό περιβάλλον διαρκώς αντιμετωπίζει νέες απειλές και ευκαιρίες, πρέπει να δομηθούν και οι κατάλληλοι μηχανισμοί αναθεώρησης και προσαρμογής σε μη προγραμματισμένα συμβάντα.
4. **Αξιολόγηση Κινδύνων.** Πραγματοποιείται ανάλυση κατά την οποία προσδιορίζονται οι πιθανότητες πραγματοποίησης των συμβάντων του προηγούμενου βήματος και το εύρος των ενδεχόμενων επιπτώσεών τους.
5. **Απόκριση στους Κινδύνους.** Ορίζονται οι ενέργειες στις οποίες θα προβεί ο οργανισμός ως αποτέλεσμα της επέλευσης των κινδύνων. Τέτοιες ενέργειες πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τρόπους απεμπλοκής από τον κίνδυνο, μείωση των πιθανοτήτων πραγματοποίησης ή του εύρους επιπτώσεων του, μεταφορά ή διαμοίρασή του με κάποιον τρίτο, ή τέλος ανάληψή του μαζί με τις επιπτώσεις του.
6. **Δραστηριότητες Ελέγχου.** Θεσπίζονται οι πολιτικές και οι διαδικασίες που θα διασφαλίσουν ότι οι ενέργειες απόκρισης είναι προσιτές και άμεσα εφαρμόσιμες αν χρειαστούν.
7. **Πληροφορίες & Επικοινωνίες.** Πρέπει όλοι όσοι λειτουργούν υπό το πλαίσιο ΔΕΚ να λαμβάνουν, ανάλογα με τις ευθύνες και τις αρμοδιότητές τους, έγκαιρες και αξιόπιστες πληροφορίες για την εξέλιξη των κινδύνων.
8. **Παρακολούθηση.** Διασφαλίζεται ότι όλα τα μέρη του πλαισίου ΔΕΚ εξακολουθούν να λειτουργούν σε όλα τα επίπεδα, πραγματοποιώντας ad hoc ελέγχους και διαρκείς προγραμματισμένες επιθεωρήσεις. Οι κρίσιμες αδυναμίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και ΔΕΚ πρέπει να αναγνωρίζονται και να αναφέρονται στην ανώτατη διοίκηση και το διοικητικό συμβούλιο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όσο άρτια δομημένο και αν είναι ένα σύστημα ΔΕΚ, δε διασφαλίζει απόλυτα την επιτυχία της επιχείρησης, παρά μόνο συντείνει στην επίτευξη των στόχων της και στην επιβίωσή της. Η ΔΕΚ π.χ. δεν μπορεί να μετατρέψει έναν αδύναμο διευθυντή σε πρωταγωνιστή, δεν εγγυάται ότι οι χρηματοοικονομικές κατα-

στάσεις θα είναι 100% αξιόπιστες και απαλλαγμένες από την απάτη, δεν αποκλείει τα ανθρώπινα λάθη και την υποκειμενικότητα από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, ούτε θέτει υπό τον έλεγχο των διοικούντων εξωτερικά γεγονότα όπως αλλαγές στις πολιτικές των ανταγωνιστών ή της κυβέρνησης. Ωστόσο η επιχείρηση που εφαρμόζει τις αρχές της ΔΕΚ είναι σίγουρα καλύτερα προετοιμασμένη για την αντιμετώπιση κινδύνων που θα μπορούσαν να τη θέσουν εκτός αγοράς.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι μελέτες περιπτώσεων της ENRON και της WorldCom, που δείχνουν πώς οι επίορκοι λογιστές και ελεγκτές αγνοώντας τη δεοντολογία τους, εφάρμοσαν στην πράξη τις “συνταγές” της δημιουργικής λογιστικής.

Παραπομπές Κεφαλαίου 5

¹ **Wells, Joseph T.** Follow Fraud to the Likely Perp Journal of Accountancy. March 2001.

² Crumbley, D. L., and Apostolou, N., Forensic accounting: A new growth area in accounting. Ohio CPA Journal. 61(3), p. 16–20. 2002.

³ **Wells, Joseph T.** Timing is of the Essence. Journal of Accountancy. May 2001.

⁴ **Barker, Robert.** Investors' New Worry: 'Auditor Risk'. BusinessWeek online, January 25, 2002. Το άρθρο είναι δημοσιευμένο στη διεύθυνση: www.businessweek.com/bwdaily/dnflash/jan2002/nf20020125_4281.htm

⁵ **The American Institute of Certified Public Accountants Inc.** Statement on Auditing Standards No. 99, Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit, Appendix: Examples of Fraud Risk Factors. New York, 2002.

⁶ **Avey, Tedd, Baskerville, Ted and Brill, Alan.** The CPA's Handbook of Fraud and Commercial Crime Prevention. (Chapter 1: "Managing the Risk of Fraud"), The American Institute of Certified Public Accountants, Inc. New York, 2002

⁷ Περισσότερες πληροφορίες για την απάτη και τα προγράμματα αντιμετώπισής της:

- American Institute of Certified Public Accountants (www.aicpa.org)
- Association of Certified Fraud Examiners (www.cfenet.com)
- Financial Executives International (www.feif.org)
- Information Systems Audit and Control Association (www.isaca.org)
- The Institute of Internal Auditors (www.theiia.org)
- Institute of Management Accountants (www.imanet.org)

⁸ **The Audit Committee and Oversight of Financial Reporting.** The AICPA Anti-fraud Programs and Controls Task Force. Management Override of Internal Controls:

The Achilles' Heel of Fraud Prevention. New York, 2005.
(www.aicpa.org/audcommctr/download/achilles_heel.pdf)

⁹ Το Ernst & Young fraud report 2006 είναι διαθέσιμο από τη διεύθυνση [www.ey.com/global/download.nsf/International/FIDS_-_9th_Global_Fraud_Survey_2006/\\$file/EY_Fraud_Survey_June2006.pdf](http://www.ey.com/global/download.nsf/International/FIDS_-_9th_Global_Fraud_Survey_2006/$file/EY_Fraud_Survey_June2006.pdf)

¹⁰ **Gibbs, Everett.** Developing an Effective Code of Conduct, Financial Executive, June 2003

¹¹ The AICPA Survey On Preventing Fraud – Fall 2002 Industry Conference, New York (www.aicpa.org/antifraud/includes/cross_sell/73.htm)

Μελέτες Περιπτώσεων

Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύονται οι περιπτώσεις των οικονομικών σκανδάλων των ΗΠΑ στην αρχή του αιώνα μας, που έκαναν το κοινό να χάσει την εμπιστοσύνη του στην αγορά και τους επαγγελματίες. Εξηγείται δε η ανηθικότητα της «δημιουργικής λογιστικής» που χρησιμοποιήθηκε στις απάτες αυτών των εταιρειών.

6.1 Μελέτη Περίπτωσης: Enron & Arthur Andersen

Οι μακρόχρονες επαφές, ανταλλαγές πληροφοριών και επιλύσεις προβλημάτων μεταξύ ελεγκτών, λογιστών και διοίκησης, μπορεί να δημιουργήσουν υπέρμετρη οικειότητα, ικανή να επηρεάσει την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Εξέχον παράδειγμα προς αποφυγή σε αυτόν τον τομέα αποτελεί η Enron, ή μετοχή της οποίας έφτασε λίγο πριν την χρεοκοπία της στα 84,87\$, κάνοντας τους αναγνώστες του περιοδικού Fortune να την ψηφίσουν ως την πιο σεβαστή και καινοτόμο εταιρεία στις ΗΠΑ.

Πολλοί από τους υπαλλήλους της Enron εργάζονταν πριν για την Arthur Andersen, ενώ ταυτόχρονα οι εν ενεργεία ελεγκτές διατηρούσαν μόνιμα γραφεία μέσα στο κεντρικό κτήριο της Enron, καθώς εκτός από τις συμβουλευτικές υπηρεσίες και τον εξωτερικό έλεγχο, τους είχε ανατεθεί με outsourcing και ο εσωτερικός της έλεγχος. Είχαν κληθεί δηλαδή οι ίδιοι άνθρωποι να ελέγξουν και να πιστοποιήσουν τους εαυτούς τους. Όπως παρατηρεί ένας πρώην εσωτερικός λογιστής της Enron, ο Kevin Jolly, “Νομίζαμε ότι ήταν υπάλληλοι της Enron... Περπατούσαν και μιλούσαν σαν κι εμάς... οι διαχωριστικές γραμμές ήταν πολύ αμυδρές”¹. Εύλογα προκύπτει λοιπόν το ερώτημα: “Τι έκανε η ελεγκτική επιτροπή του διοικητικού συμβουλίου για να αστυνομεύσει αυτό το χάος;” Φαίνεται ότι τα μέλη της έχασαν την ανεξαρτησία τους προκειμένου να διατηρήσουν τους υπέρογκους μισθούς τους, που για κάποιους ξεπερνούσαν τα 300.000 δολάρια σε μετρητά και μετοχές. Έτσι είχε δημιουργηθεί ισχυρό αντικίνητρο στο να ασκήσουν ουσιαστικό έλεγχο στη διοίκηση, που τους αποζημίωνε τόσο πλουσιοπάροχα. Η USA Today² έγραψε ότι «Με τόσα πολλά χρήματα να διακυβεύονται, ο καθένας θα ήταν διστακτικός να εγείρει ζήτημα». Κατέληξαν λοιπόν οι

λογιστές να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στο σκίσιμο εγγράφων και στην παραποίηση λογιστικών εγγραφών, παρά στην υπηρετήση των αναγκών πληροφόρησης του κοινού.

Στο φιάσκο της Enron, που εξανέμισε 25.000 θέσεις εργασίας και 1 δισ. δολάρια από τις συντάξεις των εργαζομένων, χρησιμοποιήθηκε επίσης η απάτη κατά την οποία μια εταιρεία δημιουργεί θυγατρικές “ειδικού σκοπού” (SPE – Special Purpose Entities) προκειμένου συνήθως να αποκρύψει από τις ενοποιημένες της χρηματοοικονομικές καταστάσεις στοιχεία του παγίου ενεργητικού ή μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις (OBSA – Off Balance Sheet Activities). Αφού δεν εμφανίζονται πουθενά οι OBSA, οι εταιρεία αυτή είναι σε θέση να παρουσιάσει ψευδώς μεγαλύτερα κέρδη. Συγκεκριμένα η Enron εκτιμάται ότι απέκρυψε τις δραστηριότητες περίπου εννιακοσίων από τις τρεισήμισι χιλιάδες θυγατρικές της, καταφέρνοντας έτσι να δημοσιεύσει ομαλή αύξηση κερδών από το 1999 ως το 2000 της τάξης των 979 εκατομμυρίων δολαρίων. Από αυτά, τα 926 εκατομμύρια δολάρια (94,6% του αρχικά δημοσιευμένου κέρδους!) προέκυψαν από το λογιστικό τρικ που περιγράφουμε και όχι από πραγματικές κερδοφόρες δραστηριότητες³. Το κουτί της Πανδώρας άνοιξε για την εταιρεία στις 16 Οκτωβρίου 2001, όταν αναγκάστηκε να αναθεωρήσει προς τα κάτω τα περιουσιακά της στοιχεία κατά 1,2 δις δολάρια.

Αποφεύγοντας η Enron να ενοποιήσει, ως όφειλε, τις χρηματοοικονομικές της καταστάσεις με εκείνες των SPE της, παρανομούσε κυρίως με δύο τρόπους:

- Τις έβαζε να αγοράζουν τα πάγια της που έχαναν την αξία τους (τιτλοποίηση ενεργητικού ακολουθώντας τη “light asset strategy” που της πρότεινε η McKinsey), με χρήματα που είχαν δανειστεί από τρίτους πιστωτές, αποφεύγοντας έτσι να μειώσει τα κέρδη της κατά τα ποσά των ζημιών και ταυτόχρονα βελτιώνοντας με τα ξένα δανεικά τη ρευστότητά της⁴ και
- Μεταβίβαζε σε αυτές πακέτα μετοχών της, τα οποία αγόραζαν με γραμμάτια. Στη συνέχεια, τα χρησιμοποιούσαν για να απομονώσουν και να περιορίσουν τον χρηματοοικονομικό κίνδυνο άλλων επενδύσεών της Enron. Αν αυτό είχε γίνει με πραγματικά, δικά τους λεφτά, δε θα υπήρχε κανένα πρόβλημα. Όταν όμως η τιμή της μετοχής της Enron άρχισε να πέφτει, η προστασία που θα έπρεπε να προσφέρουν κατέστη α-

δύνατη. Την ημέρα της κατάρρευσης η τιμή της μετοχής ήταν 72 cents, ενώ ένα χρόνο πριν είχε φτάσει τα 75 δολάρια.

Τα όσα τραγικά επακολούθησαν είναι λίγο ως πολύ αναμενόμενα: Η Arthur Andersen, η πέμπτη μεγαλύτερη λογιστική εταιρεία της Αμερικής, με 85.000 υπαλλήλους παγκοσμίως, έχασε την άδεια λειτουργίας στο Τέξας, έμεινε χωρίς πελάτες και αναγκάστηκε να κλείσει, μετά την καταδίκη της για παρεμπόδιση της δικαιοσύνης, στις 15 Ιουνίου 2002, επειδή κατέστρεψε τα αρχεία ελέγχων της Enron. Ο Kenneth Lay, ιδρυτής της Enron, πέθανε από καρδιακή προσβολή στις 5 Ιουλίου 2006, μη μπορώντας να αντέξει τις 10 καταδικαστικές αποφάσεις για απάτη*, συνομωσία και παραπλάνηση τραπεζών, ενώ ο γενικός διευθυντής της Jeffrey Skilling καταδικάστηκε σε 24 χρόνια και 4 μήνες φυλάκιση στις 23 Οκτωβρίου 2006 και είδε την παρουσία του† να ρευστοποιείται για να πληρωθούν αποζημιώσεις. Σε αυτό βοήθησε βέβαια και ο CFO της Enron Andrew Fastow, ο οποίος καταδικάστηκε μόνο σε 10 χρόνια φυλακής, σε αντάλλαγμα της συνεργασίας που παρείχε στις αρχές για να στηριχθεί η ενοχή του Skilling. Το μόνο ευτύχημα μέσα σε όλο αυτό το χάος είναι ότι μέσα από τις στάχτες της Andersen αναδύθηκε, υπό την ηγεσία του επί 30 χρόνια υπαλλήλου της Gary E. Holdren, η Harold Consulting, με αρκετή πια εμπειρία ώστε να αποφύγει τα λάθη του παρελθόντος.

6.2 Μελέτη Περίπτωσης: WorldCom⁵

Το 1996 η Betty Vinson προσλήφθηκε ως λογίστρια σε μια μικρή επιχείρηση που ειδικευόταν στις υπεραστικές τηλεφωνικές κλήσεις. Η μικρή αυτή επιχείρηση έμελλε να εξελιχθεί στο γίγαντα των τηλεπικοινωνιών WorldCom, ο οποίος χρεοκόπησε στις 22 Ιουλίου 2002 υπό το βάρος λογιστικών απατών ύψους 11 δις δολαρίων. Η Vinson, από το τέλος του 2000 και για 18 μήνες, υπέκυπτε στις πιέσεις των ανωτέρων της να εισάγει αναληθείς λογιστικές εγγραφές στα βιβλία, γεγονός που οδήγησε στην πλασματική αύξηση των κερδών τουλάχιστον κατά 3,8 δις δολάρια. Ο Εισαγγελέας

* Ο Lay δεν μπόρεσε να φανεί πειστικός όταν δήλωσε ότι δεν γνώριζε τίποτα για την απάτη, αφού στις 20 Αυγούστου 2001 είχε ασκήσει το option του, ρευστοποιώντας μετοχές της Enron αξίας 519 εκ. δολ., ενώ την ίδια στιγμή απέτρεπε τους υφιστάμενούς του από το να προβούν σε ανάλογες ενέργειες.

† Περίπου 60 εκ. δολάρια, κάποια εκ των οποίων προερχόμενα από ρευστοποιήσεις μετοχών της εταιρείας λίγο πριν τη χρεοκοπία

James Comey, που διερεύνησε την υπόθεση της Vinson, σε πρόσφατη ομιλία του προς τα στελέχη της Wall Street, δήλωσε ότι «η εκτέλεση εντολών δεν αποτελεί δικαιολογία για την παράκαμψη του νόμου».

Η Vinson πολύ σύντομα απέκτησε τη φήμη της σκληρά εργαζόμενης και ευσυνειδητής υπαλλήλου, που «θα έκανε ό,τι κι αν της ζητούσες», όπως αναφέρει πρώην συνεργάτης της. Μέσα σε δύο χρόνια από την πρόσληψή της προήχθη σε Διευθύντρια του Λογιστικού Τμήματος, με βασικά καθήκοντα την καταγραφή τριμηνιαίων αποτελεσμάτων και την ανάλυση των λειτουργικών εξόδων και των προβλέψεων (αποταμιευτικοί λογαριασμοί που χρησιμοποιούνται για κάλυψη συγκεκριμένων δαπανών). Από τη νέα της θέση λογοδοτούσε άμεσα στον Buford Yates, όπως και ο υπεύθυνος λογιστής για τα πάγια κεφάλαια, Troy Normand.

Τα δεδομένα της εργασίας τους άλλαξαν δραματικά στα μέσα του 2000, με τη διαφαινόμενη κρίση του κλάδου τηλεπικοινωνιών και τα υπέρογκα τέλη ενοικίασης (leasing) ξένων τηλεφωνικών δικτύων, που διαρκώς αυξάνονταν ως ποσοστό των εσόδων. Σοβαρό χτύπημα δέχτηκε επίσης η ρευστότητα της εταιρείας το τρίτο τετράμηνο του 2000, όταν χρεοκοπημένοι πελάτες άφησαν απλήρωτους λογαριασμούς αξίας 685 δις δολαρίων. Για να απαντήσουν σε αυτές τις πιέσεις, οι Vinson, Normand και Yates επιδόθηκαν σε προσπάθειες μείωσης των δαπανών, καταφέροντας τελικά να εξοικονομήσουν 50 εκ. δολάρια, ποσό ελάχιστο συγκριτικά με το στόχο κερδών που ανερχόταν σε πολλές εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια.

Τον Οκτώβριο ο Yates ενημέρωσε τους δύο υφιστάμενούς του ότι πρόθεση του Controller David Myers και του CFO Scott Sullivan ήταν να χρησιμοποιηθούν 828 εκ. δολάρια από το λογαριασμό προβλέψεων για τα τέλη ξένων δικτύων, προκειμένου να καλυφθούν άλλα τρέχοντα οργανικά έξοδα. Η ενέργεια αυτή θα αντιστοιχούσε σε πλασματική αύξηση των εσόδων για το τρίμηνο και αντίστοιχη μείωση των εξόδων. Αρχικά οι Vinson και Normand εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους, καθώς οι λογαριασμοί προβλέψεων για ζημίες δημιουργούνται όταν η διοίκηση έχει βάσιμο λόγο να πιστεύει ότι αναμένονται προβλήματα σε κάποια επιχειρηματική μονάδα και η χωρίς λόγο μείωσή τους αποτελεί κακή λογιστική πρακτική. Η μεταφορά τελικά έγινε όταν ο Yates, αν και δήλωσε ότι δεν αισθανόταν άνετα, συμφώνησε, καθώς ο CFO τον είχε διαβεβαιώσει ότι τίποτα ανάλογο δε θα συνέβαινε ξανά.

Στις 26 Οκτωβρίου 2000, όταν η επιχείρηση ανακοίνωσε τα αποτελέσματα του τρίτου τριμήνου, οι δύο λογιστές έκαναν γνωστή στον Yates την πρόθεσή τους να παραιτηθούν. Σε σύντομη συνάντηση στο διάδρομο που είχε μαζί τους ο CEO Bernard Ebbers, ορκίστηκε ότι δε θα τους ξανάβαζε σε αυτή τη θέση, ενώ όταν τους κάλεσε ο CFO στο γραφείο του για να τους μεταπείσει, τους εξήγησε ότι βρίσκονταν στο μέσο μιας προσπάθειας εξυγίανσης και θα ήταν ελεύθεροι να φύγουν όταν αυτή τελειώσει, αλλά όχι πριν. Ανέλαβε όλη την ευθύνη για τις πράξεις τους και τους καθησύχασε για άλλη μια φορά, λέγοντας ότι δεν έκαναν στην ουσία κάτι παράνομο και ότι δεν υπήρχε περίπτωση να τους ζητηθεί ξανά να επέμβουν στους λογαριασμούς, αφού οι προβλέψεις για το τελευταίο τρίμηνο είχαν ήδη μειωθεί περίπου στο μισό.

Αν επέμενε στην απόφασή της η Vinson θα έπρεπε να απαρνηθεί το μισθό της, που ήταν πολλαπλάσιος αυτού που έπαιρνε ο τυπογράφος σύζυγός της και να παλέψει με το τέρας της ανεργίας, που δεν πολυσυμπαθεί τις ώριμες γυναίκες. Με αυτά τα δεδομένα εκλογίκευσε στη συνείδησή της την απάτη, βασιζόμενη και στην αδαμάντινη (ως εκείνη τη στιγμή) φήμη του Sullivan ως CFO και συνέχισε κανονικά την εργασία της. Όταν όμως έφτασε το τέλος του πρώτου τριμήνου 2001, ήταν πλέον εμφανές ότι θα έπρεπε να ετοιμάσει και άλλες παραπλανητικές καταστάσεις. Τα έσοδα εξακολουθούσαν να μειώνονται, το κόστος ενοικίασης γραμμών ως ποσοστό των εσόδων βρισκόταν πολύ πάνω από το στόχο του 42%, περιθώρια μείωσης του κόστους λειτουργίας δε διαφαίνονταν και τα παχιά αποθεματικά για ζημιές δεν ήταν πλέον διαθέσιμα. Όλα αυτά δημιουργούσαν μια «μαύρη τρύπα» 771 εκ. δολαρίων.

Για να αναστρέψει τη ζοφερή αυτή κατάσταση ο CFO κατέφυγε πάλι στον εικονικό παράδεισο της «δημιουργικής λογιστικής». Οι Γενικά Παραδεκτές Λογιστικές Αρχές θα επέβαλαν να λογιστεί η ενοικίαση των γραμμών ως λειτουργικό έξοδο, μειώνοντας άμεσα το τρέχον κέρδος κατά 771 εκ. δολάρια. Ο Sullivan απεναντίας αποφάσισε να εμφανιστούν αυτά τα έξοδα ως κεφαλαιακές δαπάνες, που αποσβένονται μειώνοντας το εισόδημα σε μεγάλο βάθος χρόνου και άρα θα επηρέαζαν οριακά μόνο το τρέχον κέρδος. Κανείς από τους λογιστές δεν ήταν χαρούμενος με τη νέα απόφαση, αλλά παρά την αρχική τους άρνηση να την εκτελέσουν, τελικά αλλοίωσαν έτσι τις εγγραφές ώστε να φαίνεται ότι τον προηγούμενο Φεβρουάριο πραγματοποιήθηκαν αγορές κεφαλαίου (επένδυση στο ιδιόκτητο τηλεφωνικό δίκτυο). Η Vinson χωρίς να

παραιτηθεί ή να ενημερώσει την κεφαλαιαγορά, ετοίμαζε το βιογραφικό της. Κατανοούσε ότι αυτή η κατάσταση δεν μπορούσε να συνεχίζεται για πάντα. Τα υπόλοιπα τρίμηνα του 2001 δε διέφεραν σε τίποτα από το πρώτο. Θέλοντας κάθε φορά οι λογιστές να πιστέψουν ότι αυτή είναι η τελευταία παρατυπία στην οποία υποχρεώνονται να προβούν, μετέφεραν στους κεφαλαιακούς λογαριασμούς 560 εκ. δολ. το δεύτερο τρίμηνο, 743 εκ. το τρίτο και 941 εκ. το τέταρτο.

Εν τω μεταξύ οι συμπεριφορικές αλλαγές στη Vinson γίνονταν όλο και πιο έντονες: έχασε μόνιμα τον ύπνο της, μαζί με αρκετά κιλά, το πρόσωπό της έδειχνε πρόωρα γερασμένο και αποτραβήχτηκε από τους υφισταμένους της, φοβούμενη μην αποκαλύψει κατά λάθος το μεγάλο μυστικό. Στις αρχές του 2002 μάλιστα (άνευ αιτίας για τους αμύητους) προήχθη σε Διευθύνοντα Σύμβουλο από απλή Διευθύντρια, με ετήσιο μισθό 80.000 δολ.

Όταν κυκλοφόρησε το οικονομικό πρόγραμμα του CFO για το 2002, έγινε ξεκάθαρο τουλάχιστον στους λογιστές, ότι δε θα μπορούσαν να πιάσουν τους στόχους αν δεν έκαναν και νέες παράτυπες μεταφορές κεφαλαίων. Αλλά είχαν ήδη κάνει πολλά. Ο Yates, η Vinson και ο Normand συμφώνησαν αμετάκλητα να μην ξαναπειράξουν τα βιβλία και να βρουν καινούρια εργασία, οπουδήποτε αλλού. Οι εξελίξεις όμως τους πρόλαβαν. Στις 12 Μαρτίου 2002 η υποψιασμένη μετά το φιάσκο της Enron, Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς (SEC) ξεκινά έρευνες των λογιστικών πρακτικών της WorldCom, γεγονός που ακολουθήθηκε από την παραίτηση του Bernard Ebbers από CEO, στις 30 Απριλίου. Το τελικό χτύπημα ήρθε στις 17 Ιουνίου, όταν η Cynthia Cooper, υπεύθυνη για τον εσωτερικό έλεγχο της εταιρείας, μαζί με τον ανεξάρτητο ελεγκτή Glyn Smith δεν πήραν ικανοποιητικές απαντήσεις για τη σκοπιμότητα των μεταφορών. Στις 24 Ιουνίου η μετοχή της εταιρείας πέφτει κάτω του ενός δολαρίου, ενώ την επόμενη μέρα οι δικηγόροι της WorldCom ενημέρωναν τη SEC ότι οι δύο ελεγκτές εντόπισαν λογιστικές απάτες, που ουσιαστικά φούσκωναν το εισόδημα προ φόρων κατά περίπου 3,055 δις. δολάρια το 2001 και 797 εκατ. δολάρια το πρώτο τρίμηνο του 2002.

Οι 3 λογιστές, εκπροσωπούμενοι από τον πρώην εισαγγελέα Joseph Hollomon, υπογράφουν δήλωση συνεργασίας, αποκαλύπτοντας τα πάντα στις αρχές του Mississippi, με αντάλλαγμα την επιείκειά τους. Ο Hollomon γνώριζε ότι τα δικαστήρια σε αυτή την πολιτεία θα βασίζονταν στη συναίνεσή τους και θα τους αντιμετώπιζαν ως μάρ-

τυρες κατηγορίας. Γι' αυτό και τους έστειλε σε μια πανσιόν στην επαρχία Jackson, όπου έδωσαν ένορκες καταθέσεις σε βοηθό εισαγγελέα, παρουσία πράκτορα του FBI και αξιωματούχου της SEC.

Απεναντίας, οι δικαστικοί του Manhattan, οι οποίοι κέρδισαν τη δικαιοδοσία της εκδίκασης, συμπεριέλαβαν και τους λογιστές στη λίστα των κατηγορουμένων, με το σκεπτικό ότι αυτοί τελικά αποφάσισαν να αλλοιώσουν τους λογαριασμούς. Στις 10 Οκτωβρίου 2002 η Vinson και ο Normand δήλωσαν ένοχοι για αδικήματα που επισύρουν ποινές φυλάκισης μέχρι και 15 έτη. Όσο για τον CEO Ebbers, υπό την καθοδήγηση του οποίου έγιναν όλα, στα 63 του καταδικάστηκε σε ποινή 25ετούς φυλάκισης, από την οποία το πιθανότερο είναι να μη βγει ζωντανός. Αν αυτός και οι λογιστές του είχαν ακολουθήσει εξ αρχής την επαγγελματική δεοντολογία, τίποτα από όλα αυτά δε θα είχε συμβεί.

6.3 Η Ελληνική Κατάσταση

Στην Ελλάδα είμαστε τυχεροί που δεν είδαμε τη ΔΕΗ και τον ΟΤΕ να χρεοκοπούν υπό το βάρος λογιστικών ατασθαλιών, όπως συνέβη στην Αμερική με την Enron και τη WorldCom. Έχουμε το πλεονέκτημα του “δεύτερου παίχτη”. Μπορούμε να αποφύγουμε το φιάσκο που γεύτηκαν οι λογιστές στην άλλη μεριά του Ατλαντικού, μαθαίνοντας από τα λάθη τους.

Ο καθηγητής J. Graf Lambsdorff του University of Passau κατέταξε 179 κράτη σύμφωνα με το Δείκτη Αντιλήψεως της Διαφθοράς (Corruption Perceptions Index – CPI 2007), για λογαριασμό του μη κυβερνητικού οργανισμού Transparency International*. Με άριστα το 10, όσο υψηλότερο CPI έχει μια χώρα, τόσο μικρότερη είναι σε αυτή η κακοδιαχείριση της δημόσιας ισχύος για ίδιο όφελος. Η Ελλάδα δεν έπιασε ούτε καν τη βάση, αφού κατέλαβε τη 56^η θέση, με 4,6 βαθμούς CPI (το 2006 είχαμε την 54^η με 4,4). Δεν μπορεί παρά να δημιουργεί αλγεινά συναισθήματα το γεγονός ότι βρισκόμαστε στην τελευταία θέση ανάμεσα στα παλαιά 15 μέλη της Ε.Ε. και μόνο πάνω από

* Στο παράρτημα (σελ. Π29 – Π34) παρουσιάζεται ολόκληρη η κατάταξη, όπως δημοσιεύεται στη σελίδα της Διεθνούς Διαφάνειας www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi. Το ελληνικό γραφείο του οργανισμού είναι διαθέσιμο στη σελίδα www.transparency.gr

την Πολωνία στο σύνολο της ΕΕ των 25. Ακόμα χειρότερα, είμαστε πίσω στον αγώνα κατά της διαφθοράς από θεωρητικά υποανάπτυκτες χώρες, όπως η Τυνησία, η Χιλή, η Μποτσουάνα, η Μαλαισία, το Κατάρ, Κουβέιτ και η Ν. Αφρική.

Η άποψη που λέει ότι η επαγγελματική δεοντολογία είναι πολυτέλεια, μας οδήγησε στη φούσκα του χρηματιστηρίου το 1999*, στο παραδικαστικό κύκλωμα που τη συγκάλυψε, τις συμπαιγνίες στελεχών της επιτροπής ανταγωνισμού με διαπλεκόμενες γαλακτοκομικές εταιρείες, την παρακολούθηση των τηλεφωνικών συνομιλιών απλών πολιτών και του ίδιου ακόμα του πρωθυπουργού, το ξάφρισμα των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων με τα δομημένα ομόλογα και το χρηματισμό κυβερνητικών στελεχών από τη SIEMENS. Αρκεί να υπενθυμιστούν επίσης εδώ και η καταπάτηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας, με τα “τηλεδικεΐα”, τα ριάλιτι τηλεσκοπίδια και τις κρυφές κάμερες, καθώς η εκτενής ανάλυσή της θα χρειαζόταν άλλη μια διπλωματική.

Κατά το διάστημα 18 Ιουλίου – 31 Οκτωβρίου 2005, σε 12.229 ελέγχους που διενήργησε η Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων (ΥΠΕΕ, πρώην ΣΔΟΕ) εντοπίστηκαν 5.999 επιχειρήσεις να έχουν προβεί σε 51.843 φορολογικές παραβάσεις. Δηλαδή βρέθηκε ότι μία στις δύο επιχειρήσεις φοροδιέφευγε. Παρόμοια εικόνα μας δίνουν και τα στοιχεία για το 2006 της ΥΠΕΕ. Από τις 22.796 επιχειρήσεις που ελέγχθηκαν μεταξύ Ιανουαρίου και Μαΐου, 9.901 (ποσοστό 43%) υπέπεσαν συνολικά σε 52.249 φορολογικές παραβάσεις. Η επεξεργασία των στοιχείων για το 2007 δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα από την υπηρεσία, αλλά υπάρχουν αποτελέσματα για το διάστημα από 1/1 έως και 31/7. Σε αυτό το διάστημα διενεργήθηκαν 36.728 έλεγχοι, που αποκάλυψαν ότι 14.308 παραβάτες είχαν προβεί σε 296.746 παραβάσεις. Στην επόμενη σελίδα παρατίθενται αναλυτικά τα ευρήματα των ελέγχων 2007 ανά κλάδο.

* Χαρακτηριστικό παράδειγμα εκείνης της περιόδου αποτελεί η ελάττωση της δημόσιας περιουσίας, η διαχείριση της οποίας είχε ανατεθεί στη ΔΕΚΑ ΑΕ. Τα μέλη του ΔΣ της θα ξαναδικαστούν μετά από απόφαση του Αρείου Πάγου, κατηγορούμενοι ότι προέβησαν δόλια σε αθρόες αγορές μετοχών για να εξυπηρετήσουν πολιτικά συμφέροντα (στήριξη του χρηματιστηρίου πριν τις εκλογές).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Οι Κλάδοι «Πρωταθλητές» στη Φοροδιαφυγή**ΕΙΔΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ****ΕΛΕΓΧΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ**

ΓΕΩΡΓΙΑ, ΘΗΡΑ, ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	199	88	254
ΑΛΙΕΙΑ, ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ, ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΟΝΟΥ, ΣΥΝΑΦ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	32	11	57
ΛΟΙΠΑ ΟΡΥΧΕΙΑ, ΛΑΤΟΜΕΙΑ (ΛΙΘΟΙ, ΑΜΜΟΣ, ΟΡΥΚΤΑ ΧΗΜΙΚΗΣ ΒΙΟΜ.)	34	14	12.228
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΤΩΝ	476	191	12.254
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΛΩΣΤΟΨΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΥΛΩΝ	93	20	39
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΞΥΛΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΞΥΛΟΥ	128	50	179
ΕΚΔΟΣΕΙΣ, ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ, ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΕΓΓΕΓΡ. ΜΕΣΩΝ ΕΓΓΡΑΦΗΣ	190	75	3.120
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΙΠΛΩΝ, ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ, ΠΑΙΧΝΙΑ, Μ.ΟΡΓΑΝΩΝ, ΑΘΛ.ΕΙΔΩΝ	246	102	260
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ (ΕΡΓΟΤΑΞΙΑ, ΚΤΙΡΙΑ, ΕΓΚΑΤ. ΠΑΡΟΧΩΝ, ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΕΙΣ)	1.206	553	2.342
ΠΩΛΗΣΗ, ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ, ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛ., ΚΑΥΣΙΜΑ	2.250	1.257	6.612
ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΜΠΟΡΙΟ ΜΕ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ, (ΕΚΤΟΣ ΑΥΤΟΚ.,ΜΟΤΟ.)	3.304	1.180	8.805
ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ, ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ ΕΙΔΩΝ ΑΤΟΜΙΚΗΣ & ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	6.471	2.455	27.352
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	12.434	5.511	131.260
ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	254	120	317
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΜΕ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΤΑΞΙΩΤΙΚΑ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ	343	148	536
ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΜΗΧΑΝ., ΕΞΟΠΛΙΣ. ΧΩΡΙΣ ΧΕΙΡΙΣΤΗ, ΕΙΔΩΝ ΟΙΚ. ΧΡΗΣΗΣ	184	87	303
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	112	49	1.731
ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΧ. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ (ΝΟΜΙΚΕΣ, ΛΟΓΙΣΤ.,ΔΙΑΦΙΜΗΣΗ, κλπ)	1.320	519	2.009
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	345	120	405
ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	614	280	1.393
ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΕΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	188	97	702
ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	687	300	1.818
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ	2.405	157	446
ΑΙΘΥΛΙΚΗ ΑΛΚΟΟΛΗ	27	3	4
ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ ΕΡΓΟΥ	591	123	130
ΚΑΠΝΙΚΑ	13	6	12
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ - ΟΠΛΑ - ΠΡΟΔΡΟΜΕΣ ΟΥΣΙΕΣ	571	14	16
ΛΟΙΠΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ	2.011	778	82.162
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΩΝ ΕΛΕΓΧΩΝ Υπ.Ε.Ε.	36.728	14.308	296.746

από 1/1 έως 31/7/2007

ΠΗΓΗ: www.ypee.gr

Σε ετήσια επαναλαμβανόμενη δημοσκόπηση του αμερικάνικου IRS Oversight Board διαπιστώθηκε για το 2006 ότι⁶:

- Το 88% των ερωτούμενων πίστευαν ότι δεν είναι καθόλου αποδεκτό το κλέψιμο στους φόρους εισοδήματος,
- Το 82% ότι η προσωπική τους ακεραιότητα ασκεί μεγάλη επιρροή στο να δηλώσουν τα εισοδήματά τους με ειλικρίνεια και να πληρώσουν τους φόρους που αναλογούν και
- Το 62% συμφώνησε με τη δήλωση ότι «είναι προσωπική ευθύνη του καθένα να αναφέρει τον οποιοδήποτε κλέβει στους φόρους»!

Αντιδιαστέλλοντας τα ευρήματα του ΥΠΕΕ και του IRS φαίνεται ότι υπάρχει χάσμα ηθικής ανάμεσα στη νοοτροπία των Αμερικάνων φορολογούμενων πολιτών και των Ελλήνων. Η κατάσταση αυτή απαιτεί από τους Έλληνες φοροτέχνες και τους λοιπούς λογιστές να αναγνωρίσουν την κοινωνική τους ευθύνη και να αναπτύξουν επαγγελματική συνείδηση που προτάσσει το δημόσιο συμφέρον έναντι εκείνου του εκάστοτε πελάτη. Μόνο αν αποκτήσουν οι ίδιοι νοοτροπία ευθύνης θα μπορούν να αναμορφώσουν την αγορά, παρέχοντας συμβουλευτικές υπηρεσίες σε θέματα χρηστής διαχείρισης χρημάτων, κοινωνικά υπεύθυνων επενδύσεων (socially responsible investment - SRI)*, εσωτερικού ελέγχου, πρόληψης της απάτης, καταπολέμησης της νομιμοποίησης “βρώμικου χρήματος” και φυσικά δίκαιης φορολογίας. Έτσι θα περιοριστεί και η ανάγκη θέσπισης βίαιων κατασταλτικών μέτρων από το κράτος, όπως ήταν το θεσμικό πλαίσιο που επέτρεπε στα τέλη της δεκαετίας του 90 στο ΣΔΟΕ να βάζει λουκέτο σε επιχειρήσεις που πιάνονταν δεύτερη φορά στην ίδια χρήση να φοροδιαφεύγουν.

Το Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, που εκδίδει τις αναγνωρίσεις των φοροτεχνών, θα έπρεπε πρώτο να περιφρουρεί το κύρος του επαγγέλματος και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, υποχρεώνοντας τα μέλη του να συμμορφώνονται με τη δεοντολογία που προτάσσει τη σπουδαιότητα του δημοσίου συμφέροντος. Ακόμα και το Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών θέτει ως σκοπό του Κανονισμού Επαγγελματικής Δεοντολογίας των μελών του «τη διασφάλιση της ποιότητας και διαφάνειας των παρεχόμενων [...] υπηρεσιών για την προστασία τόσο του ηθικού και επαγγελματικού κύρους του ΣΟΕΛ και των μελών του, όσο και των νόμιμων δικαιωμάτων του κάθε ελεγχόμενου ή τρίτου που χρησιμοποιεί υποχρεωτικά ή προαιρετικά τις υπηρεσίες

* Αρχικά, η ιδέα των κοινωνικά υπεύθυνων επενδύσεων ταυτίστηκε με την αποχή από τοποθετήσεις κεφαλαίων σε κλάδους παραγωγής όπλων, καπνού, ναρκωτικών, τζόγου και πορνογραφίας. Σταδιακά ενσωμάτωσε και περιβαλλοντικές ανησυχίες, όπως π.χ. την πρόκριση επενδύσεων σε ανανεώσιμες πηγές παραγωγής ενέργειας και την αποφυγή εταιρειών που δοκιμάζουν τα προϊόντα τους σε ζώα.

αυτές»*, χωρίς να αναφέρεται πουθενά στην προστασία του κοινού καλού. Αν οι επαγγελματικές ενώσεις των λογιστών δεν επιβάλλουν με δική τους πρωτοβουλία αυστηρή αυτοπειθαρχία στα μέλη τους, εκπαιδεύοντάς τα στην επαγγελματική δεοντολογία, προδιαγράφοντας κώδικες ηθικής και επιβάλλοντας πειθαρχικά μέτρα στους παραβάτες, ας μην εκπλαγούμε όταν συμβεί και η δική μας Enron.

Στο επόμενο κεφάλαιο ερευνώνται οι απόψεις Ελλήνων ελεγκτών λογιστών για τη δεοντολογία του επαγγέλματός τους και πόσο έτοιμοι είναι να την εφαρμόσουν.

* βλ. σελ. Π1 παραρτήματος

Παραπομπές Κεφαλαίου 6

¹ **Herrick, T. and Barrionuevo A.** Were Enron, Andersen Too Close to Allow Auditor to Do Its Job? The Wall Street Journal. January 21, 2002.

² 'Yes men' make up boards that miss Enron type failings. **USA Today.** p. 16A. February 21, 2002.

³ **Behr, P. and Witt, A.** How Enron Fell: A Chronicle of Greed Edmonton Journal. August 18, 2002.

⁴ **Thomas W.** The Rise and Fall of Enron Journal of Accountancy, vol.193 (4), pp. 41-47, April 2002

⁵ Η μελέτη περίπτωσης βασίστηκε της **Pulliam, Susan** How Following Orders Can Harm Your Career Career Journal, 3 Οκτωβρίου 2003, CFO.com και στην αρθρογραφία της Wall Street Journal (Φεβρουάριος-Αύγουστος 2002), Wall Street Journal Archives, online edition

⁶ **Darymple, Mary.** Cheating on Taxes Becomes Bigger Taboo. HoustonChronicle.com. The Associated Press. March 5, 2006. Οι δημοσκοπήσεις του IRS Oversight Board δημοσιεύονται στον ιστότοπο www.treas.gov/irsob

Οι Απόψεις των Ελεγκτών για τη Δεοντολογία

7.1 Εισαγωγικά για την Έρευνα

Επισημάνθηκε στη μελέτη περίπτωσης του προηγούμενου κεφαλαίου για την ελληνική κατάσταση ότι οι λογιστές, οι φοροτέχνες και οι πτυχιούχοι οικονομολόγοι δεν λογοδοτούν για την ενδεχομένως ανήθικη συμπεριφορά τους στις επαγγελματικές τους ενώσεις, αφού το Οικονομικό Επιμελητήριο που εκδίδει τις σχετικές άδειες δεν έχει καταρτίσει ακόμα Κώδικα Δεοντολογίας. Το Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών όμως δεσμεύει τα μέλη του με τον Κώδικα που παρατίθεται στις σελίδες 162-174 του παραρτήματος. Επίσης ο κάθε νέος ασκούμενος ορκωτός ελεγκτής λογιστής αναμένεται να γνωρίζει και να ακολουθεί πιστά τον Κώδικα Ηθικής για Επαγγελματίες Λογιστές της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (IFAC).

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται η επισκόπηση (Survey Research), των απόψεων των ελεγκτών για τις απαιτήσεις που επιβάλλονται στην διεξαγωγή των υπηρεσιών τους από τους παραπάνω Κώδικες. Ερευνάται πόσο καλά γνωρίζουν την επαγγελματική δεοντολογία και πόσο έτοιμοι είναι να την εφαρμόσουν στην πράξη. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν εκτός από τα δημογραφικά ερωτήματα, τα οποία χρησιμεύουν ως μεταβλητές ελέγχου, μικρές μελέτες περιπτώσεων παράβασης της δεοντολογίας, ζητώντας από τους ερωτώμενους να περιγράψουν πώς θα αντιδρούσαν σε κάθε περίπτωση.

Συνολικά στάλθηκαν περίπου 250 ανώνυμα ερωτηματολόγια, στο σύνολο των ελεγκτών λογιστών μεγάλης πολυεθνικής ελεγκτικής εταιρείας, που για ευνότητους λόγους θα αποκαλούμε “ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ”, από τα οποία απαντήθηκαν τα 89 (ποσοστό ανταπόκρισης 35,6%). Το πρώτο συμπληρωμένο ερωτηματολόγιο έφτασε στις 25-6-2008 και το τελευταίο την 1-8-2008. Για τους σκοπούς της στατιστικής ανάλυσης, τα 21 ερωτήματα κάθε ερωτηματολογίου κωδικοποιήθηκαν σε ισάριθμες μεταβλητές. Οι ερωτώμενοι έπρεπε να διαλέξουν μία από τις προκαθορισμένες απαντήσεις, οι οποίες κωδικοποιήθηκαν με τη μορφή ακεραίου αριθμού. Έτσι π.χ. για τη μεταβλητή gender,

που αντιστοιχεί στο φύλλο των ερωτώμενων, οι πιθανές απαντήσεις ήταν Άνδρας (=1) ή Γυναίκα (=2).

Επομένως, είναι προφανές ότι οι παραπάνω είναι **διακριτές ή απαριθμητές τυχαίες μεταβλητές**. Μία **διακριτή μεταβλητή**, εν αντιθέσει προς μία **συνεχή μεταβλητή**, λαμβάνει τιμές εντός προκαθορισμένου διαστήματος. Για παράδειγμα, οι αποκρίσεις σε μια ερώτηση μπορεί να λαμβάνουν τιμές από το 1 έως το 7.

Οι διακριτές μεταβλητές χωρίζονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες: 1) τις **δυναδικές μεταβλητές** (binary variables) και 2) τις **πολυωνυμικές μεταβλητές** (multinomial variables). Οι μεν πρώτες μπορεί να πάρουν μόνο δυο τιμές (για παράδειγμα 1 ή 0), οι δε δεύτερες περισσότερες από δυο (για παράδειγμα από το 1 έως το 7). Με την σειρά τους, οι πολυωνυμικές (διακριτές) μεταβλητές διακρίνονται σε **κατηγορικές μεταβλητές** (categorical variables) και σε **μη κατηγορικές μεταβλητές** (non-categorical variables). Η βασική διαφορά μεταξύ των δυο έγκειται στο γεγονός ότι οι μεν πρώτες δύνανται να ταξινομηθούν σε έναν πεπερασμένο αριθμό ενδεχομένων, οι δε δεύτερες όχι.

Επί παραδείγματι, μια **κατηγορική μεταβλητή** είναι “το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των Ελληνικών νοικοκυριών το 2008”. Αυτή η μεταβλητή μπορεί να πάρει την τιμή 1 όταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα βρίσκεται κάτω από τα €10,000, την τιμή 2 όταν το εισόδημα κυμαίνεται μεταξύ €10,000 και €30,000, και τέλος την τιμή 3 όταν το εισόδημα ξεπερνά τα €30,000. Από την άλλη, μία **μη κατηγορική μεταβλητή**, όπως ο “ο αριθμός των αυτοκινήτων του κάθε νοικοκυριού το 2008”, δεν έχει έναν πεπερασμένο αριθμό ενδεχομένων (μία οικογένεια μπορεί να έχει 0,1,2... αυτοκίνητα).

Τέλος, οι **κατηγορικές μεταβλητές** διακρίνονται σε **τακτικές μεταβλητές** (ordinal variables) και σε **μη τακτικές μεταβλητές** (unordered variables). Στις **τακτικές μεταβλητές** παρουσιάζεται μία ιεράρχηση ως προς τις τιμές της μεταβλητής. Για παράδειγμα, οι απαντήσεις στο ερώτημα αναφορικά με το ύψος του επενδυτικού κινδύνου στην ελληνική κεφαλαιαγορά ενέχουν μία σειρά προτιμήσεως, καθώς το 2 αντιπροσωπεύει μεγαλύτερο επενδυτικό κίνδυνο από το 1, και το 3 από το 2. Από την άλλη στις **μη-τακτικές μεταβλητές** δεν υπάρχει κάποια ιεράρχηση ως προς τις τιμές της μεταβλητής.

7.2 Μεθοδολογία

Ζητήθηκε από τους ελεγκτές της ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ να απαντήσουν ανώνυμα πως πιστεύουν ότι θα αντιδρούσαν στις περιπτώσεις παραβίασης της δεοντολογίας που παρατίθενται στο ακόλουθο ερωτηματολόγιο. Διευκρινίζεται ότι τα ερωτήματα είναι υποθετικά και δεν αφορούν πραγματικές καταστάσεις και πρόσωπα.

α/α	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
1	Ποιο είναι το φύλο σας;	1. Άνδρας 2. Γυναίκα
2	Ποιος είναι ο βαθμός σας στο ΣΟΕΛ;	1. Δεν έχω εγγραφεί ακόμα 2. Ασκούμενος 3. Δόκιμος 4. Επίκουρος 5. Ορκωτός (Νέος) 6. Ορκωτός (Senior)
3	Έχετε παρακολουθήσει κατά τη διάρκεια των σπουδών σας ή μέσω της ελεγκτικής σας εταιρείας κάποιο μάθημα Επιχειρηματικής Ηθικής, Επαγγελματικής Δεοντολογίας, Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, ή Εταιρικής Διακυβέρνησης; (όλα ή μέρος)	1. Ναι 2. Όχι
4	Αξιολογήστε την ακόλουθη άποψη: «Η Επαγγελματική Δεοντολογία θα έπρεπε να είναι υποχρεωτικό μάθημα για να γίνει κάποιος Ορκωτός Ελεγκτής Λογιστής»	1. Διαφωνώ πλήρως 2. Μάλλον διαφωνώ 3. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ 4. Μάλλον συμφωνώ 5. Συμφωνώ πλήρως
5	Πόσο καλά γνωρίζετε τον Κώδικα Ηθικής για Επαγγελματίες Λογιστές της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (IFAC);	1. Πρώτη φορά τον ακούω 2. Έχω πολλές σημαντικές ελλείψεις 3. Έτσι κι έτσι 4. Αρκετά καλά 5. Σχεδόν τέλεια

6	Αξιολογήστε την ακόλουθη άποψη: «Συμβουλευόμαι συχνά τον Κώδικα Δεοντολογίας της ελεγκτικής μου εταιρείας (Quality Control & Ethics Manual) και με έχει βοηθήσει πολλές φορές να ξεπεράσω δύσκολες καταστάσεις»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Διαφωνώ πλήρως 2. Μάλλον διαφωνώ 3. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ 4. Μάλλον συμφωνώ 5. Συμφωνώ πλήρως
7	Από όλες τις ομάδες ενδιαφερομένων (stakeholders) που ωφελούνται από τις υπηρεσίες σας, ποιás τα συμφέροντα προσπαθείτε πρωταρχικά να εξυπηρετήσετε με τη δουλειά σας;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Της ελεγκτικής μου εταιρείας & των partner της 2. Των πελατών μου 3. Τα δικά μου, της οικογένειάς μου & των φίλων μου 4. Το δημόσιο συμφέρον της ευρύτερης κοινωνίας
8	Ο Senior Partner, στο γραφείο του οποίου εργάζεστε, σας ζητά να ετοιμάσετε ένα πιστοποιητικό με σύμφωνη γνώμη, για πελάτη που κατά τον έλεγχό του συγκεντρώσατε πολλά ελεγκτικά τεκμήρια που δείχνουν ανεντιμότητα. Τι κάνετε;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ετοιμάζω το πιστοποιητικό. Ο S.P. υπογράφει & φέρει την ευθύνη 2. Εξηγώ στο S.P. τη διαφωνία μου, αλλά ως υφιστάμενός του υπακούω 3. Παραπέμπω το θέμα στην Ethics Committee & στο Συμβούλιο των Partners 4. Καλώ την αστυνομία & τους δημοσιογράφους
9	Σε συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης, το Συμβούλιο των Partners σας καλεί για να σας ενημερώσει προφορικά ότι παρά τα σοβαρά προβλήματα του πελάτη, θα του δοθεί το πιστοποιητικό γιατί "είναι πολύ μεγάλος για να τον χάσουμε". Τι κάνετε;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Εκτελώ την απόφασή τους, αφού αποτελούν το ανώτατο όργανο της εταιρείας μου και δε θέλω να γίνομαι πρόβλημα 2. Ζητώ την απαλλαγή μου από το engagement και διατηρώ την εχεμύθειά μου 3. Παραιτούμαι από την εταιρεία & σκέφτομαι αν πρέπει να ενημερώσω τις αρχές 4. Καλώ την αστυνομία & τους δημοσιογράφους

10	<p>Κατά τη διάρκεια της συνήθους ελεγκτικής σας εργασίας, μαθαίνετε εμπιστευτικά από τον Οικονομικό Διευθυντή του μεγάλου πελάτη σας X ότι τον επόμενο μήνα η μετοχή τους θα ανέβει 400%, χωρίς η αγορά να το περιμένει. Τι κάνετε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Καταγράφω την πληροφορία αν χρειάζεται στα ελεγκτικά μου φύλλα & διατηρώ εχεμύθεια 2. Παίρνω δάνειο & αγοράζω όσες περισσότερες μετοχές μπορώ 3. Ενημερώνω τους στενούς μου φίλους για να επωφεληθούν 4. Γράφω σε blog "Γιατί θεωρώ υποτιμημένη τη μετοχή του X"
11	<p>Ο νέος Προϊστάμενος Λογιστηρίου του πελάτη που τώρα ελέγχετε είναι μακρινός σας ξάδερφος, με τον οποίο μεγαλώσατε μαζί και στενός σας φίλος. Τι κάνετε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Αφού δεν είναι στενός μου συγγενής, συνεχίζω κανονικά τη δουλειά μου 2. Ζητώ από τη διεύθυνση προσωπικού να με απαλλάξει από το engagement
12	<p>Λίγο καιρό μετά την παράδοση πιστοποιητικού με σύμφωνη γνώμη σε Τουριστική Επιχείρηση που ελέγξατε, λαμβάνετε πρόσκληση να διαμείνετε δωρεάν με την οικογένειά σας 5 μέρες σε πολυτελές ξενοδοχείο του πελάτη στη Ρόδο. Τι κάνετε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Παίρνω άδεια & φτιάχνω βαλίτσες 2. Ζητώ τη γνώμη κάποιου Senior Partner. Αν συμφωνήσει πηγαίνω 3. Στέλνω επιστολή στον πελάτη με την οποία αρνούμαι ευγενικά 4. Καλώ την αστυνομία

13	<p>Λίγο καιρό μετά την παράδοση πιστοποιητικού με σύμφωνη γνώμη σε Τουριστική Επιχείρηση που ελέγξατε, λαμβάνετε μια διαφημιστική σακούλα με στίλο, τασάκι και σαμπουάν που φέρουν το λογότυπο του πελάτη. Τι κάνετε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ευχαριστώ τον πελάτη για τη χειρονομία του και απαντώ με διαφημιστική σακούλα της ελεγκτικής μου εταιρείας 2. Του τα επιστρέφω όλα πίσω για να μη νομίσει ότι μπορεί να με εξαγοράσει με άχρηστα δώρα 3. Τον καταγγέλλω δημόσια για απόπειρα χρηματισμού.
14	<p>Τα τελευταία 5 χρόνια έχετε στο οικογενειακό σας χαρτοφυλάκιο μετοχές μιας ελληνικής βιομηχανίας που από την επόμενη χρήση θα ελέγχεται από την εταιρεία σας. Τι κάνετε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τίποτα. Αφού είχα τις μετοχές πριν γίνει πελάτης μου, δεν έχω πρόβλημα 2. Αν δεν είμαι στην ελεγκτική ομάδα αυτού του πελάτη τίποτα, αλλιώς ζητώ την απαλλαγή μου από το engagement 3. Μεταβιβάζω το μερίδιό μου στην οικογένειά μου ή σε κάποιο στενό μου φίλο 4. Πουλάμε οικογενειακώς τις συγκεκριμένες μετοχές μας στην ανοιχτή αγορά
15	<p>Έχετε επενδύσει σε αμοιβαίο κεφάλαιο που κάθε χρόνο σχηματίζεται από τις 10 ελληνικές εταιρείες με το χαμηλότερο ρίσκο. Συνειδητοποιείτε ότι φέτος κάποιες από αυτές είναι πελάτες σας. Τι κάνετε;</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τίποτα. Δεν έχω πρόβλημα, αφού δεν ελέγχω εγώ ποιες ακριβώς εταιρείες συμμετέχουν στο αμοιβαίο κεφάλαιο 2. Πουλώ αμέσως το αμοιβαίο κεφάλαιο στην ανοιχτή αγορά 3. Μεταβιβάζω το αμοιβαίο κεφάλαιο σε μέλος της οικογένειάς μου

16	Ένας συνάδελφός σας από την εταιρεία με τον οποίο έχετε αναπτύξει φιλικές σχέσεις, σας εκμυστηρεύεται ότι στον ελεύθερό του χρόνο καπνίζει ινδική κάνναβη. Τι κάνετε;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τίποτα. Εκτός ωρών εργασίας ο καθένας έχει δικαίωμα να αυτοδιαθέσει το σώμα του όπως κρίνει καλύτερα 2. Προσπαθώ να τον απωθήσω από αυτή τη συνήθεια, επειδή κάνει κακό στην υγεία του 3. Προσπαθώ να τον απωθήσω από αυτή τη συνήθεια, επειδή είναι παράνομη 4. Καλώ την αστυνομία
17	Αξιολογήστε την ακόλουθη άποψη: «Οι περισσότεροι Ορκωτοί έχουν σπουδάσει για πάνω από 10 χρόνια τη λογιστική και την ελεγκτική, επομένως από ένα σημείο και μετά η συνέχιση της επαγγελματικής εκπαίδευση είναι περιττή»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Διαφωνώ πλήρως 2. Μάλλον διαφωνώ 3. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ 4. Μάλλον συμφωνώ 5. Συμφωνώ πλήρως
18	Το τμήμα marketing της ελεγκτικής σας εταιρείας σας ζητά να αξιολογήσετε το υποψήφιο νέο διαφημιστικό slogan: "Είμαστε ΟΙ ΘΕΟΙ των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων! Όλοι οι άλλοι μπροστά μας είναι άσχετοι!". Τι κάνετε;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ενθουσιάζομαι. Τους δίνω εύσημα καθώς αυτό το slogan θα ανεβάσει τη διάθεση όλης της εταιρείας 2. Κολακεύομαι με το περιεχόμενο, αλλά εκφράζω επιφυλάξεις για την επιλογή των λέξεων 3. Το βρίσκω απρεπές και ζητώ την απόσυρσή του
19	Ο Γενικός Διευθυντής πελάτη που ελέγχετε σας ζητά να καταρτίζετε κάθε τρίμηνο, με επιπλέον αμοιβή, τις οικονομικές καταστάσεις της εισηγμένης του εταιρείας, επειδή το λογιστήριο του δεν έχει τις απαιτούμενες γνώσεις. Τι κάνετε;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Φυσικά δέχομαι. Είναι συνήθης πρακτική μας να βοηθάμε τους καλούς πελάτες με τα IFRS. 2. Τον καταγγέλλω δημόσια για προσπάθεια εξαγοράς θετικής γνώμης από τον έλεγχό μου. 3. Αρνούμαι ευγενικά

20	Υποθέστε ότι δεν είστε ακόμα Ορκωτός και συνειδητοποιείτε ότι τα τελευταία 5 χρόνια ασχολείστε με τον έλεγχο των ίδιων πάντα εταιρειών. Τι κάνετε;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Τίποτα. Αφού δεν είμαι Ορκωτός δεν έχω υποχρέωση εναλλαγής. 2. Τίποτα. Κάνω καλύτερο έλεγχο με τόσα χρόνια εμπειρίας σε αυτές τις εταιρείες 3. Ζητώ από το τμήμα προσωπικού να αναθέσει σε άλλους τους πελάτες μου, γιατί έχω αρχίσει να βαριέμαι 4. Ζητώ από το τμήμα προσωπικού να αναθέσει σε άλλους τους πελάτες μου, γιατί απειλείται η ανεξαρτησία μου
21	Ο Πρόεδρος Τράπεζας που ελέγχατε τα τελευταία χρόνια και πλέον ελέγχεται από άλλη ελεγκτική, εκτιμά το πόσο καλά γνωρίζετε τον οργανισμό του και σας προτείνει να επιθεωρείτε το Σύστημα Διασφάλισης Ποιότητας κατά ISO 9001:2000 που εφαρμόζει, για το οποίο όμως έχετε άγνοια. Τι κάνετε;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δέχετε με ενθουσιασμό. Αναγνωρίζονται οι κόποι σας και είναι μοναδική ευκαιρία να εμπλουτίσετε την καριέρα σας 2. Δέχετε, αφού πρώτα του ξεκαθαρίσετε ότι η ποιότητα δεν είναι το πιο δυνατό σας σημείο 3. Αρνείστε επειδή δε γνωρίζετε πώς να επιθεωρείτε το ISO.

Τα δεδομένα που αντλήθηκαν από τα παραπάνω ερωτηματολόγια σχημάτισαν έναν πίνακα διαστάσεων 89 ερωτηματολογίων στις γραμμές x 21 μεταβλητών-ερωτήσεων στις στήλες. Αφού περιγραφούν στην επόμενη ενότητα τα αποτελέσματα ανά ερώτηση, αποπειράται η συσχέτιση των δημογραφικών μεταβλητών των ελεγκτών (φύλο, αρχαιότητα) με την ηθικότητα των πράξεών τους.

Η κάθε μεταβλητή από μόνη της θα μπορούσε να απομονωθεί ως ένας πίνακας 89x1, οπότε η ανάστροφη μήτρα θα έχει διαστάσεις 1x89. Για να συσχετιστούν λοιπόν οι τιμές

των πινάκων-μεταβλητών υποθέτουμε ότι στο δείγμα μας $\{y_i, \mathbf{x}_i\}$, μεγέθους n , η εξαρτημένη μεταβλητή λαμβάνει M διακριτές τιμές $y_i = m$, για $m=1, \dots, M$ άνευ κάποιας φυσικής ιεράρχησης (υπό την έννοια ότι η $y_i = m+1$ δεν είναι κατά κάποιο τρόπο καλύτερη από την $y_i = m$). Οι παρατηρούμενες τιμές $y_i = m$ προκύπτουν από μια **άδηλη μεταβλητή** (latent variable) y_{im}^* , για την οποία ισχύει η ακόλουθη οικονομετρική σχέση:

$$y_{im}^* = \mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_m + u_{im} \quad 1.$$

όπου

u_{im} : ο διαταρακτικός όρος όταν η εξαρτημένη μεταβλητή λαμβάνει την συγκεκριμένη τιμή $y_i = m$.

\mathbf{x}_i : ένα διάνυσμα-στήλης διαστάσεων $(K+1) \times 1$ των K ερμηνευτικών μεταβλητών πλέον του σταθερού όρου.

$\boldsymbol{\beta}_m$: ένα διάνυσμα-στήλης διαστάσεων $(K+1) \times 1$ των συντελεστών των K ερμηνευτικών μεταβλητών πλέον του σταθερού όρου. Αυτοί οι συντελεστές σχετίζονται με την συγκεκριμένη τιμή $y_i = m$.

Με βάση αυτό το οικονομετρικό μοντέλο θα αναζητήσουμε πιθανότητες υιοθέτησης συγκεκριμένης συμπεριφοράς από πλευράς ελεγκτών, αναλόγως των ποιοτικών χαρακτηριστικών τους, όπως είναι το φύλο και ο βαθμός του ελεγκτή στο ΣΟΕΛ.

Οι M διακριτές τιμές για την παρατηρούμενη μεταβλητή $y_i = m$ σχετίζονται με την αφανή μεταβλητή δια του ακόλουθου κριτηρίου:

$$y_i = m \text{ εαν } y_{im}^* = \max_{j=1, \dots, M} y_{ij}^* \quad 2.$$

Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι η εξαρτημένη μεταβλητή (η οποία μπορεί να είναι οι αποκρίσεις των ερωτωμένων σε ένα ερώτημα με τρεις προτεινόμενες απαντήσεις) περιλαμβάνει 3 διακριτές τιμές $y_i = m$, για $m=1, 2, 3$, οπότε οι παρατηρούμενες τιμές $y_i = m$ προκύπτουν ως εξής

$$y_i = 1 \text{ εαν } y_{i1}^* > y_{i2}^* \text{ και } y_{i1}^* > y_{i3}^* \quad 3.$$

$$y_i = 2 \quad \text{εαν } y_{i2}^* > y_{i1}^* \text{ και } y_{i2}^* > y_{i3}^* \quad 4.$$

$$y_i = 3 \quad \text{εαν } y_{i3}^* > y_{i1}^* \text{ και } y_{i3}^* > y_{i2}^* \quad 5.$$

όπου

$$y_{i1}^* = \mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_1 + u_{i1}$$

$$y_{i2}^* = \mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_2 + u_{i2}$$

$$y_{i3}^* = \mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_3 + u_{i3}$$

Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω κριτήρια η υπό συνθήκη πιθανότητα να παρατηρηθεί, για παράδειγμα η τιμή $y_i = 1$ έχει ως ακολούθως.

$$\Pr(y_i = 1 | \mathbf{x}_i) = \Pr(y_{i1}^* > y_{i2}^* \text{ και } y_{i1}^* > y_{i3}^* | \mathbf{x}_i) \quad 6.$$

Εάν λοιπόν ο διαταρακτικός όρος u_{im} ακολουθεί την *λογιστική κατανομή*^{*}, τότε έχουμε τις εξής πιθανότητες

$$\Pr(y_i = 1 | \mathbf{x}_i) = \frac{\exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_1)}{\exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_1) + \exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_2) + \exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_3)} \quad 7.$$

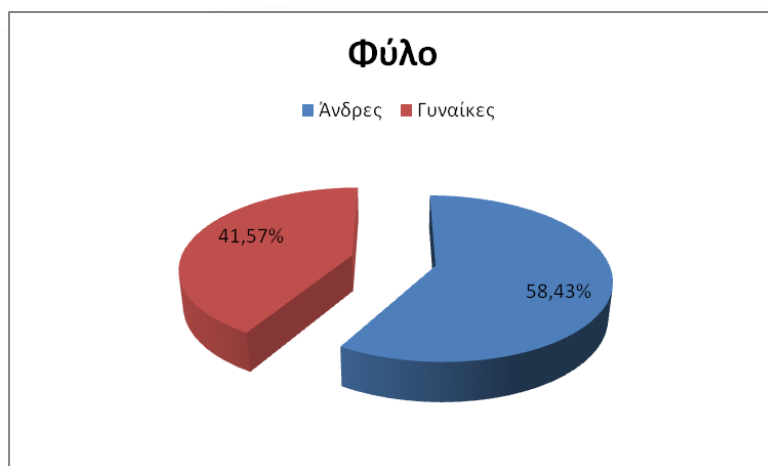
$$\Pr(y_i = 2 | \mathbf{x}_i) = \frac{\exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_2)}{\exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_1) + \exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_2) + \exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_3)} \quad 8.$$

$$\Pr(y_i = 3 | \mathbf{x}_i) = \frac{\exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_3)}{\exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_1) + \exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_2) + \exp(\mathbf{x}_i' \boldsymbol{\beta}_3)} \quad 9.$$

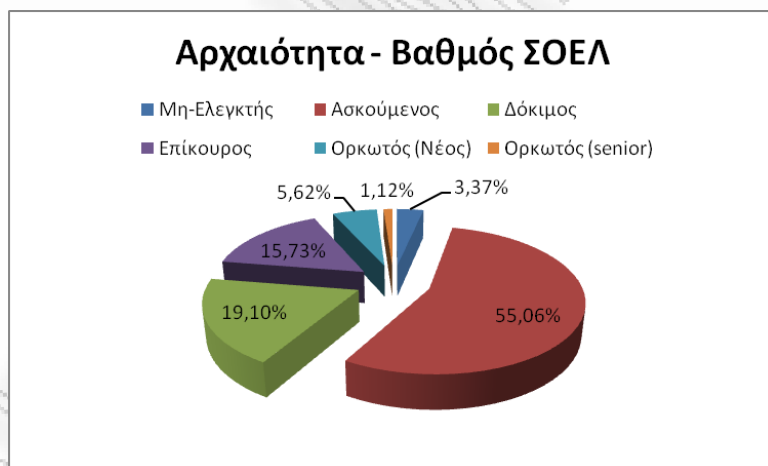
7.3 Ανάλυση των Αποτελεσμάτων

Συνολικά στην έρευνα απάντησαν 52 άνδρες (58,43%) και 37 γυναίκες (41,57%). Τα ποσοστά συμμετοχής των δύο φύλλων στο δείγμα είναι αντιπροσωπευτικά, δεδομένου ότι την ελεγκτική επαγγελματικά μπορούν να την ασκήσουν όλοι όσοι εγγράφονται στο Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών. Δεν υπάρχουν δηλαδή περιορισμοί με βάση το φύλλο, όπως π.χ. συμβαίνει με το επάγγελμα του κληρικού ή της αεροσυνοδού.

^{*} Η λογιστική παλινδρόμηση $f(y) = 1/(1+e^{-y})$ ή $Z(y) = e^y/(1+e^y)$ έχει εφαρμογή στις κοινωνικές επιστήμες, καθώς χρησιμεύει για να περιγραφεί η επίδραση διαφόρων παραγόντων σε ένα αποτέλεσμα, αποτυπώνοντας τους σε μια σιγμοειδή καμπύλη.

Η κατανομή των ελεγκτών ως προς το βαθμό τους στο ΣΟΕΛ έχει ως εξής: 3 νέοι ελεγκτές της ΑΒΓ (3,37%) δεν είχαν προλάβει να ολοκληρώσουν την εγγραφή τους στο Σώμα όταν απάντησαν στην έρευνα. Η μεγάλη πλειοψηφία αποτελείται από Ασκούμενους (49 άτομα – 55,06%) και όσο ψηλότερα βρίσκονταν στην ιεραρχία, απαντούσαν λιγότεροι: 17 Δόκιμοι, 14 Επίκουροι, 5 νέοι Ορκωτοί και μόνο ένας senior Ορκωτός.

Είναι εμφανής η έλλειψη κανονικότητας της ιεραρχίας, αυτή όμως η στατιστική ανωμαλία μπορεί εύκολα να εξηγηθεί. Κάθε χρόνο γίνονται εκατοντάδες προσλήψεις ασκούμενων στις ελεγκτικές εταιρείες της Ελλάδας, οι οποίες ακολουθούνται από αντίστοιχα μεγάλο αριθμό παραιτήσεων. Ενδεικτικό είναι ότι όλες οι εταιρείες έχουν μόνιμα αναρτημένες αγγελίες κενών θέσεων ασκούμενων στους δικτυακούς τους τόπους. Δεν είναι όλοι οι νέοι ελεγκτές προετοιμασμένοι, πολλοί δεν είναι καν ενήμεροι, για τις συνθήκες εργασίας που καλούνται να αντιμετωπίσουν μπαίνοντας στο επάγγελμα. Αφενός δεν υπάρχει σταθερός τόπος παροχής των ελεγκτικών υπηρεσιών. Οι πελάτες

είναι διασκορπισμένοι σε όλη την Ελλάδα και ο έλεγχος γίνεται στα εκάστοτε λογιστήριά τους. Αφετέρου, δεν τηρείται σταθερό ωράριο εργασίας. Κάθε τρίμηνο π.χ. που δημοσιεύουν οι εισηγμένες εταιρείες τις καταστάσεις τους, σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης (International Financial Information Standards –IFRS), οι ελεγκτές καλούνται να αποδίδουν εργασιακές ημέρες τουλάχιστον 12 ωρών, προκειμένου να ολοκληρώσουν τον έλεγχο πριν τη δημοσίευση. Από την άλλη μεριά οι ελεγκτικές εταιρείες μπορεί είναι να μην παρέχουν υπερωριακή αποζημίωση, αφού τυπικά μένουν ανοιχτές 9 πμ με 5 μμ.

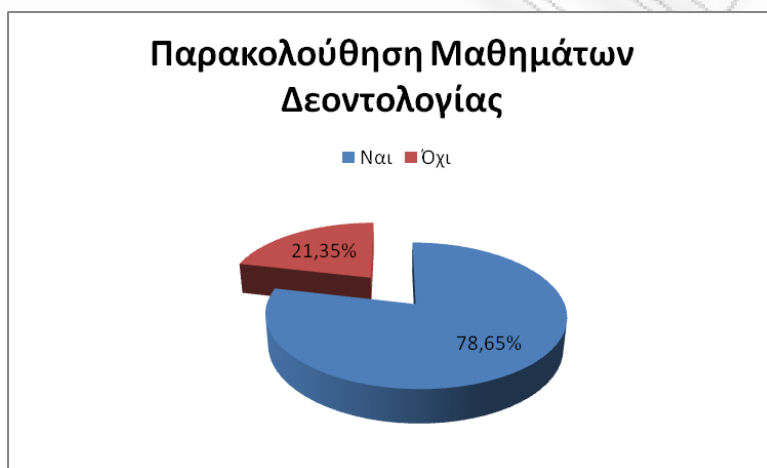
Τα παραπάνω ωστόσο δεν εξηγούν τα μειούμενα ποσοστά συμμετοχής για τις ανώτερες κλίμακες, όπου οι αποδοχές γίνονται προοδευτικά όλο και πιο δελεαστικές. Για να γίνει κάποιος Δόκιμος θα πρέπει να έχει προϋπηρεσία ελέγχου για τουλάχιστον δύο έτη σε πελάτες από όλο το φάσμα της ελληνικής αγοράς, από μικρές οικογενειακές βιοτεχνίες, μέχρι πολυεθνικές βιομηχανίες και τραπεζικούς κολοσσούς. Επίσης πρέπει να έχει εξεταστεί επιτυχώς στα πρώτα 10 μαθήματα του Μεταπτυχιακού στην «Εφαρμοσμένη Λογιστική & Ελεγκτική»* του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, σύμφωνα με το ΠΔ 226/1992 «Περί συστάσεως οργανώσεως και λειτουργίας του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών, καθώς, και περί των όρων εγγραφής σε Ειδικό Μητρώο και ασκήσεως του επαγγέλματος του Ορκωτού Ελεγκτή», όπως αυτό ισχύει. Με τις γνωριμίες που αποκτά ο ελεγκτής αυτό το διάστημα στους πελάτες του και με τις δεξιότητες που έχει αποκτήσει, είναι πολύ εύκολο πια να βρει κάποια άλλη πολύ πιο καλοπληρωμένη εργασία, ως στέλεχος λογιστηρίου ή ακόμα και ως μέλος της οικονομικής διοίκησης κάποιου πελάτη.

Όσοι βέβαια κωφεύουν στις σειρήνες της άμεσης εξαργύρωσης των ικανοτήτων τους από την αγορά και καταφέρνουν να γίνουν Ορκωτοί, μετά από 7 ή 8 χρόνια, μπορούν να απολαύσουν έναν πραγματικά γενναίο μισθό, bonus, ακόμα και εταιρικά μερίδια της ελεγκτικής. Αυτοί όμως είναι ελάχιστοι σε σχέση με το υπόλοιπο Σώμα Ελεγκτών Λογιστών. Ενώ κατά κανόνα ο έλεγχος πραγματοποιείται από ομάδες Ασκούμενων και Δόκιμων που εποπτεύονται από κάποιον manager Επίκουρο, τα πιστοποιητικά υπογράφονται από τους Ορκωτούς, που φέρουν και την τελική ευθύνη. Επομένως για κάθε πελάτη χρειάζονται αρκετοί Ασκούμενοι και Δόκιμοι, για έναν μόνο Ορκωτό. Το δείγμα λοιπόν είναι αντιπροσωπευτικό της δομής του επαγγέλματος, αφού από τους 26

* Περισσότερες πληροφορίες στη θέση <http://pg-finacc.econ.uoa.gr/>

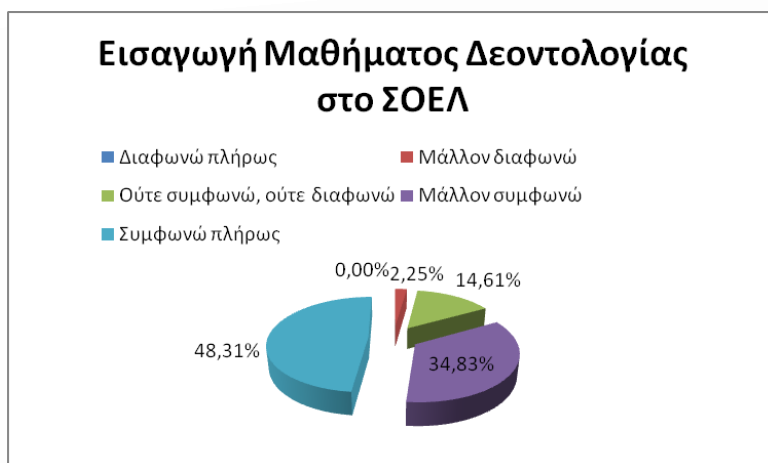
Partners (νέοι & senior Ορκωτοί) της ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ, απάντησαν οι 6 (ποσοστό ανταπόκρισης 23,26%).

Το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών (ΙΕΣΟΕΛ) και το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο δεν προσφέρουν μαθήματα δεοντολογίας, δηλαδή για να γίνει κάποιος Ορκωτός με το ισχύον σύστημα δεν είναι αναγκαστικό να έχει μελετήσει τη δεοντολογία που διέπει το επάγγελμα*. Εντούτοις, 70 ελεγκτές (78,65%) απάντησαν ότι μέσω της εταιρείας ή κατά τη διάρκεια των σπουδών τους ήλθαν σε επαφή με την επαγγελματική ηθική, ενώ αρνητικά απάντησαν μόνο 19 (21,35%).

Κανείς δεν ήταν τελείως αντίθετος στην εισαγωγή μαθήματος δεοντολογίας από το ΙΕΣΟΕΛ και αρνητικά σε αυτή την προοπτική απάντησαν μόνο 2 άτομα (2,25%), ενώ αδιάφοροι δήλωσαν 13 ελεγκτές (14,61%). Οι πλειοψηφία πάντως των ερωτώμενων έχει τη γνώμη ότι δεν είναι σωστό να γίνεται κάποιος Ορκωτός χωρίς να έχει σπουδάσει τη δεοντολογία, με 31 (34,83%) απαντήσεις μάλλον να συμφωνούν και 43 (48,31%) να συμφωνούν πλήρως.

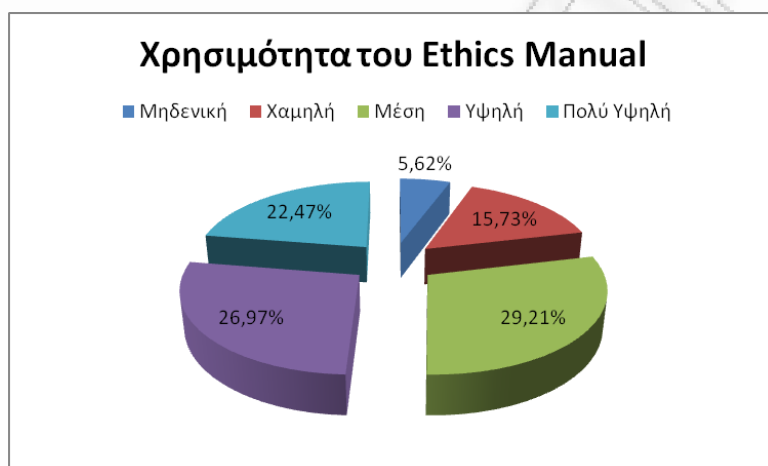
* Αντίθετα, το Audit Framework & Regulation Syllabus της Βρετανικής Association of Chartered Certified Accountants, που χορηγεί το διεθνές πιστοποιητικό Ορκωτών Ελεγκτών ACCA, περιλαμβάνει το γνωστικό πεδίο «Professional ethics and ACCA's Code of Ethics and Conduct».

Η International Federation of Accountants μέσω του οργάνου της International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA) εκδίδει τον Code of Ethics for Professional Accountants, το βασικό πρότυπο δεοντολογίας, το οποίο οφείλουν όλοι οι λογιστές ανά τον κόσμο να τηρούν. Είναι ανησυχητικό ότι 11 άτομα (12,36%) από το δείγμα δήλωσαν ότι αγνοούν την ύπαρξή του και 25 (28,09%) έχουν πολλές σημαντικές ελλείψεις. Αν ενώναμε τις δύο αυτές κατηγορίες, θα προέκυπτε ότι το 40,45% των ερωτώμενων κινδυνεύει από άγνοια να υποσκάψει το κύρος του επαγγέλματος, αφού δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τον κώδικα ως εργαλείο επίλυσης ηθικών διλημάτων. Τουλάχιστον εκείνοι που αγνοούν τον κώδικα δεν είναι οι περισσότεροι: 31 ελεγκτές (34,83%) θεωρούν ότι έχουν μέση γνώση, 20 (22,47%) δηλώνουν ότι τον γνωρίζουν αρκετά καλά και μόνο 2 (2,25%) πιστεύουν ότι τον κατέχουν σχεδόν τέλεια.

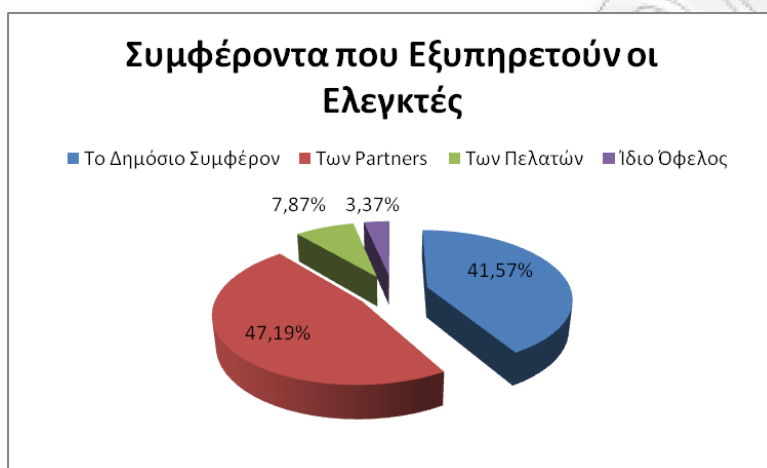
Οι ελεγκτικές εταιρείες προσαρμόζουν τον Κώδικα της IFAC, έτσι ώστε να αντικατοπτρίζει την εταιρική τους κουλτούρα και το τοπικό νομικό περιβάλλον. Η ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ έχει καταρτίσει γι' αυτό το σκοπό το Quality Control & Ethics Manual, του οποίου η εφαρμογή είναι τυπικά υποχρεωτική από όλους τους ελεγκτές της και αντίθετα με τον Κώδικα της IFAC, στο manual εξετάζονται ενδοεταιρικά. Με την 6^η ερώτηση λοιπόν προσπαθούμε να εκμαιεύσουμε αν πράγματι το manual εκπληρώνει το σκοπό του, αν δηλαδή το χρησιμοποιούν οι επαγγελματίες στην πράξη για επίλυση ηθικών διλημάτων.

Τα αποτελέσματα είναι και εδώ ανησυχητικά, αφού το 5,62% (5 απαντήσεις) δεν συμβουλεύεται ποτέ το manual, το 15,73% (14 απαντήσεις) το χρησιμοποιεί μάλλον σπάνια και το 29,21% (26 απαντήσεις) δεν εκφράστηκε ούτε θετικά, ούτε αρνητικά ως προς τη χρησιμότητά του. Προκύπτει δηλαδή ότι οι ελεγκτικές εταιρείες έχουν να κάνουν πολύ δουλειά για να πείσουν το 50,56% του δυναμικού τους για την αξία της επίσημης πολιτικής τους ως προς την ηθική. Οι άλλοι μισοί ερωτώμενοι μάλλον συμφωνούν (26,97% - 24 απαντήσεις) ή συμφωνούν πλήρως (22,47% - 20 απαντήσεις) με τη δήλωση ότι χρησιμοποιούν το manual συχνά και τους προσφέρει διέξοδο από δύσκολες καταστάσεις.

Ο πρωταρχικός σκοπός κάθε λογιστή πρέπει να είναι σύμφωνα με τη δεοντολογία η εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Εντούτοις για άλλη μια φορά η θεωρία απέχει από την πράξη. Ενώ το κοινό καλό της ευρύτερης κοινωνίας δήλωσαν ότι το υπηρετούν 31 άτομα (41,57%), ήταν περισσότεροι εκείνοι που εγωιστικά προτιμούν να μεριμνούν κυρίως για τα συμφέροντα της ελεγκτικής τους εταιρείας και των Partner της (42 άτομα –

47,19%). Οι άλλες δύο απαντήσεις δημιουργούσαν προφανείς συγκρούσεις συμφερόντων και απαντήθηκαν συγκριτικά από ελάχιστους. Έτσι μόνο 7 ελεγκτές (7,87%) δήλωσαν ότι διακινδυνεύουν την ανεξαρτησία τους, υπηρετώντας κατά κύριο λόγο τους πελάτες τους και ακόμα λιγότεροι επέδειξαν πλήρη περιφρόνηση προς τη δεοντολογία, δηλώνοντας ευθαρσώς ότι δουλεύουν προωθώντας τη δική τους ατζέντα (3 απαντήσεις – 3,37%).

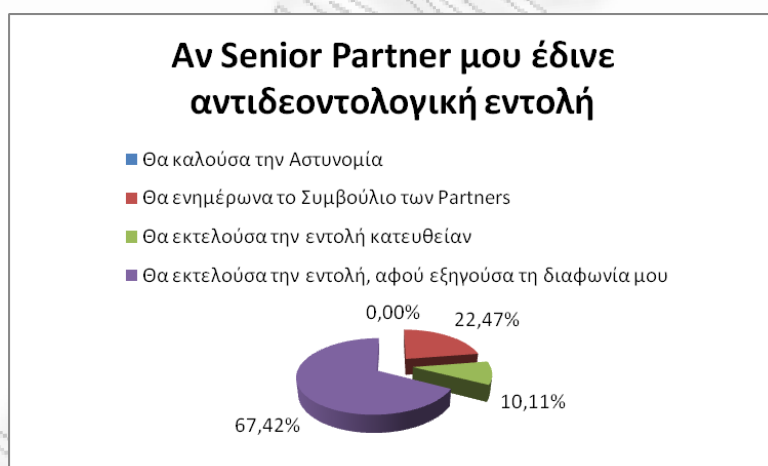

Η νοοτροπία αυτή είναι εμφανώς επικίνδυνη για την ακεραιότητα των ελεγκτών και έχουμε άλλο ένα δείγμα νοσηρότητας της ελληνικής αγοράς. Η προσήλωση στο δημόσιο συμφέρον επιτρέπει στο επάγγελμα να αυτορυθμίζεται με τον Κώδικα Δεοντολογίας, απομακρύνοντας έτσι τον έλεγχο του κράτους. Αν δεχτούμε ότι οι ελεγκτές ασκούν εμπορική δραστηριότητα και όχι λειτούργημα προς όφελος της κοινωνίας, δεν υπάρχει κανένας λόγος να τους εμπιστευτεί η πολιτεία την εξουσία της αυτορρύθμισης και άρα θα έπρεπε να υπαχθούν κανονικά στο εμπορικό δίκαιο. Πάλι διαπιστώνουμε λοιπόν ότι οι ελεγκτικές αντιμετωπίζουν ελαφρά το θέμα της δεοντολογίας, αφού δεν έχουν καταφέρει να εμφυσήσουν στους εργαζόμενους τους την αίσθηση ευθύνης απέναντι στον πραγματικό τους εργοδότη: την κοινωνία. Συνάγεται από τα παραπάνω ότι οι Ορκωτοί Partners των ελεγκτικών εταιρειών απολαμβάνουν το σεβασμό και την εμπιστοσύνη των υπαλλήλων τους, σε βαθμό που παραμερίζεται ακόμα και το δημόσιο καλό μπροστά στα συμφέροντά τους.

Είδαμε στο παράρτημα του τρίτου κεφαλαίου πώς το American Institute of Certified Accountants έχει αποτυπώσει σχηματικά τη διαδικασία επίλυσης ηθικών διλημμάτων, την οποία έχει ονομάσει Δέντρο Ηθικών Αποφάσεων. Σύμφωνα με αυτό, όταν ο λογιστής αντιμετωπίζει κάποια απειλή για την ακεραιότητά του, οφείλει να συζητήσει το

θέμα που τον απασχολεί με τον άμεσο προϊστάμενό του, διατηρώντας τον κατάλληλο επαγγελματικό σκεπτικισμό. Εφόσον η απάντηση που θα λάβει δεν τον ικανοποιεί, θα πρέπει να προωθήσει τη συζήτηση ιεραρχικά, μέχρι να φτάσει στο ανώτατο όργανο διοίκησης της εταιρείας του. Σε περίπτωση που και αυτή η απάντηση δημιουργεί προβλήματα επαγγελματικής ηθικής, οφείλει να παραιτηθεί και να σκεφτεί αν πρέπει να καταθέσει στοιχεία στις αρχές.

Οι επόμενες δύο ερωτήσεις συνθέτουν μαζί μια μικρή μελέτη περίπτωσης, για να διαπιστώσουμε αν η τυφλή υπακοή στους ανώτερους ιεραρχικά θα μπορούσε να οδηγήσει σε συγκρούσεις ρόλων, ακόμα και σε αξιόπρινες πράξεις. Κανείς δεν απάντησε ότι θα καλούσε την αστυνομία, αν ο SP του ζητούσε να εκδώσει καθαρό πιστοποιητικό για πελάτη με προβλήματα εντιμότητας. Κάτι τέτοιο θα ήταν βλαπτικό για το κύρος του επαγγέλματος και πιθανώς να προκαλούσε προβλήματα στον εταιρικό καταδότη, αν συνέχιζε να εργάζεται στην ίδια εταιρεία.

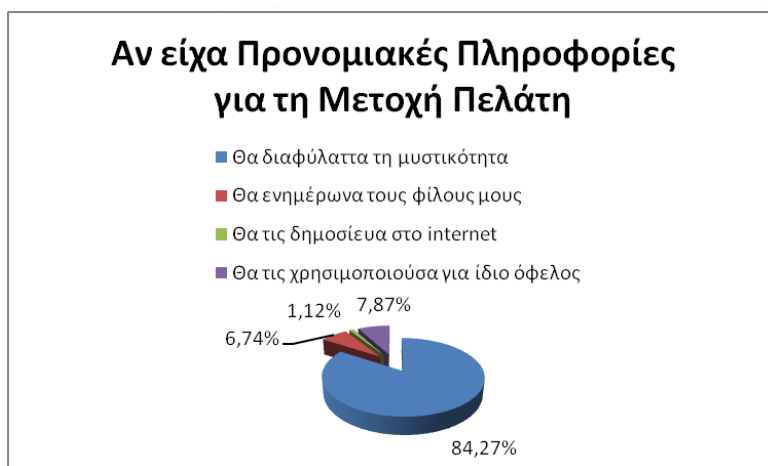
Εντούτοις, την ενδεδειγμένη λύση της παραπομπής του θέματος ιεραρχικά στο Συμβούλιο των Partners θα την ακολουθούσαν μόνο 20 άτομα (22,47%). Λιγότεροι ακόμα (9 άτομα – 10,11%) είναι εκείνοι που κοντόφθαλμα θα εκτελούσαν την αντιδεοντολογική εντολή, αδιαφορώντας για τις συνέπειες των πράξεων τους, αφού δε φέρουν άμεσα οι ίδιοι την ευθύνη. Όπως είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο με τη μελέτη περίπτωσης της WorldCom, η τυφλή εκτέλεση εντολών μακροπρόθεσμα δεν απενοχοποιεί τον επίορκο λογιστή. Η πλειονότητα των ελεγκτών (60 απαντήσεις – 67,42%) θα αρκούσαν μόνο να εξηγήσουν στον Senior Partner τη διαφωνία τους και τελικά ως υφιστάμενοι να υπακούσουν. Επαληθεύεται δηλαδή και μέσα από την πράξη

ότι οι ελεγκτές προσπαθούν κυρίως να ικανοποιήσουν τους Senior Partners των ελεγκτικών τους εταιρειών, δηλαδή τους εργοδότες τους, παρά το δημόσιο συμφέρον.

Ακόμα όμως και αν το Συμβούλιο των Partners τους καθοδηγούσε να παρανομήσουν, κανείς δε θα προκαλούσε προβλήματα στη δουλειά καλώντας την αστυνομία. Οι περισσότεροι (48 άτομα – 53,93%) θα προσποιούνταν ότι δεν έγινε τίποτα και θα αποποιούνταν κάθε ευθύνη, ζητώντας από το τμήμα προσωπικού να τους μεταφέρουν σε άλλους ελέγχους. Επίσης πολύ μεγάλο είναι και το ποσοστό όσων θα εκτελούσαν άκριτα την απόφαση των Partners (38 άτομα – 42,70%). Τελικά μόνο 3 άτομα (3,37%) θα επιδείκνυαν την αρετή και τη γενναιότητα να ακολουθήσουν τη δεοντολογία και αντιτιθέμενοι στην ανάρμοστη απόφαση του Συμβουλίου των Partners να θυσιάσουν την εργασία τους.

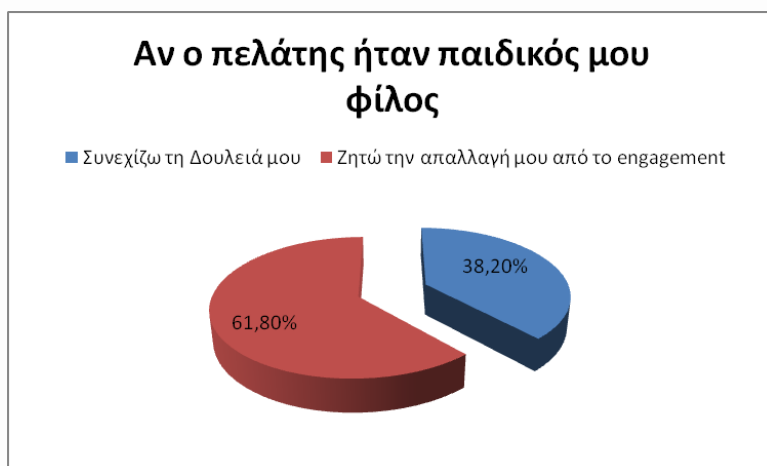
Μεγάλο μέρος της δουλειάς του ελεγκτή αποτελεί η επεξεργασία ευαίσθητων χρηματοοικονομικών δεδομένων των πελατών, οι οποίοι βασίζονται στην εχεμύθεια του για να του εμπιστευτούν αυτές τις πληροφορίες. Τη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ ελεγκτή και ελεγχόμενου θα την τιμούσε το μεγαλύτερο μέρος των ερωτώμενων (75 άτομα – 84,27%), 6 άτομα (6,74%) θα την παραβίαζαν προκειμένου να επωφεληθεί οικονομικά το στενό τους οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον, και μόνο ένας (1,12%) θα τις δημοσιοποιούσε τις εμπιστευτικές πληροφορίες στο internet.

Η πιο επονείδιστη τακτική θα ήταν βέβαια ο ελεγκτής του παραδείγματός μας να επωφεληθεί ο ίδιος από την προνομακή πληροφορία, επιδιόμενος στο κακούργημα της χειραγώγησης της αγοράς. Σε αυτή την περίπτωση, εκτός του ότι επενδύει ανήθικα, αφού οι υπόλοιποι επενδυτές δεν έχουν πρόσβαση στις εμπιστευτικές πληροφορίες, υποσκάπτει και την ανεξαρτησία του από τον πελάτη. Ο επαγγελματίας ελεγκτής δεν μπορεί να έχει κανένα όφελος πέρα από τη νόμιμη αμοιβή του από τους πελάτες του, για να έχει αξιοπιστία η γνώμη που εκφράζει στα πιστοποιητικά που εκδίδει. Ο ρόλος του ιδιοκτήτη είναι απλά ασυμβίβαστος με αυτόν του ελεγκτή. Όσο μικρό και αν είναι το ποσοστό όσων βάζουν το ίδιο συμφέρον πάνω από αυτό του πελάτη, της ελεγκτικής και της αγοράς (7 απαντήσεις – 7,87%), παραμένει ιδιαίτερα ανησυχητικό.

Δεν αρκεί ο ελεγκτής να είναι τίμιος, θα πρέπει επίσης και να φαίνεται τίμιος. Αυτή είναι η έννοια της φαινομενικής ανεξαρτησίας, όπως είδαμε στο τέλος του τέταρτου κεφαλαίου, η ελευθερία δηλαδή του επαγγελματία λογιστή από συγκρουόμενα συμφέροντα, που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν αμφιβολίες για την ουσιαστική του ανεξαρτησία. Η συγγενική σχέση με τον πελάτη θα αποτελούσε ξεκάθαρη απειλή για την ουσιαστική ανεξαρτησία του ελεγκτή, αφού θα τον εξέθετε σε πιέσεις να εκδώσει ευνοϊκά αποτελέσματα από τον έλεγχο του συγγενή του. Αντίστοιχη είναι και η περίπτωση της πολύχρονης φιλικής σχέσης, αφού θα μπορούσε να εκθέσει τον ελεγκτή σε όμοια συγκρουόμενα συμφέροντα. Κάποιος τρίτος που θα γνώριζε αυτές τις σχέσεις θα συμπεραίνε ότι έχει καμφθεί η φαινομενική τουλάχιστον ανεξαρτησία του ελεγκτή. Από το δείγμα μας το 38,20% (34 απαντήσεις) θα αδιαφορούσε για τη φαινομενική του

ανεξαρτησία, ενώ οι περισσότεροι (61,80% - 55 απαντήσεις) θα ζητούσαν την απαλλαγή τους από τον έλεγχο που θα τους δημιουργούσε συγκρουόμενα συμφέροντα.

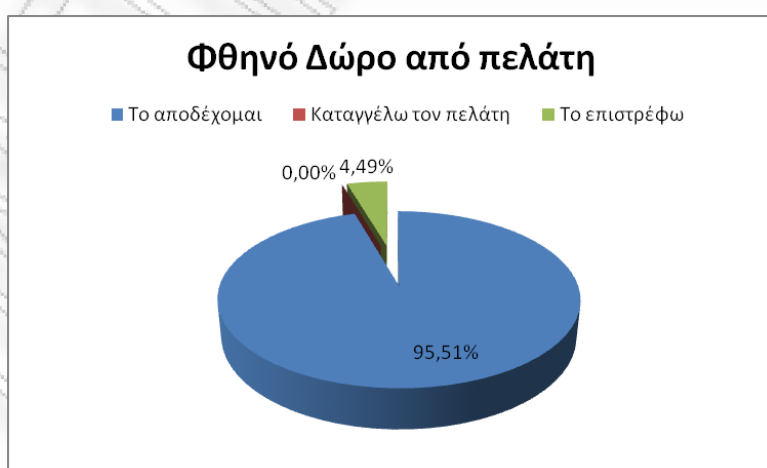

Με την ερώτηση σχετικά με την αποδοχή ή όχι της πολυτελούς φιλοξενίας από τον πελάτη εξετάζεται επίσης αν οι ελεγκτές θεωρούν σημαντική την προάσπιση της φαινομενικής τους ανεξαρτησίας. Ακόμα κι αν διεκπεραιώσουν τον έλεγχο τίμια, το ακριβό δώρο του πελάτη μόνο ως χρηματισμός θα μπορούσε να εκληφθεί από οποιονδήποτε τρίτο και αυτό θα έκανε ζημιά στην υπόληψη του επαγγέλματος. Ακόμα χειρότερα, τον επόμενο χρόνο ο συγκεκριμένος ελεγκτής θα είχε κίνητρο να ικανοποιήσει τον πελάτη με τα αποτελέσματα του ελέγχου, ώστε να ξαναπάρει κάποιο αντίστοιχο «δώρο». Για άλλη μια φορά, ορθώς, κανείς δεν επέλεξε τη λύση της αστυνομίας, αφού κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε περιττές αψιμαχίες με τους πελάτες και καμιά επιχείρηση, ακόμα κι αν πρωταρχικά υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, δε θα ήθελε να έχει νομικά προβλήματα με τους πελάτες της.

Ευτυχώς είναι οι λιγότεροι (5 άτομα – 5,62%) εκείνοι που θα αποδέχονταν χωρίς δεύτερη σκέψη το δώρο, αδιαφορώντας για τη δημόσια εικόνα τους και τις μελλοντικές απειλές στην ακεραιότητά τους. Δεν είναι λίγοι όμως εκείνοι (26 άτομα – 29,21%) που θα δέχονταν να υποσκάψουν την ανεξαρτησία τους στην υποθετική περίπτωση που θα συμφωνούσε με αυτό κάποιος Senior Partner. Προκύπτει συνέχεια μέχρι τώρα η παντοδυναμία των προϊσταμένων των ελεγκτικών εταιρειών, που μια κουβέντα τους μόνο αρκεί για να εμπλακούν άκριτα οι υφιστάμενοί τους σε ανήθικες πρακτικές. Ωστόσο, οι περισσότεροι (58 άτομα – 65,17%) θα δρούσαν σύμφωνα με τη δεοντολογία, αρνούμενοι ευγενικά το δώρο, αποφεύγοντας έτσι να δημιουργήσουν περιττές εντάσεις, αλλά και να δεσμευτούν με αντικρουόμενα συμφέροντα.

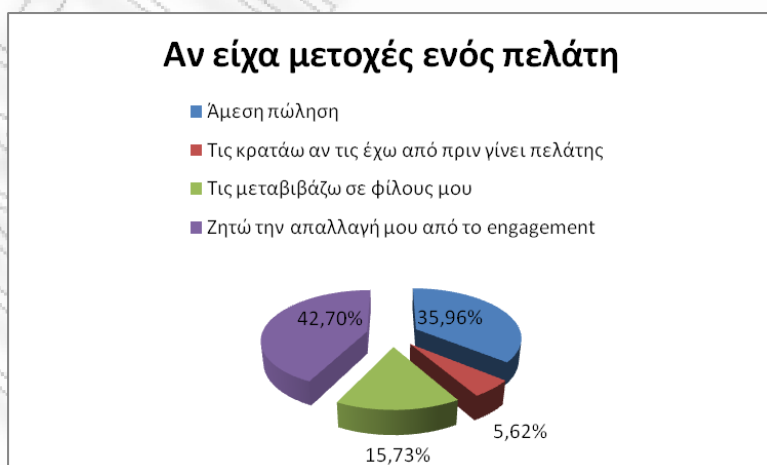
Η ΑΒΓ πρόσφατα εκσυγχρόνισε την εταιρική της ταυτότητα και άλλαξε το εμπορικό της σήμα. Μια από τις προωθητικές ενέργειες του τμήματος marketing ήταν η κυκλοφορία μικρών πουγκιών, με στυλό, επαγγελματικές κάρτες, αυτοκόλλητα σημειώματα και άλλα είδη μικρής αξίας, που έφεραν όλα το καινούριο brand της εταιρείας. Τα πουγκιά αυτά έγιναν πολύ δημοφιλή στους ελεγκτές και έτσι 85 άτομα (95,51%) θα έστελναν ένα τέτοιο πουγκί στον πελάτη τους. Φαίνεται άλλωστε να είναι συνήθης πρακτική των ελεγκτών να προωθούν διαφημιστικά δώρα στους πελάτες τους, τα οποία φέρουν το λογότυπο της ελεγκτικής εταιρείας. Στα λογιστήρια των μεγάλων πελατών της ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ π.χ. συχνά βρίσκουμε αντίτυπα των βιβλίων που συνέγραψαν στελέχη της εταιρείας για τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης.

Βλέπουμε λοιπόν ότι γενικά τα διαφημιστικά δώρα δεν θεωρούνται απειλή για την ανεξαρτησία, όπως συμβαίνει με το ακριβό ταξίδι της προηγούμενης ερώτησης. Αντίστοιχα, κανείς δεν πιστεύει ότι αξίζει να καταγγείλει τον πελάτη που θα του χάριζε

μια διαφημιστική σακούλα. Υπήρχε όμως ένα μικρό ποσοστό (4 άτομα – 4,49%) που θα επέστρεφε το δώρο, ανησυχώντας, ενδεχομένως υπέρμετρα, για τη φαινομενική τους ανεξαρτησία.

Στο ενδοεταιρικό δίκτυο της ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ βρίσκεται αναρτημένη λίστα με τους πελάτες της εταιρείας στην Ελλάδα, την οποία όλοι οι ελεγκτές της πρέπει να γνωρίζουν, για να αποφεύγουν τη δημιουργία συμφερόντων από τους πελάτες τους. Την επίσημη πολιτική της εταιρείας, που επιτάσσει την άμεση πώληση των μετοχών του πελάτη, θα την ακολουθούσαν μόνο 32 άτομα (35,96%). Όλοι οι άλλοι θα έβρισκαν έναν πλάγιο τρόπο να απενοχοποιήσουν στη συνείδησή τους το συγκρουόμενά τους συμφέροντα. Οι λιγότεροι (5 άτομα – 5,62%) θα κατέφευγαν στη σαθρή δικαιολογία ότι κατείχαν τις μετοχές από πριν και δε θα της πωλούσαν ούτε και τώρα που απειλείται η ανεξαρτησία τους. 14 ελεγκτές (15,73%) θα ακολουθούσαν επιφανειακά το γράμμα του νόμου, μεταβιβάζοντας τις μετοχές στο οικογενειακό ή στενό φιλικό τους περίγυρο, εξακολουθώντας έτσι να επωφελούνται από αυτές. Οι περισσότεροι (38 άτομα – 42,70%) θα προσποιούνταν ότι δεν γνώριζαν τίποτα αν δεν έλεγχαν οι ίδιοι τον πελάτη, διαφορετικά θα ζητούσαν την απαλλαγή τους από το engagement. Κάτι τέτοιο όμως αποτελεί επίσης εσκεμμένη παρερμηνεία της απαγόρευσης, η οποία αναφέρεται στο σύνολο των ελεγκτών της εταιρείας και όχι μόνο σε κάποιους. Θα ήταν καταστροφική δημοσιότητα για την εικόνα της ελεγκτικής αν μαθευόταν ότι κάποιοι υπάλληλοί της κατείχαν μετοχές πελατών της, έστω κι αν δεν τους έλεγχαν αυτοί.

Ο Κώδικας Ηθικής για Επαγγελματίες Λογιστές του IFAC διευκρινίζει ότι (§290.105): «Κατά την αξιολόγηση κάθε απειλής προς την ανεξαρτησία, είναι σημαντικό να ληφθεί

υπόψη ο βαθμός ελέγχου ή επιρροής που μπορεί να ασκηθεί στο μεσάζων, το χρηματοοικονομικό συμφέρον ή την επενδυτική στρατηγική». Εναπόκειται δηλαδή στην επαγγελματική κρίση των ελεγκτών να αποφασίσουν πόσο σημαντική είναι η απειλή προς την ανεξαρτησία τους, βασιζόμενοι στο βαθμό ελέγχου που έχουν πάνω στο χρηματοοικονομικό συμφέρον.

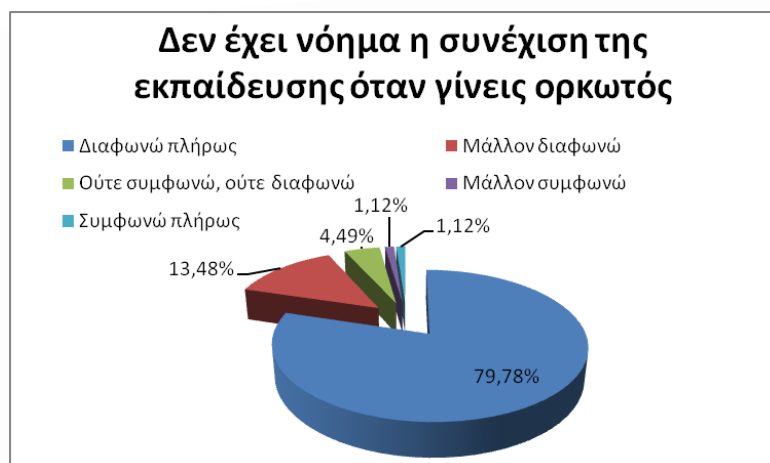
Οι ελεγκτές του δείγματός μας εμφανίζονται μοιρασμένοι σχετικά με το αν πρέπει να κρατήσουν ένα χρηματοοικονομικό προϊόν που δεν ελέγχουν απόλυτα: 37 άτομα (41,57%) θεωρούν ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να ορίσουν ποιες μετοχές διαμορφώνουν το αμοιβαίο κεφάλαιο, για να απαλλαγούν από εκείνες των πελατών τους και άρα η απειλή στην ανεξαρτησία τους δεν είναι σημαντική. Περίπου άλλοι τόσοι (36 απαντήσεις – 40,45%) δε θα ήθελαν να έχουν καμία σχέση με συγκρουόμενα συμφέροντα, ανεξάρτητα από το βαθμό που μπορούν να τα επηρεάσουν και θα πωλούσαν άμεσα το αμοιβαίο κεφάλαιο στην ανοιχτή αγορά. Τέλος, υπάρχουν και κάποιοι, ευτυχώς οι λιγότεροι (16 απαντήσεις – 17,98%) που αδιαφορώντας για τη δεοντολογία, θα προσπαθούσαν να συνεχίσουν να καρπώνονται τα κέρδη του αμοιβαίου κεφαλαίου, μεταβιβάζοντάς το σε κάποιο μέλος της οικογένειάς τους.

Η ερώτηση για την αντίδραση των ελεγκτών αν μάθαιναν ότι συνάδελφός τους καπνίζει χασις έχει να κάνει με την υποχρέωση αποχής του επαγγελματία λογιστή από επαίσχυντες ή παράνομες πράξεις, που μπορούν να δυσφημίσουν το επάγγελμα. Ο λογιστής οφείλει να επιδεικνύει επαγγελματική συμπεριφορά σε όλες τις δραστηριότητές του, αποφεύγοντας τις παράνομες πράξεις ακόμα και στην ιδιωτική του ζωή. Σύμφωνα με τη δεοντολογία όμως φαίνεται να σκέφτεται μόνο το 13,48% (12 απαντήσεις). Για άλλη μια φορά κανείς δε θα καλούσε την αστυνομία, αφού αυτό πέρα από τα

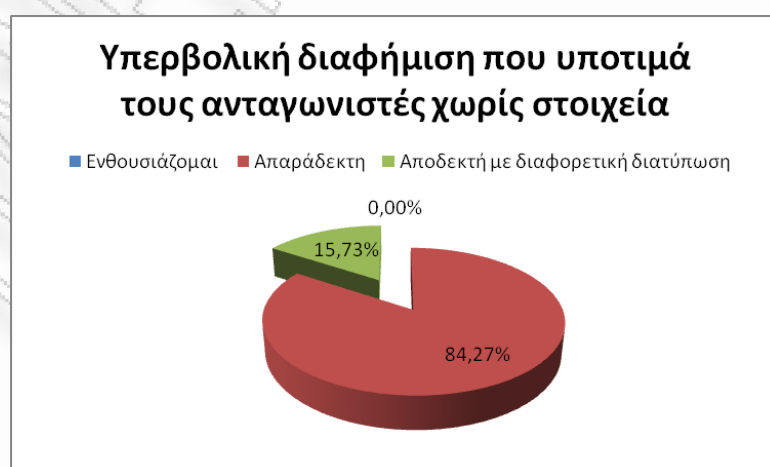
προβλήματα που θα δημιουργούνταν στην εικόνα της ελεγκτικής, θα κατέστρεφε και τη συναδελφική εμπιστοσύνη προς το πρόσωπο του καταδότη. Οι περισσότεροι ελεγκτές (41 απαντήσεις – 46,07%) θα σκέφτονταν την υγεία του συναδέλφου τους και ελάχιστα λιγότεροι (36 απαντήσεις – 40,45%) θα αντιμετώπιζαν το θέμα φιλελεύθερα, εφόσον δεν επηρεάζει τη δουλειά.

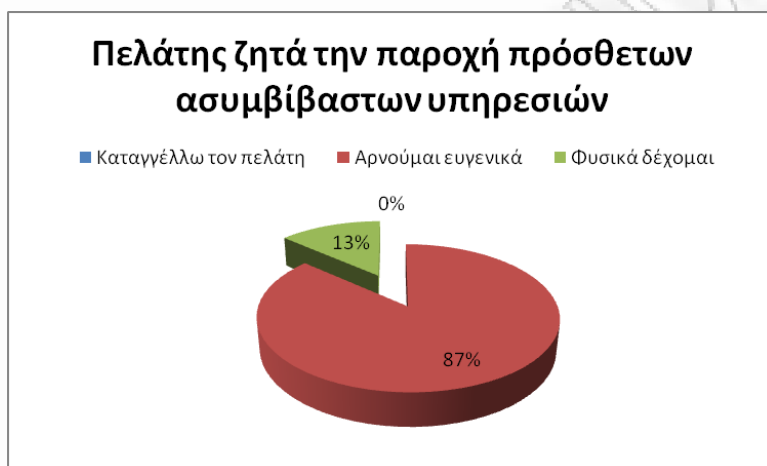
Όπως είδαμε στο τέταρτο κεφάλαιο, μία από τις «5 Αρχές της Επαγγελματικής Ηθικής», σύμφωνα τον κώδικα της IFAC, είναι και η επαγγελματική επιδεξιότητα, την οποία έχει διαρκές καθήκον να διατηρεί ο επαγγελματίας λογιστής. Για να το επιτύχει αυτό πρέπει να μελετά και να κατανοεί διαρκώς κάθε νέα τεχνική, επαγγελματική και νομοθετική εξέλιξη. Η θεωρητική κατάρτιση στη λογιστική πριν από μια δεκαετία σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να πούμε ότι αρκεί για να αντιμετωπίσει ο Ορκωτός τη σύγχρονη, ρευστή επιχειρηματική πραγματικότητα. Αυτή είναι και η άποψη της πλειονότητας των ελεγκτών, αφού το 79,78% (71 απαντήσεις) διαφωνούν πλήρως με τη διακοπή της δια βίου εκπαίδευσης για τους ορκωτούς και το 13,48% (12 απαντήσεις) μάλλον διαφωνεί. Αντίθετα, συντάσσεται πλήρως ή μάλλον συντάσσονται με την άποψη ότι η συνέχιση της εκπαίδευσης είναι περιττή για τους ορκωτούς μόνο 2 άτομα (1,12% + 1,12% αντίστοιχα). Τέλος λίγοι είναι και εκείνοι (4 ελεγκτές - 4,49%), που δεν έχουν ξεκάθαρη άποψη για το θέμα.

Ο Κώδικας της IFAC περιγράφοντας την επαγγελματική συμπεριφορά κάνει ειδική αναφορά στις διαφημίσεις των ελεγκτικών υπηρεσιών. Δε θα πρέπει να προβάλλονται υπερβολικοί ισχυρισμοί σχετικά με τις δεξιότητες που κατέχουν οι ελεγκτές και δε θα πρέπει να προβαίνουν σε υποτιμητικές αναφορές για τη δουλειά των ανταγωνιστών. Η διαφήμιση της 18^{ης} ερώτησης πάσχει και από τα δύο αυτά ελαττώματα, οπότε δε βρέθηκε κανείς που να τον ενθουσιάζει. Η πλειονότητα (75 απαντήσεις – 84,27%) τη βρίσκει απαράδεκτη και μόνο 14 ελεγκτές (15,73%) θα το αποδέχονταν αν άλλαζε το λεκτικό του μέρους. Με αυτή την ερώτηση θέλουμε να δείξουμε ότι η επαγγελματική δεοντολογία των λογιστών δε δεσμεύει μόνο όσους παρέχουν ελεγκτικές υπηρεσίες, αλλά το σύνολο των εργαζομένων σε μια ελεγκτική εταιρεία, ακόμα και τα στελέχη του marketing. Καλό θα ήταν επομένως να εποπτεύει κάποιος SP την εταιρική εικόνα που προβάλλει προς τα έξω το marketing και τα στελέχη του να εκπαιδεύονται όπως και οι ελεγκτές στην επαγγελματική δεοντολογία.

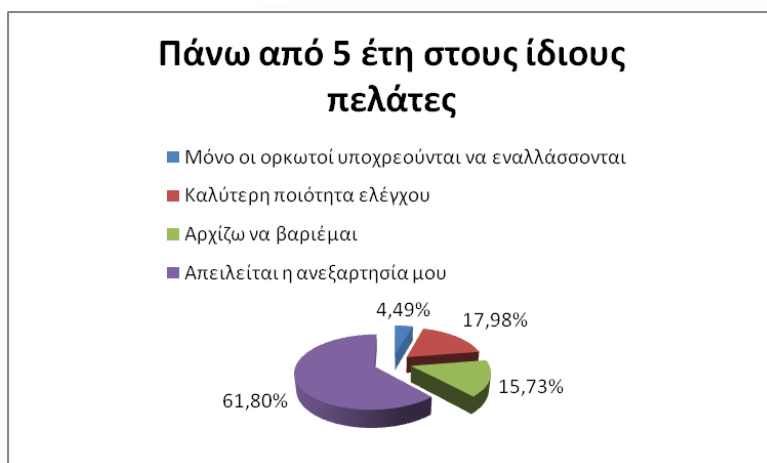

Έχει ενδιαφέρον ότι οι ελεγκτές του δείγματός μας εμφανίζονται συντηρητικοί, συγκρατημένοι και επιφυλακτικοί στις αντιδράσεις τους, όταν αντιμετωπίζουν ηθικά διλήμματα. Σε καμία ερώτηση δεν υπέδειξαν π.χ. ότι θα καλούσαν την αστυνομία ή ότι θα κατήγγειλαν δημόσια τους πελάτες τους. Ομοίως, κανείς δε θα κατήγγειλε τον πελάτη που ζητά να καταρτίσουν τις οικονομικές του καταστάσεις τα ίδια άτομα που τις ελέγχουν.

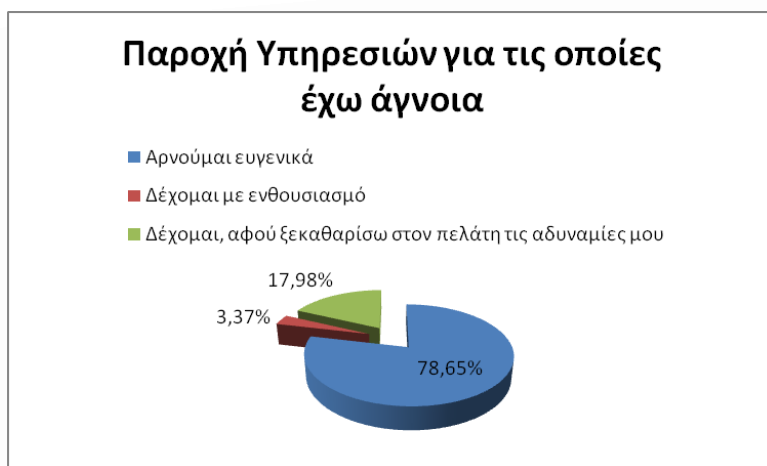
Όπως είδαμε στο τέταρτο κεφάλαιο ο κώδικας της IFAC χαρακτηρίζει αυτήν την κατάσταση ως απειλή από αυτό-ανασκόπηση (self-review). Οι περισσότεροι ελεγκτές (77 απαντήσεις – 86,52%) αναγνώρισαν την απειλή προς την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία τους, που θα εγκυμονούσε μια τέτοια ενέργεια και έτσι θα προτιμούσαν να αρνηθούν ευγενικά. Δεν είναι όμως και τελείως αδιάφορο το ποσοστό (12 απαντήσεις – 13,48%) εκείνων που βρίσκουν φυσική την παροχή τέτοιου είδους επιπρόσθετων υπηρεσιών σε ελεγχόμενους «καλούς» πελάτες.

Τυπικά υποχρέωση εναλλαγής κάθε 5 χρόνια έχουν μόνο οι ορκωτοί ελεγκτές, δηλαδή απαγορεύεται ο ίδιος ορκωτός να υπογράψει για 6 χρόνια τις καταστάσεις ενός πελάτη. Οι ελεγκτικές εταιρείες βέβαια δε θέλουν μετά την πενταετία να χάσουν τους μεγάλους τους πελάτες, οπότε καταφεύγουν στο τέχνασμα της εναλλαγής των ορκωτών της ίδιας εταιρείας. Για τις κατώτερες βαθμίδες όμως δεν υπάρχει ξεκάθαρη πολιτική εναλλαγής, παρά το γεγονός ότι ο κώδικας της IFAC ισχύει για όλους όσους ασχολούνται επαγγελματικά με τη λογιστική. Παρατηρείται λοιπόν το φαινόμενο να εναλλάσσονται οι ορκωτοί και οι κατώτεροι ελεγκτές να «ειδικεύονται» σε συγκεκριμένους πελάτες.

Συγκριτικά ελάχιστοι είναι εκείνοι (4 απαντήσεις – 4,49%) που θα αδιαφορούσαν για αυτό που, όπως είδαμε στο τέταρτο κεφάλαιο, ο κώδικας της IFAC ονομάζει «απειλή λόγω οικειότητας» και εμμένοντας στο γράμμα του νόμου θα συνήγαγαν ότι δεν τους αφορά η εναλλαγή αφού δεν είναι ακόμα ορκωτοί. 16 ελεγκτές (17,98%) θεωρούν μάλιστα ότι κερδίζουν σε εμπειρία παραμένοντας στους ίδιους πελάτες και έτσι κάνουν πιο αποτελεσματικό έλεγχο. Άλλοι 14 ελεγκτές (15,73%) θα ζητούσαν να απομακρυνθούν από τους πελάτες με τους οποίους μοιραία ανέπτυξαν οικειότητα, για το λάθος λόγο όμως: επειδή αρχίζουν να βαριούνται. Οι περισσότεροι (55 ελεγκτές – 61,80%) θα αναγνώριζαν την απειλή προς την ανεξαρτησία τους και λόγω αυτής θα ζητούσαν να ασχοληθούν με νέους πελάτες.

Με την τελευταία ερώτηση, όπου παλιός πελάτης ζητά πρόσθετες υπηρεσίες τις οποίες δεν έχει την ικανότητα να προσφέρει ο ελεγκτής, ενδιαφερόμαστε να μάθουμε πόσο σημαντική θεωρείται η Δέουσα Επιμέλεια (Due Care). Μόνο 3 ελεγκτές (3,37%) θα δέχονταν με ενθουσιασμό να προσφέρουν υπηρεσίες για τις οποίες έχουν άγνοια. Επίσης 16 ελεγκτές (17,98%) θα δέχονταν να αναλάβουν αυτή τη μυστηριώδη υπηρεσία της επιθεώρησης ενός συστήματος ποιότητας, αφού πρώτα θα είχαν ξεκαθαρίσει στον πελάτη τις ελλείψεις τους. Η πρακτική αυτή είναι σαφώς προτιμητέα από την προηγούμενη, αφού ο πελάτης θα αποφασίσει αν χρειάζεται τον άπειρο ελεγκτή, εξακολουθεί όμως να είναι αντιδεοντολογική, μιας και τίποτα δε διασφαλίζει την υψηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Οι περισσότεροι (70 απαντήσεις – 78,65%) θα διαπίστωναν την ακαταλληλότητά τους για τη συγκεκριμένη θέση και θα την αρνούσαν.

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, μετά την παρουσίαση των αποτελεσμάτων ανά ερώτηση, εξετάζεται κατά πόσον οι *δημογραφικές μεταβλητές* επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ελεγκτών στην εταιρία ΑΒΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ. Για παράδειγμα, με τη βοήθεια της τυποποιημένης λογιστικής παλινδρόμησης του στατιστικού πακέτου SPSS ελέγχεται κατά πόσον το φύλο ενός ελεγκτή (ερώτηση 1) επηρεάζει την συμπεριφορά του αναφορικά με τα συμφέροντα της ομάδας ενδιαφερομένων που πρωταρχικά εξυπηρετεί κατά την άσκηση του επαγγέλματος του (ερώτηση 7).

Ερ. VII	B	Std. Error	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% Confidence Interval for Exp(B)	
							Lower Bound	Upper Bound
1	Intercept	-,182	,350	,272	1	,602		
	[SEX=1]	,534	,460	1,344	1	,246	1,705	,692 4,204
	[SEX=2]	0 ^a	,	,	0	,	,	,
2	Intercept	-1,792	,624	8,255	1	,004		
	[SEX=1]	,234	,832	,079	1	,779	1,263	,248 6,446
	[SEX=2]	0 ^a	,	,	0	,	,	,
3	Intercept	-2,890	1,027	7,915	1	,005		
	[SEX=1]	,639	1,268	,254	1	,614	1,895	,158 22,751
	[SEX=2]	0 ^a	,	,	0	,	,	,

a. This parameter is set to zero because it is redundant.

Από τα στοιχεία της δεύτερης στήλης του παραπάνω πίνακα έχουμε τα ακόλουθα.

$$\mathbf{x}'\boldsymbol{\beta}_1 = -0,182 + 0,534x_{i1}$$

$$\mathbf{x}'\boldsymbol{\beta}_2 = -1,792 + 0,234x_{i2}$$

$$\mathbf{x}'\boldsymbol{\beta}_3 = -2,890 + 0,639x_{i3}$$

Όπου x_{im} , αντιπροσωπεύει την ψευδομεταβλητή για το φύλο, που είχαμε ονομάσει gender. Έτσι, για όλους τους άντρες αντικαθιστούμε στους παραπάνω πολλαπλασιασμούς μητρών την τιμή $x_i = 1$ και έχουμε:

$$\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_1 = -0,182 + 0,534 = 0,352$$

$$\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_2 = -1,792 + 0,234 = -1,558$$

$$\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_3 = -2,89 + 0,639 = -2,251$$

Και ως εκ τούτου

$$\begin{aligned} \Pr(y_i = 1 | x_i = 1) &= \frac{\exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_1)}{1 + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_1) + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_2) + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_3)} = \\ &= \frac{\exp(0,352)}{1 + \exp(0,352) + \exp(-1,558) + \exp(-2,251)} = 0,5194 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Pr(y_i = 2 | x_i = 1) &= \frac{\exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_2)}{1 + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_1) + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_2) + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_3)} = \\ &= \frac{\exp(-1,558)}{1 + \exp(0,352) + \exp(-1,558) + \exp(-2,251)} = 0,0769 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \Pr(y_i = 4 | x_i = 1) &= \frac{1}{1 + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_1) + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_2) + \exp(\mathbf{x}'_i\boldsymbol{\beta}_3)} = \\ &= \frac{1}{1 + \exp(0,352) + \exp(-1,558) + \exp(-2,251)} = 0,3653 \end{aligned}$$

Με βάση λοιπόν τα προηγούμενα βρίσκουμε τις ακόλουθες πιθανότητες

Εξαρτημένη Μεταβλητή: Ερώτηση 7, Ερμηνευτική Μεταβλητή: Ερώτηση 1

Πιθανότητα	Γυναίκα	Άνδρας
Pr(y=1)	0,4055	0,5194
Pr(y=2)	0,0811	0,0769
Pr(y=3)	0,0270	0,0385
Pr(y=4)	0,4864	0,3653

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε τα εξής. Ανεξάρτητα από το φύλο τους οι ελεγκτές στη συντριπτική τους πλειονότητα δηλώνουν ότι εξυπηρετούν είτε το συμφέρον της εταιρείας τους, είτε το δημόσιο συμφέρον. Δεύτερον, είναι πιθανότερο μια ελέγκτρια (48,64%) κατά την άσκηση του επαγγέλματος της να πιστεύει ότι εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον της ευρύτερης κοινωνίας σε σχέση με κάποιο άνδρα (36,53%).

Κατόπιν, στο παραπάνω υπόδειγμα εισάγουμε άλλη μια ερμηνευτική μεταβλητή, η οποία αναφέρεται στον βαθμό του ελεγκτή στο ΣΟΕΛ (ερώτηση 2). Στους πίνακες της επόμενης σελίδας, που σχηματίστηκαν υπολογίζοντας πιθανότητες όπως και προηγουμένως, παρουσιάζουμε τις διαφοροποιήσεις ως προς τους κοινωνικούς εταίρους που πρωταρχικά ενδιαφέρονται να ικανοποιήσουν οι ελεγκτές, ανάλογα με το φύλο τους και τον βαθμό τους στο ΣΟΕΛ.

Εξαρτημένη Μεταβλητή: Ερώτηση 7 (1), Ερμηνευτικές Μεταβλητές: Ερώτηση 1, Ερώτηση 2

ΒΑΘΜΟΣ ΣΤΟ ΣΟΕΛ	ΦΥΛΟ	
	Γυναίκα	Άνδρας
Μη Εγγεγραμμένος	0,6191	0,6905
Ασκούμενος	0,4236	0,5355
Δόκιμος	0,4646	0,5648
Επίκουρος	0,3084	0,4221
Ορκωτός (Νέος)	0,3270	0,4487
Ορκωτός (Senior)		0,000

Εξαρτημένη Μεταβλητή: Ερώτηση 7 (4), Ερμηνευτικές Μεταβλητές: Ερώτηση 1, Ερώτηση 2

ΒΑΘΜΟΣ ΣΤΟ ΣΟΕΛ	ΦΥΛΟ	
	Γυναίκα	Άνδρας
Μη Εγγεγραμμένος	0,000	0,000
Ασκούμενος	0,4774	0,3604
Δόκιμος	0,3575	0,2595
Επίκουρος	0,6200	0,5066
Ορκωτός (Νέος)	0,6730	0,5513
Ορκωτός (Senior)		1,000

Γίνεται εμφανές ότι ανεξαρτήτως φύλου, όσο υψηλότερος ο βαθμός του ελεγκτή στο ΣΟΕΛ, τόσο χαμηλότερη η πιθανότητα να σπεύσει πρωταρχικά να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της εταιρείας. Αντίθετα, όσο υψηλότερος ο βαθμός του ελεγκτή στο ΣΟΕΛ, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα να σπεύσει πρωταρχικά να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της ευρύτερης κοινωνίας. Με άλλα λόγια, το συμπέρασμα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι όσο περισσότερα τα έτη του εργασιακού βίου, τόσο λιγότερο διατεθειμένοι είναι οι ελεγκτές να συμβιβαστούν και να προάγουν τα συμφέροντα της εταιρείας αντί για τα συμφέροντα της ευρύτερης κοινωνίας.

Κατά παρόμοιο τρόπο εργαζόμαστε και για τις υπόλοιπες ερωτήσεις

Ερώτηση 7

Πιθανότητα	Γυναίκα	Άνδρας
Pr(y=1)	0,0810	0,1154
Pr(y=2)	0,7028	0,6540
Pr(y=3)	0,2162	0,2307
Pr(y=4)	0,0000	0,0000

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση λόγω φύλου στην πιθανή συμπεριφορά του ελεγκτή. Για παράδειγμα, αναφορικά με την ενδεδειγμένη λύση της παραπομπής του θέματος ιεραρχικά στο Συμβούλιο των Partners, το 21,62% των γυναικών αναμένεται να την ακολουθήσουν σε σχέση με το 23,07% των ανδρών. Επίσης, βλέπουμε ότι οι γυναίκες περισσότερο από τους άνδρες προσπαθούν κυρίως να ικανοποιήσουν τους Senior Partners των ελεγκτικών τους εταιρειών, καθώς η πιθανότητα μια ελέγκτρια να υιοθετήσει στην προαναφερθείσα είναι 70,28% έναντι 65,40% της αντίστοιχης πιθανότητας για τους άνδρες.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζουμε τις διαφοροποιήσεις στην πιθανότητα, ανάλογα με το φύλο και τον βαθμό του στο ΣΟΕΛ, κάποιος ελεγκτής μαθαίνοντας, κατά τη διάρκεια της συνήθους ελεγκτικής του εργασίας, εμπιστευτικά από τον Οικονομικό Διευθυντή μεγάλου πελάτη του ότι τον επόμενο μήνα η μετοχή της εταιρίας θα ανέβει απροσδόκητα κατά 400% να ενεργήσει βάσει αυτής της πληροφορίας αγοράζοντας όσο περισσότερες μετοχές της εταιρίας μπορεί.

Εξαρτημένη Μεταβλητή: Ερώτηση 10(2), Ερμηνευτικές Μεταβλητές: Ερώτηση 1, Ερώτηση 2

ΒΑΘΜΟΣ ΣΤΟ ΣΟΕΛ	ΦΥΛΟ	
	Γυναίκα	Άνδρας
Μη Εγγεγραμμένος	0,000	0,000
Ασκούμενος	0,0888	0,1457
Δόκιμος	0,0374	0,0705
Επίκουρος	0,000	0,000
Ορκωτός (Νέος)	0,000	0,000
Ορκωτός (Senior)		0,000

Τα αποτελέσματα του παραπάνω πίνακα είναι ενθαρρυντικά, καθώς μόνο για τους ασκούμενους ελεγκτές, ανεξαρτήτως φύλου, η πιθανότητα αποκόμισης ιδίου οφέλους από την χρήση της εσωτερικής πληροφόρησης ήταν υψηλότερη του 5%. Συγκεκριμένα, η προαναφερθείσα πιθανότητα για τις ασκούμενες γυναίκες είναι 8,88% και 14,57% για τους ασκούμενες άνδρες. Απεναντίας, για τους μη εγγεγραμμένους, τους επίκουρους, και τους νέους ορκωτούς είναι σχεδόν βέβαιο ότι δεν πρόκειται να αποκομίσουν ίδια οφέλη από την εσωτερική πληροφορία που τυχόν βρεθεί στην κατοχή τους.

7.4 Ανακεφαλαίωση των Συμπερασμάτων

Στο ελεγκτικό επάγγελμα δεν ισχύουν περιορισμοί με βάση το φύλο, όπως συμβαίνει π.χ. με το επάγγελμα της αεροσυνοδού. Είναι ανοιχτό τόσο για τους άνδρες, όσο και για τις γυναίκες με μόνη προϋπόθεση την εγγραφή τους στο ΣΟΕΛ.

Οι περισσότεροι εν ενεργεία ελεγκτές είναι ασκούμενοι και κάθε ανώτερο βαθμό στην ιεραρχία τον κατέχουν όλο και λιγότερα άτομα. Αυτό εξηγείται λόγω:

- του μεγάλου αριθμού προσλήψεων νέων ελεγκτών που αναγκάζονται να κάνουν κάθε χρόνο οι ελληνικές ελεγκτικές εταιρείες,
- των έμπειρων ελεγκτών που παραιτούνται καθώς έχουν πολλές προοπτικές να απασχοληθούν αλλού ως οικονομικά στελέχη με πιο ευνοϊκή αμοιβή και
- της δομής του επαγγέλματος, που για κάθε έλεγχο χρειάζεται μια ομάδα

ασκούμενων και δόκιμων και έναν μόνο ορκωτό.

Αν και το ΙΕΣΟΕΛ δεν παρέχει μαθήματα δεοντολογίας, οι περισσότεροι ελεγκτές έχουν παρακολουθήσει κάτι αντίστοιχο κατά τη διάρκεια των σπουδών τους ή μέσω της ελεγκτικής τους εταιρείας. Διαπιστώνεται ότι είναι ισχυρό το αίτημα να γίνει υποχρεωτικό το μάθημα της Επαγγελματικής Δεοντολογίας προκειμένου να πάρει κάποιος το βαθμό του Ορκωτού, όπως συμβαίνει και με το ACCA. Επιπρόσθετα οι ελεγκτές της ABΓ εμφανίζονται ισχυρά δεσμευμένοι ως προς τη δια βίου εκπαίδευση, που τους επιτρέπει να διασφαλίζουν την ποιότητα των υπηρεσιών τους.

Δεν μπορεί παρά να προκαλεί ανησυχία το γεγονός ότι περίπου το 40% των ελεγκτών αγνοούν ή έχουν σημαντικές ελλείψεις κατανόησης του Κώδικα Δεοντολογίας της IFAC. Ακόμα χειρότερα, οι SPs της ABΓ έχουν να κάνουν πολύ δουλειά προκειμένου να αναδείξουν τη χρησιμότητα του εταιρικού κώδικα δεοντολογίας (Quality Control & Ethics Manual), η οποία αμφισβητείται περίπου από τους μισούς υφισταμένους τους.

Εξίσου ενοχλητική είναι και η διαπίστωση ότι οι περισσότεροι κατώτεροι ελεγκτές πασχίζουν πρωταρχικά για τα συμφέροντα της ελεγκτικής εταιρείας, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα το Δημόσιο Συμφέρον. Ακόμα έχει ενδιαφέρον η ανακολουθία λόγω και έργων των γυναικών του επαγγέλματος, που ενώ δηλώνουν περισσότερο από τους άνδρες ότι ενδιαφέρονται για το δημόσιο συμφέρον, αν τους ζητούσε ένας SP να παρανομήσουν, θα ήταν πιο πιθανό να υπακούσουν αναντίρρητα σε σχέση με τους άνδρες.

Αποδείχτηκε επίσης η παντοδυναμία των SPs, αφού μια κουβέντα τους μόνο θα αρκούσε για να εμπλακούν οι υφιστάμενοί τους σε παράνομες συμπεριφορές. Ευτυχώς όμως, αν και έχουν αυτή τη δυνατότητα, δεν σκέφτονται έτσι. Δηλαδή δείχτηκε ότι οι SPs της ABΓ είναι έντιμοι επαγγελματίες που ενδιαφέρονται πρωτίστως για το γενικό καλό της κοινωνίας.

Επαληθεύονται επομένως με την παρούσα έρευνα τα συμπεράσματα της σύγχρονης αρθρογραφίας (κεφάλαιο 2), που υποδεικνύει ότι το φύλο και τα έτη εργασιακής εμπειρίας παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφορά των ελεγκτών.

Μπορεί επίσης να συναχθεί η συντηρητικότητα και η επιφυλακτικότητα του χαρακτήρα των ελεγκτών, ανεξάρτητα από το φύλο και το βαθμό τους, όσων αφορά τη δημοσιοποίηση πληροφοριών που ενδεχομένως να έβλαπταν το κύρος του επαγγέλματος και των πελατών τους. Σε καμία περίπτωση δε θα καλούσαν την αστυνομία, ούτε θα έκαναν δημόσιες καταγγελίες για πελάτες ή ανωτέρους τους. Ως ένα βαθμό κάτι τέτοιο είναι συνετό, γιατί αποφεύγονται περιττές τριβές. Οι περισσότεροι όμως φτάνουν στο άλλο άκρο, αρνούμενοι να ενημερώσουν την Ethics Committee της ABΓ για αντιδεοντολογικές ενέργειες, μόνο και μόνο για να μην μπλέξουν. Επίσης προκύπτει ότι ελάχιστοι θα είχαν το σθένος να παραιτηθούν αν λάμβαναν αντιδεοντολογικές εντολές από το Συμβούλιο των Partners, που αποτελεί το ανώτατο όργανο διοίκησης.

Ενδιαφέρον επίσης έχει ότι μόνο οι ασκούμενοι ελεγκτές είναι πιθανό να διακινδυνεύσουν την ακεραιότητά τους, χρησιμοποιώντας προνομιακές πληροφορίες για την κατάχρηση της αγοράς. Μάλιστα από αυτούς, οι άνδρες είναι πιο έκθετοι από τις γυναίκες. Προβάλλει επιτακτική λοιπόν η ανάγκη να εκπαιδευτούν περισσότερο οι νέοι ελεγκτές σε θέματα χρηστής διαχείρισης εμπιστευτικών πληροφοριών.

Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ενώ οι περισσότεροι ελεγκτές αναγνώρισαν τα συγκρουόμενα συμφέροντα που θα συνεπαγόταν η αποδοχή ενός ακριβού δώρου από πελάτη, δεν θεωρούν χρηματισμό την ανταλλαγή διαφημιστικών δώρων μικρής αξίας. Φαίνεται μάλιστα κάτι τέτοιο να αποτελεί κοινή πρακτική.

Άλλο ένα σημείο που χρήζει διορθωτικών μέτρων από την ABΓ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ έχει να κάνει με την κατοχή μετοχών των πελατών της, αφού μόνο 1 στους 3 υπαλλήλους της δηλώνει πρόθυμος να πουλήσει τέτοιους τίτλους αν τους κατείχε για αρκετό καιρό. Επίσης η απαγόρευση χρηματοοικονομικών συμφερόντων από τους πελάτες, πέρα από τη νόμιμη αμοιβή του ελέγχου, ισχύει για όλους τους πελάτες της εταιρείας και όχι μόνο για όσους ελέγχει ο κάθε ελεγκτής.

Αρμόζει όμως να αναγνωριστεί, παρά τα προαναφερθέντα, ότι η ανεξαρτησία είναι βαθιά ριζωμένη στη συνείδηση των ελεγκτών. Συγκριτικά λίγοι θα δέχονταν να απασχολούνται με τους ελέγχους των ίδιων πελατών για πολλά χρόνια, ακόμα κι αν ο νόμος προβλέπει μόνο την εναλλαγή των Ορκωτών και άρα υπάρχει κενό ερμηνείας για

το τι ακριβώς ισχύει για τις κατώτερες βαθμίδες. Ομοίως η συντριπτική πλειοψηφία δε θα δεχόταν να προσφέρει επιπρόσθετες συμβουλευτικές υπηρεσίες διοίκησης στους πελάτες που ελέγχουν ή ακόμα και υπηρεσίες για τις οποίες δεν μπορούν να εγγυηθούν την παροχή τους με την προσήκουσα επιμέλεια.

Η συμμόρφωση με τους νόμους, όπως ειπώθηκε στο κεφάλαιο 4, δε διασφαλίζει την ηθικότητα, αλλά αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεσή της. Ειδικά οι ελεγκτές δεσμεύονται να επιδεικνύουν επαγγελματική συμπεριφορά, αποφεύγοντας κάθε παράνομη πράξη ακόμα και στην προσωπική τους ζωή. Η χρήση των λεγόμενων “μαλακών” ναρκωτικών ουσιών ωστόσο αντιμετωπίστηκε από τους ελεγκτές της ΑΒΓ μάλλον φιλελεύθερα ή με ενδιαφέρον για την υγεία του χρήστη, αποτυγχάνοντας έτσι στην πλειοψηφία τους να συνειδητοποιήσουν ότι ως παράνομη πράξη, άμα γινόταν γνωστή θα έβλαπτε το κύρος της εταιρείας και θα δημιουργούσε αμφιβολίες για την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Διαπιστώθηκε επίσης η ανάγκη εκπαίδευσης στις απαιτήσεις της λογιστικής δεοντολογίας, όλων των υπαλλήλων μιας ελεγκτικής, ακόμα και εκείνων του marketing, καθώς θα μπορούσαν να εκθέσουν την εταιρεία διαφημίζοντας υπερβολικές ικανότητες για τους ελεγκτές ή προσβάλλοντας τις ανταγωνίστριες ελεγκτικές εταιρείες.

Τα παραπάνω συμπεράσματα προκύπτουν από μόνο μία ελεγκτική εταιρεία. Απομένει στη μελλοντική έρευνα η επαλήθευσή τους στο σύνολο της ελληνικής αγοράς, διανέμοντας ερωτηματολόγια αντίστοιχα με τα δικά μας, τουλάχιστον στις λεγόμενες BIG4: Deloitte, PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young και KPMG.

Επίσης μένει να διερευνηθεί και να εξηγηθεί περισσότερο η αναντιστοιχία έργων και λόγων των γυναικών ελεγκτών, που ενώ δηλώνουν ότι μεριμνούν για το καλό της κοινωνίας, είναι πιθανότερο στην πράξη να κάνουν ό,τι τους πει ο Senior Partner.

Συγκεντρωτικά Συμπεράσματα

Το κεφάλαιο αυτό είναι ανακεφαλαιωτικό και η σκοπιμότητα του έγκειται στην επιγραμματική συγκέντρωση μέσα σε λίγες σελίδες της ουσίας όσων αναπτύχθηκαν σε όλη την υπόλοιπη εργασία.

Οι νέοι πτυχιούχοι της λογιστικής καλούνται να αναπτύξουν ένα ιδιαίτερα ευρύ σπερ δεξιοτήτων, που δεν περιορίζεται απλά στις γνώσεις λογιστικής. Έχει διαπιστωθεί εξάλλου η ανεπάρκεια των αμερικάνικων πανεπιστημίων να παράγουν απόφοιτους λογιστικής ικανούς να ανταπεξέλθουν στη λήψη περίπλοκων επιχειρηματικά ηθικών αποφάσεων. Αυτό το κενό γίνεται προσπάθεια να καλυφθεί σε αυτή την εργασία.

Λογιστική Ηθική είναι ο εφαρμοσμένος κλάδος της φιλοσοφίας που ασχολείται με τη συστηματική μελέτη των σχετικών αξιών με τη συμπεριφορά του λογιστή, όσον αφορά στην ορθότητα ή ακαταλληλότητα των επαγγελματικών του πράξεων, στην αγαθότητα ή μη των κινήτρων και των σκοπών του.

Λογιστική Δεοντολογία είναι το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο οφείλει να συμπεριφέρεται ο λογιστής κατά την άσκηση των επαγγελματικών του καθηκόντων.

Με βάση αυτούς τους ορισμούς είναι εμφανές ότι δεν έχει νόημα η εξέταση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και της επαγγελματικής δεοντολογίας των λογιστών χωρίς την κατανόηση του θεωρητικού υποβάθρου που προσφέρει η ηθική φιλοσοφία.

Επίσης, ό,τι είναι νόμιμο δεν είναι και πάντα ηθικό, όπως και ότι είναι ηθικό δε συνεπάγεται ότι επιβάλλεται αναγκαστικά από κάποιο νόμο. Οι λογιστές υποχρεούνται να επιδεικνύουν επαγγελματική συμπεριφορά ακόμα και στην προσωπική τους ζωή, αποφεύγοντας κάθε παράνομη πράξη που θα μπορούσε να δημιουργήσει αμφιβολίες για την ακεραιότητα τους και την ποιότητα των υπηρεσιών τους, διασύροντας έτσι το κύρος του επαγγέλματος. Η υπακοή όμως σε νόμους είναι μόνο μια προϋπόθεση της ηθικότητας και δεν επαρκεί για να τη διασφαλίσει.

Ο Ηθικός Σχετικισμός πρεσβεύει ότι το κάθε άτομο κάνει διαφορετικές αξιολογήσεις για την ηθική και τα πρότυπα συμπεριφοράς του καθενός δεν μπορούν να ισχύουν για κανέναν άλλο. Ο Πολιτισμικός Σχετικισμός βασίζεται στα διαφορετικά έθιμα που επικρατούν σε διαφορετικές χώρες και συνάγει ότι δεν υπάρχει αντικειμενική αλήθεια στην Ηθική, ανεξάρτητη από τον εκάστοτε πολιτισμό που την εκφράζει. Αυτές οι δύο θεωρίες του Υποκειμενισμού δεν έχουν εφαρμογή στη θεωρία της λογιστικής ηθικής, καθώς όλοι οι λογιστές οφείλουν με ακεραιότητα να επιδεικνύουν επαγγελματική συμπεριφορά, ανεξάρτητα από τη χώρα στην οποία βρίσκονται.

Η θεωρία του Εγωισμού διατείνεται ότι αν όλοι κάνουν ότι καλύτερο μπορούν για να βελτιώσουν τα συμφέροντά τους, αθροιστικά ο ανταγωνισμός θα μεριμνήσει για την εξύψωση της ευημερίας ολόκληρης της κοινωνίας. Ενώ είναι εμφανές ότι αν όλοι έκαναν μόνο ότι τους συμφέρει δε θα είχε κανένα ανθρώπινο δικαίωμα νόημα και θα καταλήγαμε σε «πόλεμο όλων εναντίον όλων», δεν πρέπει να φτάσουμε στο αντίθετο άκρο, απορρίπτοντας οτιδήποτε προάγει τη χρησιμότητά μας. Αν δε φροντίσουμε οι ίδιοι για την προκοπή μας, δε θα το κάνει κανένας άλλος.

Ο Ωφελιμισμός διδάσκει ότι ηθική για κάθε περίπτωση είναι μόνο εκείνη η ενέργεια που μεγιστοποιεί την ευημερία όλων όσων επηρεάζονται από αυτή. Ως θεωρία έχει διαποτίσει τον επιχειρηματικό κόσμο και θεωρείται προπομπός της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων που δε μεριμνούν μόνο για τα συμφέροντα των ιδιοκτητών τους και των σύγχρονων τεχνικών διαχείρισης κινδύνου και χαρτοφυλακίων. Πάρα ταύτα δεν είναι πάντα ευχερής η μέτρηση της χρησιμότητας εναλλακτικών σεναρίων για να αποφασιστεί ποια είναι η πιο συμφέρουσα πράξη για το σύνολο της κοινωνίας και επίσης παραβλέπει τα αναφαίρετα ανθρώπινα δικαιώματα. Η παραλλαγή του ωφελιμισμού που βασίζεται σε υπακοή κανόνων είναι κατ' επίφαση μόνο τελολογία και δε δίνει λύσεις όταν δύο κανόνες είναι αμοιβαίως αποκλειόμενοι.

Η “Κατηγορηματική Επιταγή” του Kant έχει επικρατήσει να αναφέρεται ως “Χρυσός Κανόνας” και συναντάται σχεδόν σε κάθε θρησκευτική διδασκαλία ή άλλο κοσμικό σύστημα ηθικής. Η απλούστερη διατύπωσή θα μπορούσε να αποδοθεί ως «Κάντε μόνο ό,τι θα θέλατε να σας κάνουν και οι άλλοι» ή «μην κάνετε ό,τι δε θα θέλατε να σας κάνουν». Οι άνθρωποι είναι ξεχωριστοί για τον Kant και πρέπει να αντιμετωπίζονται ως “σκοποί” και όχι ως “μέσα”. Εντούτοις και η Κατηγορηματική Επιταγή, όπως ο

οφελιμισμός των κανόνων αδυνατεί να δώσει απαντήσεις όταν δυο κανόνες αλληλοαναιρούνται.

Η πιο αντιπροσωπευτική θεωρία ηθικής για τη λογιστική δεοντολογία φαίνεται να είναι η Αρετή του Αριστοτέλη, που ενδιαφέρεται για τα γνωρίσματα του χαρακτήρα ενός ατόμου και όχι για τα αποτελέσματα των πράξεών του. Στη διοικητική επιστήμη αυτή η ιδέα αναφέρεται ως «traits theory of leadership» και για τους αποτελεσματικούς λογιστές τέτοια γνωρίσματα είναι η ενσυνείδητη υπηρετήση του δημοσίου συμφέροντος, η ανεξαρτησία, η αντικειμενικότητα και ο επαγγελματισμός.

Η νεότερη θεωρία του Rachels που ονομάστηκε “Ηθική Χωρίς Ύβρη” αποσκοπεί στη βελτίωση του οφελιμισμού, μπολιάζοντάς τον με το σεβασμό για τους ανθρώπους του Kant. Ο θεμελιώδης της κανόνας υποστηρίζει ότι «Οφείλουμε να ενεργούμε έτσι ώστε να προωθούμε αμερόληπτα τα συμφέροντα καθενός εξίσου, εκτός όταν τα άτομα αξίζουν συγκεκριμένες απαντήσεις ως αποτέλεσμα της ίδιας τους της παρελθούσας συμπεριφοράς.»

Ο λογιστής που καθημερινά αντιμετωπίζει αμέτρητα διλήματα που δοκιμάζουν την επαγγελματική του κρίση, θα βρει τουλάχιστον έναν “οδικό χάρτη” προσπαθώντας να θέσει σε εφαρμογή στην πράξη τις παραπάνω θεωρίες. Πιο πρακτική βοήθεια θα στην αξιολόγηση μιας πράξης προσφέρει η “Μέθοδος των 5 Ερωτήσεων” του Velasquez:

- Είναι νόμιμη; (ενδιαφέρον για συμμόρφωση)
- Είναι η πιο επωφελής επιλογή συγκρινόμενη με τα κόστη της, για εμένα και την κοινωνία, τόσο τώρα όσο και για μέλλον; (Ωφελιμισμός)
- Είναι δίκαιη ή μήπως παραβιάζει τα δικαιώματα κάποιου; (οι άνθρωποι ως σκοποί)
- Πώς θα ένιωθα αν δημοσιευόταν στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας που διαβάζουν οι συγγενείς και οι γνωστοί μου; (Ακεραιότητα)
- Τι ποιότητα χαρακτήρα μαρτυρά για το άτομο που τη λαμβάνει; (Ηθική ως Αρετή)

Επίσης το Δέντρο Ηθικών Αποφάσεων του AICPA προδιαγράφει την προώθηση ιεραρχικά μέχρι το ανώτατο διοικητικό όργανο του θέματος που απασχολεί το λογιστή, μέχρι να ικανοποιηθεί πλήρως ο επαγγελματικός του σκεπτικισμός. Διαφορετικά κα-

λείται ο λογιστής να αναζητήσει αλλού εργασία, αν και κάτι τέτοιο δεν είναι πάντα εύκολο.

Το μοντέλο διαχείρισης των ενδιαφερομένων (management of stakeholders) που προτείνει ο Salvage χωρίζει όσους επηρεάζονται από τη δουλειά του λογιστή σε 4 τεταρτημόρια με βάση την προθυμία τους να συνεργαστούν με το λογιστή και την ενδεχόμενη απειλή που μπορεί να παρουσιάσουν σε αυτόν. Έτσι για τους «Αμφιταλαντευόμενους» που επιδεικνύουν υψηλές πιθανότητες απειλής και συνεργασίας προτείνεται η στρατηγική της σύμπραξης, για τους «Υποστηρικτές» (με υψηλή συνεργασία και χαμηλή απειλή) συνίσταται η συμμετοχή στο έργο του λογιστή, απέναντι στους «Αρνητικά Προσκείμενους» (χαμηλή συνεργασία, υψηλή απειλή) ο λογιστής πρέπει να αμυνθεί και τέλος οι επιδιώξεις των «Οριακών» (με χαμηλή προοπτική συνεργασίας και απειλής) πρέπει να παρακολουθούνται για να μη βρεθεί ο λογιστής εξ απορόπτων.

Ο Νομπελίστας Ιδρυτής της Σχολής του Chicago Milton Friedman πιστεύει ότι η μόνη κοινωνική ευθύνη της διοίκησης μιας επιχείρησης είναι να παράγει όσο το δυνατό περισσότερα κέρδη για τους ιδιοκτήτες της. Σήμερα γνωρίζουμε ότι η απεμπόληση κάποιων ευκαιριών κέρδους που δημιουργούν κοινωνικές αδικίες όχι μόνο δεν περιορίζουν το επιχειρηματικό περιθώριο, αλλά τελικά συντελούν σε αυτό. Για παράδειγμα μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι αρκετά συχνά οι δείκτες FTSE4Good Dow Jones Sustainability Index και Domini Social Index, που σταθμίζουν τις αποδόσεις αποκλειστικά και μόνο κοινωνικά υπεύθυνων επιχειρήσεων, αρκετά συχνά βρίσκονται πάνω από τον Standard & Poor's 400.

Η Στρατηγική Φιλανθρωπία χρησιμοποιείται από κερδοσκοπικές εταιρείες ως μέσο άμβλυνσης των αντιστάσεων της κοινωνίας και δημιουργίας υποστηρικτών. Όπως και με κάθε άλλη επένδυση πόρων, η φιλανθρωπία δημιουργεί πρόσοδο και το πετυχαίνει αυτό ασκώντας διαχείριση των απαιτήσεων των ενδιαφερομένων μερών.

Η Επιχειρηματική Ηθική γενικότερα περιγράφηκε από το Φιλόσοφο Solomon με τα 3c: compliance, contribution, consequences ή με τα 3σ για τον έλληνα αναγνώστη:

- Συμμόρφωση με τους νόμους, τις καθιερωμένες εταιρικές πολιτικές, τις προσδοκίες και τα δικαιώματα κάθε κοινωνικού εταίρου,

- Συνεισφορά προς την κοινωνία μέσω της ποιότητας και της χρησιμότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών και των νέων θέσεων εργασίας που δημιουργεί,
- Συνέπειες επιβλαβείς στους τελικούς χρήστες, τους εργαζόμενους και την τοπική κοινωνία, που πρέπει να ελαχιστοποιούνται.

Σύμφωνα με το Κώδικα Ηθικής για Επαγγελματίες Λογιστές της IFAC, οι 5 Αρχές της Επαγγελματικής Ηθικής είναι:

- Η Ακεραιότητα
- Η Αντικειμενικότητα
- Η Επαγγελματική Επιδεξιότητα & η Δέουσα Επιμέλεια
- Η Εμπιστευτικότητα & η Επαγγελματική Συμπεριφορά

Στο ίδιο πνεύμα και ο Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του AICPA ορίζει ότι εκείνος που αναλαμβάνει το ρόλο του λογιστή, αποδέχεται και τις ακόλουθες υποχρεώσεις:

- Πρέπει να εξασκεί ευαίσθητη επαγγελματική και ηθική κρίση, σε όλες του τις δραστηριότητες.
- Πρέπει να ενεργεί με τρόπο που υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, να τιμά την εμπιστοσύνη του κοινού και να επιδεικνύει δέσμευση στον επαγγελματισμό.
- Πρέπει να διεξάγει όλες τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις με την υψηλότερη αίσθηση ακεραιότητας.
- Πρέπει να διατηρεί την αντικειμενικότητα του, να είναι ανεξάρτητος τυπικά και ουσιαστικά και να μην έχει συγκρουόμενα συμφέροντα.
- Πρέπει να ακολουθεί τα τεχνικά και ηθικά πρότυπα του επαγγέλματος, να πασχίζει διαρκώς να βελτιώνει την επάρκειά του και την ποιότητα των υπηρεσιών του και να εκπληρώνει την επαγγελματική του ευθύνη στο έπακρο της ικανότητάς του.
- Πρέπει να διερευνά αν το εύρος και το είδος των υπηρεσιών που προσφέρει παραβιάζουν κάποια από τις Αρχές του Κώδικα.

Στη συνέχεια ο Κώδικας της IFAC αναφέρεται σε κοινές απειλές προς τις 5 Αρχές της Επαγγελματικής Ηθικής. Τέτοιες είναι:

- Το Ίδιο Συμφέρον

- Η Αυτό-Ανασκόπηση
- Η Συνηγορία
- Η Οικειότητα και
- Ο Εκφοβισμός

Η Κατάχρηση της αγοράς συνίσταται σε πράξεις εκμετάλλευσης προνομιακών πληροφοριών ή πράξεις χειραγώγησης της αγοράς. Η “εργασιακή απάτη” σημαίνει την εκμετάλλευση της εργασίας κάποιου με σκοπό τον προσωπικό του πλουτισμό, μέσω της εσκεμμένης κατάχρησης των περιουσιακών στοιχείων του οργανισμού που τον απασχολεί. Στην περίπτωση της διοίκησης η εργασιακή απάτη συχνά ονομάζεται “έγκλημα λευκού κολάρου”, ενώ για τους λογιστές ουσιαστικά ταυτίζεται με τη “δημιουργική λογιστική”. Έχει υπολογιστεί ότι στις ΗΠΑ κάθε φορολογούμενος πολίτης επιβαρύνεται με 4.5000\$ το χρόνο από τις εργασιακές απάτες.

Πριν καν ο ειδικευμένος ελεγκτής εξετάσει τα λογιστικά συστήματα για το ενδεχόμενο απάτης, μπορεί να πάρει μια ιδέα για τον οργανισμό βασιζόμενος σε συμπεριφορικές μεταβλητές, όπως το στυλ διοίκησης, το ύφος της ανάδρασης, η σχέση με τους ανταγωνιστές κτλ. Το “Τρίγωνο της Απάτης” περιγράφει τους παράγοντες που συντελούν στην απάτη:

1. Κίνητρα ή πιέσεις που θα οδηγούσαν τους διοικούντες να παρακάμψουν τις δικλίδες εσωτερικού ελέγχου,
2. Ευκαιρίες για να ενεργήσουν έτσι και
3. Κλίμα εκλογίκευσης, που θα έκανε τους δράστες να πιστεύουν ότι δεν έκαναν κάτι πραγματικά ανήθικο.

Το Ολοκληρωμένο Πλαίσιο Διαχείρισης Επιχειρηματικών Κινδύνων (ΔΕΚ) της COSO αποτελεί έναν «χάρτη» δικλίδων ασφαλείας, που παρέχουν εύλογη διασφάλιση στη διοίκηση ότι οι στόχοι τους θα επιτευχθούν αναφορικά με:

- την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα των διεργασιών,
- την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών αναφορών και
- τη συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς.

Οι επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται για τη ΔΕΚ καλούνται να θεσπίσουν πολιτικές για τις ακόλουθες ενότητες του προτύπου:

1. Εσωτερικό Περιβάλλον
2. Στοχοθέτηση
3. Αναγνώριση Συμβάντων
4. Αξιολόγηση Κινδύνων
5. Απόκριση στους Κινδύνους
6. Δραστηριότητες Ελέγχου
7. Πληροφορίες & Επικοινωνίες
8. Παρακολούθηση

Οι μελέτες περιπτώσεων της Enron και της WorldCom μας δείχνουν πώς χρησιμοποίησαν οι επίορκοι λογιστές τις συνταγές της «δημιουργικής λογιστικής» για να καταληστεύσουν τους μετόχους και να εξυπηρετήσουν τα ίδια οφέλη των CEOs τους. Γίνεται εμφανές ότι η τυφλή υπακοή στις διαταγές των ανωτέρων σε καμία περίπτωση δεν προσφέρει αμνηστία στον παρανομούντα λογιστή, αφού είναι τελικά αυτός που αποφασίζει να παρακάμψει τη δεοντολογία του. Η Κατάσταση της Ελλάδας, που δεν πιάνει ούτε καν τη βάση στην κατάταξη του Δείκτη Διαφθοράς, μας κάνει να ανησυχούμε για το ενδεχόμενο επέλευσης και της δικής μας Enron αν δεν αναλάβουν οι επαγγελματίες τις ευθύνες τους απέναντι στο κοινό και την αγορά.

Τα κυριότερα συμπεράσματα της έρευνας για τις αντιλήψεις των ελλήνων ελεγκτών περί δεοντολογίας, έχουν ως εξής:

- Αν και το ΙΕΣΟΕΛ δεν παρέχει μαθήματα δεοντολογίας, οι περισσότεροι ελεγκτές έχουν παρακολουθήσει κάτι αντίστοιχο κατά τη διάρκεια των σπουδών τους ή μέσω της ελεγκτικής τους εταιρείας. Διαπιστώνεται ότι είναι ισχυρό το αίτημα να γίνει υποχρεωτικό το μάθημα της Επαγγελματικής Δεοντολογίας προκειμένου να πάρει κάποιος το βαθμό του Ορκωτού, όπως συμβαίνει και με το ACCA. Επιπρόσθετα οι ελεγκτές της ABΓ εμφανίζονται ισχυρά δεσμευμένοι ως προς τη δια βίου εκπαίδευση, που τους επιτρέπει να διασφαλίζουν την ποιότητα των υπηρεσιών τους.
- Περίπου το 40% των ελεγκτών αγνοούν ή έχουν σημαντικές ελλείψεις κατανόησης του Κώδικα Δεοντολογίας της IFAC, ενώ περίπου οι μισοί εργαζόμενοι της

ΑΒΓ αμφισβητούν τη χρησιμότητα του εταιρικού κώδικα δεοντολογίας (Quality Control & Ethics Manual).

- Οι περισσότεροι κατώτεροι ελεγκτές φαίνεται να πασχίζουν πρωταρχικά για τα συμφέροντα της ελεγκτικής εταιρείας, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα το Δημόσιο Συμφέρον. Οι γυναίκες δε του επαγγέλματος, ενώ δηλώνουν περισσότερο από τους άνδρες ότι ενδιαφέρονται για το δημόσιο συμφέρον, αν τους ζητούσε ένας SP να παρανομήσουν, θα ήταν πιο πιθανό να υπακούσουν αναντίρρηση σε σχέση με τους άνδρες.
- Οι SPs απολαμβάνουν το σεβασμό των υπαλλήλων τους, σε σημείο που τους κάνει παντοδύναμους μέσα στις ελεγκτικές τους εταιρείες. Μια κουβέντα τους μόνο θα αρκούσε για να εμπλακούν οι υφιστάμενοί τους σε παράνομες συμπεριφορές. Ευτυχώς όμως, αν και έχουν αυτή τη δυνατότητα, δεν σκέφτονται έτσι. Δηλαδή δείχτηκε ότι οι SPs της ΑΒΓ είναι έντιμοι επαγγελματίες που ενδιαφέρονται πρωτίστως για το γενικό καλό της κοινωνίας.
- Οι ελεγκτές εμφανίζονται συντηρητικοί, όσον αφορά τη δημοσιοποίηση πληροφοριών που ενδεχομένως να έβλαπταν το κύρος του επαγγέλματος και των πελατών τους. Σε καμία περίπτωση δε θα καλούσαν την αστυνομία, ούτε θα έκαναν δημόσιες καταγγελίες για πελάτες ή ανωτέρους του. Επίσης προκύπτει ότι ελάχιστοι θα είχαν το σθένος να παραιτηθούν αν λάμβαναν αντιδεοντολογικές εντολές από το Συμβούλιο των Partners, που αποτελεί το ανώτατο όργανο διοίκησης.
- Οι ασκούμενοι ελεγκτές είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν προνομιακές πληροφορίες για την κατάχρηση της αγοράς. Μάλιστα από αυτούς, οι άνδρες είναι πιο έκθετοι από τις γυναίκες. Προβάλλει επιτακτική λοιπόν η ανάγκη να εκπαιδευτούν περισσότερο οι νέοι ελεγκτές σε θέματα χρηστής διαχείρισης εμπιστευτικών πληροφοριών.
- Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ενώ οι περισσότεροι ελεγκτές αναγνώρισαν τα συγκρουόμενα συμφέροντα που θα συνεπαγόταν η αποδοχή ενός ακριβού δώρου από πελάτη, δεν θεωρούν χρηματισμό την ανταλλαγή διαφημιστικών δώρων μικρής αξίας. Φαίνεται μάλιστα κάτι τέτοιο να αποτελεί κοινή πρακτική.
- Μόνο 1 στους 3 υπαλλήλους της ΑΒΓ δηλώνει πρόθυμος να πουλήσει μετοχές πελατών, αν τις κατείχε για αρκετό καιρό.
- Η χρήση των λεγόμενων “μαλακών” ναρκωτικών ουσιών ωστόσο αντιμετωπί-

στηκε από τους ελεγκτές της ΑΒΓ μάλλον φιλελεύθερα ή με ενδιαφέρον για την υγεία του χρήστη, αποτυγχάνοντας έτσι στην πλειοψηφία τους να συνειδητοποιήσουν ότι ως παράνομη πράξη, άμα γινόταν γνωστή θα έβλαπτε το κύρος της εταιρείας και θα δημιουργούσε αμφιβολίες για την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

- Τέλος διαπιστώθηκε η ανάγκη εκπαίδευσης στις απαιτήσεις της λογιστικής δεοντολογίας, όλων των υπαλλήλων μιας ελεγκτικής, ακόμα και εκείνων του marketing.

Γενικό Παράρτημα

Κανονισμός Επαγγελματικής Δεοντολογίας των μελών του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών*

Ι. ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Άρθρο 1: Σκοπός

1. Ο παρών κανονισμός έχει ως σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητας και διαφάνειας των παρεχόμενων από τους Ορκωτούς Ελεγκτές υπηρεσιών για την προστασία τόσο του ηθικού και επαγγελματικού κύρους του Σ.Ο.Ε. και των μελών του, όσο και των νόμιμων δικαιωμάτων του κάθε ελεγχόμενου ή τρίτου που χρησιμοποιεί υποχρεωτικά ή προαιρετικά τις υπηρεσίες αυτές.

2. Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού, επιβάλλεται για κάθε Ορκωτό Ελεγκτή και κάθε άλλο μέλος του Σ.Ο.Ε. η τήρηση των παρακάτω γενικών αρχών και κανόνων, παράλληλα με τις ειδικότερες υποχρεώσεις του που απορρέουν από άλλες διατάξεις νόμων και οδηγιών του Σ.Ο.Ε., καθώς και από τις ειδικές διατάξεις του παρόντα Κανονισμού.

Σε κάθε περίπτωση, ο Ορκωτός Ελεγκτής και κάθε άλλο μέλος του Σ.Ο.Ε. οφείλει:

α) Να συμπεριφέρεται με αξιοπρέπεια έναντι των ελεγχόμενων, των συναδέλφων μελών του Σ.Ο.Ε. και των μελών των θεσμοθετημένων οργάνων του Σ.Ο.Ε. και να διαβιώνει ως τίμιος και συνετός οικογενειάρχης.

β) Να μην αναλαμβάνει την οποιαδήποτε ανατιθέμενη σ' αυτόν εργασία, αν δεν είναι βέβαιος ότι έχουν τηρηθεί όλες οι προϋποθέσεις και οι διαδικασίες που προβλέπονται από το νόμο, τον παρόντα Κανονισμό, τις αποφάσεις και οδηγίες του Εποπτικού Συμβουλίου, καθώς και τους εσωτερικούς κανόνες του ελεγκτικού φορέα του οποίου είναι μέλος.

* Όπως δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Αρ. Φύλλου 364, 7 Μαΐου 1997.

- γ) Να παρέχει τις επαγγελματικές υπηρεσίες του και να προβαίνει στις επιβαλλόμενες γνωστοποιήσεις, με τρόπο αντικειμενικό, ακολουθώντας πάντοτε τα εγκεκριμένα από το Εποπτικό Συμβούλιο πρότυπα και οδηγίες.
- δ) Να τηρεί επιμελώς όλους τους κανόνες που διασφαλίζουν την ανεξαρτησία του έναντι των ελεγχόμενων,
- ε) Να μη χρησιμοποιεί την ιδιότητα του Ορκωτού Ελεγκτή για την εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων του ίδιου ή προσκείμενου σ' αυτόν προσώπου.
- στ) Να μην αρνείται, να μην αναβάλλει ή εγκαταλείπει χωρίς δικαιολογημένο λόγο οποιαδήποτε ανατεθείσα σ' αυτόν εργασία.
- ζ) Να μην παρέχει ανακριβή ή παραπλανητικά στοιχεία και πληροφορίες σε ελεγχόμενους και τρίτους, καθώς και σε θεσμικά ή εντεταλμένα όργανα του Σ.Ο.Ε.
- η) Να μη δυσφημεί, απειλεί, προσβάλλει ή εκφοβίζει ελεγχόμενους, συναδέλφους, ελεγκτικούς φορείς ή όργανα του Σ.Ο.Ε.
- ι) Να μην ανταγωνίζεται με τρόπο αθέμιτο άλλα μέλη του Σ.Ο.Ε. ή ελεγκτικούς φορείς και να μην προσελκύσει ή διατηρήσει εργασίες με μη διαφανή μέσα.
- ια) Να προστατεύει το κύρος του θεσμού του Σ.Ο.Ε. και των οργάνων του, καθώς και των αποφάσεων και οδηγιών του Εποπτικού Συμβουλίου και να μη συγκαλύπτει οποιαδήποτε παράβαση του παρόντος κανονισμού που περιήλθε σε γνώση του.

Άρθρο 2: Έκταση εφαρμογής και εννοιολογικοί προσδιορισμοί

1. Οι διατάξεις του παρόντος Κανονισμού διέπουν τους Ορκωτούς Ελεγκτές και εφαρμόζονται αναλόγως, τόσο για τα μέλη των διοικήσεων των ελεγκτικών φορέων, όσο και για τους Επίκουρους, τους Δοκίμους και τους Ασκούμενους Ορκωτούς Ελεγκτές.
2. Για την εφαρμογή του παρόντος, οι παρακάτω όροι χρησιμοποιούνται με τις προσδιοριζόμενες έννοιες:
 - α) *Μέλη του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών*: είναι τα φυσικά πρόσωπα που είναι εγγεγραμμένα στα τηρούμενα από το Σ.Ο.Ε. μητρώα Ορκωτών Ελεγκτών, Επίκουρων, Δοκίμων και Ασκούμενων Ορκωτών Ελεγκτών.
 - β) *Ελεγκτικός φορέας*: είναι η κατά νόμο εταιρεία ή κοινοπραξία Ορκωτών Ελεγκτών, που είναι εγγεγραμμένη στο ειδικό μητρώο του Σ.Ο.Ε., σύμφωνα με την ισχύουσα κάθε φορά νομοθεσία.
 - γ) *Μέλη ή ελεγκτικό προσωπικό του ελεγκτικού φορέα*: είναι τα φυσικά πρόσωπα της περίπτωσης (α) της παρούσας παραγράφου, που παρέχουν τις υπηρεσίες τους κάτω

από την επωνυμία του ελεγκτικού φορέα, συνεργαζόμενοι αποκλειστικά με αυτόν ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή με σχέση εξαρτημένης εργασίας.

Οι εν ενεργεία μέτοχοι και εταίροι μιας εταιρείας ή τα μέλη μιας Κοινοπραξίας συμπεριλαμβάνονται στα μέλη ή στο ελεγκτικό προσωπικό του ελεγκτικού φορέα.

δ) *Βοηθοί του Ορκωτού Ελεγκτή*: είναι κάθε μέλος ενός ελεγκτικού φορέα, ανεξάρτητα από τη βαθμίδα στην οποία ανήκει, το οποίο απασχολείται σε συγκεκριμένη εργασία για λογαριασμό και υπ' ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή στον οποίο ανατέθηκε η εκτέλεση της εργασίας αυτής.

ε) *Ελεγχόμενοι*: είναι κάθε οικονομική μονάδα που κατ' επιταγή του νόμου πρέπει να υποβάλλει στον έλεγχο των Ορκωτών Ελεγκτών την οικονομική διαχείριση και τις οικονομικές καταστάσεις της. Για τους σκοπούς του παρόντος, ελεγχόμενος είναι και κάθε άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει αναθέσει σε ελεγκτικό φορέα ή Ορκωτό Ελεγκτή οποιαδήποτε άλλη επαγγελματική υπηρεσία ή εργασία που είναι ασυμβίβαστη με το λειτούργημα του Ορκωτού Ελεγκτή.

στ) *Εντεταλμένο όργανο ποιοτικού ή δεοντολογικού ελέγχου*: είναι κάθε μέλος του Εποπτικού ή του Επιστημονικού Συμβουλίου του Σ.Ο.Ε. και κάθε εν ενεργεία Ορκωτός Ελεγκτής με 10ετή τουλάχιστον ευδόκιμη υπηρεσία, στον οποίο με ειδική απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου έχει ανατεθεί η εκτέλεση συγκεκριμένου έργου σχετιζόμενου με την εκτίμηση της ποιότητας συγκεκριμένης ελεγκτικής εργασίας ή της τήρησης από Ορκωτό Ελεγκτή ή από ελεγκτικό φορέα των διατάξεων του νόμου και του παρόντος Κανονισμού, καθώς και των αποφάσεων του Εποπτικού Συμβουλίου,

ζ) *Νόμιμη αμοιβή ελέγχου*: είναι η καθαρή αμοιβή ελέγχου, ύστερα από την αφαίρεση των εξόδων μετακινήσεως και διαμονής των ελεγκτών εκτός έδρας, που προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό των ελάχιστων ωρών ελέγχου, όπως αυτές έχουν καθοριστεί για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση με γενικές και ειδικές αποφάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου, και του εφαρμοζόμενου από ένα ελεγκτικό φορέα ενιαίου ωρομισθίου, όπως αυτό έχει γνωστοποιηθεί στο Σ.Ο.Ε. για την ελεγκτική περίοδο στην οποία εμπίπτει ο έλεγχος.

II. ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 3: Παροχή επαγγελματικών υπηρεσιών

1. Ο Ορκωτός Ελεγκτής οφείλει να παρέχει τις επαγγελματικές υπηρεσίες του κατά τρόπο που να διασφαλίζει τη νομιμότητα στην παροχή των υπηρεσιών του αυτών και

την εγκυρότητα της εκφραζόμενης απ' αυτόν επαγγελματικής γνώμης. Προς τούτο, είναι υποχρεωμένος, παράλληλα με τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας και τον παρόντα κανονισμό, να τηρεί τα ελεγκτικά πρότυπα και τις αρχές και οδηγίες που ακολουθεί το Σ.Ο.Ε. και να βασίζεται στην επαγγελματική εργασία που διεξήγαγε ο ίδιος ή άλλα μέλη του Σ.Ο.Ε. με τη δική του επίβλεψη και ευθύνη.

2. Ο Ορκωτός Ελεγκτής δικαιούται να χρησιμοποιεί βοηθούς για την παροχή των επαγγελματικών υπηρεσιών του, έχει όμως την ευθύνη για την εργασία που εκτέλεσαν οι βοηθοί του, τους οποίους υποχρεούται να επιβλέπει και να αναθέτει σ' αυτούς μόνο τις εργασίες που είναι σε θέση να εκτελέσουν ικανοποιητικά.

3. Απαγορεύεται στον Ορκωτό Ελεγκτή να χρησιμοποιεί ως βοηθούς οποιαδήποτε πρόσωπα που δεν είναι εγγεγραμμένα στα μητρώα του Σ.Ο.Ε. Η απαγόρευση αυτή δεν αποκλείει τη χρησιμοποίηση ειδικού εμπειρογνώμονα σε αντικείμενα ελέγχου ή άλλων εργασιών που εκφεύγουν των συνήθων γνώσεων του Ορκωτού Ελεγκτή, σύμφωνα με τα οριζόμενα από τα ελεγκτικά πρότυπα και σχετικές αποφάσεις του Σ.Ο.Ε.

4. Σε κάθε περίπτωση, ο Ορκωτός Ελεγκτής που δεν βρίσκεται σε αναστολή ασκήσεως του επαγγέλματός του, παρέχει τις επαγγελματικές υπηρεσίες του ύστερα από σχετική εντολή ή ανάθεση του ελεγκτικού φορέα του οποίου είναι μέλος, αλλά ευθύνεται προσωπικά για την ποιότητα των υπηρεσιών και την ορθότητα του πορίσματός του.

Ο κανόνας αυτός διέπει και τους Κοινούς Ελέγχους, που διενεργούνται σε μια οικονομική μονάδα από δύο ή περισσότερους Ορκωτούς Ελεγκτές του ίδιου ή διαφορετικού ελεγκτικού φορέα.

Άρθρο 4: Ανεξαρτησία και αντικειμενικότητα

1. Κάθε μέλος του Σ.Ο.Ε. οφείλει πάντοτε να ασκεί το ελεγκτικό έργο κατά τρόπο αντικειμενικό και ανεξάρτητο από κάθε είδους επιρροή του ελεγχόμενου.

2. Ο Ορκωτός Ελεγκτής που αδυνατεί να είναι ανεξάρτητος, ώστε να παρέχει μία έντιμη και αμερόληπτη γνώμη, οφείλει να μην αποδεχτεί την εργασία ή να διακόψει την ανατεθείσα σε αυτόν εργασία, αν οι υπάρχουσες ή διαμορφωθείσες συνθήκες κλονίζουν την ανεξαρτησία, την αντικειμενικότητα και την προς αυτόν εμπιστοσύνη των τρίτων, είτε τις σχέσεις του με τους συναδέλφους μέλη του Σ.Ο.Ε.

Για την μη αποδοχή ή τη διακοπή της εργασίας από τον Ορκωτό Ελεγκτή, εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις της νομοθεσίας που διέπει το Σ.Ο.Ε. και όπου συντρέχει περίπτωση, οι οριζόμενες από την παρ. 4 του πιο κάτω άρθρου 8 διαδικασίες.

3. Κάθε ελεγκτικός φορέας και κάθε μέλος του Σ.Ο.Ε. οφείλει να τηρεί τους ακόλουθους κανόνες, ώστε να εξασφαλίζει την ανεξαρτησία του:

α) Να μην παρέχει σε ελεγχόμενο άλλου είδους υπηρεσίες, εκτός από εκείνες που επιτρέπει ο νόμος και για τις οποίες αρμοδίως έχει οριστεί.

Δεν είναι ασυμβίβαστη η παροχή υποδείξεων, που ανακύπτουν ως απόρροια των παρεχόμενων από Ορκωτό Ελεγκτή επαγγελματικών υπηρεσιών και σχετίζονται άμεσα με το ανατεθέν σ' αυτόν έργο.

Η παροχή πρόσθετων υπηρεσιών σε ασυνήθιστη έκταση μπορεί να θεωρηθεί ότι επηρεάζει την αντικειμενικότητα του ελεγκτή.

β) Να μην αποφασίζει ο ίδιος σε θέματα αρμοδιότητας του ελεγχόμενου. Επίσης πρέπει να αποφεύγει να εκφράζει την κρίση του στις επιχειρηματικές επιλογές ή αποφάσεις του ελεγχόμενου.

γ) Να τηρεί αμερόληπτη στάση σε αντικρουόμενες απόψεις των ελεγχόμενων ή άλλων ενδιαφερομένων, εκφράζοντας χωρίς περιττούς χαρακτηρισμούς τις αντικειμενικές διαπιστώσεις και υποδείξεις που βασίζονται σε επιμελή εργασία του.

δ) Να μην έχει οποιοδήποτε άμεσο ή έμμεσο οικονομικό συμφέρον καθ' οιονδήποτε τρόπο από την πορεία των εργασιών του ελεγχόμενου ή από το πόρισμα του ελέγχου του.

ε) Να μην αποδέχεται παρεμβάσεις του ελεγχόμενου ή τρίτων σχετικές με την εκτέλεση των καθηκόντων του.

στ) Να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός όταν στον ελεγχόμενο υπηρετούν καθ' οιονδήποτε τρόπο συγγενικά ή φιλικά προς αυτόν πρόσωπα. Οφείλει να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να διασφαλίζει την ανεξαρτησία και την αντικειμενικότητά του και, όπου αυτό δεν είναι απόλυτα εφικτό, να αποποιείται τον έλεγχο ή να τον διακόπτει.

ζ) Να μη δέχεται από τους ελεγχόμενους περιποιήσεις ή άλλα δώρα, που υπερβαίνουν το μέτρο της απλής φιλοφρονήσεως και φιλοξενίας στον επαγγελματικό χώρο αυτού.

η) Να μην δέχεται οποιαδήποτε αμοιβή ή προμήθεια από τον ελεγχόμενο, πέραν της νομίμου, για οποιοδήποτε λόγο, έστω και για πρόσθετες συγκεκριμένες επαγγελματικές υπηρεσίες, αν δεν έχουν τηρηθεί διαφανείς διαδικασίες για την ανάθεση, την εκτέλεση και την τιμολόγηση της κάθε συγκεκριμένης υπηρεσίας του.

θ) Να τηρεί αυστηρά τις κείμενες νομοθετικές διατάξεις και αποφάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου για τα ασυμβίβαστα και τις απαγορεύσεις ως προς το επάγγελμα,

καθώς και για τις διαδικασίες αποδοχής και γνωστοποίησης κάθε ανατιθέμενης σ' αυτόν εργασίας.

4. Απαγορεύεται σε Ορκωτό Ελεγκτή ή σε ελεγκτικό φορέα η με οποιοδήποτε τρόπο διαπραγμάτευση ή η εκ των υστέρων μείωση της νόμιμης αμοιβής ελέγχου.

Παρέκκλιση από την απαγόρευση αυτή επιτρέπεται μόνο αν συντρέχει ειδικά αιτιολογημένος λόγος και έχει ληφθεί σχετική έγκριση του Εποπτικού Συμβουλίου.

5. Απαγορεύεται σε Ορκωτό Ελεγκτή η ανάληψη του υποχρεωτικού από νόμο ελέγχου μιας οικονομικής μονάδας, στην οποία ο ίδιος ή μέλος της διοίκησης του ελεγκτικού φορέα του έχει διατελέσει μέσα στην τελευταία πενταετία, πριν από το διορισμό του ως τακτικού ελεγκτή της οικονομικής αυτής μονάδας:

- είτε μέλος της διοίκησης
- είτε διευθυντικό στέλεχος,
- είτε οικονομικός, λογιστικός, φορολογικός σύμβουλος ή εσωτερικός ελεγκτής, με σχέση εξαρτημένης εργασίας ή ως ελεύθερος επαγγελματίας με κύριο αντικείμενο την παροχή των πιο πάνω υπηρεσιών στην ελεγχόμενη οικονομική μονάδα.

Η απαγόρευση αυτή μπορεί να αρθεί μόνο ύστερα από ειδικά αιτιολογημένη απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου, που λαμβάνεται με τη σύμφωνη γνώμη του Επιστημονικού Συμβουλίου του Σ.Ο.Ε.

Άρθρο 5: Εχεμύθεια

1. Ο Ορκωτός Ελεγκτής οφείλει να τηρεί το επαγγελματικό απόρρητο και να μην αποκαλύπτει γεγονότα ή πληροφορίες που περιήλθαν σε γνώση του κατά την εκτέλεση του έργου του, εκτός αν υπέχει τέτοια υποχρέωση από το νόμο, τα επαγγελματικά πρότυπα και τις Οδηγίες που έχουν εκδοθεί από το Εποπτικό Συμβούλιο, περιλαμβανομένου και του παρόντος Κανονισμού.

2. Απαγορεύεται στον Ορκωτό Ελεγκτή να κάνει χρήση καθ' οιονδήποτε τρόπο, για δικό του όφελος ή όφελος τρίτων, των γεγονότων και των πληροφοριών που περιήλθαν σε γνώση του κατά την εκτέλεση του έργου του, εκτός αν η αποκάλυψη των γεγονότων και των πληροφοριών είναι αναγκαία για την υπεράσπισή του ενώπιον δικαστικής αρχής ή την υποστήριξη των θέσεων του ενώπιον του Εποπτικού ή του Πειθαρχικού Συμβουλίου του Σ.Ο.Ε.

3. Ο Ορκωτός Ελεγκτής οφείλει να τηρεί το επαγγελματικό απόρρητο και μετά τη λήξη της παροχής των επαγγελματικών υπηρεσιών του προς οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο.
4. Ο Ορκωτός Ελεγκτής οφείλει να υπενθυμίζει στους βοηθούς του την υποχρέωση τηρήσεως του επαγγελματικού απορρήτου και να εξασφαλίζει κατά το δυνατόν ότι οι βοηθοί του θα τηρήσουν αυτό.
5. Οι διατάξεις αυτού του άρθρου δεσμεύουν και τις διοικητικές και τους τεχνικούς συμβούλους του κάθε ελεγκτικού φορέα, καθώς και τα όργανα ποιοτικού ελέγχου του Σ.Ο.Ε.

Άρθρο 6: Ποιοτική επάρκεια εργασιών ελέγχου

1. Κάθε Ορκωτός Ελεγκτής υποχρεούται για κάθε εκτελούμενη απ' αυτόν εργασία ελέγχου να ακολουθεί τα εγκεκριμένα από το Εποπτικό Συμβούλιο ελεγκτικά πρότυπα και οδηγίες και να τηρεί σε ιδιαίτερο φάκελο, επί πέντε τουλάχιστον έτη ύστερα από την ημερομηνία εκδόσεως του Πιστοποιητικού ή Έκθεσης Ελέγχου, τα φύλλα εργασίας και λοιπά στοιχεία του συγκεκριμένου ελέγχου, τα οποία και οφείλει να παραδίδει χωρίς υπαίτια καθυστέρηση για ποιοτικό έλεγχο στο προς τούτο εντεταλμένο από το Εποπτικό Συμβούλιο όργανο του Σ.Ο.Ε. Η παράδοση αυτή γίνεται σε τόπο και σε χρόνο που ορίζονται από το Εποπτικό Συμβούλιο.
2. Από τα περιεχόμενα στον εξεταζόμενο φάκελο ή φακέλους φύλλα εργασίας και λοιπά στοιχεία, πρέπει να αποδεικνύεται ότι:
 - α) Κατά την εκτέλεση της συγκεκριμένης ελεγκτικής εργασίας εφαρμόστηκαν τα παραδεγμένα από το Σ.Ο.Ε. πρότυπα Ελέγχου και Εκθέσεων, καθώς και οι εκδοθείσες από το Σ.Ο.Ε. τεχνικές οδηγίες, και ότι λήφθηκαν υπόψη οι διατάξεις της νομοθεσίας και του Καταστατικού, που διέπουν την ελεγχθείσα οικονομική μονάδα.
 - β) Τα ανωτέρω φύλλα και λοιπά στοιχεία στηρίζουν επαρκώς τη γνώμη του Ορκωτού Ελεγκτή, όπως αυτή διατυπώνεται στο σχετικό Πιστοποιητικό ή Έκθεση του ελέγχου του.
3. Τυχόν άρνηση ή υπαίτια καθυστέρηση παράδοσης των ζητούμενων φακέλων στο εντεταλμένο όργανο του Σ.Ο.Ε., καταγγελλόμενη σε σχετική αναφορά του τελευταίου προς το Εποπτικό Συμβούλιο και αποδεικνυόμενη με αντίγραφο ειδοποιητηρίου εγγράφου απευθυνόμενου προς τον αρμόδιο Ορκωτό Ελεγκτή, απευθείας ή μέσω του ελεγκτικού φορέα του, παραπέμπεται στο Πειθαρχικό Συμβούλιο ως σκόπιμη παράβαση κανονιστικής διάταξης.

4. Τυχόν κενά ή άλλες ουσιώδεις ελλείψεις του εξεταζόμενου φακέλου ελέγχου ή της εκτέλεσης της συγκεκριμένης εργασίας καταγραφόμενα στο σχετικό πόρισμα του εντεταλμένου οργάνου ποιοτικού ελέγχου, που έχουν ως συνέπεια την αδυναμία εξαγωγής συμπεράσματος σε σχέση με τα οριζόμενα στην πιο πάνω παράγραφο 2, παραπέμπονται στο Πειθαρχικό Συμβούλιο.

Η παραπομπή αυτή γίνεται μετά από γνώμη του Επιστημονικού Συμβουλίου για πλημμελή άσκηση των καθηκόντων του υπεύθυνου Ορκωτού Ελεγκτή και, αν συντρέχει περίπτωση, για παράβαση νόμου.

5. Στο πλαίσιο ποιοτικού ελέγχου, τα εντεταλμένα όργανα του Σ.Ο.Ε. μπορούν να εξετάσουν και να επαληθεύσουν οποιοδήποτε άλλο στοιχείο ή πληροφορία που, κατά την κρίση τους, επιδρά στην ποιότητα και τη νομιμότητα των προσφερόμενων από τον Ορκωτό Ελεγκτή και τους βοηθούς του υπηρεσιών, μη αποκλειόμενης και της επιτόπου επίσκεψης των εντεταλμένων οργάνων στα γραφεία των οικονομικών μονάδων που ελέγχθηκαν από τον Ορκωτό Ελεγκτή.

Σε περίπτωση αδικαιολόγητης άρνησης μέλους του Σ.Ο.Ε. να παράσχει τα κατά τα άνω ζητούμενα πρόσθετα στοιχεία και πληροφορίες ή να διευκολύνει την επιτόπου επίσκεψη εντεταλμένου οργάνου στα γραφεία ελεγχθείσας οικονομικής μονάδας εφαρμόζονται τα οριζόμενα στην πιο πάνω παρ. 3 αυτού του άρθρου.

Άρθρο 7: Διαφήμιση – Αθέμιτος Ανταγωνισμός

1. Ορκωτός Ελεγκτής ή ο ελεγκτικός φορέας δεν πρέπει να διαφημίζει ή να προβάλλει τις επαγγελματικές υπηρεσίες του, καθώς και το όνομα του ή την επωνυμία του, κατά τρόπο που υποβαθμίζει το ελεγκτικό επάγγελμα, όπως αυτό έχει θεσμοθετηθεί και ασκείται στην Ελλάδα, ή θέτει σε αμφιβολία την επαγγελματική επάρκεια άλλων Ορκωτών Ελεγκτών ή ελεγκτικών φορέων.

2. Απαγορεύεται σε Ορκωτό Ελεγκτή ή ελεγκτικό φορέα η υποβολή προσφοράς παροχής ελεγκτικών υπηρεσιών χωρίς έγγραφη πρόσκληση του ενδιαφερομένου που έχει γνωστοποιηθεί στο Σ.Ο.Ε. και χωρίς την τήρηση των λοιπών προϋποθέσεων και διαδικασιών που ορίζονται από νόμο ή αποφάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου.

Η υποβολή τέτοιας προσφοράς καθώς και η με οποιοδήποτε τρόπο μείωση ή δέσμευση μείωσης της νόμιμης αμοιβής ελέγχου, χωρίς σχετική έγκριση του Εποπτικού Συμβουλίου, αποτελεί πράξη ιδιαίτερα αναξιοπρεπή και αθέμιτη.

3. Κάθε διευθύνων σύμβουλος, διευθύνων εταίρος ή διαχειριστής ενός ελεγκτικού φορέα, υποχρεούται να παραδίδει χωρίς καθυστέρηση στο εντεταλμένο όργανο δεο-

ντολογικού ελέγχου του Σ.Ο.Ε. τα βιβλία και στοιχεία του φορέα και να παρέχει τις ζητούμενες πληροφορίες, αναφορικά με τον προσδιορισμό, την τιμολόγηση και την είσπραξη της αμοιβής συγκεκριμένης εργασίας, καθώς και με την τήρηση των προβλεπόμενων από νόμο ή αποφάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου προϋποθέσεων και διαδικασιών ανάληψης, εκτέλεσης και γνωστοποίησης προς το Σ.Ο.Ε. της κάθε προσφερόμενης σε ελεγχόμενους ή τρίτους υπηρεσίας.

Άρθρο 8: Σχέσεις με Συναδέλφους και Ελεγκτικούς Φορείς

1. Ο Ορκωτός Ελεγκτής οφείλει να συμπεριφέρεται με ευγένεια, ειλικρίνεια και εκτίμηση έναντι όλων των άλλων μελών του Σ.Ο.Ε., είτε αυτά είναι παρόντα είτε είναι απόντα και να προασπίζει τα νόμιμα δικαιώματά τους που απορρέουν από την άσκηση των καθηκόντων τους.

2. Ο Ορκωτός Ελεγκτής στον οποίο ανατίθεται ένας κατά νόμον υποχρεωτικός έλεγχος, τον οποίο προηγουμένως, τον οποίο προηγουμένως ασκούσε άλλος Ορκωτός Ελεγκτής, οφείλει να ερωτήσει εγγράφως τον προηγούμενο ελεγκτή και μάλιστα πριν από την ανάληψη του ελέγχου, σε ποιους λόγους οφείλεται κατά τη γνώμη του η απομάκρυνσή του από το συγκεκριμένο έλεγχο.

Το έγγραφο αυτό ερώτημα κοινοποιείται στο Εποπτικό Συμβούλιο.

3. Αν ο απερχόμενος Ορκωτός Ελεγκτής έχει λόγους να πιστεύει ότι η απομάκρυνσή του από μια κατά νόμον ελεγχόμενη μονάδα οφείλεται σε διαφωνία του ως προς παρατήρηση ή άλλη αιτία σχετιζόμενη με τον έλεγχο ή με τη διατύπωση του σχετικού Πιστοποιητικού ή Έκθεσης του ελέγχου του, οφείλει μέσα σε πέντε μέρες αφότου έλαβε γνώση της απομάκρυνσής του να αναφέρει εγγράφως τους λόγους αυτούς στον διοριζόμενο νέο ελεγκτή, με κοινοποίηση προς το Εποπτικό Συμβούλιο.

4. Μέσα στην προθεσμία που προβλέπεται από την παρ. 4 του άρθρου 36 του Ν. 2190/20, κάθε ελεγκτικός φορέας υποχρεούται να επιφυλαχθεί για την αποδοχή της εντολής ελέγχου μιας οικονομικής μονάδας και να μην προβεί σε διορισμό του τακτικού ελεγκτή της, αν έχει περιέλθει αποδεδειγμένα σε γνώση του ότι η προς έλεγχο οικονομική μονάδα δεν έχει εξοφλήσει πλήρως τη νόμιμη αμοιβή ελέγχου προηγούμενης χρήσης ή χρήσεων.

Η επιφύλαξη αυτή γνωστοποιείται εγγράφως στη διοίκηση της οικονομικής μονάδας, με κοινοποίηση προς το Εποπτικό Συμβούλιο και μπορεί να αρθεί μόνο ύστερα από την πλήρη εξόφληση της πιο πάνω αμοιβής ή με ειδική έγκριση του Εποπτικού Συμβουλίου.

5. Κάθε Ορκωτός Ελεγκτής, πριν από την έναρξη οποιασδήποτε ανατεθείσας σ' αυτόν ελεγκτικής εργασίας, οφείλει να διαπιστώνει αν η προς έλεγχο οικονομική μονάδα έχει εξοφλήσει πλήρως τη νόμιμη αμοιβή ελέγχου προηγούμενων χρήσεων.

Σε περίπτωση που ο Ορκωτός Ελεγκτής διαπιστώνει, είτε από την εξέταση των βιβλίων και στοιχείων της ελεγχόμενης μονάδας, είτε από απευθείας προς αυτόν έγγραφη ειδοποίηση ενός ελεγκτικού φορέα, που κοινοποιείται και στο Σ.Ο.Ε., ότι η νόμιμη αμοιβή ελέγχου προηγούμενης χρήσης ή χρήσεων της οικονομικής αυτής μονάδας δεν έχει εξοφληθεί πλήρως, υποχρεούται να ζητήσει εγγράφως από το Εποπτικό Συμβούλιο την έγκριση διακοπής του ελέγχου του, λόγω αποδεδειγμένης άρνησης ή αδυναμίας του ελεγχόμενου να συμμορφωθεί με τις ισχύουσες διατάξεις που επιβάλλουν τον έλεγχό της. Το αίτημα αυτό κοινοποιείται και στη διοίκηση της ελεγχόμενης μονάδας και περιλαμβάνει απαραίτητα την κατά τα άνω διαπιστωθείσα οφειλή της προς ένα ή περισσότερους ελεγκτικούς φορείς.

Αν το Εποπτικό συμβούλιο εγκρίνει τη διακοπή του ελέγχου, ο Ορκωτός Ελεγκτής υποχρεούται να ζητήσει από τη διοίκηση της ελεγχόμενης μονάδας τη σύγκληση έκτακτης γενικής συνελεύσεως των μετόχων ή εταίρων της, προς την οποία γνωστοποιεί τη διακοπή του ελέγχου του, μαζί με τους λόγους που επέβαλαν τη διακοπή αυτή.

Άρθρο 9: Προστασία του κύρους του ΣΟΕ

1. Δεν επιτρέπεται η δια δηλώσεων προφορικών ή εγγράφων, υποβάθμιση του επιστημονικού και επαγγελματικού κύρους του Σ.Ο.Ε. και των Ορκωτών Ελεγκτών ή των ελεγκτικών φορέων που είναι εγγεγραμμένοι στα οικεία Μητρώα του Σ.Ο.Ε., καθώς και ο σχολιασμός της ποιότητας των προσφερόμενων από Ορκωτούς Ελεγκτές ή ελεγκτικούς φορείς υπηρεσιών.

Δεν εμπίπτει στον ανωτέρω περιορισμό η εμπιστευτική αναφορά προς το Εποπτικό Συμβούλιο ή στα απ' αυτό εντεταλμένα όργανα ποιοτικού ελέγχου.

2. Ως υποβάθμιση του επιστημονικού και επαγγελματικού κύρους του Σ.Ο.Ε. θεωρείται ιδίως από μέρους Ορκωτού Ελεγκτή ή ελεγκτικού φορέα:

α) Τήρηση ή ο ισχυρισμός τήρησης ελεγκτικών ή λογιστικών αρχών και προτύπων διαφορετικών από τα παραδεχόμενα από την εθνική νομοθεσία και από το Σ.Ο.Ε.

β) Επανελημμένες παρεκκλίσεις από αποφάσεις και οδηγίες του Εποπτικού Συμβουλίου.

γ) Ανάρμοστη συμπεριφορά κατά οργάνων του Σ.Ο.Ε., εκδηλούμενη με τη χρησιμοποίηση εκφράσεων ή ειρωνικών σχολίων, σε βάρος αποφάσεων και ενεργειών που εμπίπτουν στις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των οργάνων αυτών.

δ) Απρεπής συμπεριφορά κατά οργάνου του ελεγχόμενου, κατά συναδέλφου μέλους του Σ.Ο.Ε. ή κατά της διοίκησης ελεγκτικού φορέα.

III. ΑΝΑΘΕΣΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ

Άρθρο 10: Τήρηση του παρόντος κανονισμού – Κυρώσεις

1. Γενική Συνέλευση του Σ.Ο.Ε., αναγνωρίζοντας την ανάγκη πιστής εφαρμογής του παρόντος κανονισμού από όλα ανεξαιρέτως των μέλη του Σ.Ο.Ε., είτε αυτά λειτουργούν ως ελεγκτές, είτε ως μέλη διοικήσεων των ελεγκτικών φορέων, μαζί με το γεγονός ότι κάθε παράβαση του κανονισμού αυτού από οποιοδήποτε μέλος του Σ.Ο.Ε. συνιστά ταυτόχρονα και αθέτηση του όρκου του, αποφασίζει την ανάθεση των αρμοδιοτήτων ή τη θέσπιση των υποχρεώσεων που ορίζονται στις επόμενες παραγράφους 2-8:

2. Οποιοδήποτε μέλος του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών ή οποιοσδήποτε ελεγκτικός φορέας υποχρεούται να καταγγείλει γραπτώς προς το Εποπτικό Συμβούλιο κάθε παράβαση του παρόντος κανονισμού, που έχει υποπέσει στην αντίληψή του, αναφέροντας ρητά το ονοματεπώνυμο του μέλους ή την επωνυμία του φορέα που υπέπεσε στην παράβαση, καθώς και τα περιελθόντα σε γνώση του αποδεικτικά στοιχεία. Η αναφορά είναι απόρρητη και γνωστοποιείται από το Εποπτικό Συμβούλιο μόνο στον αναφερόμενο ελεγκτή ή φορέα, ο οποίος και καλείται για παροχή εξηγήσεων πριν αποφασιστεί η τυχόν πειθαρχική δίωξή του.

Αναφορά για παράβαση του παρόντος κανονισμού ή των υποχρεώσεων ενός Ορκωτού Ελεγκτή που απορρέουν από νόμο ή από τα ελεγκτικά πρότυπα του Σ.Ο.Ε. μπορεί να γίνει από οποιοδήποτε πρόσωπο, φυσικό ή νομικό.

Το Εποπτικό Συμβούλιο έχει το δικαίωμα να επιληφθεί αυτεπαγγέλτως για κάθε παράβαση.

3. Το Εποπτικό Συμβούλιο του Σ.Ο.Ε. αν συντρέχει παράβαση νόμου ή του παρόντος Κανονισμού και με αιτιολογημένη απόφασή του παραπέμπει την υπόθεση στα αρμόδια όργανα του Σ.Ο.Ε., παραγγέλοντας και τις αναγκαίες ενέργειες ή θέτει την υπόθεση στο αρχείο. Στην τελευταία περίπτωση μπορεί να καλέσει τον αναφέροντα να

παράσχει σχετικές εξηγήσεις και αν κρίνει ότι η αναφορά ή καταγγελία είναι κακόπιστη, αποφασίζει για τις περαιτέρω ενέργειές του.

4. Παραβάσεις του νόμου και του παρόντος κανονισμού από ελεγκτικούς φορείς εξετάζονται από το Εποπτικό Συμβούλιο, το οποίο παραπέμπει στο Πειθαρχικό Συμβούλιο κάθε μέλος της διοίκησης του υπαίτιου ελεγκτικού φορέα, που κατά την κρίση του Εποπτικού Συμβουλίου, βασιζόμενη στις υπάρχουσες καταγγελίες, μαρτυρίες ή στοιχεία, ευθύνεται ως εκ της θέσης ή των αρμοδιοτήτων του για την διαπιστούμενη ή την καταγγελλόμενη παράβαση.

5. Το Εποπτικό Συμβούλιο μπορεί να κρίνει ότι ένα μέλος του Σ.Ο.Ε. έχει απωλέσει το απαιτούμενο ήθος και την αναμφισβήτητη αρετή και να το διαγράψει από το οικείο Μητρώο, εφόσον από τα υπάρχοντα στοιχεία αποδεικνύεται ότι το μέλος αυτό έχει υποπέσει καθ' υποτροπή σε σκόπιμες παραβάσεις του παρόντος Κανονισμού.

Άρθρο 11: Παραγραφή

1. Οποιαδήποτε παράβαση του παρόντος Κανονισμού παραγράφεται μετά παρέλευση πενταετίας από την τέλεσή της. Προκειμένου για παραβάσεις των ελεγκτικών προτύπων και οδηγιών του Σ.Ο.Ε., ως ημερομηνία τέλεσης λαμβάνεται αυτή της εκδόσεως του σχετικού πιστοποιητικού ή Έκθεσης Ελέγχου.

2. Καταγγελία παραβάσεως του παρόντος Κανονισμού για την οποία δεν έχουν ολοκληρωθεί οι ενέργειες των αρμοδίων οργάνων του Σ.Ο.Ε. μετά παρέλευση δύο (2) ετών από της ημερομηνίας καταθέσεώς της στο πρωτόκολλο του Σ.Ο.Ε., μπορεί να τεθεί στο Αρχείο, με απόφαση του Εποπτικού Συμβουλίου, στην οποία αναφέρεται συγκεκριμένος λόγος ή λόγοι της μη ολοκλήρωσης των ενεργειών.

IV. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 12: Ισχύς προηγούμενων Αποφάσεων και Οδηγιών

1. Οι μέχρι τώρα εκδοθείσες αποφάσεις και οδηγίες του Εποπτικού Συμβουλίου αναφορικά με τις προϋπότητες και τις διαδικασίες ανάληψης και εκτέλεσης των πάσης φύσεως ελέγχων, καθώς και τις διαδικασίες γνωστοποίησης από τους Ορκωτούς ελεγκτές των αναληφθέντων και των περατωθέντων ελέγχων, εξακολουθούν να ισχύουν ως κανονιστικές διατάξεις και να εφαρμόζονται υποχρεωτικά από όλους τους Ορκωτούς Ελεγκτές και τους ελεγκτικούς φορείς τους.

2. Παραβάσεις κανονιστικών διατάξεων που έχουν τελεστεί πριν από την ημερομηνία δημοσίευσής του παρόντος Κανονισμού, παραγράφονται μετά παρέλευση πενταετίας από την τέλεσή τους.

Άρθρο 13: Ελάχιστο Όριο Αξιοπρεπούς Διαβίωσης Μελών του Σ.Ο.Ε.

1. Μέχρι την έκδοση του προεδρικού διατάγματος που προβλέπεται από τη διάταξη της παρ. 8 του άρθρου 18 του Ν. 2231/1994 (ΦΕΚ 139^Α), κάθε ελεγκτικός φορέας δικαιούται για όσους Ορκωτούς Ελεγκτές μέλη του τελούν σε ουσιώδη επαγγελματική αδράνεια για λόγους που δεν οφείλονται σε δική τους υπαιτιότητα, να ζητήσει από το Εποπτικό συμβούλιο την έγκριση συμμετοχής του Σ.Ο.Ε. στην κάλυψη της δαπάνης μιας αξιοπρεπούς διαβίωσής τους.

Το Εποπτικό Συμβούλιο, ύστερα από αξιολόγηση των προβαλλόμενων λόγων, μπορεί να εγκρίνει τη μερική ή ολική κάλυψη μιας τέτοιας δαπάνης από τους κατά το άρθρο 22 του Π.Δ. 226/1992 εισπραττόμενους πόρους του Σ.Ο.Ε.. Σε κάθε περίπτωση το εγκεκριμένο ποσό της ανωτέρω συμμετοχής του Σ.Ο.Ε. δεν μπορεί να υπερβαίνει τις ελάχιστες αποδοχές Ορκωτού Λογιστή κατά την 30^η Απριλίου 1993, προσαυξημένες με τις αναγκαίες ασφαλιστικές εισφορές.

2. Με ειδικές αποφάσεις του Εποπτικού Συμβουλίου, η κατά την προηγούμενη παρ. 1 συμμετοχή του Σ.Ο.Ε. μπορεί να συνεχιστεί και μετά την έκδοση του προαναφερόμενου προεδρικού διατάγματος, μέχρι της συστάσεως ενός ειδικού αναδιανεμητικού λογαριασμού που θα καλύπτει τις ελάχιστες ανάγκες αξιοπρεπούς διαβίωσης των Ορκωτών Ελεγκτών, με την προϋπόθεση ότι τα καλυπτόμενα από τις αποφάσεις αυτές πρόσωπα θα τίθενται στη διάθεση του Εποπτικού Συμβουλίου.

Άρθρο 14: Έναρξη εφαρμογής – Δημοσιότητα

1. Ο παρών Κανονισμός επαγγελματικής δεοντολογίας τίθεται σε εφαρμογή από την ημερομηνία εγκρίσεως του από τη Γενική Συνέλευση του Σ.Ο.Ε., ήτοι από την 17^η Απριλίου 1997.

2. Με μέριμνα της Εκτελεστικής Γραμματείας του Σ.Ο.Ε., ο παρών κανονισμός δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και μπορεί να γνωστοποιείται σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως

Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών*

Περιεχόμενο, Εφαρμοσιμότητα και Συμμόρφωση

Ο Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών αποτελείται από δύο τμήματα: (1) τις Αρχές και (2) τους Κανόνες. Οι Αρχές παρέχουν ένα πλαίσιο για τους Κανόνες, οι οποίοι καθορίζουν την παροχή επαγγελματικών υπηρεσιών από τα μέλη. Το Συμβούλιο του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών είναι εξουσιοδοτημένο να διορίζει ανεξάρτητα σώματα, προκειμένου να εκδίδουν τεχνικά πρότυπα, συμβατά με τους Κανόνες. Το καταστατικό απαιτεί συμμόρφωση με τους Κανόνες και τα πρότυπα.

Ο Κώδικας Επαγγελματικής Συμπεριφοράς υιοθετήθηκε για να παρέχει καθοδήγηση και κανόνες σε όλα τα μέλη –άσχετα αν εργάζονται ως ελεγκτές, ή ως υπάλληλοι στη βιομηχανία, στην κυβέρνηση ή στην εκπαίδευση– για τη διεξαγωγή των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων.

Η Συμμόρφωση με τον Κώδικα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς, όπως και με όλα τα πρότυπα σε μια ανοιχτή κοινωνία, βασίζεται πρωτίστως στη συμφωνία των μελών και την εθελοντική τους δράση, δευτερευόντως στην υποστήριξη από τους συναδέλφους και την κοινή γνώμη και τελικά σε πειθαρχικές ενέργειες, όπου απαιτούνται, εναντίων μελών που αποτυγχάνουν να συμμορφωθούν με τους Κανόνες.

Άλλη Καθοδήγηση

Οι *Ερμηνείες των Κανόνων Συμπεριφοράς* αποτελούνται από επεξηγήσεις που έχουν υιοθετηθεί μετά από παρουσιάσεις σε πολιτειακούς θεσμούς, τοπικές κοινωνίες, λογιστικές μονάδες και άλλους ενδιαφερόμενους, από την εκτελεστική επιτροπή του τομέα επαγγελματικής ηθικής, για να παρέχουν καθοδήγηση αναφορικά με το εύρος και την εφαρμοσιμότητα των Κανόνων, αλλά δεν αποσκοπούν στον περιορισμό του

* The Code of Professional Conduct of the American Institute of Certified Public Accountants <http://www.aicpa.org/about/code/index.htm>. Η μετάφραση έγινε από εμένα και ενδεχομένως να μην είναι απόλυτα πιστή σε κάποια σημεία, προκειμένου να διευκολυνθεί ο ελληνόφωνος αναγνώστης.

εύρους ή της εφαρμοσιμότητας τους. Το μέλος που θα αποκλίνει από αυτές τις καθοδηγητικές γραμμές φέρει το βάρος δικαιολόγησης αυτής της απόκλισης σε οποιαδήποτε πειθαρχική ακρόαση. Οι Ερμηνείες που υπήρχαν πριν την υιοθέτηση του Κανόνα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς στις 12 Ιανουαρίου 1988 παραμένουν σε εφαρμογή μέχρι να απαιτηθούν περαιτέρω ενέργειες από την κατάλληλη ανώτερη τεχνική επιτροπή.

Οι *Αποφάσεις Ηθικής* αποτελούνται από επίσημες αποφάσεις που πάρθηκαν από την εκτελεστική επιτροπή του τομέα επαγγελματικής ηθικής μετά από παρουσιάσεις σε πολιτειακούς θεσμούς, τοπικές κοινωνίες, λογιστικές μονάδες και άλλους ενδιαφερόμενους. Οι Αποφάσεις αυτές συνοψίζουν την εφαρμοσιμότητα των Κανόνων Συμπεριφοράς και των Ερμηνειών τους σε συγκεκριμένες, πραγματικές καταστάσεις. Τα μέλη που υπό παρόμοιες συνθήκες αποκλίνουν από τις Αποφάσεις, θα κλιθούν να δικαιολογήσουν αυτές τις αποκλίσεις. Οι Αποφάσεις Ηθικής που υπήρχαν πριν την υιοθέτηση του Κανόνα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς στις 12 Ιανουαρίου 1988 παραμένουν σε εφαρμογή μέχρι να απαιτηθούν περαιτέρω ενέργειες από την κατάλληλη ανώτερη τεχνική επιτροπή.

Η δημοσίευση μιας Ερμηνείας ή Απόφασης Ηθικής στο *Journal of Accountancy* αποτελεί ειδοποίηση προς τα μέλη. Επομένως, η ημερομηνία εφαρμογής της όποιας διακήρυξης είναι η τελευταία ημέρα του μήνα στον οποίο εμφανίστηκε στο *Journal of Accountancy*. Ο τομέας επαγγελματικής ηθικής θα λάβει υπόψη του το χρόνο που θα ήταν λογικό για ένα μέλος να συμμορφωθεί με τη διακήρυξη.

Τα μέλη πρέπει επίσης να συμβουλευούνται, όπου ταιριάζει, τα ηθικά πρότυπα των κοινοτήτων ορκωτών λογιστών και ελεγκτών της πολιτείας τους, τη *Securities and Exchange Commission** και κάθε άλλο κυβερνητικό οργανισμό που μπορεί να ρυθμίζει τις επαγγελματικές δραστηριότητες των πελατών τους ή να χρησιμοποιεί τις αναφορές τους για να εξετάσει τη συμμόρφωση των πελατών τους με τους υφιστάμενους νόμους και τους σχετικούς κανονισμούς.

* Αντίστοιχος οργανισμός με τη δική μας Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, αλλά με πολύ περισσότερες αρμοδιότητες.

Αρχές Επαγγελματικής Συμπεριφοράς

Προοίμιο

.01 Η απόκτηση της ιδιότητας του μέλους στο Αμερικάνικο Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών είναι εθελοντική. Αποδεχόμενος αυτή την ιδιότητα, ο ορκωτός λογιστής αναλαμβάνει την υποχρέωση αυτό-πειθαρχίας πάνω και πέρα από τις απαιτήσεις των νόμων και των κανονισμών.

.02 Οι Αρχές του Κώδικα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών εκφράζουν την αναγνώριση των ευθυνών του επαγγέλματος απέναντι στο κοινό, τους πελάτες και τους συναδέλφους. Καθοδηγούν τα μέλη στην απόδοση των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων και εκφράζουν τις βασικές συνισταμένες της ηθικής και επαγγελματικής συμπεριφοράς. Οι Αρχές απαιτούν την απαρέγκλιτη δέσμευση στην έντιμη συμπεριφορά, ακόμα και αν θυσιάζεται το προσωπικό συμφέρον.

Άρθρο I: Υποχρεώσεις

Κατά τη διεξαγωγή των υποχρεώσεών τους ως επαγγελματίες, τα μέλη πρέπει να εξασκούν ευαίσθητη επαγγελματική και ηθική κρίση, σε όλες τους τις δραστηριότητες.

.01 Ως επαγγελματίες, οι ορκωτοί λογιστές αναλαμβάνουν ένα σημαντικό ρόλο για την κοινωνία. Συνεπείς σε αυτό το ρόλο, τα μέλη του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών φέρουν ευθύνες προς όλους όσους χρησιμοποιούν τις επαγγελματικές τους υπηρεσίες. Τα μέλη επίσης έχουν διαρκή ευθύνη να συνεργάζονται μεταξύ τους για να βελτιώνουν την τέχνη της λογιστικής, να τιμούν την εμπιστοσύνη του κοινού και να διενεργούν τις ειδικές υποχρεώσεις του επαγγέλματος για αυτό-διακυβέρνηση. Οι συλλογικές προσπάθειες όλων των μελών απαιτούνται για να διατηρηθούν και να ενισχυθούν οι παραδόσεις του επαγγέλματος.

Άρθρο II: Το Δημόσιο Συμφέρον

Τα μέλη πρέπει να αποδέχονται την υποχρέωση να ενεργούν με τρόπο που υπηρετεί το Δημόσιο Συμφέρον, να τιμούν την εμπιστοσύνη του κοινού και να επιδεικνύουν δέσμευση στον επαγγελματισμό.

.01 Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε επαγγέλματος είναι η αποδοχή των ευθυνών του απέναντι στο κοινό. Το κοινό του λογιστικού επαγγέλματος αποτελείται από πελάτες, πιστωτές, κυβερνήσεις, εργοδότες, επενδυτές, την επιχειρηματική και χρηματοοικονομική κοινότητα και άλλους που βασίζονται στην αντικειμενικότητα και την ακεραιότητα των ορκωτών λογιστών για να διατηρήσουν την εύρυθμη λειτουργία των συναλλαγών. Αυτή η εμπιστοσύνη επιβάλλει την ευθύνη για το δημόσιο συμφέρον στους ορκωτούς λογιστές. Το δημόσιο συμφέρον ορίζεται ως η συλλογική ευημερία της κοινότητας των ανθρώπων και των οργανισμών που το επάγγελμα υπηρετεί.

.02 Κατά την άσκηση των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων τα μέλη μπορεί να αντιμετωπίσουν συγκρουόμενες πιέσεις από κάθε μία από αυτές τις ομάδες. Για να επιλύσουν αυτές τις συγκρούσεις, τα μέλη πρέπει να ενεργούν με ακεραιότητα, οδηγούμενα από την ακόλουθη αρχή: Όταν αναλαμβάνουν την ευθύνη τους προς το κοινό, τα συμφέροντα των πελατών και των εργοδοτών τους ικανοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

.03 Όσοι βασίζονται στους ορκωτούς λογιστές, περιμένουν από αυτούς ότι θα εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους με ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, τη δέουσα επαγγελματική προσοχή και ειλικρινές ενδιαφέρον για την εξυπηρέτηση του κοινού. Αναμένεται από τους λογιστές να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες, να συμμετέχουν στον κανονισμό αμοιβών και να προσφέρουν μια ποικιλία υπηρεσιών – όλα με τρόπο ώστε να επιδεικνύεται ένα επίπεδο επαγγελματισμού, συμβατό με τις Αρχές του Κώδικα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς.

.04 Όλοι όσοι γίνονται μέλη του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών δεσμεύονται να τιμήσουν την εμπιστοσύνη του κοινού. Σε ανταπόδοση της πίστης που το κοινό τους εναποθέτει, τα μέλη θα πρέπει συνεχώς να προσπαθούν να επιδεικνύουν την αφοσίωσή τους στην επαγγελματική τελειότητα.

Άρθρο III: Ακεραιότητα

Για τη διατήρηση και ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης του κοινού, τα μέλη πρέπει να διεξάγουν όλες τις επαγγελματικές υποχρεώσεις με την υψηλότερη αίσθηση Ακεραιότητας.

.01 Η ακεραιότητα είναι ένα στοιχείο του χαρακτήρα, θεμελιώδες για την επαγγελματική αναγνώριση. Είναι η ποιότητα εκ της οποίας εκπορεύεται η εμπιστοσύνη του κοινού και το συγκριτικό πρότυπο, έναντι του οποίου το μέλος θα πρέπει τελικά να δοκιμάζει όλες του τις αποφάσεις.

.02 Η ακεραιότητα απαιτεί από ένα μέλος να είναι, μεταξύ των άλλων, ειλικρινές και αμερόληπτο, υπό τους περιορισμούς της εμπιστευτικότητας προς τους πελάτες. Η εξυπηρέτηση και η εμπιστοσύνη του κοινού δεν πρέπει να υποτάσσονται στο προσωπικό όφελος. Η ακεραιότητα συμβιβάζεται με το ακούσιο λάθος και την ειλικρινή διαφωνία, αλλά δεν μπορεί να συμβιβάζεται με την εξαπάτηση ή την υποταγή των ηθικών αρχών.

.03 Η ακεραιότητα μετράται σε όρους του τι είναι σωστό και δίκαιο. Επί την απουσία συγκεκριμένων κανόνων, προτύπων ή άλλης καθοδήγησης, ή κατά την αντιμετώπιση αντικρουόμενων απόψεων, το μέλος πρέπει να δοκιμάζει τις αποφάσεις και τις πράξεις του ρωτώντας: «Κάνω ότι θα έκανε ένα έντιμο άτομο; Έχω διατηρήσει την ακεραιότητά μου;» Η ακεραιότητα απαιτεί από το μέλος να ακολουθεί τόσο το γράμμα, όσο και το πνεύμα των τεχνικών και ηθικών προτύπων, ενώ η παράκαμψη αυτών των προτύπων αποτελεί υποταγή της συνείδησης.

.04 Η ακεραιότητα επίσης απαιτεί από το μέλος να σέβεται τις αρχές της αντικειμενικότητας, της ανεξαρτησίας και της δέουσας προσοχής.

Άρθρο IV: Αντικειμενικότητα και Ανεξαρτησία

Το μέλος θα πρέπει να διατηρεί την αντικειμενικότητα του και να μην έχει αντικρουόμενα συμφέροντα όταν εκπληρώνει τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις. Το μέλος πρέπει να είναι ανεξάρτητο τυπικά και ουσιαστικά όταν παρέχει υπηρεσίες ελέγχου και πιστοποίησης.*

* Σημ: Υπηρεσία πιστοποίησης (attest service) θα λέμε κάθε υπηρεσία κατά την οποία το μέλος επικυρώνει με την υπογραφή του τη γνησιότητα αναφορών και χρηματοοικονομικών καταστάσεων

.01 Η αντικειμενικότητα είναι μια διανοητική κατάσταση, μια ποιότητα που παρέχει αξία στις υπηρεσίες του μέλους. Αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα του επαγγέλματός μας. Η αρχή της αντικειμενικότητας επιβάλλει την υποχρέωση στο μέλος να είναι αμερόληπτο, διανοητικά ειλικρινές και να μην έχει αντικρουόμενα συμφέροντα. Η ανεξαρτησία αποκλείει σχέσεις που μπορεί να φανούν ότι επηρεάζουν την αντικειμενικότητα του μέλους κατά τη διεξαγωγή υπηρεσιών πιστοποίησης.

.02 Τα μέλη συχνά εξυπηρετούν πολλαπλά συμφέροντα σε πολλές διαφορετικές εκφάνσεις τους και πρέπει να επιδεικνύουν την αντικειμενικότητά τους σε ποικίλες καταστάσεις. Τα μέλη που εργάζονται ανεξάρτητα*, παρέχουν υπηρεσίες πιστοποίησης, φοροτεχνικές και συμβουλευτικές σε θέματα διοίκησης. Άλλοι προετοιμάζουν χρηματοοικονομικές καταστάσεις κατά την εργασία τους σε τρίτους, διενεργούν εσωτερικούς ελέγχους και υπηρετούν σε οικονομικές και διοικητικές θέσεις στη βιομηχανία, την εκπαίδευση και την κυβέρνηση. Επίσης μορφώνουν και εκπαιδεύουν εκείνους που φιλοδοξούν να εισέλθουν στο επάγγελμα. Ανεξάρτητα από την υπηρεσία ή τη θέση, τα μέλη πρέπει να προστατεύουν την ακεραιότητα της δουλειάς τους, να διατηρούν την αντικειμενικότητα και να αποφεύγουν την υποταγή της συνείδησής τους.

.03 Για το μέλος που εργάζεται ανεξάρτητα, η διατήρηση της αντικειμενικότητας και της ανεξαρτησίας απαιτεί συνεχή αξιολόγηση των σχέσεων με τους πελάτες και της κοινωνικής ευθύνης. Ένα τέτοιο μέλος, που παρέχει υπηρεσίες ελέγχου και πιστοποίησης πρέπει να είναι ανεξάρτητο τυπικά και ουσιαστικά. Κατά τη διεξαγωγή όλων των άλλων του υπηρεσιών το μέλος πρέπει να διατηρεί την αντικειμενικότητα του και να αποφεύγει τις συγκρούσεις συμφερόντων.

.04 Αν και τα μέλη που εργάζονται για τρίτους δεν μπορούν να τυπικά να είναι ανεξάρτητα, έχουν την υποχρέωση να διατηρούν την αντικειμενικότητά τους όταν παρέχουν επαγγελματικές υπηρεσίες. Τα μέλη που προσλαμβάνονται από τρίτους για να προετοιμάσουν τις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις και να διενεργήσουν εσωτερικά ελεγκτικές, φοροτεχνικές ή συμβουλευτικές υπηρεσίες, φέρουν την ίδια ευθύ-

* Σημ: Ένα μέλος θα λέμε ότι «εργάζεται ανεξάρτητα» (in public practice) ή ασκεί τη δημόσια λογιστική (public accounting) όταν δεν είναι υπάλληλος του οργανισμού στον οποίο προσφέρει υπηρεσίες ελέγχου, πιστοποίησης ή άλλες. Όπως συμβαίνει με τους Έλληνες ορκωτούς ελεγκτές.

νη για αντικειμενικότητα με τα άλλα μέλη που εργάζονται ανεξάρτητα και πρέπει να είναι επιμελείς στην εφαρμογή των γενικά αποδεκτών λογιστικών αρχών και διαφανείς σε κάθε σχέση τους με όσους εργάζονται ανεξάρτητα.

Άρθρο V: Δέουσα Προσοχή (Due Care)*

Το μέλος πρέπει να ακολουθεί τα τεχνικά και ηθικά πρότυπα του επαγγέλματος, να πασχίζει διαρκώς να βελτιώνει την επάρκειά του και την ποιότητα των υπηρεσιών του και να εκπληρώνει την επαγγελματική του ευθύνη στο έπακρο της ικανότητάς του.

.01 Η αναζήτηση της τελειότητας είναι η ουσία της δέουσας προσοχής. Η δέουσα προσοχή απαιτεί από το μέλος να εκπληρώνει τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις με επιδεξιότητα και εργατικότητα. Επιβάλλει την υποχρέωση να διενεργούνται οι επαγγελματικές υπηρεσίες με το έπακρο της ικανότητας του μέλους, με ενδιαφέρον για τα συμφέροντα εκείνων για τους οποίους παρέχονται οι υπηρεσίες και σύμφωνα με την ευθύνη του επαγγέλματος προς το κοινό.

.02 Η επιδεξιότητα προέρχεται από μια σύνθεση εκπαίδευσης και εμπειρίας. Ξεκινά με την κατοχή ενός κοινού όγκου γνώσης, που απαιτείται για να ονομαστεί κάποιος ορκωτός ανεξάρτητος λογιστής (CPA: Certified Public Accountant). Η διατήρηση της επιδεξιότητας απαιτεί δέσμευση για μάθηση και επαγγελματική βελτίωση, που πρέπει να συνεχιστεί καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής του μέλους. Είναι ατομική ευθύνη του κάθε μέλους. Σε όλες του τις υποχρεώσεις το κάθε μέλος πρέπει να αναλαμβάνει να επιτύχει ένα επίπεδο επιδεξιότητας, που θα διασφαλίσει ότι η ποιότητα των υπηρεσιών του ανταποκρίνεται στο υψηλό επίπεδο που απαιτείται από αυτές τις Αρχές.

.03 Η επιδεξιότητα αντιπροσωπεύει την κατάκτηση ενός επιπέδου κατανόησης και γνώσης που καθιστά το μέλος ικανό να προσφέρει υπηρεσίες με ευχέρεια και διορατικότητα. Επίσης καθορίζει τους περιορισμούς των δυνατοτήτων του μέλους, υποδεικνύοντας ότι μπορεί να χρειαστεί συμβουλές, όταν μια επαγγελματική υποχρέωση υπερβαίνει τις δεξιότητές του ή της εταιρείας του. Το κάθε μέλος είναι υπεύθυνο για

* Συχνά αναφέρεται και ως due diligence. Θα χρησιμοποιούμε τους δύο όρους ως ταυτόσημους.

την αξιολόγηση της επιδεξιότητάς του – της αποτίμησης του αν η εκπαίδευση, η εμπειρία και η ευθυκρισία του είναι επαρκείς για την υποχρέωση που αναλαμβάνει.

.04 Τα μέλη πρέπει να είναι εργατικά και ευσυνείδητα κατά την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους προς τους πελάτες, τους εργοδότες και το κοινό. Η εργατικότητα επιβάλλει την υποχρέωση να παρέχονται οι υπηρεσίες άμεσα και προσεκτικά, να είναι πλήρεις και σύμφωνες με τα ισχύοντα τεχνικά και ηθικά πρότυπα.

.05 Η δέουσα προσοχή απαιτεί από το μέλος να προγραμματίζει και να επιτηρεί επαρκώς κάθε επαγγελματική δραστηριότητα για την οποία είναι υπεύθυνο.

Άρθρο VI: Εύρος και Είδος των Υπηρεσιών

Το μέλος που εργάζεται ανεξάρτητα πρέπει να τηρεί τις Αρχές του Κώδικα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς όταν διερευνά το εύρος και το είδος των υπηρεσιών που θα προσφέρει.

.01 Ο προσανατολισμός στο δημόσιο συμφέρον των υπηρεσιών που παρέχουν οι λογιστές που εργάζονται ανεξάρτητα απαιτεί αυτές οι υπηρεσίες να είναι συνεπείς με την αποδεκτή επαγγελματική συμπεριφορά των ορκωτών ανεξάρτητων λογιστών. Η ακεραιότητα απαιτεί η εξυπηρέτηση και η εμπιστοσύνη του κοινού να μην υποτάσσονται στο προσωπικό συμφέρον. Η αντικειμενικότητα και η ανεξαρτησία απαιτούν από τα μέλη να μην έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα κατά την εκπλήρωση των επαγγελματικών τους υποχρεώσεων. Η δέουσα προσοχή απαιτεί να παρέχονται οι υπηρεσίες με επιδεξιότητα και εργατικότητα.

.02 Κάθε μία από αυτές τις Αρχές θα πρέπει να εξετάζεται από τα μέλη όταν αξιολογούν αν θα παρέχουν ή όχι συγκεκριμένες υπηρεσίες σε δεδομένες καταστάσεις. Σε κάποιες περιπτώσεις, μπορεί οι Αρχές να συνιστούν ολική απαγόρευση των μη ελεγκτικών υπηρεσιών που μπορεί να προσφερθούν σε έναν πελάτη. Δεν είναι δυνατό να αναπτυχθούν εύκολοι και γρήγοροι κανόνες για να βοηθηθούν τα μέλη στη λήψη αυτών των αποφάσεων, αλλά θα πρέπει να ανταποκρίνονται ούτως ή άλλως στο πνεύμα των Αρχών.

.03 Για να το καταφέρουν αυτό τα μέλη, θα πρέπει:

- Να εργάζονται σε εταιρείες που έχουν εγκαταστήσει διαδικασίες ελέγχου ποιότητας, τέτοιες ώστε να διασφαλίζουν ότι οι υπηρεσίες προσφέρονται με επιδεξιότητα και επιτηρούνται επαρκώς.
- Να αποφασίζουν, με τη δική τους κρίση, αν το εύρος και το είδος των άλλων υπηρεσιών που προσφέρουν σε έναν πελάτη που ελέγχουν, θα δημιουργούσε σύγκρουση συμφερόντων κατά τη διεξαγωγή των υπηρεσιών ελέγχου προς αυτόν τον πελάτη.
- Να αξιολογούν, με τη δική τους κρίση, αν κάποια ενέργεια είναι συμβατή με το ρόλο τους ως επαγγελματίες.

[Αναθεωρήθηκε στις 15 Μαΐου 2000]

Κανόνες: Εφαρμοσιμότητα και Ορισμοί*

Εφαρμοσιμότητα

Όπως καθορίστηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988,

εκτός αν αναγράφεται κάτι διαφορετικό

.01 Το καταστατικό του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών απαιτεί από τα μέλη να προσκολλούνται στους Κανόνες του Κώδικα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς. Τα μέλη πρέπει να είναι έτοιμα να δικαιολογήσουν οποιαδήποτε απόκλιση από τους Κανόνες.

.02 *Ερμηνεία αναφορικά με την εφαρμοσιμότητα του Κώδικα Επαγγελματικής Συμπεριφοράς του AICPA:* Για τους σκοπούς της εφαρμοσιμότητας, ως «μέλος» θεωρούνται εκτός από τα μέλη και οι διεθνείς συνεργάτες του Αμερικάνικου Ιδρύματος των CPAs.

1. Οι Κανόνες Συμπεριφοράς που ακολουθούν εφαρμόζονται σε όλες τις επαγγελματικές υπηρεσίες, εκτός (α) αν το γράμμα του Κανόνα υποδεικνύει διαφορετικά και (β) το μέλος δραστηριοποιείται εκτός των Ηνωμένων Πολιτειών και η συμπεριφορά του είναι σύμφωνη με τους κανόνες του οργανωμένου λογιστικού επαγγέλματος

* Εδώ θα παρουσιάσουμε μόνο τους κανόνες, χωρίς τις ερμηνείες τους και τους σχετικούς ορισμούς (π.χ. τι είναι πελάτης), καθώς αυτά καλύπτονται στο κυρίως κείμενο ή αναφέρονται σε θεσμούς ξένους προς το ελληνικό σύστημα (π.χ. GAO) και ξεφεύγουν από τους σκοπούς αυτής της εργασίας.

της χώρας του. Ωστόσο, όταν το όνομα του μέλους συνδέεται με χρηματοοικονομικές καταστάσεις που θα έκαναν τον αναγνώστη τους να πιστέψει ότι ακολουθήθηκαν οι πρακτικές των Ηνωμένων Πολιτειών, το μέλος πρέπει να συμμορφώνεται με τους κανόνες 202 και 203.

2. Το μέλος δε θα επιτρέπει ενσυνειδήτως σε τρίτο, τον οποίο εξουσιάζει ή ελέγχει, να δρα επαγγελματικά εκ μέρους του, με ή χωρίς πληρωμή. Αν το μέλος προβεί σε τέτοια εξουσιοδότηση, παρεμβαίνει τους κανόνες. Επί πλέον, το μέλος μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο για τις πράξεις όλων των ατόμων που σχετίζονται μαζί του στην άσκηση της δημόσιας λογιστικής και στα οποία το μέλος έχει εξουσία ή την ευχέρεια να ελέγξει.

3. Το μέλος μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει κλονισμένη ανεξαρτησία ως προς έναν πελάτη, ως αποτέλεσμα πράξεων ή σχέσεων συγκεκριμένων ατόμων και οργανισμών, όπως περιγράφονται στον κανόνα 101 και τις ερμηνείες του, ακόμα και αν το μέλος δεν έχει την εξουσία ή την ευχέρεια να τους ελέγξει. Επομένως, τίποτα από όσα αναφέρονται εδώ δεν μπορεί να κάνει το μέλος να πιστέψει ότι η ανεξαρτησία του δεν κλονίζεται μόνο και μόνο λόγω της ανικανότητάς του να ελέγξει τέτοια άτομα ή οργανισμούς.

[Η Παράγραφος προστέθηκε τον Αύγουστο του 1989, τέθηκε σε ισχύ στις 30 Νοεμβρίου 1989 και αναθεωρήθηκε τον Ιούλιο του 2002 για να αντανακλά τις απαραίτητες αλλαγές που προέκυψαν στην αναθεώρηση της ερμηνείας 101-1]

Κανόνας 101: Ανεξαρτησία

Το μέλος που ασκεί τη δημόσια λογιστική θα είναι ανεξάρτητο κατά την απόδοση των επαγγελματικών του υπηρεσιών. Όπως απαιτείται από τα πρότυπα που εκδίδονται από σώματα πιστοποιημένα από το Συμβούλιο.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988]

Κανόνας 102: Ακεραιότητα και Αντικειμενικότητα

Κατά την απόδοση οποιασδήποτε επαγγελματικής υπηρεσίας, το μέλος θα διατηρεί την αντικειμενικότητα και την ακεραιότητά του, δε θα έχει συγκρουόμενα συμφέροντα και δε θα αλλοιώνει στοιχεία ενσυνειδήτητα, ούτε θα υποτάσσει την κρίση του σε άλλους.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988]

Κανόνας 201: Γενικά Πρότυπα – Λογιστικές Αρχές

Το μέλος θα συμμορφώνεται με τα ακόλουθα πρότυπα και κάθε ερμηνεία τους από μέλη εξουσιοδοτημένα από το Συμβούλιο:

A. *Επαγγελματική Επιδεξιότητα.* Το μέλος αναλαμβάνει μόνο εκείνες τις επαγγελματικές υπηρεσίες που λογικά το ίδιο ή η εταιρεία του μπορούν να φέρουν εις πέρας με επαγγελματική επιδεξιότητα.

B. *Δέουσα Επαγγελματική Προσοχή.* Ασκείται η δέουσα επαγγελματική προσοχή κατά την απόδοση επαγγελματικών υπηρεσιών.

C. *Προγραμματισμός και Επίβλεψη.* Η απόδοση επαγγελματικών υπηρεσιών προγραμματίζεται και επιβλέπεται επαρκώς.

D. *Επαρκή Σχετικά Στοιχεία.* Αποκτούνται επαρκή σχετικά στοιχεία, για τη λογική τεκμηρίωση κάθε συμπεράσματος ή πρότασης που αφορά την επαγγελματική υπηρεσία που προσφέρεται.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988]

Κανόνας 202: Συμμόρφωση με τα Πρότυπα

Το μέλος που προσφέρει ελεγκτικές, συμβουλευτικές της διοίκησης, φοροτεχνικές και άλλες επαγγελματικές υπηρεσίες θα συμμορφώνεται με τα πρότυπα που εκδίδονται από σώματα εξουσιοδοτημένα από το Συμβούλιο.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988]

Κανόνας 203: Λογιστικές Αρχές

Το μέλος (1) δε θα εκφράσει γνώμη και δε θα δηλώσει κατηγορηματικά ότι οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις ή άλλα χρηματοοικονομικά δεδομένα οποιουδήποτε οργανισμού παρουσιάζονται σύμφωνα με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές και (2) δε θα δηλώσει ότι δεν γνωρίζει κάποια σημαντική τροποποίηση που πρέπει να γίνει προκειμένου οι καταστάσεις ή τα δεδομένα να καταστούν συμβατά με τις γενικά παραδεκτές λογιστικές αρχές, αν οι καταστάσεις ή τα δεδομένα εμπεριέχουν αποκλίσεις από οποιαδήποτε λογιστική αρχή που εκδίδεται από σώματα εξουσιοδοτημένα από το Συμβούλιο. Αν όμως οι καταστάσεις εμπεριέχουν μια τέτοια απόκλιση και το μέλος μπορεί να αποδείξει ότι λόγω εξαιρετικών συνθηκών οι καταστάσεις θα ήταν παραπλανητικές χωρίς την απόκλιση, θα μπορεί το μέλος να συμμορφωθεί με τον κανόνα περιγράφοντας την απόκλιση, τα αναμενόμενά της αποτελέσματα, αν αυτό είναι

πρακτικά εφικτό και τους λόγους που θα έκαναν τη συμμόρφωση με την αρχή να οδηγήσει σε παραπλανητικές καταστάσεις.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988]

Κανόνας 301: Εμπιστευτικές Πληροφορίες Πελατών

Το μέλος που εργάζεται ανεξάρτητα δε θα αποκαλύψει οποιαδήποτε εμπιστευτική πληροφορία χωρίς τη σαφή συναίνεση του πελάτη.

Ο κανόνας αυτός δεν πρέπει να ερμηνευτεί (1) ότι απαλλάσσει το μέλος από τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις που περιγράφουν οι κανόνες 202 και 203 ή (2) ότι επηρεάζει με οποιονδήποτε τρόπο την υποχρέωση του μέλους να είναι αντικειμενικό όταν κλητεύεται νόμιμα να καταθέσει σε κάποια δικαστική αρχή ή ότι εμποδίζει τη συμμόρφωση του μέλους με ισχύοντες νόμους και κυβερνητικές εντολές. (3) ότι απαγορεύει την επιθεώρηση των επαγγελματικών πρακτικών του μέλους από το AICA ή την πολιτειακή κοινότητα των CPAs ή του Board of Accountancy. (4) ότι αποκλείει το μέλος από το να καταθέσει μια καταγγελία ή να απαντήσει σε ερώτηση του τομέα επαγγελματικής ηθικής ή του δικαστικού Συμβουλίου του ινστιτούτου ή οποιουδήποτε άλλου δεοντολογικού, ερευνητικού ή πειθαρχικού σώματος της πολιτειακής κοινότητας των CPAs ή του Board of Accountancy.

Τα μέλη οποιουδήποτε σώματος που αναφέρεται στο (4) παραπάνω, τα οποία ασχολούνται με τις επιθεωρήσεις των επαγγελματικών πρακτικών, όπως αναφέρονται στο (3) παραπάνω, δε θα χρησιμοποιήσουν για ίδιο όφελος, ούτε θα δημοσιοποιήσουν οποιαδήποτε εμπιστευτική πληροφορία πελατών άλλου μέλους, που μαθαίνουν κατά τη διεξαγωγή των καθηκόντων τους. Η απαγόρευση αυτή δεν περιορίζει την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των μελών, όταν διενεργούνται ερευνητικές ή πειθαρχικές ενέργειες, όπως περιγράφονται στο (4) παραπάνω, ή επιθεωρήσεις επαγγελματικών πρακτικών, όπως περιγράφονται στο (3) παραπάνω.

[Όπως τροποποιήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 1992]

Κανόνας 302: Υπό Συνθήκη / Εξαρτημένες Αμοιβές (Contingent fees)

Το μέλος που εργάζεται ανεξάρτητα:

1. Δε θα δεχτεί από πελάτη αμοιβές που εξαρτώνται από το αποτέλεσμα των επαγγελματικών του υπηρεσιών, όταν αυτές αφορούν:

- a. Έλεγχο ή αξιολόγηση των χρηματοοικονομικών του καταστάσεων ή
 - b. Σύνταξη χρηματοοικονομικής κατάστασης όταν το μέλος αναμένει, ή λογικά θα έπρεπε να αναμένει, ότι κάποιος τρίτος θα χρησιμοποιήσει την κατάσταση που συνέταξε το μέλος και αυτή δε δημοσιοποιεί την έλλειψη ανεξαρτησίας.
 - c. Αξιολόγηση μελλοντικών χρηματοοικονομικών πληροφοριών ή
2. Δε θα δεχτεί υπό συνθήκη αμοιβές όταν προετοιμάζει ή διορθώνει αίτηση επιστροφής φόρου για οποιονδήποτε πελάτη.

Η απαγόρευση του (1) παραπάνω εφαρμόζεται κατά τη διάρκεια που το μέλος ή η εταιρεία του παρέχουν τις αναφερόμενες επαγγελματικές υπηρεσίες και την περίοδο που καλύπτεται από παλιότερες χρηματοοικονομικές καταστάσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται από το μέλος.

Εκτός από την περίπτωση που περιγράφεται στην επόμενη πρόταση, εξαρτώμενη αμοιβή θεωρείται εκείνη που συμφωνείται για τη διεξαγωγή επαγγελματικών υπηρεσιών, εφόσον η καταβολή της εξαρτάται από συγκεκριμένο συμπέρασμα ή αποτέλεσμα, ή το ακριβές της ποσό εξαρτάται από το πόσο ευνοϊκό είναι για τον πελάτη το τελικό συμπέρασμα ή αποτέλεσμα. Μόνο για τους σκοπούς αυτού του κανόνα, δε θεωρούνται υπό συνθήκη αμοιβές όσες επιβάλλονται από δικαστήρια ή άλλες δημόσιες αρχές, ή όταν αναφέρονται σε φορολογικά θέματα και καθορίζονται από συμπεράσματα δικαστικών διαδικασιών ή κυβερνητικών υπηρεσιών.

Οι αμοιβές των μελών μπορεί να διαφέρουν, π.χ. με βάση την πολυπλοκότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 20 Μαΐου 1991]

Κανόνας 501: Ατιμωτικές Πράξεις

Το μέλος δε θα προβεί σε οποιαδήποτε πράξη εξευτελιστική για το επάγγελμα.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988]

Κανόνας 502: Διαφήμιση και Άγρα Πελατών (solicitation)

Το μέλος που εργάζεται ανεξάρτητα δε θα προσπαθεί να κερδίσει πελάτες μέσω διαφήμισης ή άλλου είδους άγρα πελατών, με τρόπο εσφαλμένο, παραπλανητικό ή απατηλό. Η άγρα δια μέσω καταναγκασμού, εξαπάτησης ή παρενόχλησης απαγορεύεται.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 1988]

Κανόνας 503: Προμήθειες και Αμοιβές Προώθησης

A. Απαγορευμένες προμήθειες:

Το μέλος που εργάζεται ανεξάρτητα δε θα προτείνει σε πελάτη έναντι αμοιβής οποιοδήποτε προϊόν ή υπηρεσία, ούτε θα προωθήσει προϊόν ή υπηρεσία του πελάτη έναντι αμοιβής, όταν το ίδιο ή η εταιρεία του για αυτόν τον πελάτη:

1. Διενεργούν έλεγχο ή αξιολόγηση χρηματοοικονομικών καταστάσεων
2. Συντάσσουν χρηματοοικονομικές καταστάσεις, τις οποίες αναμένουν, ή θα έπρεπε λογικά να αναμένουν ότι κάποιος τρίτος θα χρησιμοποιήσει, εφόσον στην αναφορά του μέλους για τη σύνταξη των καταστάσεων δε δημοσιοποιείται η έλλειψη ανεξαρτησίας
3. Αξιολογούν μελλοντικές χρηματοοικονομικές πληροφορίες

Η απαγόρευση αυτή ισχύει κατά τη διάρκεια που το μέλος απασχολείται με τις ανωτέρω αναφερόμενες υπηρεσίες και την περίοδο που καλύπτεται από τις σχετικές παλαιότερες καταστάσεις με αυτές τις υπηρεσίες.

B. Δημοσιοποίηση Επιτρεπόμενων Προμηθειών

Το μέλος που εργάζεται ανεξάρτητα, όταν αυτός ο κανόνας δεν του απαγορεύει να δέχεται προμήθειες για τη διεξαγωγή επαγγελματικών υπηρεσιών και μάλιστα όταν αναμένει να πληρωθεί με προμήθεια, πρέπει να αποκαλύπτει αυτό το γεγονός σε οποιοδήποτε άτομο ή οργανισμό σκοπεύει να προωθήσει προϊόντα ή υπηρεσίες.

Γ. Αμοιβές Προώθησης

Όποιο μέλος λαμβάνει αμοιβή για να προτείνει ή να προωθήσει κάποια υπηρεσία των CPAs σε οποιοδήποτε άτομο ή οργανισμό, ή πληρώνει αμοιβή προκειμένου να κερδίσει έναν πελάτη, θα γνωστοποιεί αυτό το γεγονός στον πελάτη του.

[Όπως υιοθετήθηκε στις 23 Μαΐου 1990 και εφαρμόζεται από τις 9 Αυγούστου 1990]

Κανόνας 505: Μορφή και Όνομα του Οργανισμού

Το μέλος μπορεί να ασχοληθεί με τη δημόσια λογιστική μόνο μέσω κάποιου οργανισμού, του οποίου η μορφή επιτρέπεται από νόμο και τα χαρακτηριστικά του είναι συμβατά με τις αποφάσεις του Συμβουλίου.

Το μέλος δε θα ασχοληθεί με τη δημόσια λογιστική μέσω εταιρείας της οποίας το όνομα είναι παραπλανητικό. Ονόματα ενός ή περισσότερων παλιών ιδιοκτητών μπορούν να περιλαμβάνονται στην ονομασία του διάδοχου οργανισμού.

Καμία εταιρεία δεν μπορεί να αυτό-χριστεί “Μέλος του Αμερικάνικου Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών”, εκτός αν όλοι οι CPAs ιδιοκτήτες της είναι μέλη του Ινστιτούτου.

[Όπως τροποποιήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 1992, στις 28 Οκτωβρίου 1997 και στις 15 Μαΐου 2000]

**Copyright © 2008 by American Institute of Certified Public Accountants, Inc.
Used with permission, for educational purposes only**

Ο Δείκτης Διαφθοράς 2007, της Transparency International

<i>a/a</i>	<i>χώρα</i>	<i>2007 CPI</i>	<i>διάστημα εμπιστοσύνης</i>
1	Denmark	9.4	9.2 - 9.6
1	Finland	9.4	9.2 - 9.6
1	New Zealand	9.4	9.2 - 9.6
4	Singapore	9.3	9.0 - 9.5
4	Sweden	9.3	9.1 - 9.4
6	Iceland	9.2	8.3 - 9.6
7	Netherlands	9.0	8.8 - 9.2
7	Switzerland	9.0	8.8 - 9.2
9	Canada	8.7	8.3 - 9.1
9	Norway	8.7	8.0 - 9.2
11	Australia	8.6	8.1 - 9.0
12	Luxembourg	8.4	7.7 - 8.7
12	United Kingdom	8.4	7.9 - 8.9
14	Hong Kong	8.3	7.6 - 8.8
15	Austria	8.1	7.5 - 8.7
16	Germany	7.8	7.3 - 8.4
17	Ireland	7.5	7.3 - 7.7
17	Japan	7.5	7.1 - 8.0
19	France	7.3	6.9 - 7.8
20	USA	7.2	6.5 - 7.6
21	Belgium	7.1	7.1 - 7.1
22	Chile	7.0	6.5 - 7.4
23	Barbados	6.9	6.6 - 7.1
24	Saint Lucia	6.8	6.1 - 7.1
25	Spain	6.7	6.2 - 7.0
25	Uruguay	6.7	6.4 - 7.0
27	Slovenia	6.6	6.1 - 6.9
28	Estonia	6.5	6.0 - 7.0
28	Portugal	6.5	5.8 - 7.2
30	Israel	6.1	5.6 - 6.7
30	Saint Vincent and the Grenadines	6.1	4.0 - 7.1

32	Qatar	6.0	5.4 - 6.4
33	Malta	5.8	5.3 - 6.2
34	Macao	5.7	4.7 - 6.4
34	Taiwan	5.7	5.4 - 6.1
34	United Arab Emirates	5.7	4.8 - 6.5
37	Dominica	5.6	4.0 - 6.1
38	Botswana	5.4	4.8 - 6.1
39	Cyprus	5.3	5.1 - 5.5
39	Hungary	5.3	4.9 - 5.5
41	Czech Republik	5.2	4.9 - 5.8
41	Italy	5.2	4.7 - 5.7
43	Malaysia	5.1	4.5 - 5.7
43	South Africa	5.1	4.9 - 5.5
43	South Korea	5.1	4.7 - 5.5
46	Bahrain	5.0	4.2 - 5.7
46	Bhutan	5.0	4.1 - 5.7
46	Costa Rica	5.0	4.7 - 5.3
49	Cape Verde	4.9	3.4 - 5.5
49	Slovakia	4.9	4.5 - 5.2
51	Latvia	4.8	4.4 - 5.1
51	Lithuania	4.8	4.4 - 5.3
53	Jordan	4.7	3.8 - 5.6
53	Mauritius	4.7	4.1 - 5.7
53	Oman	4.7	3.9 - 5.3
56	Greece	4.6	4.3 - 5.0
57	Namibia	4.5	3.9 - 5.2
57	Samoa	4.5	3.4 - 5.5
57	Seychelles	4.5	2.9 - 5.7
60	Kuweit	4.3	3.3 - 5.1
61	Cuba	4.2	3.5 - 4.7
61	Poland	4.2	3.6 - 4.9
61	Tunisia	4.2	3.4 - 4.8
64	Bulgaria	4.1	3.6 - 4.8
64	Croatia	4.1	3.6 - 4.5
64	Turkey	4.1	3.8 - 4.5
67	El Salvador	4.0	3.2 - 4.6

68	Colombia	3.8	3.4 - 4.3
69	Ghana	3.7	3.5 - 3.9
69	Romania	3.7	3.4 - 4.1
71	Senegal	3.6	3.2 - 4.2
72	Brazil	3.5	3.2 - 4.0
72	China	3.5	3.0 - 4.2
72	India	3.5	3.3 - 3.7
72	Mexico	3.5	3.3 - 3.8
72	Morocco	3.5	3.0 - 4.2
72	Peru	3.5	3.4 - 3.7
72	Suriname	3.5	3.0 - 3.9
79	Georgia	3.4	2.9 - 4.3
79	Grenada	3.4	2.0 - 4.1
79	Saudi Arabia	3.4	2.7 - 3.9
79	Serbia	3.4	3.0 - 4.0
79	Trinidad and Tobago	3.4	2.7 - 3.9
84	Bosnia and Herzegovina	3.3	2.9 - 3.7
84	Gabon	3.3	3.0 - 3.5
84	Jamaica	3.3	3.1 - 3.4
84	Kiribati	3.3	2.4 - 3.9
84	Lesotho	3.3	3.1 - 3.5
84	FYR Macedonia	3.3	2.9 - 3.8
84	Maldives	3.3	2.3 - 4.3
84	Montenegro	3.3	2.4 - 4.0
84	Swaziland	3.3	2.6 - 4.2
84	Thailand	3.3	2.9 - 3.7
94	Madagascar	3.2	2.5 - 3.9
94	Panama	3.2	2.8 - 3.4
94	Sri Lanka	3.2	2.9 - 3.5
94	Tanzania	3.2	2.9 - 3.4
98	Vanuatu	3.1	2.4 - 3.7
99	Algeria	3.0	2.7 - 3.2
99	Armenia	3.0	2.8 - 3.2
99	Belize	3.0	2.0 - 3.7
99	Dominican Republic	3.0	2.8 - 3.3
99	Lebanon	3.0	2.2 - 3.6

99	Mongolia	3.0	2.6 - 3.3
105	Albania	2.9	2.6 - 3.1
105	Argentina	2.9	2.6 - 3.2
105	Bolivia	2.9	2.7 - 3.2
105	Burkina Faso	2.9	2.6 - 3.4
105	Djibouti	2.9	2.2 - 3.4
105	Egypt	2.9	2.6 - 3.3
111	Eritrea	2.8	2.1 - 3.5
111	Guatemala	2.8	2.4 - 3.2
111	Moldovaa	2.8	2.5 - 3.3
111	Mozambique	2.8	2.5 - 3.1
111	Rwanda	2.8	2.3 - 3.3
111	Solomon Islands	2.8	2.4 - 3.1
111	Uganda	2.8	2.5 - 3.0
118	Benin	2.7	2.3 - 3.2
118	Malawi	2.7	2.4 - 3.0
118	Mali	2.7	2.4 - 3.0
118	Sao Tome and Principe	2.7	2.4 - 3.0
118	Ukraine	2.7	2.4 - 3.0
123	Comoros	2.6	2.2 - 3.0
123	Guyana	2.6	2.3 - 2.7
123	Mauritania	2.6	2.0 - 3.3
123	Nicaragua	2.6	2.3 - 2.7
123	Niger	2.6	2.3 - 2.9
123	Timor-Leste	2.6	2.5 - 2.6
123	Viet Nam	2.6	2.4 - 2.9
123	Zambia	2.6	2.3 - 2.9
131	Burundi	2.5	2.0 - 3.0
131	Honduras	2.5	2.3 - 2.6
131	Iran	2.5	2.0 - 3.0
131	Libya	2.5	2.1 - 2.6
131	Nepal	2.5	2.3 - 2.7
131	Philippines	2.5	2.3 - 2.7
131	Yemen	2.5	2.1 - 3.0
138	Cameroon	2.4	2.1 - 2.7
138	Ethiopia	2.4	2.1 - 2.7

138	Pakistan	2.4	2.0 - 2.8
138	Paraguay	2.4	2.1 - 2.6
138	Syria	2.4	1.7 - 2.9
143	Gambia	2.3	2.0 - 2.6
143	Indonesia	2.3	2.1 - 2.4
143	Russia	2.3	2.1 - 2.6
143	Togo	2.3	1.9 - 2.8
147	Angola	2.2	1.8 - 2.4
147	Guinea-Bissau	2.2	2.0 - 2.3
147	Nigeria	2.2	2.0 - 2.4
150	Azerbaijan	2.1	1.9 - 2.3
150	Belarus	2.1	1.7 - 2.6
150	Congo, Republic	2.1	2.0 - 2.2
150	Cote d'Ivoire	2.1	1.7 - 2.6
150	Ecuador	2.1	2.0 - 2.3
150	Kazakhstan	2.1	1.7 - 2.5
150	Kenya	2.1	1.9 - 2.3
150	Kyrgyzstan	2.1	2.0 - 2.2
150	Liberia	2.1	1.8 - 2.4
150	Sierra Leone	2.1	2.0 - 2.2
150	Tajikistan	2.1	1.9 - 2.3
150	Zimbabwe	2.1	1.8 - 2.4
162	Bangladesh	2.0	1.8 - 2.3
162	Cambodia	2.0	1.8 - 2.1
162	Central African Republic	2.0	1.8 - 2.3
162	Papua New Guinea	2.0	1.7 - 2.3
162	Turkmenistan	2.0	1.8 - 2.3
162	Venezuela	2.0	1.9 - 2.1
168	Congo, Democratic Republic	1.9	1.8 - 2.1
168	Equatorial Guinea	1.9	1.7 - 2.0
168	Guinea	1.9	1.4 - 2.6
168	Laos	1.9	1.7 - 2.2
172	Afghanistan	1.8	1.4 - 2.0
172	Chad	1.8	1.7 - 1.9
172	Sudan	1.8	1.6 - 1.9

175	Tonga	1.7	1.5 - 1.8
175	Uzbekistan	1.7	1.6 - 1.9
177	Haiti	1.6	1.3 - 1.8
178	Iraq	1.5	1.3 - 1.7
179	Myanmar	1.4	1.1 - 1.7
179	Somalia	1.4	1.1 - 1.7

Το αποτέλεσμα του CPI σχετίζεται με το βαθμό διαφθοράς, όπως τον αντιλαμβάνονται επιχειρηματίες και αναλυτές και κυμαίνεται μεταξύ 10 (χώρα απαλλαγμένη από τη διαφθορά) και 0 (υψηλή διαφθορά)

Το διάστημα εμπιστοσύνης παρέχει πιθανές τιμές του δείκτη, ανάλογα με την ακρίβεια της μέτρησης. Κανονικά, ο πραγματικός δείκτης έχει πιθανότητα 5% να βρίσκεται πάνω ή κάτω από αυτό το διάστημα.

Προληπτική Εξέταση της ACFE κατά της Απάτης*

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ: _____

ΗΜΕΡΟΜ. ΕΞΕΤΑΣΗΣ: _____

1. Εποπτεία κινδύνου απάτης

Σε ποιο βαθμό έχει εγκαταστήσει ο οργανισμός διαδικασία εποπτείας του κινδύνου απάτης, μέσω του διοικητικού του συμβουλίου ή άλλου οργάνου επιφορτισμένου με τη διακυβέρνηση (π.χ. μια ελεγκτική επιτροπή);

Αποτέλεσμα: Από 0 (δεν εφαρμόζεται διαδικασία) μέχρι 20 βαθμούς (διαδικασία πλήρως εφαρμοσμένη, δοκιμασμένη κατά το προηγούμενο έτος και αποδοτική).

2. Κυριότητα κινδύνου απάτης

Σε ποιο βαθμό έχει δημιουργήσει ο οργανισμός «κυριότητα» των κινδύνων απάτης, προσδιορίζοντας ένα μέλος της ανώτατης διοίκησης ως υπεύθυνο για τη διαχείριση όλων των κινδύνων απάτης μέσα στον οργανισμό και καθιστώντας σαφές στους επικεφαλής των επιχειρηματικών μονάδων ότι είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των κινδύνων απάτης στο κομμάτι του οργανισμού που τους ανήκει;

Αποτέλεσμα: Από 0 (δεν εφαρμόζεται διαδικασία) μέχρι 10 βαθμούς (διαδικασία πλήρως εφαρμοσμένη, δοκιμασμένη κατά το προηγούμενο έτος και αποδοτική).

3. Αξιολόγηση κινδύνου απάτης

Σε ποιο βαθμό έχει εφαρμόσει ο οργανισμός μια διαρκή διαδικασία για τον τακτικό προσδιορισμό των κρίσιμων κινδύνων απάτης στους οποίους ο οργανισμός είναι εκτεθειμένος;

Αποτέλεσμα: Από 0 (δεν εφαρμόζεται διαδικασία) μέχρι 10 βαθμούς (διαδικασία πλήρως εφαρμοσμένη, δοκιμασμένη κατά το προηγούμενο έτος και αποδοτική).

* ASSOCIATION OF CERTIFIED FRAUD EXAMINERS (ACFE) FRAUD PREVENTION CHECK-UP. <http://www.cfenet.com/>

4. Ανοχή κινδύνου απάτης και πολιτική διαχείρισης κινδύνου

Σε ποιο βαθμό έχει προσδιορίσει και προηγουμένως εγκρίνει ο οργανισμός, μέσω του διοικητικού του συμβουλίου, την ανοχή του για διάφορους τύπους κινδύνου απάτης; Για παράδειγμα, κάποιος κίνδυνος μπορεί να αντιπροσωπεύουν ανεκτό κόστος για τις επιχειρηματικές δραστηριότητες, ενώ άλλοι μπορεί να συνιστούν καταστροφικούς κινδύνους για τη χρηματοοικονομική κατάσταση ή τη φήμη του οργανισμού. Ο οργανισμός είναι εύλογο να έχει διαφορετική ανοχή για αυτούς τους κινδύνους.

Σε ποιο βαθμό έχει προσδιορίσει και προηγουμένως εγκρίνει ο οργανισμός, μέσω του διοικητικού του συμβουλίου, πολιτική σχετική με τον τρόπο διαχείρισης των κινδύνων απάτης; Μια τέτοια πολιτική πρέπει να προσδιορίζει τον κύριο του κινδύνου, που είναι υπεύθυνος για τη διαχείριση των κινδύνων απάτης, ποιοι κίνδυνοι θα απορριφθούν (π.χ. αρνούμενοι συγκεκριμένες επιχειρηματικές ευκαιρίες), ποιοι κίνδυνοι θα μεταφερθούν σε άλλους μέσω ασφάλισης ή άλλης σύμβασης και τι βήματα θα γίνουν για τη διαχείριση των κινδύνων απάτης που απομένουν.

Αποτέλεσμα: Από 0 (δεν εφαρμόζεται διαδικασία) μέχρι 10 βαθμούς (διαδικασία πλήρως εφαρμοσμένη, δοκιμασμένη κατά το προηγούμενο έτος και αποδοτική).

5. Έλεγχοι κατά της απάτης σε επίπεδο διαδικασιών/ ανασχεδίαση

Σε ποιο βαθμό έχει εγκαταστήσει ο οργανισμός μετρήσεις, όπου αυτό είναι εφικτό, για να εξαλείψει ή να μειώσει μέσω ανασχεδίασης διαδικασιών κάθε έναν από τους κινδύνους που έχει εκτιμήσει; Οι βασικοί έλεγχοι περιλαμβάνουν διαχωρισμό των καθηκόντων εξουσιοδότησης, επίβλεψη του ενεργητικού και καταγραφή – δημιουργία αναφορών για τις συναλλαγές. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να είναι πιο αποδοτικό οικονομικά να ανασχεδιαστούν οι επιχειρηματικές δραστηριότητες για να μειωθούν οι κίνδυνοι απάτης από το να γεμίσουν οι υπάρχουσες διαδικασίες με ελέγχους. Για παράδειγμα, κάποιος κίνδυνος απάτης που σχετίζονται με την αποδοχή χρηματικών κεφαλαίων είναι δυνατό να εξαλειφθούν ή να μειωθούν σημαντικά συγκεντρώνοντας αυτή τη δραστηριότητα ή αναθέτοντάς την εξωτερικά (outsourcing) σε κάποια τραπεζική υπηρεσία, όπου εντατικότεροι έλεγχοι μπορεί να συμφέρουν περισσότερο.

Σε ποιο βαθμό έχει εγκαταστήσει ο οργανισμός μετρήσεις σε επίπεδο διαδικασιών, σχεδιασμένες για να προλαμβάνουν, να αποθαρρύνουν και να εντοπίζουν καθέναν από τους κρίσιμους κινδύνους απάτης, που έχει αξιολογήσει; Για παράδειγμα, ο κίνδυνος παραποίησης των παραστατικών πωλήσεων από τους πωλητές, προκειμένου αυτοί να κερδίσουν αυξημένες προμήθειες, μπορεί να μειωθεί με αποτελεσματική επιτήρηση από τους διευθυντές πωλήσεων, οι οποίοι θα πρέπει να εγκρίνουν όποιων πωλήσεων η αξία υπερβαίνει κάποιο όριο.

Αποτέλεσμα: Από 0 (δεν εφαρμόζεται διαδικασία) μέχρι 10 βαθμούς (διαδικασία πλήρως εφαρμοσμένη, δοκιμασμένη κατά το προηγούμενο έτος και αποδοτική).

6. Έλεγχοι κατά της απάτης σε επίπεδο περιβάλλοντος

Σε μεγάλες απάτες συνήθως εμπλέκονται μέλη της ανώτατης διοίκησης, οι οποίοι μπορούν να παρακάμψουν τους ελέγχους σε επίπεδο διαδικασιών, χρησιμοποιώντας την υψηλή τους εξουσία. Η αποτροπή λοιπόν μεγάλων απατών απαιτεί άκαμπτη έμφαση στη δημιουργία ενός εργασιακού περιβάλλοντος που προωθεί την ηθική συμπεριφορά, εμποδίζει τις παρανομίες και ενθαρρύνει όλους τους υπαλλήλους να γνωστοποιούν στο κατάλληλο άτομο κάθε γνωστό ή εν δυνάμει αδίκημα. Τα μέλη της ανώτατης διοίκησης μπορεί να αδυνατούν να διαπράξουν κάποιες απάτες αν οι υπάλληλοι αρνηθούν να βοηθήσουν και να συνεργαστούν στο έγκλημα. Παρόλο που οι «απαλοί» έλεγχοι υποκίνησης της κατάλληλης συμπεριφοράς στο εργασιακό περιβάλλον είναι δυσκολότερο να αναπτυχθούν και να αξιολογηθούν, σε σχέση με τους παραδοσιακούς «σκληρούς» ελέγχους, φαίνεται να είναι η καλύτερη άμυνα ενάντια στις απάτες που εμπλέκουν την ανώτατη διοίκηση.

Σε ποιο βαθμό έχει εγκαταστήσει ο οργανισμός διαδικασία προώθησης της ηθικής συμπεριφοράς, αποθάρρυνσης της τέλεσης αδικημάτων και διευκόλυνσης της αμφίδρομης επικοινωνίας σε δύσκολες καταστάσεις; Μια τέτοια διαδικασία τυπικά περιλαμβάνει:

- Ορισμό ενός μέλους της ανώτατης διοίκησης ως υπεύθυνου για τις διαδικασίες του οργανισμού που προωθούν την ηθική συμπεριφορά, αποθαρρύνουν την τέλεση αδικημάτων και δημιουργούν κατάλληλη επικοινωνία σε δύσκολες καταστάσεις. Σε μεγάλες επιχειρήσεις μπορεί να υπάρχει ξεχωριστή θέση στελέχους ηθικής και δεο-

ντολογίας ή στελέχους συμμόρφωσης. Σε μικρότερες επιχειρήσεις, αυτή θα είναι μια πρόσθετη αρμοδιότητα ενός μέλους της διοίκησης.

- Έναν κώδικα συμπεριφοράς για τους υπαλλήλους όλων των επιπέδων, βασισμένο στις θεμελιώδεις αξίες του οργανισμού, που να παρέχει σαφή καθοδήγηση για το ποιες συμπεριφορές και πράξεις επιτρέπονται και ποιες όχι. Ο κώδικας πρέπει να προσδιορίζει πώς οι υπάλληλοι θα αναζητούν επιπλέον συμβουλές όταν αντιμετωπίζουν αποφάσεις ηθικής υπό αβεβαιότητα και πώς να γνωστοποιούν τις ανησυχίες τους για γνωστά και εν δυνάμει αδικήματα που επηρεάζουν τον οργανισμό.
- Εκπαίδευση όλου του προσωπικού κατά την πρόσληψη και τακτικά από κει και πέρα, σχετικά με τον κώδικα συμπεριφοράς, την αναζήτηση συμβουλών και τη γνωστοποίηση ενδεχόμενων αδικημάτων.
- Επικοινωνιακά συστήματα για την ενδυνάμωση των υπαλλήλων στην αναζήτηση συμβουλών, όπου αυτό χρειάζεται, πριν τη λήψη αποφάσεων ηθικής και για να εκφράζουν τις ανησυχίες τους για γνωστά και εν δυνάμει αδικήματα που επηρεάζουν τον οργανισμό. Τα συμβουλευτικά συστήματα μπορεί να περιλαμβάνουν μια τηλεφωνική γραμμή βοήθειας για θέματα ηθικής ή συμμόρφωσης ή το e-mail του στελέχους ή του γραφείου ηθικής ή συμμόρφωσης. Τα ίδια ή παρόμοια συστήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενδυναμωθούν οι υπάλληλοι (και κάποιες φορές και οι προμηθευτές, οι πελάτες και άλλοι) για να εκφράζουν τις ανησυχίες τους για γνωστά και εν δυνάμει αδικήματα που επηρεάζουν τον οργανισμό. Πρόβλεψη πρέπει να υπάρχει ώστε αυτές οι επικοινωνίες να γίνονται ανώνυμα, ενώ σθεναρές προσπάθειες πρέπει να γίνονται για να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον στο οποίο οι καλούντες θα αισθάνονται ασφαλείς ώστε να εκφράζουν ανοιχτά τις ανησυχίες τους. Η ανοιχτή επικοινωνία κάνει ευκολότερο για τον οργανισμό να αντιμετωπίσει τις προκύπτουσες καταστάσεις, αλλά η προστασία των καλούντων από «αντίποινα» είναι ένα εξίσου σημαντικό θέμα.
- Μια διαδικασία για την κατάλληλη διερεύνηση, όπου απαιτείται και τη διαλεύκανση των ανησυχιών που σχετίζονται με γνωστά και εν δυνάμει αδικήματα που επηρεάζουν τον οργανισμό. Στη συνέχεια πρέπει να προβλέπεται και η ενημέρωση των

καλούντων για την οριστική λύση του θέματος που τους απασχολεί. Ο οργανισμός πρέπει να έχει ένα πλάνο που να ορίζει τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν και από ποιόν για τη διερεύνηση διαφορετικών ειδών ανησυχιών. Κάποια θέματα αντιμετωπίζονται καλύτερα από το προσωπικό της διοίκησης ανθρώπινου παράγοντα, κάποια με γενικές συμβουλές, κάποια από τους εσωτερικούς ελεγκτές και κάποια άλλα μπορεί να χρειάζονται επιθεώρηση από ειδικευμένους ελεγκτές κατά της απάτης. Η κατοχή ενός προσχεδιασμένου πλάνου θα επιταχύνει σημαντικά και θα διευκολύνει την απάντηση και θα διασφαλίσει ότι τα κατάλληλα άτομα ενημερώνονται όταν προκύπτουν ενδεχομένως σπουδαία θέματα. (π.χ. νομικοί σύμβουλοι, το διοικητικό συμβούλιο, η επιτροπή ελέγχου, ανεξάρτητοι ελεγκτές, νομικές αρχές, κτλ.)

- Την παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τον κώδικα συμπεριφοράς και της συμμετοχής στη σχετική εκπαίδευση. Η παρακολούθηση μπορεί να περιλαμβάνει τουλάχιστον ετήσια πιστοποίηση της συμμόρφωσης και έλεγχο αυτών των πιστοποιήσεων για να δοκιμαστεί η πληρότητα και η ακρίβειά τους.
- Τακτικές μετρήσεις του βαθμού στον οποίο επιτυγχάνονται οι στόχοι ηθικής/ συμμόρφωσης και πρόληψης της απάτης του οργανισμού. Τέτοιες μετρήσεις τυπικά περιλαμβάνουν δημοσκοπήσεις ενός στατιστικά σημαντικού δείγματος των υπαλλήλων. Οι έρευνες για τις στάσεις των υπαλλήλων απέναντι στις δραστηριότητες ηθικής/ συμμόρφωσης του οργανισμού και για το βαθμό στον οποίο πιστεύουν οι υπάλληλοι ότι η διοίκηση δρα σύμφωνα με τον κώδικα συμπεριφοράς, παρέχουν μια ανεκτίμητη κατανόηση του πόσο καλά λειτουργούν αυτά τα αντικείμενα.
- Ενσωμάτωση των στόχων ηθικής/ συμμόρφωσης και πρόληψης της απάτης στις μετρήσεις απόδοσης, έναντι των οποίων αξιολογούνται οι διοικούντες και από τις οποίες εξαρτάται και η αποζημίωσή τους.

Αποτέλεσμα: Από 0 (δεν εφαρμόζεται διαδικασία) μέχρι 30 βαθμούς (διαδικασία πλήρως εφαρμοσμένη, δοκιμασμένη κατά το προηγούμενο έτος και αποδοτική).

7. Προληπτικός εντοπισμός απάτων

Σε ποιο βαθμό έχει εγκαταστήσει ο οργανισμός μια διαδικασία για τον εντοπισμό, τη διερεύνηση και τη διαλεύκανση ενδεχομένως σπουδαίων κινδύνων; Μια τέτοια διαδικασία τυπικά πρέπει να περιλαμβάνει προληπτικά τεστ εντοπισμού της απάτης, ειδικά σχεδιασμένα ώστε να αναγνωρίζουν τους ενδεχόμενα σημαντικούς κινδύνους που αναφέρονται στην αξιολόγηση κινδύνων απάτης του οργανισμού. Άλλες μετρήσεις μπορεί να περιλαμβάνουν ελεγκτικά «κόκκινα σημαία», ενσωματωμένα μέσα στα συστήματα διεκπεραίωσης των συναλλαγών, τέτοια που να σηματοδοτούν τις ύποπτες συναλλαγές για εξέταση και/ ή έγκριση πριν την ολοκλήρωσή τους. Οι μέθοδοι αιχμής εντοπισμού απάτης περιλαμβάνουν και την παρακολούθηση των e-mail (όπου αυτό επιτρέπεται από το νόμο) για την αναγνώριση συγκεκριμένων φράσεων που μπορεί να υποδεικνύουν προγραμματισμένα ή τρέχοντα αδικήματα.

Αποτέλεσμα: Από 0 (δεν εφαρμόζεται διαδικασία) μέχρι 10 βαθμούς (διαδικασία πλήρως εφαρμοσμένη, δοκιμασμένη κατά το προηγούμενο έτος και αποδοτική).

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΑΘΜΟΛΟΓΙΑ (με άριστα το 100): _____

Κώδικας Ηθικής της Citigroup για Χρηματοοικονομικούς Επαγγελματίες*

Όλοι οι νέοι υπάλληλοι της τράπεζας υποχρεούνται μαζί με τα δικαιολογητικά των τυπικών τους προσόντων να προσκομίσουν στο Human Resource πιστοποιητικό (λευκού) ποινικού μητρώου και να υπογράψουν έναν γενικό Κώδικα Συμπεριφοράς. Επιπρόσθετα, τα χρηματοοικονομικά στελέχη (λογιστές, ελεγκτές, σύμβουλοι) υπογράφουν ότι θα συμμορφώνονται και με τον παρακάτω Κώδικα Ηθικής.

Συμφωνείτε να:

1. Δραστηριοποιήστε και να προωθείτε την ειλικρινή και ηθική συμπεριφορά, συμπεριλαμβανομένου και του ηθικού χειρισμού υπαρκτών και αναμενόμενων συγκρουόμενων συμφερόντων ανάμεσα στις προσωπικές και επαγγελματικές σας σχέσεις.
2. Αποφεύγετε συγκρούσεις συμφερόντων και να αποκαλύπτετε στον Διευθυντή Παγκόσμιας Συμμόρφωσης της Citigroup (Director of Citigroup Global Compliance) οποιαδήποτε σημαντική συναλλαγή ή σχέση που λογικά αναμένεται να προκαλέσει τέτοια σύγκρουση.
3. Αναλαμβάνετε όλα τα λογικά μέτρα για να προστατεύσετε την εμπιστευτικότητα των μη-δημόσιων πληροφοριών σχετικά με τη Citigroup ή τις θυγατρικές της και τους πελάτες τους, που ελήφθησαν ή δημιουργήθηκαν σε σχέση με τις δραστηριότητές σας και να αποτρέπετε τη χωρίς εξουσιοδότηση δημοσίευση τέτοιων πληροφοριών, εκτός αν απαιτείται από σχετικό νόμο ή για δικαστικούς λόγους.
4. Παράγετε πλήρη, δίκαιη, ακριβή, έγκαιρη και κατανοητή πληροφόρηση σε αναφορές και έγγραφα που η Citigroup ή οι θυγατρικές της καταθέτει στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και άλλους ρυθμιστές της αγοράς και σε όλες τις άλλες δημοσιεύσεις της Citigroup ή των θυγατρικών της.
5. Συμμορφώνεστε με τους ισχύοντες κρατικούς νόμους, κανόνες και ρυθμίσεις όπως επίσης και τους κανονισμούς των αυτορυθμιζόμενων οργανισμών στους οποίους η Citigroup ή οι θυγατρικές της είναι μέλη και

* Πρόσβαση στον κώδικα μπορεί να έχει οποιοσδήποτε, ακόμα και εκτός του intranet της τράπεζας, από τη σελίδα <http://www.citigroup.com/citigroup/corporategovernance/data/codeofethics.pdf>

6. Άμεσα αναφέρετε οποιαδήποτε παραβίαση του Κώδικα Ηθικής στο Διευθυντή Παγκόσμιας Συμμόρφωσης της Citigroup ή σε οποιοδήποτε άλλο μέλος που αναφέρεται στον Κώδικα Ηθικής.

Απαγορεύεται άμεσα ή έμμεσα να κάνετε οποιαδήποτε ενέργεια επηρεασμού ή εξαναγκασμού σε απάτη, ή παραπλάνησης των ανεξάρτητων ελεγκτών της Citigroup ή των θυγατρικών της, προκειμένου να καταστήσετε τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις τους αναξιόπιστες.

Κατανοείτε ότι θεωρήστε υπόλογοι για την προσκόλλησή σας στον Κώδικα Ηθικής.

Η αποτυχία σας να ακολουθήσετε κάποιον από τους όρους του Κώδικα μπορεί να συνεπάγεται πειθαρχικές διώξεις, μέχρι και αποπομπή από την εργασία σας. Οι παραβιάσεις του Κώδικα Ηθικής μπορεί επίσης να συνιστούν και παραβιάσεις του νόμου και ενδέχεται να αποβούν σε αστικές και ποινικές τιμωρίες για εσάς, τους προϊστάμενούς σας και ίσως τη Citigroup.

Αν έχετε οποιαδήποτε απορία σχετικά με τον άριστο τρόπο αντιμετώπισης κάποιας δεδομένης κατάστασης, πρέπει άμεσα να επικοινωνήσετε με τον Διευθυντή Παγκόσμιας Συμμόρφωσης της Citigroup. Μπορείτε να επιλέξετε να παραμείνετε ανώνυμος κατά την αναφορά οποιασδήποτε παραβίασης αυτού του Κώδικα Ηθικής.

Κώδικας Ηθικής της Financial Executives International

Η αποστολή της Financial Executives International (FEI)* περιλαμβάνει σημαντικές προσπάθειες προώθησης της ηθικής συμπεριφοράς στην πράξη της χρηματοοικονομικής διοίκησης σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι ανώτατοι χρηματοοικονομικοί διευθυντές έχουν σπουδαίο και υψηλό ρόλο στην εταιρική διακυβέρνηση. Ενώ είναι μέλη της διοικούσας ομάδας, έχουν τη μοναδική δυνατότητα και ενδυνάμωση να διασφαλίσουν ότι τα συμφέροντα όλων των ενδιαφερομένων είναι καταλλήλως ισορροπημένα, προστατευμένα και διατηρημένα. Ο κώδικας αυτός παρέχει αρχές στους οποίους τα μέλη αναμένεται να προσκολλούνται και να τους υποστηρίζουν. Ενσωματώνουν κανόνες σχετικά με ευθύνες ατομικές και συναδελφικές, όπως επίσης και ευθύνες στους εργοδότες, το κοινό και άλλους ενδιαφερομένους.

Όλα τα μέλη του FEI θα:

1. Ενεργούν με ειλικρίνεια και ακεραιότητα, αποφεύγοντας υπαρκτές ή φαινομενικές συγκρούσεις συμφερόντων στις προσωπικές και τις επαγγελματικές τους σχέσεις.
2. Προσφέρουν στους ενδιαφερόμενους πληροφορίες που είναι ακριβείς, πλήρεις, αντικειμενικές, σχετικές, έγκαιρες και κατανοητές.
3. Συμμορφώνονται με τους κανόνες και νόμους του κράτους και άλλων ρυθμιστικών αρχών.
4. Ενεργούν με καλή πίστη, υπεύθυνα και με τη δέουσα προσοχή, επιδεξιότητα και εργατικότητα, χωρίς να παραποιούν σημαντικά δεδομένα ή να επιτρέπουν την υποταγή της ανεξάρτητης κρίσης τους.
5. Σέβονται την εμπιστευτικότητα πληροφοριών που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της εργασίας τους, εκτός αν έχουν άδεια ή υποχρεούνται νομικά να προβούν σε απο-

* www.feio.org

καλύψεις. Οι εμπιστευτικές πληροφορίες που αποκτούνται κατά τη διάρκεια της εργασίας δε θα χρησιμοποιηθούν για προσωπικό όφελος.

6. Μοιράζονται τη γνώση διατηρούν επιδεξιότητες σημαντικές και σχετικές με τα ενδιαφέροντα των ενδιαφερομένων.

7. Ενεργά προωθούν την ηθική συμπεριφορά ως υπεύθυνοι εταίροι μεταξύ ίσων, στο εργασιακό περιβάλλον και στην κοινωνία.

8. Επιτυγχάνουν υπεύθυνη χρήση και έλεγχο πάνω σε όλα τα περιουσιακά στοιχεία και πηγές που χρησιμοποιούν τους έχουν εμπιστευτεί.

Επιλεγμένη Βιβλιογραφία

Ηθική Φιλοσοφία

1. **Barcalow, Emmett.** Moral Philosophy: Theories and Issues. Wadsworth Publishing, 4th edition, 2006.
2. **Cahn, Steven M. and Markie, Peter.** Ethics: History, Theory, and Contemporary Issues. Oxford University Press, 3rd edition, 2005
3. **Hinman, Lawrence M.** Ethics: A Pluralistic Approach to Moral Theory. Wadsworth Publishing, 4th edition, 2007.
4. **MacIntyre, Alasd.** A Short History of Ethics: A History of Moral Philosophy from the Homeric Age to the Twentieth Century. Routledge Classics, 2006.
5. **MacKinnon, Barbara.** Ethics: Theory and Contemporary Issues. Wadsworth Publishing, 6th edition, 2008.
6. **Olen, Jeffrey, Van Camp, Julie C., and Barry, Vincent E.** Applying Ethics: A Text with Readings. Wadsworth Publishing, 9th edition, 2007.
7. **Rachels, James, and Rachels, Stuart.** The Elements of Moral Philosophy. McGraw-Hill Humanities, 5th edition, 2006.
8. **Sofroniou, Andreas.** Moral Philosophy, From Hippocrates To The 21st Aeon. Lulu Enterprises, UK Ltd, 2007.
9. **Thiroux, Jacques P., and Krasemann, Keith.** Ethics: Theory and Practice. Prentice Hall, 9th edition, 2006.
10. **Wilbur, Marshall Urban.** Fundamentals Of Ethics - An Introduction To Moral Philosophy. Fisher Press, 2007.

Επιχειρηματική Ηθική

1. **Θανόπουλος, Γιάννης Ν.** Επιχειρηματική Ηθική & Δεοντολογία. INTERBOOKS, 2003.
2. **Boatright, John R.** Ethics and the Conduct of Business. Prentice Hall, 5th edition, 2006.
3. **DeGeorge, Richard.** Business Ethics. Prentice Hall, 6th edition, 2006
4. **Ferrell, O. C., Fraedrich, John, and Ferrell, Linda.** Business Ethics: Ethical Decision Making and Cases. Houghton Mifflin Company, 7th edition, 2006.
5. **Ghillyer, Andrew W.** Business Ethics. McGraw Hill Higher Education, 2007.

6. **Halbert, Terry, and Ingulli, Elaine.** Law and Ethics in the Business Environment. South-Western College/West, 6th edition, 2008.
7. **Hartman, Laura Pincus, and DesJardins, Joseph R.** Business Ethics. McGraw Hill Higher Education, 2007.
8. **Jennings, Marianne M.** Business Ethics: Case Studies and Selected Readings. South-Western College/West, 6th edition, 2008.
9. **Lawrence, Anne T., and Weber, James.** Business and Society: Stakeholders, Ethics, Public Policy. McGraw-Hill/Irwin, 12th edition, 2007.
10. **Richardson, John E.** Annual Editions: Business Ethics 08/09. McGraw-Hill/Dushkin, 20th edition, 2008.
11. **Shaw, William H.** Business Ethics. Wadsworth Publishing, 6th edition, 2007.
12. **Trevino, Linda K., and Nelson, Katherine A.** Managing Business Ethics: Straight Talk About How To Do It Right. Wiley, 4th edition, 2006.
13. **Velasquez, Manuel G.** Business Ethics, A Teaching and Learning Classroom Edition: Concepts and Cases. Prentice Hall, 6th edition, 2006.

Λογιστική Δεοντολογία

1. **Blake, John.** Ethical Issues in Accounting. Taylor & Francis, 2007.
2. **Brooks, Leonard J.** Business and Professional Ethics for Directors, Executives, and Accountants. South-Western College Pub, 4th edition, 2006.
3. **Cheffers, Mark, and Pakaluk, Michael.** Understanding Accounting Ethics. Allen David Press, 2nd edition, 2007.
4. **Duska, Ronald F., and Duska, Brenda Shay.** Accounting Ethics (Fundamentals of Business Ethics). Blackwell Publishing Limited, 2003.
5. **Guy, Dan M., Carmichael, D. R., and Lach, Linda A.** Ethics for CPAs: Meeting Expectations in Challenging Times. Wiley, 2003.
6. **Jeffrey, Cynthia.** Research on Professional Responsibility and Ethics in Accounting, Volume 12. JAI Press, 2008.
7. **Ketz, J. Edward.** Accounting Ethics: Critical perspectives On Business And Management. Routledge, 2006.
8. **Lovell, Alan, and Fisher, Colin.** Business Ethics and Values. Prentice Hall, 2nd edition, 2005.

9. **McGee, Robert.** Journal of Accounting, Ethics & Public Policy. Pagefree Publishing, 2005.
10. **McPhail, and Walters.** Accounting and Business Ethics. Routledge, 2007.
11. **Neu, Dean, and Green, Duncan.** Truth or Profit?: The Ethics and Business of Public Accounting. Fernwood Publishing Co., Ltd., 2006.

Αντιμετώπιση της Απάτης

1. **Albrecht, W. Steve, Albrecht, Conan C., Albrecht, Chad O., and Zimbelman Mark F.** Fraud Examination. South-Western College Pub, 3rd edition, 2008.
2. **Arens, Alvin A., Elder, Randal J., and Beasley, Mark.** Auditing and Assurance Services. Prentice Hall, 12th edition, 2007.
3. **Cendrowski, Harry, Martin, James P., and Petro, Louis W.** The Handbook of Fraud Deterrence. Wiley, 2006.
4. **Iyer, Nigel, and Samociuk, Martin.** Fraud And Corruption: Prevention And Detection. Gower Publishing Company, 2006.
5. **Knapp, Michael C.** Contemporary Auditing: Real Issues and Cases. South-Western College Pub, 6th edition, 2006.
6. **McMillan, Edward J.** Policies and Procedures to Prevent Fraud and Embezzlement: Guidance, Internal Controls, and Investigation. Wiley, 2006.
7. **Reding, Curt F., Sobel, Paul J., Anderson, Urton L., Head, Michael J., and Ramamoorti, Sri.** Internal Auditing: Assurance and Consulting Services. The Institute of Internal Auditors Research Foundation, 2007.
8. **Rittenberg, Larry E., Schwieger, Bradley J., and Johnstone, Karla.** Auditing: A Business Risk Approach. South-Western College Pub, 6th edition, 2007.
9. **Singleton, Tommie W., Singleton, Aaron J., Bologna, G. Jack, and Lindquist, Robert J.** Fraud Auditing and Forensic Accounting. Wiley, 3rd edition, 2006.
10. **Wells, Joseph T.** Principles of Fraud Examination. Wiley, 2nd edition, 2008.
11. **Wells, Joseph T.** Corporate Fraud Handbook: Prevention and Detection. Wiley, 2nd edition, 2007.
12. **Wells, Joseph T.** Fraud Casebook: Lessons from the Bad Side of Business. Wiley, 2007.
13. **Whittington, Ray, and Pany, Kurt.** Principles of Auditing and Other Assurance Services. McGraw-Hill/Irwin, 16th edition, 2007.

Επιλεγμένη Αρθρογραφία

- 1) **Abbott L. J., S. Parker, G. F. Peters, and D. V. Rama**, 2007. Corporate governance, audit quality and the Sarbanes–Oxley Act: evidence from internal audit outsourcing. Accounting Review 82, 803–835.
- 2) **Brammer, S. and Millington, A.**, 2006. Firm size, organizational visibility and corporate philanthropy: an empirical analysis. Business Ethics: A European Review, 15:1, 6–18.
- 3) **Campbell, David and Slack, Richard**, 2007. The strategic use of corporate philanthropy: building societies and demutualisation defences. Business Ethics: A European Review 16 (4), 326–343.
- 4) **Carey P., N. Subramaniam and K. C. W. Ching**, 2006. Internal audit outsourcing in Australia. Accounting & Finance 46, 11–30.
- 5) **Coram Paul, Ferguson Colin, and Moroney Robyn**, 2007. Internal audit, alternative internal audit structures and the level of misappropriation of assets fraud. Accounting & Finance, doi:10.1111/j.1467-629X.2007.00247.x.
- 6) **Collison, David J., Cobb, George, Power, David M. and Stevenson, Lorna A.**, 2006. The Financial Performance of the FTSE4Good Indices. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 15:1, 1 – 13.
- 7) **Cummings, Lorne Stewart**, 2007. How to “cook your books” — a recipe for disaster. Accounting, Auditing & Accountability Journal 20:4, 629 – 630.
- 8) **Dahlsrud, Alexander**, 2008. How corporate social responsibility is defined: an analysis of 37 definitions. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 15:1, 1-13.

- 9) **Grace, Martin F. and Klein, Robert W**, 2006. The Economic Consequences Of Voluntary Quality Certification Programs: The Case Of The Insurance Marketplace Standards Association. Georgia State University. (www.imsaethics.org)
- 10) **Kavanagh Marie H., and Drennan Lyndal**, 2008. What skills and attributes does an accounting graduate need? Evidence from student perceptions and employer expectations. Accounting & Finance 48 :2, 279–300.
- 11) **Keller, A. Craig, Smith, Katherine T. and L. Smith, Murphy**, 2007. Do gender, educational level, religiosity, and work experience affect the ethical decision-making of U.S. accountants? Critical Perspectives on Accounting 18, 299–314.
- 12) **Lim, Chee - Yeow and Tan Hun-Tong**, 2008. Non-audit Service Fees and Audit Quality: The Impact of Auditor Specialization. Journal of Accounting Research 46 : 1.
- 13) **Lin, Kenny Z. and Fraser, Ian A.M.**, 2008. Auditors' Ability to Resist Client Pressure and Culture: Perceptions in China and the United Kingdom. Journal of International Financial Management & Accounting, 19:2.
- 14) **Low Mary, Davey, Howard and Hooper, Keith**, 2008. Accounting scandals, ethical dilemmas and educational challenges. Critical Perspectives on Accounting 19, 222–254.
- 15) **Michael S. Wilkins, Hemang Desai, Chris E. Hogan**, 2006. The Reputational Penalty for Aggressive Accounting: Earnings Restatements and Management Turnover. The Accounting Review. January 2006
- 16) **Moore, Andrew**, 2007. Ethical Theory, Completeness & Consistency. Ethical Theory and Moral Practice, 10:3, 297–308.
- 17) **Porter, M. and Kramer, M.R.** (2007), Strategy and society: the link between competitive advantage and corporate social responsibility. Harvard Business Review, Vol. 48 No. 12, pp. 78-94.

- 18) **Reckers, Philip M.J. and Robinson Dahlia**, 2007. New Evidence on Auditor Independence Policy. *Advances in Accounting* 23, 207-229.
- 19) **Renneboog, Luc, Ter Horst, Jenke and Zhang Chendi**, 2008. The price of ethics and stakeholder governance: The performance of socially responsible mutual funds. *Journal of Corporate Finance* 14, 302–322.
- 20) **Sirsly, Carol-Ann Tetrault and Lamertz, Kai**, 2007. When Does a Corporate Social Responsibility Initiative Provide a First-Mover Advantage? *Business & Society* doi:10.1177/0007650307299221
- 21) **Welford, Richard, Chan, Clifford and Man, Michelle**, 2007. Priorities for Corporate Social Responsibility: a Survey of Businesses and their Stakeholders. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management* 15, 52–62.
- 22) **Zain M. M., N. Subramaniam, and J. Stewart**, 2006. Internal auditors' assessment of their contribution to financial statement audits: the relation with audit committee and internal audit function characteristics, *International Journal of Auditing* 10, 1–18.